

— AHMED RIFKI —

BEKTÂŞÎ SİRRİ III-IV

Hazırlayan: Hür Mahmut Yücer

BEKTÂŞÎ
SİRRI
III-IV

AHMED RIFKI BEKTÂŞI SIRRI III-IV

Yayın Yönetmeni
Sadettin Bayrak

Editör
Mine Orhon

Kapak Tasarımı
Hüseyin Özkan

İç Tasarım
Özlem Özkan

Baskı ve Cilt
Çalış Ofset
Davutpaşa Caddesi Yılanlı Ayazma Sokak
No : 8 Örme İşhanı Topkapı/İstanbul
Tel : 0212 493 11 06

Birinci Baskı
Şubat 2015

ISBN : 978-605-9100-12-0
T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık Sertifika No: 11805

KESİTYAYINLARI

Ankara Caddesi No: 15 Konak Han Kat: 1
Hobyar Mahallesi Cağaloğlu/İstanbul
Tel : 0212 512 56 33 / 0212 511 68 28
Faks : 0212 512 56 63
web : www.kesityayinlari.com
e-mail : kesit@kesityayinlari.com

© KESİT YAYINLARI

Tüm Hakları Saklıdır. Yayınevinin izni olmadan kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.
KESİT YAYINLARI, Karbey Yayıncılık Eğitim ve Dan. Hiz. San. Tic. Ltd. Şti. kuruluşudur.

— AHMED RIFKI —

BEKTÂŞÎ SİRRI

III-IV

Hazırlayan: Hür Yücer

İÇİNDEKİLER

Bektâşî Sırrı Nâm Risâleye Müdafaa [III. Cild]	9
Seyyid Muhammed eş-Şehir bi-Hacı Bektâş-ı Velî b. Seyyid	
İbrahim [35] Es-Sânî kuddise sirruhu'l-âli	31
Seyyid Ali Sultan Nâmı- Diğerle Teymurtaş b. Hacı Bektâş.....	31
Rasul Bâli b. Seyyid Ali Sultan.....	31
Mürsel Bâli İbn Seyyid Ali Sultan	32
Bâli Sultan İbn Mürsel Bâli	32
Kalender Çelebi b. Mürsel Bâli	32
İskender Çelebi b. Kalender Çelebi.....	32
Yusuf Bâli Çelebi b. Kalender Çelebi	32
Bektâş Çelebi b. Yusuf Bâli Çelebi.....	32
Rasul Bâli Çelebi b. Yusuf Bâli Çelebi.....	33
Mürsel Çelebi b. Yusuf Bâli Çelebi.....	33
Hasan Çelebi b. Rasul Bâli Çelebi	33
Bektâş Çelebi b. Rasul Çelebi.....	33
Kasım Çelebi b. Mürsel Çelebi.....	33
Yusuf Çelebi b. Bektâş Çelebi.....	33
El-Hâc Zülfikar Çelebi b. Yusuf Çelebi.....	34
Hüseyin Çelebi b. Yusuf Çelebi	34
Şehid Abdülkadir Çelebi b. Zülfikar Çelebi.....	34
Elvan Çelebi b.Hüseyin Çelebi	34
Murtaza Âli Çelebi b. Abdulkadir Çelebi.....	34

El-Hâc Feyzullah Çelebi b. Abdülkadir Çelebi.....	34
Bektâş Çelebi b. Hacı Feyzullah Çelebi	35
Abdüllatif Çelebi b. Hacı Feyzullah Çelebi	35
Şehit Feyzullah Çelebi b. Bektâş Çelebi.....	35
Mehmed Hamdullah Çelebi b. Şehid Feyzullah Çelebi.....	35
Veliyyüddin Çelebi b. Şehid Feyzullah Çelebi.....	35
Ali Celaleddin Çelebi b. Veliyyüddin Çelebi	35
Feyzullah Çelebi b. Veliyyüddin Çelebi.....	36
Ahmed Cemaleddin Çelebi b. Feyzullah Çelebi	36
Tarik-ı aliyye-i Bektâşiyenin silsilesi ber-vech-i âttı beyan olunur. ..	36
Mücebince Amel Oluna.....	38
Cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Evvel hazretleri tarafından ihşan buyurulmuş olan fermân-ı hümayûn sûret-i münîfesidir.	39
Sultan Mahmud Han-ı Sâni hazretlerinin (Mücebince amel oluna)	41
Kuyûd-ı Hâkânî Sûretidir.....	44
Hizmetkârân-ı zâviye-i Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh	44
Fâzıl-ı muhterem Ferâşerli Merhum Şemseddin Sami Bey'in 'Kâmûsu'l-A'lâm' nâm eserinde Kadıncık	46
Hacı Bektâş-ı Velî Kadıncık Ana ile Teehhül Etmiştir. Evlâdiyet İnkâr Edilemez.	46
Kalender Çelebi Hakkındaki İddialar	47
Çelebi Feyzullah Efendiler ve İdam Meselesi	49
Belden Gelen Evlâda İtibar Yoktur İddiası	51
Mücerredlik Âyet ve Hadislere Aykırıdır	53
Pederim Feyzullah Efendi'ye tasdîr buyurulan 19 Şaban 1290 ve 29 Eylül 1289 (10 Ekim 1873) tarihli tahrirat fetvâ-penâhi sûretidir.	54
Pederim Feyzullah Çelebi Efendi'ye tasdîr buyurulan 27 Şaban 1290/20 Ekim 1873 tarihli meclis-i meşâyih mazbatası sûretidir.	55
Sûret-i Hatt-ı Hümayûn	56

Nahiyye-i Hacı Bektâş Der livâ-i Kırşehir	58
Maliye nezaretinden Niğde Sancağı kâim-makâm lûğına yazılan emirnâme sûretidir.	62
Buyuruldu-ı Âli Sûretidir	63
Tuğra-yı Garrâ-yı Hümâyûn Mahmûd b. Abdülhamit Han	65
Pederim Çelebi Feyzullah Efendiye Meşihîyyet-i Dergâh-ı Şerîfin Tevcihi Hakkındaki Berât-ı Âli Sûretidir	66
Tevliyyet-i Vakf-ı Şerîfin Uhde-i Fakirânemize Tevcihi Berât-ı Âli-Şân Sûretidir	67
İ'lâm-ı Şer'î Sûretidir.....	69
Tebliğ-i İlm u Haber Sûreti	78
Diğer İ'lâm-ı Şer'î Sûretidir	80
Zahr-i İ'lâmda Muharrer Meşrûhât.....	87
Huzûr-ı Hazret-i Padişahî'de Âcizâne Nutkedilen Duâ-i Fakirânemin Sûretidir	88
23 Şa'bân 1307 ve 1 Nisan 1306 tarihli Meclis-i Mahsûs-ı Vükela Mazbatası Sûretidir	90
Maliye Nezâret-i celilesinin 9 Şevval sene 1307 ve fi 15 Mayıs sene 1306 tarihli Tezkiresi Sûretidir	93
Mâliye Nezaret-i Celilesinin Tahrîrât-ı Umumiyesi Sûretidir.	97
Şurâ-yı Devlet-i Mülkiye Dairesinin 3620 Adetli Mazbatası Sûretidir..	100
Tezkire-i Meşihat-penâhî Sûretidir Huzûr-ı Sâmi-i Sadaret-penâhiye..	104
Şûra-yı Devlet-i Mülkiye Dairesinin	105
Bektâşî Sırrı'nın Müdafaasına Mukâbele [IV. Cilt]	121
İfade-i tâbî'	123
İ'tirâzata medhal.....	124
Nahif Bir Müracaat	125
Birinci Mesele	127
Hacı Bektâş-ı Velî Müteahhil midir?	127

Birinci Mektup.....	135
Kalender Sultan Gâilesi	141
Tahlîlât	145
İkinci Mektup	154
Hacı Bektâş-ı Velî'nin Teymurtâş İsminde Bir Oğlu yoktur	161
Hülasa	165
Verâset-i Tarikat Bahsi.....	169
Subhatü'l-ebrar'dan	190
Pîr Evinin Hâl-i Hâzırı	199
el-Bâbü's-sâlis fî beyânî't-tarîka.....	202
El-Bâbü'r-râbî' fî beyânî'l-hakîka	203
Bektâşî Dervîşânıyla Dergâh-ı Şerîfî Hakkında Bir Layiha.....	213
Ta'limât	218
Hâtime	221
Dördüncü cildin nihayeti.....	221
EK I. Ahmed Sâfî Bey'e Göre Bektâşîlik	221
Der beyân-ı neseb-i pîr-i tarikat Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî (Kuddise Sırruhu'l-Celî).....	224
Der Beyân-ı Silsile-i Tarikat-ı Bektâşîyye	225
Câmiu'l-Hurûf	239
IV. CİLT[357]	240
Bektâşîler Hakkındaki Mülâhaza-i Munsifâne.....	240
VIII. CİLT.....	242
[718] Yeniçerilerin Sofa Tezkiresi	242
Bâde Usûlünün icrâsında:	247
XVIII. CİLT	248
Mevlevî ve Bektâşî Tariklerinin Menşeleri	248
İndeks.....	254

Bektâşî Sırrı Nâm Risâleye Müdafaa [III. Cild]

Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri sülâle-i tâhiresinden
reşâdetlü Çelebi Ahmed Cemaleddin Efendi hazretleri
tarafından tanzim ve tertip buyurulmuştur.

کتابنامہ سری نام رسالہ
مذافعیہ

تأليف و تجميع و تدوين
مفتی محمد رفیع الدین احمد جمال الدین افندی
مفتی محمد رفیع الدین احمد جمال الدین افندی

چاپ و نشر
مفتی محمد رفیع الدین احمد جمال الدین افندی
مفتی محمد رفیع الدین احمد جمال الدین افندی

دوسرا

منظومہ افکار مطبوعہ : حسین انور وشریک

۱۳۳۸

Musahhihi: Müşârun ileyhın vekil-i umûmîsi Rıza Lütfi
Sahibi ve Naşiri: Asır Matba ve Kütüphanesi K. Faik.

Dersaadet

Manzume-i Efkâr Matbaası: Hüseyin Enver ve şeriki 1328

Hacı Ahmed Cemaleddin Efendi hazretleri tarafından gönderilen iş bu eser bî-taraflik hasebiyle arzuları vec-hile *Müdafaa* ünvanı verilerek risale şeklinde aynen tab' edilmiştir.

Bektâşî Sırrı nâmı altında neşredilmekte olan risalenin sahibi ve naşiri K. Faik Efendi'ye;

Tab' ve neşretmekte olduğunuz '*Bektâşî Sırrı*' nâm risalenin on bir ve on ikinci cüzlerinde meslek-i matbuâta müsemmâsına muhalif şahsiyyete girişilmiş ve muâmelât-ı hükümet-i seniyyeye müdahale edilmiş olduğundan risalenizin zahrında tahkikat ve hakikatını hâvî evrakın mea'l-memnuniye kabul ve neşredileceğe dair olan beyanata istinaden hak ve hakikatı müş'ir aleyhimde vâkı neşriyatı mükezzib iş bu cevapnamenin, müsned-i ileyhi olan vesaik-ı mu'tebe ibrâz ve irsâl edilmekle, iş bu *Müdafaa* ve cevapnamenin neşredilmesi mat-luptur.

Risale-i mezkûrenin on birinci cüz'ünün onuncu sahifesinde Hazret-i Pîr Efendimizin Kadıncık Ana'ya hitaben '*Yurdum bekçisi senden gelecek ve senden olacak*' ve Kadıncık Ana'dan mütevellid Hızır Bâlî hazretlerine: '*Yurdum bekçisi bunlardan olsun*' diye nutk ve vasiyyet ve Hızır Bâlî hazretlerini dergâh-ı şerîflerine kâim-makâm [3] buyurmuş oldukları ve hankâh-ı pîrde mevcut çelebilerin silsi-le-i vücûdu bu Hızır Bâlî hazretlerine ittisal ettiği sarahaten gösteriliyor. Şu hikâye kısmen yanlış olmakla beraber madem ki Hazret-i

Pîr Efendimiz yurdunun bekçisinin Kadıncık Ana'dan ve Hızır Bâlî hazretlerinin sülalesinden geleceğini nutk ve vasiyyet ve dergâh-ı şerîflerine kâim-makâm nasbettiği tasdik ve itiraf olunur.

Ve bir zâtın vakfıma filanı mütevellî veya kâim-makâm kıldım demesine ıstılah-ı şer'-i şerîfde şart-ı vâkıf deniliyor. O halde neden dolayı Çelebiyanın Hızır Bâlî hazretlerinden teselsül ettiği risalede tasdik ve itiraf ediliyor da sonra Çelebiyanın -şu hakikat-ı mu'terefe ve şart-ı vâkıfa rağmen- dergâh-ı şerîfin tevliyet ve tasarrufuna gayr-ı müstahak gösterilmesi gibi bir tenakusa düşülüyor? İşte şu ifadenin butlanını, bu sarîh tenakuzdan, avam dahi istidlal eder. Tarikat-ı alîyye-i Bektâşîyeye intisap edenlerin her halde ihtiyar-ı tecerrüd etmeleri tarikatın şurût ve erkânından gibi gösterilmesine gelince: Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri gibi sâdât-ı kirâmdan olan ve mertebe-i bülend velayeti ihraz eylemiş bulunan bir zât-ı âlî kadrin' *'Lâ rahbâniyyete fîd-dîn/Dinde ruhbanlık yoktur.'* hadis-i şerîfine muhalif ef'âl ve ahvâli ne kendisi ihtiyar, ne de ahlaflına tavsiye ve ihtar etmeyeceği derkârdır. Zira velayet ittikâya, [4] ittika da evamir-i ilahîye ve sünen-i seniyyeye ittibaa mütevakkıftır. Zaten Fatıma Nuriye ismiyle Kadıncık Ana İdris Hoca'nın zevcesi değil kerime-i muhteremeleridir. Hazret-i Pîr'i müşârun ileyhâyı tezevvüc eylemiş ve feramûşlarından 'Seyyid Ali' nâm-ı diğer 'Teymurtaş ibn Hacı Bektâş' isminde bir mahdumları dünyaya gelmiş ve Seyyid Ali hazretlerinden Rasul ve Mürsel namlarında iki evlâdı tevellüd ederek sülale-i veliyy-i müşârun ileyh bu iki koldan teselsül eylediği, pek eski ve yazma bir nüshası Üsküdar'da Himmetzede Dergâh-ı şerîfi kütüphanesinde mevcut olup muhafazasına itina buyurulan *Tarih-i Selatin-i Osmaniye* nâm tarihçenin 49. sahifesinde aynen; "Sultan Osman hazretleri mahdumlarından Ali Paşa biraderi Orhan Gazi hazretlerine terk-i saltanat ve ihtiyâr-ı uzlet buyurduklarında asâkirinin iksâ ve ilbâsındaki muhalefet ve mücanesetin ref'ini tavsiye eylemesi üzerine Asakir-i Osmaniye'nin bidayet teşkilinde Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri duâ ve yeniden alâmet-i iksâ buyurmuş olduklarından Orhan Gazi hazretleri asrında bulunan ve İdris Hoca'nın

kerimleri olan Fatıma Nuriye Hatun'dan mütevellid ve Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinden sulb-i sahih ve nesl-i pâkinden mütehasıl mahdum-ı necipleri 'Seyyid Teymurtaş b. Seyyid Muhammed Hünkar Hacı Bektâş-ı Velî' hazretlerine varıp destini pûs edip elbise ve kisve hususunda [5] müşârun ileyh Seyyid Ali Teymurtaş ibn Hacı Bektâş-ı Velî ile istişare ve isti'zân birle '*hayru's-siyâbi el-ebyazu/El-bisenin hayırlısı beyaz olandır*' hadis-i nebevisine imtisalen 'Akbörk' yani beyaz kisve iksâsı müşârun ileyh Seyyit Ali Sultan tarafından emr ve tensip buyurulmasıyla yeniçeriye Akbörk ve kisve ol zaman-
dan kaldığı' vâzihan tafsilen bast u beyan olunur. Yine mezkûr kütüphanede '*Risâletü't-tâc li Sa'deddin Süleyman Efendi*' ünvanıyla el yazısıyla yazılmış diğer bir risalenin birinci sahifesinde yine aynen, 'merhûm ve mağfurun leh Sultan Murad zamanında askerde kesret, ecnâs-ı müstevcib-i iltibâs olmakla tevzî-i libâs, tefrik-ı asnafa esas ittihaz kılınıp Bektâşî Paşa delaletiyle Burusa'ya celb u davet buyurulan Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin mahdum-ı necabetleri Seyyid Ali Teymurtaş İbn Hacı Bektâş ve evlâd-ı pâk-i Mevlana'dan Emir Şah Efendi marifetleriyle Yeniçeriye ve mülâzımân-ı dergâh bulunan a'yân-ı devlet ve erkân-ı saltanata '*Barata*' tabir olunur *keçeden börk tabir ve ihtiyar buyurulduğu*' sâlifü'l-beyân tarih ve risalede kanaat olunacak derecede tafsil ve izah edilmiş ve kütüphane-i mezkûrede mevcut bulunmuş olduğundan mütalaasıyla hakikat ahvâline tafsilatıyla kesb-i ittıla' olunur.

Mir'âtü'l-mekâsıd nâm risâlede, gerçi takdim te'hîr varsa da 1288/1872 tarihinde bâ-berât-ı âlf-şân dergâh-ı [6] şerîfin meşihat ciheti tevcih buyurulan sülale-i müşârun ileyhten pederim Mehmed Feyzullah Çelebi'ye kadar vesâik-ı mu'tebere ve hucec-i hattiyeden bulunan tevcih berâtları, tarihleri gösterilerek zıkr ve ta'dât edilmiş. Gerçi bu gibi tevârih ve resâil vesâik-ı subûtiyeden addedilemez ise de Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri tehhül etmemiş ve evlâdı yoktur gibi refy-i sarf ve inkarda bulunanlardan şeriat ve kanun ve hukkâm-ı beyyine ve hüccet talep etmez. Evlâdı vardır ve evlâdıyız iddiasında bulunanlardan ise beyyine ve bürhan ister ki nazar-ı şer'-i

şerîf ve kanun-ı münifte hucec-i hattıye olarak kabul buyurulmuş olan berât-ı sultanî ve kuyûd-ı hâkânî ve mehâkim-i şer'îyye sicillâtı o beyânât ve berâhîn-i kat'ıyyedir. İşte nazar-ı mütalaaya aldirmek üzere gönderdiğim 1177 tarihli fermân-ı âlîde dahi:

'Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin evlâdı iki sınıf olup sınıf-ı ûlâ Mürselli demekle ma'rûf, sınıf-ı âhiri Hüdâdât denmekle meşhûr olduğu ve dergâh-ı şerîflerinin tevliyet ve meşîhati şart-ı vâkıf mûcebince evlâd-ı Mürsele meşrûta iken hilâf-ı şart-ı vâkıf vukû bulan inhâya binâen evlâd-ı Hüdâdâd'dan Bektâş Çelebi'ye tevcih edildiği ber-nehc-i şer'î tahakkuk etmekle tevliyet ve meşîhat cihetlerinin Bektâş Çelebi'den ref'îyle evlâd-ı Mürsel kolundan Abdüllatif Çelebi Efendi'ye tevcih olduğu' beyan ve izâh buyurulmuştur. Tevcihât hakkındaki [7] bu gibi beravât ve ferâmîn-i âliye her halde ber i'lâm-ı şer'î ve mahhal-i mazbatasına müsteniden verilegelmektedir. Binaen aleyh veliyy-i müşârun ileyh evlâdmdan Mürsel kolundan iş bu fermân-ı âlî tarihi olan 1177/1764 senesine kadar silsile-i vücûdu tahakkuk eder. Ondan sonra da ceddîm Veliyyüddin ve amucam Ali Celaleddin ve pederim Mehmed Feyzullah Çelebilere değin bâ-berât tevcihâtın tevâlî ettiği de risalenizde zikr ve tasdik olduğu halde ferâmîn ve berât-ı âliye ve sicillât-ı mehâkim-i şer'îyye ve kuyûd-ı hâkânî hilâfına Balım Sultan hazretlerinden sonra sülalenin inkıtaı gösteriliyor. Ve bu sûretle an cehlin veya an kaskin akıl ve mantığın asla ve kat'a kabul etmeyeceği bir hata ihtiyar olunuyor. Yine berâ-yi mütalaa gönderdiğim vakf-ı müşârun ileyhe mahsus kuyûd-ı hâkânîde:

"Evlâd-ı merhum ve mağfurun leh Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh" ibâre-i vâzıhasıyla ol vakit mevcûd bulunan Kalender ve İskender ve Murtaza Ali ve diğer on üç nefer çelebilerle hankâh-ı müşârun ileyh hizmetkârânı ale'l-esâmî tahrîr ve terkîm buyurulmuştur.

Mezkûr kuyûd-ı hâkânî bundan 370 sene evvel ulemâ ve ricâl-i devlet-i aliyyeden emin ve şâyân-ı i'timâd zevât marifetiyle tahrîr tanzim edilmiş ve binâen aleyh tezvir ve tasni'den salim bulunmuş olmakla müteahhirîn-i ulemâ ve fukahanın mazhar-ı kabulü olarak bilâ beyyine mazmunuyla amel ve hükm-i tecvîzu buyurularak

kanûn-ı umûmî olan mecelle-i celileye derç [8] edilmiştir. Risalenin hâmişinde Kalender Çelebi'nin Balım Sultan'dan sonra silsileye duhulü *Mir'âtü'l-mekâsıd* nâm risâlede hangi vesikaya müsteniddir gibi istifhâm-ı inkârî kabilinden bir suâl irâd olunuyorsa Kalender Çelebi'nin silsile-i Velî-i müşârun ileyhe Balım Sultan'dan sonra idhâli bilâ beyyine mazmûnuyla amel edilmesi lâzım gelen kuyûd-ı Hâkânîye müstenid olmakla beraber şu suâl gayet safdilane ve daha doğrusu amiyanedir. Çünkü müteaddit evlâdı bulunan Mürsel Çelebi hazretlerinin evlâdından birisi olan Balım Sultan hazretlerinin mücerreden vefat etmesiyle Mürsel Çelebinin nesli munkatı olacağını akıl kabul etmeyeceği gibi Çelebiyân-ı sâlife ve mevcûdenin Balım Sultan neslinden teselsül ettikleri beyan ve itikat edilmeyip Hazret-i Pîr evlâdından ve Mürsel kolundan teselsül ettiği teslim kerde-i umûmîdir. Yine risalenin o sahifesinde: zuhûr eden silsilenin Balım Sultan hazretlerinden başka yola yani diğer evlâda ayrılan bir silsile olduğu da tasdik ediliyor.

Risalenin on birinci cüz'ünün 11. sahifesinde: Balım Sultan hazretlerinin pederleri Mürsel Baba pîr-i tarikat hazretlerinin sulb-i manevîsinden gelen Yusuf Bâlî Sultan'ın oğludur.¹ [9] deniliyor. Sulb-i ma'nevîden gelmek gerçi daha âlî ve daha mukaddes ise de şimdiye kadar sebk eden ve mevcut bulunan çelebiler bu kadar kudsiyet ve ifratı kabul etmeyerek adetullahın vechile evladlığı kabul etmişlerdir. Bunca kavânin-i âliye ve kuyûd-ı hâkânî ve sicillât-ı mehâkim-i şer'iyede evlad lafzı bilâ kayd-ı mutlak olarak zikr olunuyor. Erbabınca malumdur ki usul-i fıkıhta evlâd-ı ma'nevî ve duâî gibi bir kayıt ile mukayyet olmayarak mutlak zikr olunduğu halde kemaline masruftur. Ve bir de Hazret-i Pîr'in vâlid ve mevlûd olmasında şer'an ve aklen bir mânî' olmadığı sûrette evlâd lafzının manâ-yı hakîkî ve zâhirîsi bırakılıp da bir takım mecaza ve adetullahın hilâfına itikadın mecaz olamayacağı ve efvâh-ı nâsta söylendiği vechile Hazret-i

1 Doğrusu Mürsel Sultan Yusuf Bâlî Sultan'ın oğlu değil Seyyid Ali Teymurtaş ibn Hacı Bektâş hazretlerinin oğludur. Bu da bâlâda bi-ibaretihâ yazılan tarih ve risale-i mu'tebere ile müsbettir.

Pîr'in mücerret olarak otuz seneye karib şahibü'z-zevc ve nâmahremi bulunan Kadıncık Ana'nın hanesinde bulunmasına me'mûrîn-i hükümetin ve taassubu derkâr olan ahalinin müdahale ve müma-naatı tabii olduktan mâada müşârun ileyhin haiz oldukları derece-i velayet ve muktezâ-yı şeriat ve tarîkatın bu hale asla ve kat'a mü-saade etmeyeceği bedîhî ve bedidârdır. Ekâzîb cümlesinden olarak on ikinci cüz'ün 32. sahifesinde çelevi ailesinin dergâh-ı şerîfe ayak basmamaları hakkında irâde-i seniyye olduğu gösteriliyor. Böyle bir irâde-i seniyyenin aslı ve esası yoktur. Öyle bir irâde-i seniyye var [10] ise aynen veyahut tarih numarasını göstermek lâzımdır. Zaten risalenin beyânât-ı sâiresi de şu ifadeyi mükezzibtir. Ayak bastırmak şöyle dursun dergâh-ı şerîfin meşihat ve cihet-i tevliyetin ceddin Veliyyüddin ve onun mahdumları amcalarım Ali Celaledin ve pederim Mehmed Feyzullah ve fakire kadar tevcîhi tasdik edilmekle tevfiķı gayr-ı kabil bir tenakuz teşkil ettiğini cümle ile beraber sizin de teslim edeceğiniz şüphesizdir.

1241/1826 tarihli fermân-ı âlî nazar-ı mütalaaya alınırsa f'îl-i malumede sülale-i müşârun ileyhden bulunan Çelebiler hakkında bir muamele edilmediği görülür.

Risalenizin beşinci ve sair cüzlerinde beyan olunduğu vechile Bektâşî kisvesi elinde efkâr-ı dalâlet nâşirlerinin Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerine isnâd ettikleri tarîk-ı Bektâşîyenin ittifâk-ı ârâ, iktizâ-yı şeriat-ı garrâya binâen külliyyen ilgâ ve memâlik-i mahrûse-i şâhâ-nede bulunan tekkeleri kâmilten imhâ edilip ancak veliyy-i müşârun ileyhin hankâh ve türbe-i şerîfe ve vakfı bil-istisnâ ibkâ ve derûnu hankâhta bulunan Bektâşî dervîşânı tard u iclâ edilip ol vakit müte-veli ve şeyh bulunan Hamdullah Efendi'nin musaddakı olan birkaç dervîşânın, tarîk-ı Nakşibendî üzerine icrâ-yı âyin etmek sûretiyle alıkonulduğu anlaşılacaktır. Aksi iddia edilirse muarızlarımızın [11] aleyhine olan fermân-ı mezkûrun aynen neşrine mecburiyet hasıl olacaktır. Şu kadar ki vak'adan iki sene sonra 1243/1828 tarihinde şahsına vâkî bir isnattan dolayı Hamdullah Efendi'nin nefy edilmesi bir sülale ve aile ve cemaate îrâs-ı şeyn edemez. Hatta hükümet-i

seniyyece de bu muamele Çelebiyân-ı sâireye teşmil edilmeyerek tevliyet ve meşihat mûmâ ileyhe Hamdullah Efendi'nin biraderi ceddim Veliyyüddin ve onun vukû-ı irtihaliyle mahdumları amcam Ali Celaleddin ve pederim Mehmed Feyzullah Çelebilere tevcih buyurulmuş olduğu berevât ve kuyûdâtla mütehakkak ve risalenizle de musaddaktır.

Şehid Feyzullah Efendi şöhretiyle maruf zâtın taraf-ı hükümet-i seniyyeden siyaseten salb ve idam edildiğinin gösterilmesine gelince:

Bunda da li-garazın hilâf-ı ihtiyâr ediliyor. Müşârun ileyh şehid Feyzullah Efendi yeniçerilere karışan ve Hazret-i Pîr'de intisab davasında bulunan eşhâs-ı muzırraya nasayih icrâ ve irşâd etmek üzere hükümet-i seniyye cânibinden davetname tasdiriyle İstanbul'a celp edilip Şehid mûmâ ileyh hasebü't-tarîk ve'l-vazife ifâ-yı nasayih eylemesinden münfail bulunan kirve-i bâtile tarafından şehid edilmiştir. Bu babdaki evrâkı resmîyede manzurunuz olacaktır. Şu resmîyetle beraber hükümet-i seniyye tarafından şeriat-i garrâ-yı istinatla salb ve idam olunan bir kimseye şehit ünvanı verilemeyeceği hatta [12]

Şehit müşârun ileyhten sonra vukû bulan tevcihât ve berâtında Şehid Feyzullah Efendi'nin vukû-ı vefatıyla vazifesinin mahdumunu tevcihi gibi elfazın resmîyette isti'mâl edilmeyeceğini derpiş ederek şu rivayetin kizb-i deruğdan mürekkep olduğunu siz de tasdik ve tashih edersiniz.

Aslını gönderdiğim 1240/1825 tarihli hatt-ı hümayûn ile müveşşeh diğer fermân-ı âlide *'Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerine mensup memâlik-i mahrûse-i şâhânede bulunan baba ve dede ve abdal derviş sultan nâmıyla nazargâh ve hankâh ve zevâyâlarının meşâyih ve tekke teşebbüslerinden birinin fevt ve tebdili lâzım geldikte aziz müşârun ileyhin evlâdından olmak üzere bil-fil kendi âsitânesinde seccade-nişîn olanların arz ve icazetiyle tevcih olunup kuzât ve nüvvâb ve ashâb-ı arzın arz ve arzuhalleriyle olamayacağı'* sarahaten irâde ve fermân buyurularak Çelebiyanın imtiyazları bu fermânla da te'yid buyurulmuştur. Hükümet-i seniyye-i Osmâniyye hiçbir

vakitte sülale-i müşârun ileyhâdan bulunan çelebileri dergâh ve vâridât-ı vakıftan mahrum etmemiştir. Tanzîmât-ı hayriyeden sonra sûret-i musaddakası 1265/1849 tarihli fermân-ı âlîde dergâh-ı şerîfe şeyh tayin olunan Mehmed Nûri Efendi tevliyet-i vakfın müstakillen uhdesinde ihalesine kıyâm ve istidâ eylemiş iken tevliyet hissesinin [13] müstakillen mûmâ ileyhe i'tâsı evlâd ve fukaraya müstelzim-i gadr olacağından tevliyet ve meşihat hissesinden şeyh mûmâ ileyhe şehri 800 kuruş maaş i'tâ ve metabâkisi mütevellîye terk edildikten başka 15 hisse itibariyle üç hisse de veliyy-i müşârun ileyhe evlâdına ayrıca tahsis buyurulmuştur ki hatta evlâd olduğunu iddia eden bazı zâtla sebk eden muhakeme neticesinde evlâd-ı veliyy-i müşârun ileyhten bulunduğum ber-nehc-i şer'î sabit olarak 318 tarihinde lâhik olan i'lâm-ı şer'î ve ahiren evlâd-ı müşârun ileyhten bulunduğumuz inkara tasaddî eden me'mûrîn-i vakfiye ile ceryan eden muhakemede dahi evlâd ve sülâle-i müşârun ileyhten olarak şart ve vâkıf mûcebince tahsis ve meşrûta kılınan menafi' ve imtiyaza müstahak bulunduğumuz indeş-şer'i'l-âlî tebeyyün ederek ol bâbda 326 tarihli hükm-i i'lâmî temyîzen tedkîk buyurularak cenâb-ı fetvâ-penâhî ve meclis-i tedkîkât-ı şer'iyyece tasdike iktiranla kesb-i kat'iyet eylemiştir ki vesâik-i kat'iyyeye müstenid olan şu izâhât evlâd-ı velî müşârun ileyhten olduğumuzu inkâra meydan binakmamıştır.

On ikinci cüz'ünün yirmi üçüncü sahifesinde akl ve mantık kabul etmez derecede *tarikat-ı Bektâşîye'de silsile-i vücûdiyeye yani belden gelen evlâda rağbet yoktur. Yoldan gelen evlad makbuldür* deniliyor. Bektâşî Sırrı ve i'tikadı böyle zan olunursa bu pek yanlıştır. Bi-hakkın ehl-i tarîk [14] olanlar hakkında bir iftira-ı mahzurdur. Zira tarîkatın şeriaten ayrılmayacağını risalenizde de tasrih etmiş idiniz. Nazar-ı şer'-i şerîfde miras ve istihkâk-ı sâire de yoldan gelen evlâdın tercihi şöyle dursun iştirak bile ettirilemez. Mea hâzâ ef'âl ve hüviyeti meçhul ve kara cahil ve belki de kat'-i tarîk ve cerâim-i sâireden yakasını kurtarmak üzere tarikat kisve-i müstearını bürünmüş bir şahs sülale-i evlâd-ı müşârun ileyhten bulunanlara şeriat tercih etmez ki bi-hakkın müntesibin-i tarîk tercih etsin. Mesâil-i şer'iyye ve

cihât nizamnâmesinde ehliyetin müsavâtı halinde dahi evlâdın ecâ-nibe tercih olunacağı herkesin bileceği bir şeydir.

On birinci cüz'ün 14. sahifesinde muhibbân-ı tarikat-ı aliyye-den Nâilî Efendi'den nakl ve hikaye sûretiyle 'Nezd-i erbâb-ı irfânda umûr-ı ma'lûmeden olduğu üzere dersaadete Sünbül Sinan hazretle-rinin türbesinde evlâdı olmayanlara bir gül ve Üsküdar'da Aziz Mah-mud Efendi türbesinden bir miktar pamuk ipliği verilerek Hazret-i Pîr'in türbesinden dahi buğday ve mercimek alınır, bunların berekâtıy-la çocuk husule gelir. Bu işe bir duadan ve himmet-i ruhaniyeden iba-ret olduğuna nazaran artık bu vechile husule gelen çocukların zevât-ı müşârun ileyhın evlâd-ı sulbüye veyahut evlâd-ı ma'neviyyesi olurlar. Elbette evlâd-ı ma'nevisi olacakları azhar mineş-şemstir demek [15] İdris Hoca'nın zevcesi Kadıncık Ana'ya edilen dua ve himmet Hazret-i Pîr-i hüncarın berekâtıyla zuhûr eden evlâd-ı Hazret-i Pîr'in evlâd-ı ma'nevisidir' denilir. Gerçi kerâmât-ı evliyâ haktır ve hârikulâde ef'âl zuhûr eder. Amma hayât ve memat emsâli ahvâli ve ef'âli bi-izni hüda kerâmâtın fevkinde enbiyâ hazerâtına bahş ve ihsân buyurul-muş olan mucizedir. Kerâmâtla mucize arasında çok fark olmakla beraber kerâmât ve mucizât ile zuhûra gelen ef'âl ve ahvâlin hâliki Hazret-i ilâhidir.

Bunun aksi olamaz. Ef'âl ve ahvâl ve mevcûdâtın nefes ve him-metle zuhûr ve vücûd bulduğu i'tikâd-ı bâtil ve belki de küfürdür. İstiâne-i kubur tecviz buyurulmuş koca kadın ve bir takım cühelanın ve sahib-i risâlenin yazıp itikad ettiği gibi ehl-i kuburdan bir şey bek-lemek Hâlik-ı hakîkinin halk ve icâd buyurduğu eşyayı himmet ve dua-yı ehl-i kubura atf ve filan zât veyahut filan türbenin nefesi, dua ve himmetiyle filanın evlâdı oldu veya falana filan verildi, sûretinde zan ve itikadın butlan ve hatası inkar olunur bir şey değildir. Hatta bunu Şiiler Anadolu'da celb-i menafi' maksadıyla ziyaret ve her ne gibi hacetleri varsa hasıl olacağını iman ve itikad ettirilen bir hayli türbe ve kabirler vardır. Hatta Yozgat sancağı [16] ve sancak dahi-linde 'Turak Baba' namıyla bir kabir ziyaret ve taleb-i hacât olunur. Ba'de'z-ziyare tevellüd eden çocukları Ahmet Turak tesmiye ediyorlar.

Lakin Turak Baba'nın evlâdı veya oğludur diye itikad ediyorlar. Hatta Sünbül Sinan ve Aziz Mahmud Efendi ve Hazret-i Pîr Efendimizin türbesinden verilegelen gül, pamuk ipliği, buğday ve mercimekten evladları vücûda geldiğini zan ve itikad eden cahil ebeveyn (!) bile Sünbül Sinan ve Aziz Mahmud Efendi'nin ve Hazret-i Pîr'in evlâdı ve sülalesinden gibi yâd ve o sûretle telakki ve ilan etmiyorlar. Ve zevât-ı müşârun ileyhim sülalesine iltihak-ı daiyesinde bulunmuyorlar. Gül, pamuk ipliği, buğday ve mercimekten ve himmet ve keramât-ı müşârun ileyhim sâikasıyla dünyaya geldiklerini bilip işiten bir şahsın bu güne kadar zevat-ı müşârun ileyhimin ma'nevî evlâdı ve sülalesinden olduklarını ve vakfı ve hukuk-ı sâiresine müstahak bulunduklarını ne resmi ne de gayr-i resmî iddia eyledikleri görülüp işitilmemiştir. Çünkü sâhib-i akl ve irfân olan her kimse bilir ki bu gibi gül ve pamuk ipliği ve buğday ve mercimek ve enfâs-ı evliyâ-ı pîrândan mütehassil evlâd-ı ma'neviyyenin aynıyle sulbû evlâd hukukunu hâiz olmasını farz-ı muhal olarak şer'-i şerîf kabul etse bile zevât-ı müşârun ileyhimin evlâdı ordular teşkil etmek ve bunların yekdiğeriyle evlâdlık hakkındaki münâzaa ve muhasemelerinin faslı için bir çok mehâkim bulunmak lâzımdır. [17]

Halbuki şerîat-i garrâ bu gibi eşya ve enfastan mütevellit evlâd-ı ma'nevîliği hiçbir vechile kabul ve hukkamda bu hususta istimâ-ı da'vâ etmez idi. Yüz seneye karib bir müddet zarfından Hazret-i Pîr Efendimizin türbe ve âsitânesinden buğday ve mercimek alanlar ve onu müteakip evlâdı zuhûra gelenler lâ yûâd ve yuhsâdır. Lakin ferd-i âferîdenin Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri evlâd ve sülalesinden hatta evlâd-ı ma'nevî ve duaisinden olduğunu iddia etmesi şöyle dursun lisane bile aldığı işitilmemiştir.

Nerde kaldı ki hikaye temhid olduğu vechile Hazret-i Pîr Efendimizi müteakip Hızır Bâlî² ve daha sonraki çelebilerin Hazret-i Pîr'in dergâh-ı şerîfinin meşihat ve cihet-i tevliyyetinin uhdelerine tevcihine tasaddî ve kıyam edemeyecekleri çünkü tevcih-i cihât

bir i'âm-ı şer'iyye ve mazbata-i mahalliyyeye menût ve mütevakıf olup evfâh-ı nâsda söylendiği zan ve zihab edildiği vechile suver-i meşrûha dairesinde Hazret-i Pîr'in buğday, mercimek veya dua-i nefesleri evlâdındanım vakf-ı şerîflerinin meşihat ve tevliyet cihazlarının uhdeme tevcihini taleb-i da'vâ eylerim yolunda serd-i iddia nezd-i şer'-i şerîfde makbul ve hatta mesmu' olamayacağı ve veliyy-i müşârun ileyhın evlâdı olduğuna vazife [18] ve cihaz-i müddeanın tevcihi lüzumuna hüküm ve i'âm-ı itâ edilmeyeceği ve o yolda mazbata tanzim ve tasdiki yoluna gidilemeyeceği müsellamattandır. Ber-vech-i hakikat sulbû ve nesli evlâdı olduğunu iddia etmişler. İşte Hazret-i Pîr Efendimizin mücerred ve bilâ-veled irtihâl-i dâr-ı bekâ ettiğini bilenlerin mevcut bulunması lâzım gelen bir zaman-ı garibde zâhir-i hâlin bunu mükezzeb olduğu yani mücerred ve bilâ-veled intikal eden bir zâta nesep isnâdı gibi vâhî dava ve eşhâda kimsenin mücaseret edememesiyle beraber hükkamın da isnâd etmekten ise Hazret-i Pîr'in zevce ve evlâd sahibi olmasını tercih evlâ bî't-tarıktır. Bu cümle ile beraber veliy-yi müşârun ileyh evlâd ve sülalesinden bulunan çelebilerin evlâd-ı müşârun ileyhten olduğu ber-nehc-i şer'î tebeyyün ve tahakkuk ederek 700 seneye karib bir zaman zarfında yüzlerce hüküm-i şer'î, berât, fermân-ı âliye iktiran eylediği halde aksini iddia ve hilâfeti neşr ve işâa çelebilerin şahsına tecavüz etmekten ziyade ahkâm-ı şer'iyye ve ol vaktin kanun ve nizâmı olan ferâmîn ve berevât-ı âli-şâne sahtelik mahza adl ve hakkaniyete kemal derece riâyetleri ve kibâr-ı evliyâullahtan hayr duasını ve hoşnûd-ı umûmîyi isticlâba mazhariyetleri ve semeresi olarak muazzam ve cihangir bir hükümet teşkil eden [19] selâtîn-ı izâm hazeratına vukufsuzluk gibi bir izz u isnâda cür'et pek çirkin ve belki de metbûiyetiyle müftehir bulunduğumuz Osmanlı hükümetin siyasetini muhal olacağını ve şu risalenin ne gibi maksada ve arzuya mebni yazdırıldığını herkesin anlayıp takbih edeceği vâreste-i iştibahtır.

On ikinci cüz'ün 28. sahifesinde 'hükümet-i seniyyeye karşı isti'mâl-i nüfuz ve hükümet-i seniyye cânibinden ibrâz-ı tevcih olunmak' gibi suizan ve meâni-i bâtilayı cami izz u isnâda kadar gidilmiş.

Meslek ve dervîşânda bulunan bir fakirin kûkûmete isti'mâl-i nüfuzu kâbil-i kabul olmayarak bunu reddedeceğim gibi hilâf-ı vâkı ibrâz-ı teveccüh tabirinin -ki pek şümullüdür- hükümet-i meşrutaça da asla kabul buyurulamayacağı şüphesizdir. Uzviyyat ve isnâdât cümlesinden olarak İstanbul'a gelişim bir takım sû-i tefsire uğrattılıyor. Halbuki maksadım meşrutiyet-i meşrûaya nailiyetimiz hasebiyle câlis-i serîr-i saltanat olan sevgili padişahımızın hâk-i pâ-yi şâhânele-rine yüz sürüp bizzat ifâ-yı tebrikattan ibaretti. Hükümet-i seniyyece görülecek ve gördürülecek bir işim yoktu. İstihkakım olan tevliyet-i vakf birçok sene evvel uhdeme tevcih buyurulmuş ve vakf-ı müşârun ileyh kadimen ve bidâyet-i tanzimât-ı hayriyede sekiz kalem müs-tesna evkâf âdâdına dahil bulunmuştur. Emr-i taşîr ve muâmelât-ı rusûmiyyesi kemâkân mütevellilerine terk olunduğunu emsali hak-kında mer'iiyü'l-icra ta'limât [20]

ve mukarrerât ahkamından iken devr-i sâbık muâmelâtı cümle-sinden olarak tasarruftan men ile idare ve vâridât-ı vakfa me'mûrîn-i vakfiye ve bir vazife-i resmîyeleri bulunmayan sükkân-ı dergâha iştirak ve müdahale ettirilmekle sekiz kalem evkâf hakkındaki kânun-ı adâletin tatbiki ve müsavatın muhafazası çoktan beri bil-vekâlete ta-kip olunarak kanun ve talimat ahkamına muğayir mülğâ ferâmîn ve evâmîr ve tebliğâtın hükm ve tesiri olamayacağından emsâl-i evkâf hakkında mâ bihi't-tatbîk bulunan kanun ve talimat ahkamınca ve-liyy-i müşârun ileyh vakfının da mütevellisi marifetiyle idare ve ce-bâyet edilmesi lâzım geleceğine şûrâ-yı devlet ve meclis-i vükelâca karar verilmiş ve 6 Nisan sene 326/19 Nisan 1910 tarihli tezkire-i sâmiye ile devâir-i âidesine tebligât icra buyurulmuş olduğunu ben-de umûm sırasında haber aldım. Adl ve hükm-i kanun ve müsava-tı ve Hazret-i Pîr Efendimizi eizze-i kirâmdan bilerek ve tanıyarak kadiminden beri bahşedilmiş istisnâ imtiyazını muhafazadan ibaret bulunan şu karardan dolayı kendisini Hazret-i Pîr Efendimize mün-tesip tanıyanların daha ziyade müteşekkîr ve senâ-hân olmaları lâ-zımdan iken bilakis muamele-i hükümeti tenkide ve sûizanna kıyam edilmesi a'râz-ı şahsiyenin son derecesine kadar varılmış olduğunu göstermektedir.

Mürettep risale kendisini âdetâ müddei ve risalesini iddianâme şekline koyarak on ikinci cüz'ün 31. sahifesinde '*Cemaleddin Efendi'nin [21] İstanbul'a gelmekteki maksadı vâridât-ı vakfın cümlesini kendi uhdesine geçirerek fukara ve dervişânın âidâtını kesmek ve orada bulunan dedebabanın nüfuzunu kesr eylemektir*' mealinde ve kitap ve yarı risale uslûbuna muhalif ve garaz-ı şahsiye müstenid beyanât ile ehl-i tarîk arasına mefsedet ilka ediyor. Dergâh-ı Hazret-i Pîrde şeyh bulunan Hacı Hamza Efendi'nin başka sâhib-i berât ve âidât diğer bir şeyh ve dedebaba yoktur. Bir dergâhta iki şeyh bulunup ifâ-yı vazife edemez. Ve meşihat-ı mezkûrenin inhilâli sûrette dedebaba ve namı diğer ile âhire tevcîhi cihetine gidilemez. Zira dergâh-ı müşârun ileyhin tevliyet ve meşihat cihetleri kadimen ve şart-ı vâkıfa tevfikân evlâd-ı velyy-i müşârun ileyhin ve Mürselli sınıf ve kolundan bulunanlara meşrut ve muhassas ettiği müteselsil tevcihât ve teâmül-i kadîmi ve berâhin-i kat'îye ile müsebbit ve muhakkak olup hilâf-ı şart-ı vâkıfı tevcîh ve berât edilse dahi ref'iyle müstehakkına tevcîhi şer'-i şerîf ve fetevâ-yı münîf iktizasından olarak şu ahkâm-ı şer'iyye mâ sebakta bi-hakkın icra ve bilfiil ifâ buyurulduğu iş bu Müdafaa namının birinci hülasası muharrer 1175/1762 tarihli fermân-ı âlî-şân dergâh-ı müşârun ileyhin tevliyet ve meşihat cihetlerinin hilâf-ı şart-ı vâkıf inhâya binâen tevcîh edilen Hüdâdâd kolundan Bektâşî Efendi uhdesinden ref'iyle Mürselli sınıfından [22] cedd-i ekberim Abdüllatif Çelebi'ye tevcîh edildiğini nâtık ve fermân-ı mezkûrla şart-ı vâkıf-ı müsbittir ve mütehakkıktır. 1288/1872 tarihinde meşihat uhdesine tevcîh buyurulmuş olan pederim Mehmed Feyzullah Çelebi'nin vefatı ve vukûuyla cihet-i keşihat pederim mahlûlünden lede'l-imtihan sabit olan ehliyet ve istihkakıma ve şart-ı vakıfa binâen uhderme tevcîhe dair usulen mahallinden i'lam ve mazbata tanzim edilmiş iken sadr-ı asbak metevaffa Halil Rifat Paşa'nın yazmış olduğu bir tezkire üzerine cihet-i meşihatın el-yevm dergâhta resmen şeyh bulunan Hacı Hamza Efendi'ye tevcîh edildiği mûmâ ileyh Hacı Hamza Efendi'nin tevcîh-i berâtında zikr ve tasrih olunur. Ehlinin malumudur ki kavaid-i umûmiye-i fikihiyye mûcebince '*mâni' zâil oldukda memnû' avdet eyler*'. Meşihat-i mezkûrenin

vukû-ı inhilâlinde şu hakk-ı sarihin sahiibi ve müstahakkına rucu' etmiş îcâb eder. Yoksa meşîhatin sülale-i müşârun ileyhten hariç olanlardan birisinin uhdesine tevcih ve keyfi muamele devr-i sâbıkâ aid olup devr-i meşrutiyet-i meşrûamızda nass-ı şâri' kuvvetini hâiz şart-ı vâkıfın ihlali ve hiçbir kimsenin hakk-ı sarihi pâymâl edilmemiştir ve edilmez. Hiçbir vakit bu misüllü muğâletât hak ve hakikate galebe çalamaz.

Vâridât-ı vakfın uhdeme geçirilmesini hâtır ve hayalime almayacağımı [23] ve izdiyâd-ı hâsılât için cansiparane gayret edeceğimi şahsımı bilip tanıyanların tasdik buyuracakları cihetle bu hususta tatvil ve temhid eden ictinab ile ancak şerâiti vakfın izahına lüzum görülmüştür. Şöyle ki:

Vâridât-ı vakf müşârun ileyhe, on beş hisse itibariyle dört hissesi tevliyet ve meşîhate ve dört hissesi taamiyeye ve dört hissesi türbe ve dergâh-ı şerîfin tamirine, üç hissesi de veliyy-i müşârun ileyhe evlâdından bulunan çelebilere tahsis ve meşruta kılınmış 5,6 tarihli fermân-ı âlî ile de teyid buyurulmuş olmakla hissedarlar ve sâireden birinin diğerinin hisse ve istihkanına tecavüz edebilmesine bir vechile imkan bırakılmamıştır. Müstesna evkâf-ı şerîfenin dahi harç-ı muhasebe alınmayarak be-her sene hesabı rû'yet tedkik olunacağı vazife ve hissedar olanların istihkakları hisabatını her an ve zaman arayıp sorabileceği ve hele misafirler ve mücavirler, fakirler, dervişlere aid taamiye hissesinin sûret-i sarfını anlamaya her şahsın salahiyetdâr bulunacağı meydandadır. Bu güne kadar vâridât-ı vakfa el sürmediğim halde '*Suya varmaksızın çemrenmek*' kabilinden kable'l-vukû şekvâ ve şikayet ve bu gibi risaleler vasıtasıyla bilâ mûcib-i neşriyât ve tecavüzât pek manasız bir muameledir.

Hâsılât-ı vakf-ı şerîfin idare ve cebabetine bed ve mübaşeret [24] edildikten sonra bir sû-i isti'mâl görülür ise mütezarrırlarının şer'-i şerîf ve kanun-ı münîf makamına tevfiğ-ı hareket ol zaman taleb-i adalet edebilecekleri ve mütecasirlerinin de ceza-yı ma'nevîden mâadâ mücâzât-ı kanuniyeye dûçar olacakları tabiidir.

Risale-i mezkûrenin on ikinci cüz'ünün 20. sahifesinde Hamdullah Efendi Amsaya'ya nefy edilerek bu seccade-nişinlik ünvanı ortadan kalkar deniliyor. Yine o sahifesinde '*Hankâh-ı Hazret-i Pîr'de usûl-i Nakşibendî icrâ olunmak üzere Hamdullah Efendi'den sonra biraderi Veliyyüddin Efendi'ye meşîhat tevcihi*' gösteriliyor. Yine o sahifede '*Veliyyüddin Efendi uhdesinden meşîhat ref*' olunarak ba'demâ Çelebi ailesinin hankâh-ı şerîfe vaz'-ı kadem etmeleri hakkında irâde-i seniyye suduru' gösteriliyor. 22. sahifesinde '*Veliyyüddin Efendi'nin vefatından sonra Çelebilîğin mahdumu Ali Celaleddin Efendi'ye tevcih edildiği*' tasdik ediliyor. Şu beyanatın muhalefet ve zıddiyetinden dolayı sahib-i risalede taaccüp ve hayret gösterip bizzarur cehlîni itiraf ediyor. Mezkur on ikinci cüz'ün 19. sahifesinde '*Çelebiler Safevilik mezhebi ve erkânına dehalet ve kabul ederler*' gibi bir iftira-yı mahz ile perde-i âr ve hicâb kaldırılıp izz ü isnâd-ı gazezkâriye kıyam ediliyor. Aynı cüz'ün [25] 28. sahifesinde '*Çelebiyan silsilesinin ne gibi akaid hangi tarîka salik olduğu meczûmumuz değildir*' deniyor. Serâpâ mecma-i ekâzib olan şu risâle ve sâlifü'l-beyân mütenâkıs fikrât-ı nazar-ı dürbin-i hakîkatten geçirildikte mücerret celb-i menfaat hülyâ-yı hamına müstenidden tertip ve telif edilmiş olduğu derhal tezahür edecek muhaliflerimizin kâffe-i müddeiyâtının butlânına karine-i kâtia teşik eyleyecektir.

On ikinci cüz'ün 18. sahifesinde '*Anadolu'nun bazı mahallerine efkâr-ı bâtilasını serpmiş olan Şah İsmail Safevî şeyhlik namına tesis ettiği erkân-ı safeviyeyi teyid ettiği hengâmında çelebiler buna dehalet ve Safevilîği kabul ederler*' ta'bir-i şenî ki din ve mezhebe taarruzu ve bühtân-ı azîme cür'eti tazammun eder. İsnadı mâlem yekûn kabilinden olarak tarîk-ı efkâr ve erkân-ı bâtilaya duhul ve kabul hakkındaki li-garazın vâkîvâkî olan bu uzviyyatı namına ve umûm çelebiyân ve Anadolu ahalisinden bir fert olmak mûlabesesıyla Anadolu ahalisi namına red ve protesto ederim. Eslâf ve mevcut çelebiler ehli's-sünne ve'l-cemaa mezhebine ve Hazret-i Pîr Efendimizin sâlik ve müstahlef bulunduğu tarîk-ı müstakime ittiba eylemişlerdir. Bir şahıs ve cemaatin mezhep ve tarikatını o tarîkatten hâric olanların

mutlaka tanınması iktiza etmezse de bilmediği ve girmedigi mezhep ehline dahl ve taarruzdan tevakkî ve mücanebet eylemeleri de lâzımedendir. [26]

Hürriyet ve serbesti-i matbuât-ı âhirin hürriyet ve mezheb, âyin ve tarikatine müdahale ve tecavüz etmemekliğe mahdud ve mukayyettir. Çünkü matbaalar kanununun yedinci maddesi gereğince; *'Matbuât kanununda münderiç cerâim ve ahkâm, cüz'iyye-i kütüp ve resâil ile vâkı olan neşriyata da şamildir'* mecmua-i müfteriyât namına elyak olan risalenin on ikinci cüz'ünün 28. sahifesinde; *'teselsül eden Çelebiyan silsilesinin ta zamanımıza kadar gelen efradının ne gibi akâid ve hangi tarika sâlik olduğu meczûmumuz değildir'* ibâre-i vâzıhasıyla akaid ve tarikatlarının neden ibaret olduğunu bilmediğini ikrar ve itiraf edilmiş iken *'Çelebiyanın Safevilik tarîk-ı bâtilına dehalet ve kabul edildiği'* kat'iyen neşr u beyan edilmesi inde'l-hâce teşrih edilecek esbâb-ı garazkârâneye müstenid ve hilâfet vâkı iftira ve bühtane tasaddî edilmiş olduğunu isbat hususunda başkaca bey-yineye hacet bırakmaz.

Çelebilerle Anadolu'nun bazı mahalleri ahalisine Safevilik âyin ve mezhebinin izz ü isnâdına cür'etle beraber risale-i mezkûrenin on üçüncü cüz'ünün 48. sahifesinde *'Safi-i Hatây'*, Bektâşî tekkelerinde okunan nefeslerde tesadüf edilen bu ismin Şia mezhebinin muktedâ-yı yeganesi olan Şah İsmail Safevî'nin oğludur. Ve kendisinin tarikat-ı aliyye-i Bektâşîye ricalinden olduğu ve pîr-i sâni Balım Sultan kuddise sirruhu'l-mennân hazretlerinden ahz-i bey'at [27] ettiği nakl ve hikaye sûretiyle Bektâşîlerin Safevilere takallüb ve iltihak ettiğini gösteren sâhib-i risâle Bektâşîliğe öyle bir darbe vurmuştur ki fikr-i salimle düşünenlerin ve tarîk-ı Bektâşîyeye hakkıyla mensup olanların şu mütenâkız ve müteâriz fukarat ile malı ve bit'tab hakikatinden hali risaleyi kabul ve tasdik etmeyeceği şüpheden azadedir.

Bir halığın mahluku ve bir pederin evlâdı olmak hasebiyle kâinata bulunan insanlar hangi din ve mezhepte ve her nerede bulursun bulunsun öz kardeş ve dâr-ı dünyada yoldaştır meyane-i beşerde gerçi celb-i menfaat zımnında bir takım muhalefet zuhûr etmiş

ve edegelmekte bulunmuş ise de ‘*Hayrî’n-nâs men yenfeu sa’yühüm linnâs/ İnsanların hayırlısı çabası insanlara faydalı olanlardır*’ hükm-i celilini ettibaen ittibaen insanların hayırlısı insanların meyanındaki bâdi-i nizâ ve muhalefet olan mevaddın ref’ ve def’ine ve hiç olmazsa tehvin ve teskinine, ittihat ve ittifak husulüne sarf-ı himmet ve gayret eder.

Eşrâr-ı nâs ise insanların arasına yoktan münaferet ilkasından kendisini geri alamaz. Risalenin beşinci ve onu takip eden cüzlerinde ‘*Kâşifü’l-esrâr sahibi İshak Efendi ehl-i sünnetle tarikat-ı Bektâşîyeye intisap eden zevât arasına ‘gayet mehinâne ve hâinâne lisan isti’mâl ve hikayât ve istinâdâtla nifak ve zıddiyet düştüğü*’ beyan ile son dereceye kadar tenkit ve tezyif edilmekle beraber risalenin maksad-ı tahriiri, müceb-i kıl ü kâl [28] ve itiraza dâl olan Bektâşî Sırrı ve itikadı ve erkânı inzâr-ı âmmeye vaz’ edip sû-i tefhimin izalesi ve hakk ve hakikatın irâesi sûretiyle umûmun mültezimi bulunan ittihat ve ittifak hizmetinden ibaret bulunduğu bast u beyan olunmuş iken hakikat ve ittihad ve ittifaka hadim bir kelime sarfdan sarf-ı nazar Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin evlâd ve ahfadı ile tarikatına sâlik bulunanlar arasına hissü nefret ilkâ edecek beyanattan ve o hissü nefreti teşdîd ve te’yîd ederek binnetice tarîk-ı âliyi ta esasından sarsacak türrehâtan mürekkep bulunduğu nezd-i erbâb-ı irfânda müstağni-i tariftir.

Yine on ikinci cüz’ün 32. sahifesinde; ‘*üzkurû mevtâküm bil-hayri/ölülerinizi hayırla yâd ediniz*’ emr-i celiline muhalif a’razda iltizam-ı şiddetle irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiş olan çelebiler hakkında da bühtane tasaddî edilerek ‘*Çelebiyan familyasından gelen zevat arasında âdâb-ı tarikatı muhafaza eden ademler olmadığı gibi ara sıra ihtilaf ve fesad tertip eden zevat çıktığı*’ beyan ve Hamdullah Efendi’nin Amasya’ya nefy edildiği buna delil olarak ityan olunuyor. On dört ve on beşinci cüzlerinde yeniçerilere Bektâşîlik isnâd edilmesi ve Bektâşî namı ortalıktan kaldırılması için Kıncı Baba ve kuzâttan Ahmed ve hâcegândan Salih ve İsmail Ferruh Efendiler ve Şanizâde ve Melek Paşa ve Kethüdazâdeler misüllü ricâl, ulemâ ve sulehâdan bir hayli zevatın [29] idâm ve nefy ile magdur edildiği zıkr ve ta’dât

ve muâmelât-ı vakıaya zulm ve istibdâd ve zamân-ı zulmet denilip de Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri sülalesinden bulunmak mûlabesesiyle aynı sebepten dolayı Hamdullah Efendi'nin nefy ve iclasını numene-i adalet evlâd ve ahfadına müceb-i töhmet olarak telakki edilmesi risalenin tahririndeki maksadı irâeye kâfi ve vâfidir. Veliyy-i müşârun ileyh sülalesinden bulunan çelebiler mevrûs-i peder itikadında bulundukları daavât-ı hayriyeyi edadan ihlas ve sadakatten hiçbir vakit yılmamışlardır. '*Ahmed Cemaleddin Efendi'nin iddâ-yı vâhi, takınmak istediği lakab-ı sâhte*' cümlesiyle bir de müstelzim-i mücazât sahtekarlık izz ü isnâdına mücaseret olunur. Eizze-i kirâmdan Mevlanâ Celaledin Rûmî ve Hacı Bektâş-ı Velî hazeratının sülalesinden bulunanlar hakkında nâs beyninde ve muâmelât-ı resmiyyede çelevi lakab ve ünvanı isti'mâl olunduğu ferâmîn ve berevât ve muhâberât ve kuyûdât ile müsbet ve mütehakkak olmakla beraber risâlede esâmîleri geçen Mahmud, Hüdadâd, Kalender, İskender, Murtaza Ali ve Hamdullah Çelebilere hatta ceddin Veliyyüddin Çelebi'ye değin çelevilik elkâbı yazıldığı gibi on ikinci cüz'ün 30. sahifesinde 1288/1872 senesinde çelevi olan diğer Feyzullah Efendi'den sonra çelevilik ortadan kalkmıştır." Denilen Feyzullah Çelebi öz pederimdir. Pederime kadar tezkâr ve tasdik edilen çelevilik ünvanı nesl-i münkatı olmadıkça ortadan kalkmayacağı [30] ve kadimen ve kâideten bahşedilen ünvanın pederimden bana ve benden evlâdına intikal edeceği bir emr-i gayr-i hafî olduğu halde muharrer risâle güya hükümet-i seniyyenin nazar-ı dikkatini celb etmek gibi bir cümle-i vazife nâ-şinâsâne ile bi-taraflığı kâmilten bertaraf ederek âdetâ müddei sıfatını takınmak istiyorki bu hal dahi risalenin bir garaz ve maksada mübteni olarak yazılmış veya yazdırılmış olduğuna nezd-i erbâb-ı ibtisârda delil-i kat'îdir.

Risalede bu kadar ta'rizât ile de kanaat edilmeyerek bir de bu fakirin dergâh-ı vakf-ı şerîfe asla nisbet ve münasebetim olmadığı ve bir taraftan inabe ve hilâfete malik bulunmadığı serd u beyan ediliyor ki '*âb-ı pâ ki ne keder ve kavka-i kurbağadan/Kurbağaların kavkasından suya ne keder*' darb-ı meseline mümasil ve bir kuru yaygaradan

ibaret olan şu sözün butlanını isbat için bâlâda tafsil edilen tevcîhât kâfi olmakla beraber muâmelât-ı resmiyeye karşı taannüd olunursa bil-istihkak verilmiş olan tevliyet-i berât-ı âlî-şânı ile tarîk-ı aliyye-den münîb ve mücâz olduğumu masdak-ı icazet ve hilâfetnâme aynen neşr ve i'lân edilir ve bu güne kadar ahz-i hilâfet etmiş bütün Bektâşî babalarının yedlerinde bulunan icazet ve hilâfetnâmelerde birer delil-i kat'î teşkil eder.

Baba ve dedegânda bulunan hilâfetnâmeler müftehirî [31] bulunduğumuz sülalemiz erkânını ale'l-esâmî natık olduktan mâadâ gerek bunların gerek icazetnâmelerin çelebiyân-ı sâlîfe ve tarafımızdan tasdik edileğeldiği

Muhalifinin acaba ma'lumu değil midir, şu cihet cümlelerin malumu olmakla buna muharrir risalenin matla' olmaması hakikat tarîki bilmediğinden ileri geldiği gibi a'râz-ı şahsiye ve menâfi-i zâtîye peşinde dolaşan birkaç şahıstan başka bi-hakkın tarîka mensup olanlardan tahkikat dahi icra edilmediği anlaşılır.

Menfeat-i cüyân tarafından öteden beri takip edilegelen ve fakat saye-i adalette hiçbir zaman husulü kabul olamayacak olan maksad-ı nâ-becâyâ hizmeten yazıldığı veyahut yazdırıldığı bedihî ve bedidâr olan risaledeki isnâdâtın hakîkate karşı hiçbir hüküm ve tesiri yoksa da aleyhdârânımızın davalarının ne kadar bâtıl olduğunu enzâr-ı umûmiyede isbat ve izhar için ellerindeki hilâfetnâmelerin nazar-ı mütalaaya alınması ve bundan böyle de matbuât esas ve mesleğine muhalif olan a'râz-ı şahsiyeye hâdim-i türrehâtın celb-i menfaat sûretinde neşr ve ilanından tevakkî edilmesi bilhassa tavsiye olunur. [32]

Hazret-i Fahr-ı âlem Nebiyy-i Muhterem Muhammed Mustafa Sallallahu Taâlâ aleyhisselâm Cenâb-ı İmam Aliyyü'l-Murtazâ Kerremallahu vechehu radiyallahu anhu ve Fatîmatü'z-Zehrâ radiyallahu anhâ

- Hazret-i İmam Hasan Müctebâ radiyallahu anh
Hazret-i İmam Hüseyin Şehidü Kerbela radiyallahu anh
Hazret-i İmam Zeynelâbidin radiyallahu anh
Hazret-i İmam Muhammed Bakır radiyallahu anh [33]
Hazret-i İmam Cafer-i Sadık radiyallahu anh
Hazret-i İmam Musa Kâzım radiyallahu anh
Hazret-i İmam Ali er-Rızâ radiyallahu anh
Hazret-i İmam Muhammed et-Takî radiyallahu anh
Hazret-i İmam Ali en-Nakî radiyallahu anh
Hazret-i İmam Hasan el-Askerî radiyallahu anh
Hazret-i İmam Muhammed el-Mehdî radiyallahu anh
Seyyid İbrahim el-Mükerrem el-Mücâb b. İmam Musa el-Kâzım
Seyyid Hasan b. Seyyid İbrahim el-Mükerrem el-Mücâb
Seyyid Muhammed es-Sânî b. Seyyid Hasan
Seyyid Mehdi b. Seyyid Muhammed es-Sânî
Seyyid İbrahim b. Seyyid Mehdi
Seyyid Hasan b. Seyyid İbrahim
Seyyid İbrahim b. Seyyid Hasan
Seyyid Muhammed b. Seyyid İbrahim
Seyyid İshak b. Seyyid Muhammed
Seyyid Musa b. Seyyid İshak
Seyyid İbrahim es-Sânî b. Seyyid Musa

**Seyyid Muhammed eş-Şehir bi-Hacı Bektâş-ı
Velî b. Seyyid İbrahim [35] Es-Sânî kuddise
sırruhu'l-âlf**

Şöhretleri Hacı Bektâş-ı Velî'dir. Valideleri Hatem Hatun bt. Şeyh Ahmed Nişâbü'rî olup 645/1248 sene-i hicriyesinde Nişabur'da kadem-nihâde-i âlem vücûd olmuşlardır. 680/1282 tarihinde Anadolu'ya teşrifleri vukû bularak Kırşehirli muzafatından 'Hacım' nâm-ı diğerle 'Karahöyük' de ihtiyâr-ı ikamet 738/1338 senesinde âlem-i ukbâya rihlet buyurmuşlardır. Mahall-i mezkûrda kâin âsitâne-i aliyyelerinde defin-i hâk-i ıtırnâk olup mezkûr kasaba bil-âhire ism-i âlilerine izafetle nahiye merkezi olmuştur.

**Seyyid Ali Sultan Nâmı- Diğerle Teymurtaş b.
Hacı Bektâş**

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin mahdum-ı necâbet mersûm-ı âlileri olup 710/1311 tarihinde veliyy-i müşârun ileyh hazretlerinin menkûhaları Fatıma Nûriye Hatun'dan -ki ehl-i tarîk beyninde Kadıncık Ana, Kutlu Melek denmekle müteâreftir- tevellüd eylemişlerdir. Müşârun ileyh Şehzâde Süleyman Paşa ile beraber Rumeli'ye geçerek Dimetokâ'da isimlerine izafetle meşhur dergâhı tesis ve bina eylemişler. Ve bilahere yani 805 senesinde irtihalleri vukû bularak mezkûr tekkede medfun bulunmuşlardır.

Hazret-i Pîr'in '*Hak muînün Hızır lâlan olsun*' diye dua ve nutk buyurmuş olmalarına binâen ehl-i tarîkın arasında bu lakap ile meşhur ve ekser hilâfet ve icazetnamelerde Hâzır Lâla diye muharrerdir.

Rasul Bâli b. Seyyid Ali Sultan

763/1362 tarihinde tevellüd eylemişler 745/1442 tarihine kadar postnişin bulunmuşlardır. Dergâh-ı Hazret-i Pîr'de medfundur. Müşârun ileyhin mahdumu 'Hüdâdâd' ve onun neslinden gelen çelebiyâne meşihat ve vezâif-i sâire tevcîhâtı vukû bulmuştur.

Mürsel Bâli İbn Seyyid Ali Sultan

786/1385 tarihinde kihvâre zeyb-i vücûd 889/1485 senesinde âzim-i gülşen-i sarây-ı rahmet olmuştur. Dimetoka'da medfundur.

Bâli Sultan İbn Mürsel Bâli

Ehl-i tarîk arasında 'Balım Sultan' namıyla maruftur. [37] müşârun ileyh 878/1474 senesinde kadem-nihâde-i âlem şühûd olarak 927/1521 tarihine kadar postnişin-i irşâd olmuşlar ve sene-i mezkûrede târik-i dâr-ı fânî olarak dergâh-ı Hazret-i Pîr'de kâin-i türbe-i mahsusada medfun bulunmuşlardır.

Kalender Çelebi b. Mürsel Bâli

881/1477 tarihinde tevellüd ve 935/1529'de irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. 'Genç' lakabıyla maruf ve Balım Sultan hazretleri türbesi ittisalinde kâin-i türbe-i mahsusasında medfundur.

İskender Çelebi b. Kalender Çelebi

918/1513'de tevellüd edip 955/1549 tarihine kadar seccade-nişin-i irşâd bulunmuştur. Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri evlâdından Mürsel nesline münhasır bulunan Kırklar Meydanı'ndaki mahall-i mahsusada defnedilmiştir.

Yusuf Bâli Çelebi b. Kalender Çelebi

'Zehr-i nuş' lakabıyla maruftur. Müşârun ileyh 922/1517 tarihinde [38] tevellüd edip 977/1570 senesine kadar mütevellî ve kâim-makâm -ı irşâd bulunmuştur. Sâlifü'z-zikr türbede medfundurlar.

Bektâş Çelebi b. Yusuf Bâli Çelebi

951/1545 tarihinde tevellüd edip 988/1581 senesine kadar postnişin ve mütevellî bulunmuştur. Mahall-i mezkûrda medfundur.

Rasul Bâli Çelebi b. Yusuf Bâli Çelebi

953/1547 senesinde tevellüd ve 997/1589 tarihine kadar meşihat ve tevliyeti hâiz bulunmuştur. Trübe-i mahsusada medfundur.

Mürsel Çelebi b. Yusuf Bâli Çelebi

958/1551 tarihinde tevellüd ve 1013/1605 senesine kadar seccade-nişin ve müteveli bulunmuştur. Mahall-i mezkûrda medfundur.

Hasan Çelebi b. Rasul Bâli Çelebi

971/1564 senesinde tevellüd eylemiş ve 1016/1608 tarihine kadar [39] postnişin ve müteveli bulunmuştur. Türbe-i mezkûrda medfundur.

Bektâş Çelebi b. Rasul Çelebi

964/1557 tarihinde tevellüd eylemiştir. 1042/1633 senesine kadar şeyh ve müteveli bulunup mezkûr türbede medfundur.

Kasım Çelebi b. Mürsel Çelebi

986/1579 tarihinde tevellüd edip 1056/1647 senesine kadar müteveli ve postnişin-i irşâd bulunmuştur. Müşârun ileyh dahi ecdâdı yanında medfundur.

Yusuf Çelebi b. Bektâş Çelebi

991/1584 senesinde tevellüd etmiş 1067/1657 tarihine kadar seccade-nişin ve müteveli bulunmuştur. Türbe-i mezkûrede defn edilmiştir.

El-Hâc Zülfikar Çelebi b. Yusuf Çelebi

1014/1606 tarihinde mütevellid olup 1078/1668 senesine kadar [42] meşihat ve tevliyetde bulunmuştur. Merhum müşârun ileyh dahi türbe-i mezkûrda medfundur.

Hüseyin Çelebi b. Yusuf Çelebi

1018/1610 tarihinde tevellüd 1085/1675 senesinde rihlet etmiştir. Postnişin ve müteveli idi. Türbe-i mahsusada medfundur.

Şehid Abdülkadir Çelebi b. Zülfikar Çelebi

1038/1629 senesinde mütevellid ve 1097/1686 tarihine kadar şeyh ve müteveli bulunmuştur. Mezkur türbede defn edilmiştir.

Elvan Çelebi b. Hüseyin Çelebi

1050/1641 tarihinde tevellüd etmiştir. Yozgat ve Kırşehir sancakları dahilinde kendisine ve 'Kılınç Abdal' hazretlerine terk ve tahsis buyurulan gülle-i vakf ile idare edilen zaviyesinde [43] postnişin-i irşâd olup irtihallerinde zâviyeyi mezkûrede defin edilmişlerdir.

Murtaza Âli Çelebi b. Abdulkadir Çelebi

1056/1647 tarihinde tevellüd edip 1143/1731 tarihine kadar müteveli ve seccade-nişin bulunmuştur. Çelebiyâne mahsus türbede medfundur.

El-Hâc Feyzullah Çelebi b. Abdülkadir Çelebi

1087/1677 tarihinde tevellüd edip 1143/1731 senesinde bi-hatt-ı hümâyûn tevcih buyurulmuş olan meşihat ve tevliyeti idare ederek 1173/1760 senesinde irtihali vukû bulmuş ve İstanbul'a civar-ı Nerdiban Karye'sinde Şahkulu Sultan tekkesi haziresine defin edilmiştir.

Bektâş Çelebi b. Hacı Feyzullah Çelebi

1123/1712 senesinde tevellüd etmiş ve 1175/1762 tarihine değin kâim-makâm -ı meşihat ve tevliyet olmuştur. Türbe-i mahsusada medfundur. [44]

Abdüllatif Çelebi b. Hacı Feyzullah Çelebi

1137/1725 tarihinde tevellüd etmiştir. 1177/1764 senesinden 1218/1804 tarihine kadar vazife-i tevliyet-i meşihati ifâ eylemiştir. Türbe-i mezkûrede medfundur.

Şehit Feyzullah Çelebi b. Bektâş Çelebi

1155/1743 senesinde tevellüd eylemiş ve 1218/1804 senesinde müteveli ve kâim-i makâm-ı irşad olup 1240/1825'de hanesinde şehiden irtihal etmiştir. Mezkur türbede medfundur.

Mehmed Hamdullah Çelebi b. Şehid Feyzullah Çelebi

1181/1768 senesinde tevellüd ve 1243/1828 tarihine kadar tevliyet ve meşihatte bulunmuş ve bilahere Amasya'da vefat etmiştir. Merhum müşârun ileyh Amasya'da türbe-i mahsusasına defin edilmiştir. [45]

Veliyyüddin Çelebi b. Şehid Feyzullah Çelebi

1186/1773 tarihinde tevellüd eylemiş ve 1244/1829 senesine kadar meşihat ve tevliyetde bulunmuştur. Sâlifü'z-zıkr türbede medfundur.

Ali Celaledin Çelebi b. Veliyyüddin Çelebi

1223/1809 tarihinde tevellüd etmiştir. 1263/1847'de veliyy-i müşârun ileyh vakfı ve mülhakatı mâlikâneleri tevliyet ve hissesi ve 1265/1849 senesinde Çelebiliğe ve evlâdiyete mahsus hisse bâ-berât-ı

âlî-şân uhdesine tevcîh edilmiştir. Merhu'm müşârun ileyh bilâ veled irtihal etmekle türbe-i mezkûrede medfun bulunmuştur.

Feyzullah Çelebi b. Veliyyüddin Çelebi

1225/1811 tarihinde kadem-nihâde-i meşhed-i şuhud olmuş ve 1288/1872 senesinde uhdesine dergâh-ı şerîf postnişinliği tevcîh buyurulmuştur. Müşârun ileyh 1296/1879' tarihinde âlem-i ukbâya rihlet eylemekle türbe-i mahsusada defin edilmiştir. [46]

Ahmed Cemaleddin Çelebi b. Feyzullah Çelebi

1320/1903 senesinde vakf-ı veliyy-i müşârun ileyhın tevliyeti uhdesine tevcîh edilmiş ve el-yevm ifâ-i vazife eylemekte bulunmuştur.

Tarîk-ı aliyye-i Bektâşiyenin silsilesi ber-vech-i âtî beyan olunur.

Hazret-i İmam Ali kerremallahu vecheh

Ekmel-i asri Cenâb-ı Hasan b. Yesârî Basrî radiyallahu anh

Feyz-i hüdanın cemi cenâb-ı Habib Âcemî kuddise sirruh

Zâhid-i Fenâî dervîş-i abâî Davud-ı Tâî kuddise sirruh

Âşiyân-ı tarîkın kesîru'l-ferhî Ebu Mahfuz Cenâb-ı Ma'rûf el-Kerhî kuddise sirruh

Evliyanın fartı Cenâb-ı şeyh Seriiyyü's-Sakatî kuddise sirruh

Mâide-i ma'rifetin lezzet ve tadı Seyyidü't-tâife Cenâb-ı Cüneyd Bağdâdî kuddise sirruh

Şeyh Ebu Ali Rûzbârî Ahmed ibn Muhammed kuddise sirruh

Şeyh Ebu Ali Kâtip Hüseyin İbn Ahmed Mısırî kuddise sirruh

Şeyh Ebu Kasım Gürgânî Ali b. Abdülvahid kuddise sirruh

Şeyh Ebu Hasan Harakânî Ali b Cafer kuddise sirruh [47]

Şeyh Ebu Ali Fâremedî Fazl b. Muhammed Tûsî kuddise sirruh

Hoca Ahmed Yesevî b. Muhammed Hanefî kuddise sirruh

Hoca Yusuf Hemedânî b. Eyyub kuddise sirruh

Şeyh Lokman Horasânî kuddise sirruh

Pîr-i tarîkat-i aliyye-i Bektâşiye es-Seyyid Mehmed b. İbrahim eş-Şânî el-müştehir bi-Hacı Bektâş-ı Velî el-Horasanî kuddise sirruh es-sâmî

Cennetmekân Sultan Mustafa Hân-ı Sâlis hazretlerinin hatt-ı hümayûnlarıyla müveşşeh ve 40-41. sahifelerde fotoğrafisi bulunan fermân-ı âlî-şân sûret-i Münîfesidir.

Evlâd-ı Hacı Bektâş-ı Velî'den iş bu râfiu tevki-i refiûş-şân-ı hâkânî iftihârü's-sulehâî's-sâlikîn Abdüllatif dâme salâhuhû dîvân-ı hümayûnuma arzuhal sunup vilâyet-i Anadolu'da vâkî Hacı Bektâş-ı Velî zâviyesi vakfının müşârun ileyhî evlâd-ı iki sınıf olup sınıf-ı [48] ûlâ Mürselli demekle maruf ve sınıf-ı âhiri evlâd-ı Hüdâdâd demekle meşhur olup lakin mâ tekaddemden beru seccade-nişinlik mezbûr evlâd-ı Mürsele mahsus iken bundan akdem bâ-vazife-i muayyene meşihat-i mezbûreye ber-vechi meşruta mutasarrıf olan aslah, erşed evlâd-ı vakıftan es-Seyyid Bektâş Efendi fevt oldukta hilâf-ı inhâ meşihat-i mezbûreyi evlâd-ı Hüdâdâd'dan Hüseyin İbn Bektâş bir takrib ile Konya Kadısı arzı üzerine arzı üzerine berât ettirip muğayir-i şurût ve hatt-ı hümayûn olmakla meşihat-i mezbûre mütevaffa-yı mezbûrun mahlûlünden ve merkûm Hüseyin'in ref'inden kendiye tevcihi olunmak bâbında istid'â-yı inayet vemâ tekaddemden beru irşâd-ı meşihat-i seccade ancak evlâd-ı Mürsele münhasır ve ve bu âna değin evlâd-ı Hüdâdâd'dan şeyh olmuş değil iken bu hilalde merkûm Seyyid Şeyh Bektâş fevt oldukta evlâd-ı Hüdâdâd'dan Hüseyin nâm kimesne hilâf-ı inhâ meşihat-i mezbûreyi üzerine berât ettirip mezbûr Hüseyin nâ-ehil ve hizmet-i meşihati idareyi bî-iktidâr ve Rumeli cânibinden hâlâ mültezim çokdârî..... ile adem-i liyakati ve istihkâk-ı sahihan ve mütevatiren ihbâr ve inhâ

olunmakla ber-takrîb ettirdiği berât kaydını mahallinden ref' ve terkîn ve mütevaffâ-yı merkûmun mahlûlünden hatt-ı hümayûn şu ketm-i kurun şurûtuyla evlâd-ı Mürsel'den erşed ve aslah Abdülatif dâme salâhahû [49] tevcîh ve şurûtuyla yedine berât-ı şerif-i âli-şânım ihsan olunmak ricasına iftihâru'l-âli ve'l-eâzım-ı dergâh-ı muallâm yeniçeri ağası Ömer dâme uluvvühû i'lâm etmekle i'lâmı mücebince mezbûr Hüseyin'in ref'inden meşihat-i mezbûre Abdülatif dâme salâhahûya tevcîh ve berât olunmak üzere fermân-ı âli-şânım sadır olmağın hakkında mezîd-i inâyet-i padişahânem zuhûra getirip 1177 senesi Receb-i şerîfinin 28. günü tarihiyle müverrih verilen ru'ûs-ı hümayûnum mücebince bu berât-ı hümayûn izzetim kurunu verdim. Ve buyurdum ki erşed ve aslah evlâd-ı Mürsel'den mûmâ ileyh Abdülatif dâme salâhahû varıp mütevaffa-yı merkûmun mahlûlünden ve merkûm Hüseyin'in rif'atinden zâviye-i mezbûre vakfının meşihatine mutasarrıf olup edâ-yı hizmet eyledikten sonra bundan ol vechi meşruta vazife-i muayyenesi evkâf-ı mezbûre mahsulünden olup mutasarrıf olup ol bâbda ref' olunan Hüseyin tarafından ve taraf-ı âhardan hiç ferd-i mâni' ve mezahim olmayıp dahl ve taarruz kılmayalar. Şöyle bileler ve alâmet-i şerîfeme itimat kılalar.

Tahriren fî yevmi's-sâni Şaban sene seb'a ve seb'in miete elf, 1177/5 Şubat 1764 [50]

Hâkân-ı müşârun ileyh hazretleri tarafından isdâr buyurulan diğer fermân-ı hümayûn sûretinde:

Sûret-i Hatt-ı Hümayûn

Mücebince Amel Oluna

Vilayet-i Anadolu'da vâkî Hacı Bektâş-ı Velî zâviyesi vakfının seccadenişini evlâddan el-Hâc Hacı Feyzullah Çelebi bazı mesalih için âsitâne-i saadetime azîmet ve Üsküdar civarında Nerdibanlı Karyesi'ne vusul ve müsaferet üzere iken bi-emrillâhi Taâlâ dâr-ı bekâyâ irtihal edip seccade-nişinliği mahlûl olmakla aziz müşârun ileyh'in sulbü oğlu erbâb-ı istihkaktan iş bu râfi-i tevki-i refi'uş-şân-ı

hâkânî kıdvetü's-sulehâ-i sâlikin es-Seyyid Bektâş dâme salâhuhûya tevcîh ve şurûtuyla yedine berât-ı şerîf âlî-şânım ihsan olunmak ricasını sâbık dergâh-ı âlî ağası olan el-Hâc Şahin Mehmed Paşa arz etmekle mücebince mezbûr el-Hâc Feyzullah mahlûlünden meşîhat-i mezbûre es-seyyid Bektâş dâme salâhaya tevcîh ve berât [51]

olunmak üzere fermân-ı âlî-şânım sadır olmağın hakkında mezîd-i inâyet padişahânem zuhûra getirip 1173/1759 senesi Rebiulevvel'inin birinci günü tarihiyle müverrih verilen ru'ûs-ı hümâyûnum mücebince bu berât-ı hümâyûn saadet-i makrûnu verdim ve buyurdum ki erşed ve aslah ve aziz-i müşârun ileyhın Mürsel evlâdı sınıf ve kolundan mûmâ ileyh es-Seyyid Bektâş dâme salahahû varıp mütevaffayı mûmâ ileyhın mahlûlünden zâviye ve hânkâh-ı mezbûre vakfının meşîhat ve tevliyetine mutasarrıf olup edâ-yı hizmet eyledikten sonra bundan evvel ber-vech-i meşrut meşîhat ve tevliyet-i mezbûreye ne vechile mutasarrıf olmuşlar ise ol minval üzere vazife-i muayyenesi vakf-ı mezbûr mahsulünden alıp mutasarrıf olup ol bâbda hiç fert tarafından mani' ve müzahim olmayıp dahl ve taarruz kılmayalar. Şöyle bileler âlâmet-i şerîfeme itimat kılalar. Tahriren fî yevmi seb'a aşere min Rebiuevvel sene selase ve seb'in miete elf. 1173/8 Kasım 1759 [52]

**Cennetmekân Sultan Mahmud Hân-ı Evvel
hazretleri tarafından ihsan buyurulmuş olan
fermân-ı hümâyûn sûret-i münîfesidir.**

Sûret-i Hatt-ı hümâyûn:

Mücebince Amel Oluna

Kutbü'l-ârifin zahru'l-vâsılın, vâsılı sidre-i rahmeti'l-bârî Hacı Bektâş-ı Velî aleyhi rahmetü'l-celînin evladlarından olup bi'l-fiil secade-nişin evlâdı râfiu tevkî-i refiûş-şân-ı hâkânî eş-Şeyh Feyzullah zîde salahuhû Dersaadetime mektup gönderip memâlik-i mahrûse-i şâhânemde vâkî baba ve abdâl ve derviş ve sultan namıyla elsine-i nasta mezkûr nazargâh ve tekye ve hankâh ve zaviyelerde fihâ ba'de

mahlûlât ve tebdîlât ve meşrutiyet iddiâsı ve birbirlerine firâğ ve kasîd vesair tevcihâta müteallik keyfiyyet vukû buldukta kuzât ve nüvvâb ve müteveli vesair ashâb-ı arzın arz ve arzuhalleriyle tevcih olunmayıp ancak cedd-i a'lâmız kutbu'l-ârifin gavsu'l-vâsılın sâdât-ı kirâmdan pîr-i tarîkat-ı aliyye-i Bektâşîye Hacı Bektâş-ı Velî kudde-se sirruh el-azîzin hankâh-ı aliyyesinde aziz müşârun ileyhın evlâdından olmak üzere bil-fiil seccade-nişin olanların arz ve inhâlarına meşruta olduğu beyan- [53]

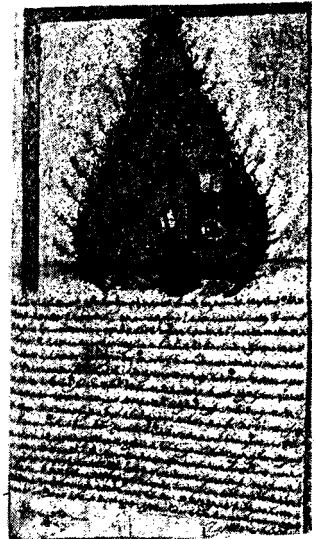
birle bu defa seccade-nişinlik mezkûr bâ-berât-ı âlî-şân kendiye tevcih ve ihsan buyurulmakla mukaddem verilen evâmîr-i şerîfem mücebi emr-i şerîfim sudurunu inhâ ve istid'â eylediği ecilden hazîne-i âmirem kuyûdatına müracaat olundukta memâlik-i mahrûsemde vâkı aziz müşârun ileyhın tarîkına mensup nazargâh ve tekiyye ve hankâh-ı ve zaviyelerin fîmâ bâde mahlûlât ve tebeddülât-ı meşrutiyet iddiâsı ve birbirlerine kasr-ı yed ve ferâğ vesair tevcihâta müteallik keyfiyyet vukû buldukta kuzât ve nüvvâb ve mütevelliler ve sair ashâb-ı arzın arz ve arzuhalleriyle tevcih edilip kendi hankah ve zaviyesinde aziz müşârun ileyh evlâdından olmak üzere bilfiil seccade-nişin ve tevliyyet ve tasarruf edenlerin izin ve icazetnâme tayin ve verdiği mektup mücebince taraf-ı şâhânemden berât vesair temessükatım verilmek üzere şart-ı vâkıfta mestur ve meşruh olduğu ecilden bu bâbda şart-ı vakıf mücebince amel olunup kuzât ve nüvvâb vesair ashâb-ı arz müdahale etmeyip cümle memâlik-i mahrûse-i şâhânemde bulunan nazargâh ve hankâh ve zaviyenin şeyh ve ehl-i vezaifince tebeddülât vukûunda aziz müşârun ileyhın tekkesinde seccade-nişin bulunan evlâd-ı şeyhler arzlarıyla verilmek üzere [54] ecdâd-ı izamım zamanlarında bâdehû merhum ve mağfurun lehüm Sultan Mehmed han ve Sultan Süleyman Han ve Sultan Ahmed Han ve babam Sultan Mustafa Han tâbe serâhüm ve ammim Sultan Ahmed Han zamanlarında eslâfına verilen nişan ve hümayûnlarda derç ve tasdir ve el-hâletü hâzihî selefi Şeyh Ali fevt olup meşihat ve tevliyyet ve tasarruf kendiye intikal etmekle eslafına verilen berevât mucebince kendine dahi nişan-ı hümayûnüm i'tâ ve mazmunu

üzere tasarruf olunmak ricasına ve emîrû'l-ümerâ-i kirâm Rumeli Beylerbeyliği payesini haiz olup bil fiil dergâh-ı muallâm ağası olan Şeyh el-Hâc Mehmed Paşa dâme uluvvühû i'lâm arz etmeğın bu berât-ı hümayûn-ı saadet makrunu verdim. Ve buyurdum ki iş bu emr-i şerîf-i şâhâne vâcibü'l-ittibâ ve lâzımü'l-imtisâlimin mazmun itaat-makrunu üzre amel olunup hilâfına bir türlü rıza ve cevaz göstermeyeler. Şöyle bileler: Alâmet-i şerîfime i'timat kılalar. Tahriren fi yevmi'semaniye min zilhiccetü's-şerife sene selâse erbaîn miete elf (8 Zilhicce 1143/14 Haziran 1731) [55]

Sultan Mahmud Han-ı Sâni hazretlerinin (Mûcebince amel oluna)

Hatt-ı Hümayûnlarıyla müveşşeh bulunan 56-57 sahifelerde fotoğrafı mûnderiç bulunan fermân-ı hümayûnun sûret-i münîfesi-
dir:

İftihârû's-sulehâi's-sâlikin Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh el-azîzin evladlarından olup zaviyelerinde seccade-nişin olan Seyyid Şeyh Mehmed Hamdullah dâme takvâhû tevkî-i refi-i hümayûn vasıl olacak malum ola ki: memâlik-i mahrûse-i şâhânemde baba ve abdal ve derviş ve sultan namıyla elsine-i nasta mezkûr nazargah ve tekve ve hankah ve zaviye var ise cümlesinin fîmâ ba'de muhlûlât ve tebeddülât ve meşrutiyet iddiası ve birbirlerine ferağ ve kasr-ı yed vesair tevcihâta müteallik keyfiyet vukû buldukta kuzât ve nüvâb ve mütevelliler vesair ashab-ı arzın arz ve arzuhalleriyle vesair arzuhal ile tevcih olunmayıp ancak cedd-i a'lâmız kutbu'l-ârifin gavsû'l-vâsılın Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh el-azîzin hankâh-ı aliyye ve zaviyesinde

seccade-nişin olanların arz ve inhâlarına meşrut olduğı beyan birle bu defa [58]

secaadenişinlik mezkûr kendiye tevcîh olunmuş olduğı beyan birle mukaddem, verilen emr-i şerîfim mücebi emr-i şerîfim sudurunu inhâ ve istid'â eylediğı ecilden **hazine-i âmiremdede mahfuz baş muhasebe kuyûdatına müracaat** olundukta memâlik-i mahrûsemde vâkî baba ve dervîş ve abdal ve sultan namıyla elsine-i nasta mezkûr nazargah, tekiyye ve hankah ve zaviyelerinin fîmâ ba'de mahlûlât ve tebeddûlât ve meşrutiyet iddiası ve birbirlerine firağ ve kasr-ı yed vesair tevcîhâtâ müteallik keyfiyet vukû buldukta kuzât ve nüvvâb ve mütevelliler vesair ashab-ı arzın arz ve arzuhalleriyle tevcîh olunmayıp kendi hankah ve zaviyesinde seccade-nişin olan taraflarına havale olunmak üzere mukaddem bâ-hatt-ı hümâyûn kaydî mahallerine şerh verilmiş olduğı mukayyed iken bundan akdem bazı ashâb-ı arzın arz ve inhâlarıyla zeamât ve timar misüllü alakası olmayanlara tevcîh olunduğundan fukara-yı Bektâşiyenin tevcîhât vukû buldukda ahirin arz ve arzuhaline amel ve itibar olunmayıp meşâyih-i Bektâşiyenin zaviyedar ve seccade-nişin olanlara havale olunmak üzere bu defa dahi müceddeden mahalline şerh verilip ilâm hali mütezammın emr-i şerîfim sudurunu mukaddemâ ledeyi'l-istid'â kutbu'l-ârifin Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh el-azîz memâlik-i mahrûsemde baba ve dede ve abdal ve dervîş [59]

ve sultan namıyla elsine-i nasta mezkûr nazargâh, hankah, zaviyelerde şart-ı vâkıf üze âsitânesine meşrut olmakla seccade-nişin olanlardan meşâyih ve tekiyyenişin olanlardan biri mevt ve tebdil olunmak lâzım geldikte aziz müşârun ileyhın evlâdından olmak üzere bilfiil kendi âsitanesinde seccade-nişin olanların arz ve icaze tiyle evveline gelip kuzât ve nüvvab ve mütevelliler ve ashab-ı arzın arz ve arzuhalleriyle ve sade arzuhal ile tevcîh olunmamak üzere 44 ve 47 senelerinde aklam ve hazine defterlerine şerh verilmişken şart-ı mezkûre mûraat olunmayıp Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri âsitanesi mesafe-i ba'idedir diye ber-takrîb tevcîh olunmakla nizam-ı mezkûre muhtel ve tekiyyeleri nâ-ehil kimselerde kalıp hususen kara

ve mezari' olan zaviye avâm-ı nasda yevmiyeleri fevt ve maliyeleri sebebiyle gerek hukkam istila ve üzerlerine berât ettirip tımar ve zeamat misüllü her sene birer kimseye havale ve iltizam ve hakk-ı fukara olan mahsulat-ı vakfı kendi umûrlarına sarf ve istihlak eylediklerinden dervişân fukarasından sedd-i ve ramak edecek maaşları külliyetiyle müfit ve zail ve hankâh ve tekiyyelerde meks ve ikametleri adîmü'l-îmkân oldukta ekseri harab ve fukura ve dervişân han köşelerinde sefil ve serkerdân olup zaviye ve hankâh ve tekiyyelerde dest-i zalemeden halas olmayıp teşne ve şem [60]

ve kanadil zikru'l-hâl muattal kalmakla fukura-yı dervişân hallerine merhameten fimâ ba'de mahlûlât ve tebeddülât ve meşrutiyet iddiası ve birbirlerine firağ ve kasr-ı yed vesair tevcîhâta müteallik keyfiyet vukû buldukta kuzât ve nüvvab ve mütevelliler ve ashâb-ı arzın arz ve arzuhali ile tevcîh olunmayıp ve mesafe-i baidedir diye aziz müşârun ileyhin âsitânesine gitmeye izhâr-ı acz ve bahane-i âhar ile zikr olunan erbâb-ı arzın inhâsına müsaade olunmayıp kadîmisi üzere ber-mûceb-i şurût vâkıf-ı aziz müşârun ileyh hankâh-ı aliyye ve tekiyye ve zaviyelerinde seccade-nişin olan şeyhler tarafına havale olunmak üzere kayıtlarına şerh verilip ve şerh-i mezkûr fimâ ba'de düstûru'l-amel tutulmak üzere şerh ve aklame alem ve haberlere ve bâlâsı hatt-ı hümayûnum ile ma'nûn Tevarih-i muhtelif ile verilen emr-i şerîfim mûcebince 1210. senesi Saferulhayrın 27'si tarihinde müceddeden bâlâsı hatt-ı hümayûn şevket makrûnum ile ma'nûn emr-i şerîfim verilmiş olduğu derkâr olunmakla derkenarı mûcebince emr-i şerîfim verilmek bâbında iftihârû'l-umera ve'l-ekabir bilfiil baş defterdar es-Seyyid Mehmed Esad dâme serâhu telhis etmekle mûcebi iktiza eden mahallere i'lam ve haberleri verilmekle imdi vech-i meşrûh üzere amel olunmak bâbında fermân-ı âlî-şânım sadır olmuştur. Ve buyurdum ki sakk-ı şerîfim vardıkda bu bâbda sadır olan emrim [61]

üzere amel edip dahi husus-ı mezbûr için tevarih-i-i muhtelif ile ve bâ-hatt-ı hümayûn evâmir-i şerîfem verilmiş olduğu hazine-i âmirem defterlerinde mukayyed olmakla mukaddema varid ve hala

vech-i meşrûh üzre şerefyâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerîf-i şâhâne-i vâcibü'l-ittibâ ve lâzımü'l-ımtisâlimin mazmun-ı itaat makrunu üzre amel olunup hilâfına bir türlü rıza ve cevaz göstermeyerek şöyle bilesin ki emr-i şerîfime i'timad kulasın Rebiussânî aşera şehri-i Ramazan sene erbaîne mieteyn elf. [10 Ramazan 1240/1825]

Kuyûd-ı Hâkânî Sûretidir

Hacı Bektâş Der Livâ-i Kırşehrî

Karye-i Hacım nâm-ı diğeri Karaöyük malikine ve divanı vakfı Hacı Bektâş kuddise sirruh el-azîz kadim eyyamda avâriz-ı divaniye ve tekalif-i örfiyeden muaf ve mesellemdir deyu kayd-ı atıkada mukayyettir.

Evlâd-ı merhum ve mağfur Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh.

İskender veled-i Kalender, Allahverdi veled-i İskender,
İskender veled-i Süleyman

Allahverdi Hasan,	Allahverdi,	Hüseyin,	Ali Veli
Murtaza	Cafer	Mahmud	Bektâş
Mürsel		Nefer 13 [62]	

Kendüm ve şair ve gayr-i resm çift resm-i ganem

Resm-i divan aşer bağ ve duhân resm-i tuz ve bostan

Hizmetkârân-ı zâviye-i Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh

Halil veled-i Hasan	Hüseyin	Turgutlu Süleyman	Hünkâr Kulu
Derviş İhsan veled-i Teymur	Halis	Haydar	Dursun Hüseyin
Ramazan	Nuride	Hasan Şah	Arap Yusuf

Osman	Nureddin	Hasan	Hüseyin
Nasuh	İsa	İskender	Çorumlu Dursun
İskender	Bektâş	Süleyman	Yakub
Kıralı Abdullah	Nuri	Hüseyin	Budak
Mazlum	Satılmış	Aydınlı Derviş Süleyman	Seyyid Rahman
Maksud	Aydınlı Rasul	Musa	Ağurlu
Abbas	Seyyyid Ali	Ümmi	Ali Bâlî
Şahkulu	Ulvi	Süleyman	Diğer Süleyman
Selim	Hüseyin Haydar	Aydınlı Hüseyin	Derviş Rasul
Derviş Veli	Allahverdi	Kasım	Hasan
Hacı	Haydar Şems	Rıdvan Şems	Nusret
Şeyh Enver	Mehdi	Kasım	Abdullah
Musa	Ali Hasan	Yusuf	Şahkulu [63]
Musa Ali	Behlül	Hüseyin	Bektâş
Şahkulu	Süleyman Enver	Edhem	Ramazan
Salih	Sünbül Abdal	Mehmed	Kasım

Mezkurun mademki zaviye hizmetinde kusurları olmaya, bey-
nin ve cebe resmi teklif olunmaya, zaviye hizmetinde olmayanların
rusumların alıp vakfa sarf oluna.

**Fâzıl-ı muhterem Ferâşerli Merhum Şemseddin
Sami Bey'in 'Kâmûsu'l-A'lâm' nâm eserinde
Kadıncık**

Ana hakkındaki fıkra aynen ber-vech-i âtîdir.

Kadıncık Ana, tarikat-ı Bektâşîye müntesibinin i'tikad ve riva-
yetine göre, Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin kerâmâtını görmekte,
Hazret-i müşârun ileyhın hizmetine hasr-ı vücûd etmiş saliha bir
kadın olup, müşârun ileyhın burnundan akan kanı içmekle hamile
kalmış ve Kırşehir'ne tabi Hacı Bektâş'daki çelebiler bundan teselsül
etmiş. Sahibe-i tercümenin veliyy-i müşârun ileyhın nikahlı zevcesi-
ni olmasını ihtimali akla daha mülayimdir. (s.3504) [64]

Sûretleri, fotoğrafları derç edilen ve onlara mümasil mevcut ve
mahfuz olup fakat diğerleri müeyyed ve musaddak bulunması ha-
sebiyle derç ve tasdirinden sarf-ı nazar olunan berevât-ı sultânî ve
muharrer ve munderic bulunan kuyûd-ı hâkânî vesair vesaik muhte-
viyâtı Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin zannedildiği gibi mücerret ol-
mayıp teehhül eylemiş ve mevcut çelebiyanın müşârun ileyhın sulb-i
evlâdı bulunmuş olduğunu isbat eylemiştir.

**Hacı Bektâş-ı Velî Kadıncık Ana ile Teehhül Etmiştir.
Evlâdiyet İnkâr Edilemez.**

Bütün bu hücec-i kat'iyye ve beyyinât-ı kat'iyye ve sicillât-ı
mehâkim-i şer'iyye hilâfına olarak aksi hali iddiada ısrar, güneş ka-
dar aşikâr bir hakikat-ı sarihayî li-menfeatin ve li-maksadın tevil ve
inkardır. Çünkü her davanın delâil-i akliyye ve nakliyye istinadın-
daki zaruret bedîdâr ve hilâfı butlân ve hüsrana muntehi bir tarîk-ı
nâ-hemvârdır. Hal böyle iken muhaliflerimizin cedd-i ekrem ve
vâlâmız veliyy-i müşârun ileyh hazretlerinin ihtiyâr-ı tecerrüd bu-
yurmuş oldukları hakkındaki çirkin iddialarına insanların ağızında

dolanan şuyuât delil ve hüccet-i şer'î olamayacağı derkâr iken bunların evlâdiyeti inkar hususundaki netice makasid-ı vâhiyeleri tevliyeti ele geçirerek zu'mlarınca vâridât-ı vakfı keyfe mâ yeşâ sarf ve cebabet etmekten ibaret olduğu tezahür etmiş ve bu bâbdaki tafsîlât tenvîr-i meseleye hakkıyla kifâyet eylemiş olması hasebiyle bu hususta temhîd ve tevsî'-i mütaleât ve ibrâz-ı [65]

hucec-i beyyinâta lüzum kalmamış ise de veliyy-i müşârun ileyh hazretlerinin evlâdı olan Çelebiler sâdât-ı Kâzımıyeden ve binâen aleyh âl ve evlâd-ı rasulden bulundukları müsbî ve mütehakkık iken Bektâşî Sırrı nâm risâlede müğayir-i İslâmiyet, hilâfet-i tarikat, menafi-i insaniyet olan bir takım müfriyâta cür'et olunması ihvân-ı tarikce bit'tab nazar-ı teessüf ve telehhüfle görülerek müfteriyat ve türrehât-ı mezkûreyi cerh ve ibtal sadedinde daha ne kadar vesaik ve delail varsa derc ve tebesbut ve bu vechile hakikat-ı ahvâlin inkişafına muntazır bulunan tarafdârân-ı hakk ve insafın kulubu tenşît olunması fazl u kemâliyle müştehir bir zât-ı âlî-i kadrden alınan mektupda tavsiye buyurulmuş olduğu cihetle ala kaderi'l-bidâa tevsi-i mütâlaâta ve izâh-ı hak ve hakikate mecburiyet elverdi.

Kalender Çelebi Hakkındaki İddialar

Şöyleki: mezkûr risalenin 11. cüz'ünün 18. ve 19. sahifelerinde; Kalender Çelebi merhume isyan ve şekavet izz u isnâd edilip dolayısıyla bu fakiri lekelemek hayâl-i hamıyla güya Kânûnî Sultan Süleyman devr-i saltanatında sadrazamı bulunan İbrahim Paşa kumandasında üzerlerine asker gönderilip başına topladığı Celali eşkıyasıyla külliye helak edildiğini bazı tevarihde cümle mübhemesiyle hikaye ve rivâyet etmek müverrih-i mevhumu şahid-i zûr kabilinden olarak müfteriyata iştirak ettirmek demek olmakla beraber tarih-şinâsan-ı kirâmca malumdur ki ekser tevarihin mufasssalar bahs ve hikaye eylemiş olduğu Celali usatına Kalender Çelebi'nin serkerdelik [66]

ve başbuğluk ettiğine dair hiçbir eserde kayd ve sarahat şöyle dursun bir ima ve işarete tesadüf edilememiştir. Mürettep risalesinin bühtân-ı sarihine mevsûku'l-kelim hiçbir müverrihin iştirak

etmeyeceği tabiidir. Gerçi nazar ve şer' ve kanunda hikâyât ve olur olmaz tarihlerdeki beyânât subût-ı müddeâya delil olmakla beraber istinad etmek istediği tarihin isim ve sahifesini göstermeye mecbur iken bilakis risalesinde mütenakıs sûrette beyanât ve hikâyâtla kizb-i ifadesini ve a'râz-ı şahsiyesini tamamıyla izhâr ve i'lân eylemiştir. Mürettep risale, Kânûnî Sultan Süleyman devr-i saltanatında İbrahim Paşa'ya katl ve ihlâk ettirmiş olduğu Kalender Çelebi merhumun mezkûr 11. cüz'ünün 17. sahifesinde Rasul Bâlî'nin hafidi Mahmud Çelebi'nin oğlu Hüdâdâd Çelebi tarafından post nizaından dolayı katl ve idam ettirildiğini yazıyor. Yine cüz'-i mezkûrun 28. sahifesi hamîşinde bu rivayeti mükezzib olarak merhum Kalender Çelebiyi bu defada cidâl-i müdhişle İskender Çelebi'nin katl ettiğini söylüyor. Mühalif ve mütenakıs olan şu hikâyât ve rivâyât katl-i keyfiyetinin bî-asıl ve esas olduğunu ve İbrahim Paşa tarafından katl ve helak edildiğine dair olan ifadeyi mükezzib ve muhtıl bulunduğunu erbâb-ı kalın yek-nazarda takdir buyuracağı bedîhidir.

Kalender Çelebi merhumun Hüdâdâd Çelebi tarafından katledilmesi bahsine gelince: bununda her noktasında bir türlü hata ve kizb mevcuttur. [67]

Evvela Hüdâdâd Çelebi, Mahmud Çelebi'nin oğlu değil Rasul Bâlî Çelebi'nin oğludur.

Sâniyen: Hüdâdâd Çelebi ile Kalender Çelebi merhum hem-asr ve hem-sinn değillerdir. Hüdâdâd Çelebi 795/1393 senesinde tevellüd edip 887/1483'de vefat eylemiştir. Derc edilen silsilenameden anlaşılacağı üzere Kalender Çelebi ise 881/1477 tarihinde tevellüd eylemesi hasebiyle Hüdâdâd Çelebi'nin vefatında altı yaşına ancak vasil olmuş bir sabî bulunduğundan böyle altı yaşındaki çocuğundan post nizâına ve katl u idam ile neticelenecek bir harekette bulunamayacağı derkardır.

İskender Çelebi tarafından katl olunması hususuna nakl-i kelam edilince: fiil-i katl isnâd edilen İskender Çelebi Kalender Çelebi'nin sabî oğludur. Evlâdının bilâ sebep pederini katl etmesi istibâd

olunmakla beraber mezkûr silsilenamenin mütalaasından müsteban olacağı vechile pederi Kalender Çelebi'nin hîn-i vefatında oğlu İskender Çelebi on altı yaşlarında olup makam-ı meşîhat pederinden tevarûsen ve taamülen ve meşrutan kendisine tevcih edilmiştir. 16 yaşında bulunduğu ve ortada ve badi-i niza ve kıtal bir sebep bulunmadığı halde pederini katl eylemiş olmasını akıl ve mantık kabul etmeyeceği gibi pederinin katili olan evlâd-ı pederinin metrûkât ve mahlûlüne vâris ve müstehak olamayacağı icâbât-ı şer'iyedendir. Hususıyla evsaf ve ahlâk noktasından [68] asla lekedâr olmamış bulunan ve erbâb-ı liyâkate meşrut olan cihet-i meşîhatin kendisine tevcih edilerek müddet-i medîde postnişin-i irşâd bulunması İskender Çelebi merhuma atfedilen katl keyfiyetinin asıl ve esası olmayıp sırf a'râz-ı şahsiyeye mübteni bulunduğunu yek-nazarda tayin eder.

Çelebi Feyzullah Efendiler ve İdam Meselesi

Mezkur risalenin 12. cüz'ünün 31. sahifesinde 1175/1762 tarihinde İstanbul'a geldiğinde batın padişahı İstanbul'a geldi diye toplar indihat ettiren Çelebi Feyzullah Efendi'nin huruç ale's-sultan fetvasıyla taraf-ı hükümet-i seniyyeden idam olduğu gösteriliyor. Ve *Mirât-ı Mekâsıd* nâm risale sahibinin gerek Kalender Çelebi ve ferek Feyzullah Çelebi hakkında şehid tabiriyeti isti'mal eylemesinin '*sebebi bilinemez*' cümlesiyle *Mirâtü'l-Makâsıd* müellifi tezyîf ve tenkid edilmek isteniliyor. Bu fıkrada son derece hakikatten baid ve vücuh-ı müteaddide ile hata âluddur. Evvela idamı izz u isnâd edilen bu Feyzullah Çelebi merhumun davet-i vakıa üzerine İstanbul'a gelişi 1175/1762 senesinde olmayıp şu Müdafaa risalesinin 51, 52. sahifelerinde aynen matbu bulunan fermân-ı âli tarihiyle mütebeyyen ve muhakkak olduğu vechile 1173/1760 senesindedir.

Sâniyen, öyle izz u isnâd olduğu vechile huruç ale's-sultan gibi bir esâet ve şenaat icrası zımnında gelmeyip ancak bazı mesalih için ancak âsitâne-i saadete azimet ve Üsküdar civarında Nerdibanlı Karyesi'ne [69] bilmuvasale orada müsaferet üzere iken bi- emrillâhi taâlâ dâr-ı bekâya irtihal ederek secadenişinlik mahlûl olmakla

aziz müşârun ileyh sulbü oğlu erbâb-ı istihkakdan es-seyyid Bektâşî Çelebi dâme salahahûya tevcih buyurulduğu mezkûr fermân-ı âlide tasrih buyurulmuştur. Merhum müşârun ileyhın iş bu Müdafaa risalesinin ikinci cüz'ünün beyan eylediği vechile görülen icab ve lüzuma mebni hükümet-i sünniye cânibinden ve davet-i mazhar-ı ihsan ve atıfet buyurulduğu azhar mine'-ş-şemsdir.

Salisen, merhum müşârun ileyh gibi meslek-i dervîşide bulunan bir fakirin pâ-yi taht-ı saltanat-ı seniyyede indihat edecek veya ettirecek top ve tüfenk tedarik edebilmesi ihtimalini ukul-i selime ve erbabının hiçbir zaman kabul ve tasdik etmeyeceği bedîhidir. Böyle olmayıp ve mebhûs-ı anı top ve tüfenk hükümet-i seniyye veya ümerâ-yı mülkiye ve askeriyesi taraflarından indihat ettirilmiş ise bununda müceb-i itham ve sebep-i idam olmayıp bilakis müceb-i şeref ve ibtihac olacağı müstağni-i izahtır.

Rabian, silsile-nâme-i mezkûr nazar-ı mütalaaya alındıkta nümayan olacaktır ki veliy-yi müşârun ileyhın evlâd ve sülalesinden bu âlem-i fânîye şimdiye kadar Feyzullah isminde üç zât gelmiştir. Bunlardan birinci Nerdibanlı Karyesi'nde medfun bulunan Feyzullah Efendidir. Şehid [70] Feyzullah Efendi denilen zât 1155/1743 senesinde tevellüd edip 1218/1803 senesinde ihrâz-ı makam irşâd-ı tarikat-ı aliyeyi layık olduğu mertebe-i aliyeye is'âd ederek muahharan yani 1240/1825 tarihinde hanesinde sârik ve caniler tarafından katl edilmekle şehiden irtihal-i dâr-ı bekâ eylemiş ve âsitâne-i Hazret-i Pîrde Çelebilere mahsus türbede medfun bulunmuştur. Mûmâ ileyhın katillerinin derdest edilerek cezalandırılması hakkında fermân-ı âlî şer' müteallik buyurulması üzerine me'mûrân-ı i'zam kılınan kapıcıbaşı tarafından icra kılınan tahkikat neticesinde gece saat dört raddelerinde hanesinde kasaba ahalisinden Ali Oğlu baba ve iki refiki taraflarından tabanca kurşunuyla şehid edildiği anlaşılmış ve caniler i'tiraf-ı cürm eylemiş olmasıyla idamları hakkındaki hükm-i şer'inin infaz ve icrası hakkında Sultan Mahmud-ı Sâni tâbe serâhu hazretleri cânib-i seniyyü'l-cevanibinden şeref-sadır olan fermân-ı âlî-şân mücebince katiller kasabada salben idam edilmişlerdir.

Bu sebeple merhum ve mağfûrun leh Şehid Feyzullah Çelebi nâmıyla yâd edilmektedir.

İşte *Mir'âtu'l-Mekâsîd*'de de bundan dolayı merhum hakkında şehid tabiri isti'mâl edilmiştir. Katillerin idamına dair şeref-sadır buyurulmuş olan mezkûr fermânın ki- 1241/1826 tarihiyle müverrihtir- aslı nezd-i fakiride mevcut ve mahfuzdur. 1173/1760 tarihinde İstanbul civarında vefat eden el-Hâc Feyzullah Çelebi merhum an [71] kasdin bir sırra karib zaman sonra vefat eden Şehid Feyzullah Çelebi yerinde gösterilerek şehid tabirine itiraz ve huruç ale's-sultan gibi yoktan cürm ve isyan isnâd ve bilâ-sebep idam gibi hükümet-i âdile aleyhine zulüm gadr-ı atf ve icâd olunduğu meydan-ı bedahettir. Üçüncü Feyzullah Çelebi ki 1296/1879 tarihinde âlem-i bekaya rihlet eylemiş olan pederim Feyzullah Çelebidir. Bu üç zâtтан başka Feyzullah Çelebi namıyla bir zât daha gelmemiş zahir ve hüveyda olup intisabıyla mübahi ve müftehir bulunduğumuz sâdât-ı zevî'l-i-btihâc hakk-ı âlilerinde birinci asrı müteakip İslamım diyenler taraflarından ne kadar müdhiş ve açıklı eza ve cefalar vuka getirildiğini bilenler ve ib hakkın tefekkür ve teemmül edenler için vâris-i peder adıyla Çelebiler hakkındaki müfteriyatın hiç menzilde görüleceği ta-biidir.

Belden Gelen Evlâda İtibar Yoktur İddiası

Turuk-ı aliyyenin cümlesinde emanât ve esrâr-ı kudsiye min tarafillah ehl-i emînine bahş ve ihsan buyurulmuş olmakla '*men lem yezuk lem ya'rif/tatmayan bilmez*' ve '*yalan demez, diyen bilmez*' medlulunca taraf-ı aliyyeden birisine intisabı bulunmayan esrâr-ı tarîkatten tabii haberdâr olamayacağı kesianın bu olsa da neşr ve ilan edemeyeceği...derkâr olmakla beraber havas ve avamın câlib-i merakı olur sûrette Bektâşî Sırrı namı verilmesinden [72] dolayı fevka'l-me'mul olarak risalenin satış ve bedelinden temin eylemiş olduğu menafia kanaat etmeyerek bazı eşhasın a'mâl-i hasiseye teb'an aleyhimizde bulunmalarından müstefid olmak hülyasıyla bî-taraf-ı şahsiyyetten müctenib olması lâzım gelen risaleyi âdetâ

nâşir-i efkâr-ı mahsûsa menziline tenzilen *'belden gelen evlâda itibar yoktur'* *'yolundan gelen evlâd makbul ve muteber'* gibi hükm-i şer'a, akıl ve mantığa muhalif türrehâta tabi olarak dağdan gelip bağdakini koğmak kabilinden veliyy-i müşârun ileyhin evlâd ve sülalesinden bulunan çelebilerin 701 seneye karib eban an ceddin/dede babadan vâris ve müstahak oldukları dergâh-ı şerîfin meşihat ve tevliyeti gibi hak ve meşrualarını gasb ve zabt etmek hülyasında dolaşan ve enva-ı tacizat ve tasdiâtta bulunan eşhasın muruc ve nâşir-i efkârı olmaya cür'etle karin-i kirâma ve hususuyle memurin-i hükümet-i seniyyeye karşı çelebiler aleyhine hilâf-ı hak ve hakikat müfteriyat derc-i imla ve münâferet ilka etmek sûretiyle o âmâl-i hasisenin husuline sa'y eylemiş ise de bütün bu mesainin neticesi 'Hiç' den ibaret kalmıştır. Müfteriyât ve müfalekât ile husul-i emele çalışmak şeriat ve tarikate tamamiyle mugayirdir.

Tarikat-ı aliye-i Bektâşîyeye mensup memâlik-i şâhânedede bulunan bilcümle tekke, dergâh ve sâirenin meşâyih ve postnişini herhalde müşârun ileyhin âsitanesinde evlâd-ı veliyy-i müşârun ileyhden olup bil-fiil [73]

postnişin olanların izin ve icazet ve inhâlarıyla tayin ve berât i'tâ olunması ve her bir köşede şeyh zuhûruna meydan verilmemesi diyaneten ve siyaseten derece-i vücubda görölerek hükümet-i Osmaniye'nin bidayetinden Sultan Mahmud-ı Sâni hazretleri devr-i saltanatına değin ferâmîn-i âli-şân ile sabit ve müstesna evkâf ve mülhekatı cihâtı ve ehl-i vezâîfinin ta'yini mütevellilerin intihâb ve inhâlarıyla tayin ve yedlerine berât i'tâ edileceği el-yevm mer'iy-yü'l-icrâ bulunan cihât nizamnamesiyle de tasdik buyurulmuştur. Müdafaa risalesinin sahifelerinde mûnderiç ve bu hakka dair olan fermân-ı âli-şânlar nazar-ı tedkîke alınır ve ehl-i tarîk hakkındaki ta'n ve tenkidâtın esbabı aranılırsa hikmet-i hükümet ve her umûrda maddi ma'nevî bir şahs-ı mes'ul bulunmasındaki elzemiyet teslim ediliyor.

Mücerredlik Âyet ve Hadislere Aykırıdır

Bu kadar ferâmin-i âliye ve cihât nizamnamesi ahkamına muga-yir olarak âsitâne-i Hazret-i Pîr'deki meşihat cihetinin evlâd-ı veliyyi müşârun ileyhden alınarak hüviyeti mechul eşhasa verilmesi şer' ve kanun ve hiçbir vicdan kabul etmeyeceği müsellemtandır. Âsitâne-i Hazret-i Pîr'de bulunanların hizmetkârân elkabıyla mülakkab oldukları bâlâda sahifede muharrer kuyûd-ı hakâniden anlaşılacağı gibi evvel ve ahir bunların bir sıfat ve hizmet-i resmîyeleri olmadığı meclis-i meşâyihî kirâmın 8 Şevval tarihli mezkûresinde sükkân-ı dergâh tabiri isti'mâl edilmesinden dahi [74]

müsteban oluyor. Tûrabî Baba'ya gelinceye kadar sükkân-ı dergâh yalnız gayr-i resmî hademâta ve ed'îye-i lâzime ve ibâdâta müdâvemet edegelip hâric ez-salahiyyet muamele ve hâlâta tasaddî etmemişlerdi. Dergâhın mücerredlere ve bir saf ve unsurdan bulunanlara hasr ve tahsisi gayr-i caiz olduğu gibi Hazret-i Pîr Efendimize isnâd ve meslek-i pîre süluk zan ve i'tikâd edilen mücerredlik, '*fenkihû mâ tâbe lekûm mine'n-nisâ/Kadınlardan hoşunuza gidenleri nikahlayınız*' nass-ı celiline '*en-Nikâhu sünneti fe men lem ya'mel bi sünneti feleyse minni/Nikah benim sünnetimdir, kim sünnetimle amel etmezse benden değildir*' hadis-i şerîfine muhalefetle emr-i ilahi nebeviyeden mücanebetle beraber teşbihi müceb olacak sûrette hikahtan tecrid ile değildir. Ehlullahın mergûbu ve muhtarı olan mücerretlik masivayı terk etmek ve her şeyden pâk ve azâde olmaktır. Hakîkatte merd-i mürecerred olanlar hatta ateşe atılsa aç bırakılmak lâzım gelse haktan gayriye tezallüm ve şekva ve izhâr-ı hâl etmez ve gam yemez yoksa öyle zan ve itikad olunduğu vechile sünnet-i seniyyesinden tecrid ile mücerredlik âlem-i muhteremine girilmez şart-ı vakıf ve bunca senedir vâkî olan tevcihât ve teâmül-i ferâmin ve berevât-ı âlî-şân-ı hakkı ve istihkâk-ı meşruiyet nazar-ı em'ân ve insaf olunmuyorsa bari Hazret-i Pîr Efendimizin nutk-ı saadetleri ayn-ı hikmet ve vâcibu'r-riâyet tanımakla iftihar olunduğu ve tarikat ve hakîkatte mürid ve dervîşanın pîr ve mürşidinin nutk-ı emrine itaat ve inkı-yadla [75]

me'mûr ve mecbur bulunduğu meydanda ve Hazret-i Pîr Efendimizin Kadıncık Ana'ya hitaben '*senden gelecek evlâd benim evlâdımdır, bunlardan teselsül edecek evlâd ilâ yevmi'l-kıyâm bâkî ve kâim-makâm ım ve yurdum bekçileri olacaktır. Halkın yetmiş yaşında olanları bunların yedi yaşında bulunanlarına hürmet ve riayet edeceklerdir*' diye vâkî olan nutk-ı velayet-penahileri kâffe-i mentesibin-i tarîkın tasdik ve teslim kerdesi iken şu nutku hümâyûndaki ilâ yevmil-kıyâm bakaya ve hürmet ve riayete ne için i'timad ve itikad edilmiyor da emr-i bilaks olarak evlâd-ı veliyy-i müşârun ileyh hakkında ferd-i âferidenin layık göremeyeceği derecede bir takım iftira ve bühtan ve bela istihkâk-ı hukuk-ı mevruse ve meşrualarını gasb ve zabt etmek sevdasıyla hükümet kapılarında sürünüp imrâr-ı vakt edilmesi dervişlik ve mücerredlik mesleğiyle gayr-ı kabil tevfik-ı muâmelattan bulunduğu erbâb-ı nasfet ve merhametin herhalde tasdik ve bu gibi muhalif-i meslek-i muamelattan mücanebet ve tevakkî edilmesini tavsiye ve ihtiyar edecek şüphesizdir. Tûrabî ve Hasan ve Mehmed Ali Babaların ne gibi hâlâtta bulunduğu ve ne sûretle dergâhtan kaldırıldığı tahrirât ve mazbata münderece eylemiştir. [76]

Pederim Feyzullah Efendi'ye tasdir buyurulan 19 Şaban 1290 ve 29 Eylül 1289 (10 Ekim 1873) tarihli tahrirat fetvâ-penâhî sûretidir.

Reşâdetlü Efendim:

Şeâir-i İslâmiyete ve âdâb-ı şerîat ve tarikata muhalif ahvâl ve akvâl ile bir takım sade dilân ebnâ-yı müslimini idlâl eylemekde oldukları işitilen erbâb-ı rafz ve ilhâd Hacı Bektâş-i Velî kuddise sirruh es-senî hazretlerinin dergâh-ı şerîflerinden bu kere tard ve ibâd edilerek hizmet-i şerîfe-i meşihatın kemâ kân tarafınızdan edâ ve ifâ ettirilmesi zımnında Ankara vilayet-i celilesine bâ-emrnâme-i sâmi tebliğ-i keyfiyet edilmiş olmakla zâtınız dahi ahkâm-ı celile-i şerîat-i mutahhara ve âdâb-ı tarikat-i nakşibendiyye üzre ıslâh-ı tarîk-i sâlikin ve ihyâ-i sünen-i Cenâb-ı Seyyid-i Mürseline dikkat buyurup hilâf-ı şer'-i şerîf olan âdat ve etvarın ref' ve ilgasına ve dergâh-ı

şerîfde cemaatle salavat-ı hamseyi eda ve tehzîb-i ahlâk ve tezkiye-i enfâs-ı mürîdân ve müntesibâna sa'y ve himmetle lâzıme-i salah ve iffetin tamamen icrasına sa'y ve gayret buyurmaları ihtarıyla şukka tahrir ve tesir kılındı.

Es-Seyyid Ahmed Muhtar [77]

Pederim Feyzullah Çelebi Efendî'ye tasdîr buyurulan 27 Şaban 1290/20 Ekim 1873 tarihli meclis-i meşâyih mazbatası sûretidir.

Hazret-i Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh es-Senî dergâh-ı şerîfi meşîhati cânib-i âlisine.

Numara 2

Faziletli Efendim Hazretleri

Bâ berât-ı âlî hizmet meşîhati uhde-i aliyyelerinde bulunan hazret-i Hoca Bektâş-ı Velî kuddise sirruhu'l-âlî dergâhı feyz-i iktinâhında bir zamandan berudur baba namıyla mukim olup dergâh-ı şerîf-i mezkûrun her umûrunu yed-i tağallübüne almış olan Selenikli Hasan Baba bir takım nâ-ehil ve ehl-i hevâ kimselere hilâfet ve babalık vererek etrâf-ı eknâfa....

Göndererek nası ifsad etmekte olması hasebiyle merkûm dergâh-ı şerîfden ihrâc ve menfası tayin olununcaya değin merkez-i vilayette tevkif olunması ve zât-ı aliyyeleri dergâh-ı şerîfe ikame olunup kâffe-i umûru dest-i idarelerine verilmesi hakkında evvelce Ankara vilayet-i celilesine hitaben bâ-telgraf-ı sâmi tahrir buyurulmuş olduğu [78] 9 Recep 1290/2 Eylül 1873 tarihiyle müverrihan bir kıta tezkire-i sâmiye ile makâm-ı vâlâ-yı meşîhat-penahiye...

Ve makâm-ı vâlâ-yı müşârun ileyhten dahi bâ-tezkire-i aliye meclis-i dervîşanımıza eşâr buyurulmuş olduğundan merkûm dergâh-ı şerîfden ihrac ve merkez-i velayette tevkif ve umûr dergâh zât-ı seniyyelerine havale buyurulmuş olduğu anlaşılmış olup bu cihetle meclis-i dervîşanımıza verilen tenbihât üzere meclis-i

dervîşânemizden savb-i ârifanelerine bâzı mevaddin eş'arı iktiza-yı halden bulunmuş olmakla bâde mâ zât-ı seniyyeleri dergâh-ı şerîfi mezkûr postuna câlis olup kâffe-i umûr-ı hankâhı bizzat rü'yet ve idare buyurmalarını gerçi turuk-ı aliye-i sâire hankahlarında sırr-ı tarîk veya pîş-i kadem namıyla meşâyihî taraflarından birer adem bulunduğuşu misüllü hankâh-ı celîl-i mezkûrda öyle bir adamın nasbı lâzım geldiğî takdirde intihabında ahiri teşrik olunmayıp meclis-i dervîşânemizle bil-muhabere taraf-ı âlîlerinden ehli ve müteşerri bir kimse nasb ve tayin buyurulması ve postnişin elkabı ise tekâyâya bâ-berât-ı mensub olan meşâyih'e mahsus olup bu cihetle öyle bir âdemin nasbı muktezi bulunduğuşu halde postnişin ıtlâk olunmayıp sırr-ı tarîk veya pîşkadem gibi bir nâm verilip postnişin elkabı zât-ı seniyyelerine mahsus olması ve merkûmun [79]

dergâh-ı şerîfde bulunan avanesinin me'mûr-ı mahsus ile ve hükûmet-i seniyye marifetiyle tart ve teb'id olunmaları melhûz ve ihtimâl-i gâlib bulunmakla oraya meydan bırakılmayıp merkûmun avanesinden serseri ve hilâf-ı şerîat-ı mutahhara ahvâl ve harekatta bulunanlar dergâh-ı şerîfden tart buyurulması müasip olacağı beyan ve eş'arına ibtidâr kılınmış olmakla icab ve iktida-yı hâlin icrası bâbında irâde efendim hazretlerindir.

İşte şu tahrîrât meşihatpenâhî ve meclis-i meşâyih mazbatası bi-hakkın nazar-ı mütalaaya alındıkta bu tarîk-ı aliyyeye kimler tarafından fesad ilka ve ne sûretle şunun bunun itirazına hedef ve feda edilmiş olduğunu hak ve hakikat ashabının takdirine havale eylerim.

Et-tevfîk minellah [80]

Sûret-i Hatt-ı Hümayûn

Mûcebince amel oluna. Tuğrâ-yı garrâ-yı hümayûn Mahmud b. Abdulhamid Hân

Düstûr-ı mükerrerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem müdebberu umûr-ı cumhûr bi'l-fikrî's-sâkıb mütemmimu mehâ-mü'l-enâm bi'r-re'yi's-sâib mümehhidu bünyadü'd-devle ve'l-ikbâlû

müşeyyidü'l-erkân, el-imâdetü ve'l-iclâl el-mahfûf bi sunûfî'l-avatif el-melikü'l-a'lâ Karaman Valisi vezirim Paşa edame 'er-rafiu iclale ve kîdvetü'l-kuzât ve'l-hukkâm mâdeni'l-fezâil ve'l-keâm Konya nâibi ve Kırşehir kadısı zîde fazluhûma tevkiî-i refî-i hümâyûn vasil olacak malum ola ki; 1223 senesi cemaziyel ahirinin 4. günü (28 Temmuz 1808) taht-ı âli baht-i Osmanî üzre culûs-ı hümâyûn-ı meymenet makrunum vâkî olup umûmen tecdid-i evamir olunmak fermân olmağın binâen alâ zâlik Sultanu'l-ârifin Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruhu'l-azizin sülale-i tahiresinden olup âsitânesinde postnişini olan şeyh Seyyid Feyzullah dâme takvanın mukaddemen divan-ı hümâyûna takdim eylediği memhur arzı mefhumunda müşârun ileyhin zaviyesi vakfı kurasından Kırşehir sancağında vâkî Hacım nâm [81] diğer Karaöyük karyesiyle sâir ma'lum esamî kura reâyasının muafiyetlerini hâvî bâlîsı hatt-ı hümâyûn şevket-makrûnla ma'nun verilen evâmir-i şerîfe zayi olduğundan bazı kimesneler hilâf-ı muafiyet müdahale daiyesinde oldukları beyanıyla kaydı mücebince müceddeden bir kıt'a emr-i şerîf sudurunu Şeyh mûmâ ileyh tahriren inhâ eylediği ecilden hazine-i âmiremde mahfuz mevkûfât defterlerine nazar ve muktezası suâl olundukta Kura-i merkûm reayasından bundan akdem bazı esbaba mebni müteferrik ve perişan olup Kırşehir ve Ürgüp ve Mucur ve Bozok ve mahall-i sâirede iskan eden reaya bulundukları mahallerden zamanı itibar olmaksızın kaldırılıp ber-müceb-i şurût-ı kadîm karyelerine nakl ettirilmek için 1217 senesi silh-i recebinde bâlâsı (Ekim 1802 başları) hatt-ı hümâyûn şevket makrûn ile müveşşeh kazaha-i merkûme kadılarına hitaben şukka ve sefer-i hümâyûn vukûunda cunûd-ı mücahidin için tertip olunan deve ve katır ve ağnâm ve tertibât-ı sâirede muaf ve gayr-i muaf ve hulasa-i evkâfa dahil ise dahi aziz müşârun ileyhe hürmeten bundan akdemce ordu-yu hümâyûn için Kırşehir sancağından mürettep deve ve katır ve mürettebat-ı sâireden kara-i mezkûre hisseleri sâire sirayet etmemek şartıyla af olunduğunu müş'ir 1218 senesi evahir-i zilhiccesinde (Nisan 1804) başka ve aziz müşârun ileyhin evkâfî karalarından Hacım nâm-ı diğer [82]

Karahöyük ve kara-i sâiresi ve mezâriinin ber-mûceb-i defter-i hakânî bâ-hatt-ı hümayûn şevket-makrûn sadır olan evamir-i aliye muceblerince vakfiyet ve muafiyet ve serbesiyyet üzre mütevellisi tarafından zabt ve rabt olunagelen resm-i çift ve bank ve resm-i ganem ve sair bad-ı hevasına ve evkâfa hasıl kayd olunan rusûm-ı serbestiyete hariçten dahl ve taarruz icab etmez iken hilâf-ı emr-i âlî-şân ve mugayir-i defter-i hâkânî Konya ve Kırşehir mütesellimleri ve a'yân ve zabitân vesair mültezimin taraflarından kara-i mezkûrenin resm-i çift ve bank ve resm-i ganem vesair bâdihevasına müdahele ve re-ayasını dahi tekalif ve hazariyyet mütalebesiyle rencide ve taaddi eylediklerinden bahisle ol vechile vâkî olan müdahalelerin men' ve ref'i için bir kıta emr-i şerîf sudurunu aziz müşârun ileyhin evladlarından olup mukaddimen zaviyesinde seccadenişin-i irşâd olan Şeyh Abdullatif zide salahuhû lede'l-istid'â ol vakitte kuyûda bil müracaa.

Nahiyye-i Hacı Bektâş Der livâ-i Kırşehri

Karye Hacım, nâm-ı diğeri Karahöyük

Mâlikâne ve divân-ı vakf-ı Hacı Bektâş kuddise sirruhu'l-aziz [83] kadimden beri avarız-ı divaniye ve tekalif-i örfiyeden muaf müsellemelerdir deyu defter-i atikada mukayyed (evlâd-ı merkûm Hacı Bektâş kuddise sirruh neferen aded) (hizmetkârân-ı Hacı Bektâş-ı Velî neferen hizmetkârân-ı mezkûrun mademki zaviye hizmetinde kusurları olmaya binek ve cebe resmi teklif olunmaya zaviye hizmetinde olmayanların rusumları alınıp vakfa sarf oluna) yeni baştan hâsılâtı kendüm ve şair ve gaberâ resm-i çift ve binek ve resm-i ganem ve yave ve kaçgun ve müjde-gan-ı abd ve yave ve resm-i arus.

Yekun mea gayruhu 18.000 akçe mea kura ve mevadd-i sâire 45.870 akçe pazu ile vakf-ı zaviye-i Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh deyu mukayyed olduğu defterhane-i âmiremden ve vakf-ı şerîf-i mezkûr kurası sadrazamım nezaretine ilhak olunup zîr-i nezaretinde ise de el-ân evkâf-ı sâire misüllü min külli'l-vücûh.

Sekenesine mezalim ve teaddiyâta cesaret vukûa gelmemek ve vakten mine'l-evkât Karaman vâlîleri taraflarından Kara-i mezkûreye illet ve bahane ile mübaşirler irsal ve fukaraya cevır u eza ederler ise kendilerine cevap verilmek üzere 1209 senesi evasıt-ı cemaziyel ahiresinde (Ocak 1795) ale't-tafsil verilen emr-i şerîf kaydı dahi baş muhasebeden Kırşehir sancağında vâkî Hacı Bektâş Kazasında [84] Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh el-azîzin evkâfından Hacı nâm-ı diger Karacahöyük ve Turublı Hacı ahalisi ve Kızılca ibn nâm-ı diger Cabbar ırmak ve Kilsecik kışlak ve Top İsa ve'l-kevn vesair muaf kulararın umûr-ı şer'iyeleri.

Hacı Bektâş kazasından ifraz ve Konya kazasına nakl ve ilhak olunduğuna binâen 1137/1725 senesinde sûret verildiği ve bundan akdem Kırşehir sancağından dahi Karaman sancağına ilhak ve mahalline kayd için 1123/1712 senesinde sûret verildiği ve Kırşehir Kazasında medfun Kutbu'l-ârifin gavsı'l-vâsılın merhum ve mağfurun leh Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh el-azîzin karye-i mezkûrede vâkî zaviyesi ile evkâf kurası reâyası kaza-i mezbûrda avarız verege-len karyelere dahil olmayıp kadimü'l-eyyamdan beri cemi tekalif-i örfiye ve şakkadan muaf ve müsellemlerle avarız ve nezel ve sursan ve binek.

Ve işтира ve gühircile vesair tekalif talebiyle rencide olunmamak üzere yedlerinde müteaddid evamir-i aliyyeleri var iken ve ötedenberi muafiyetleri muteber tutulup ber-vechile dahil ve taarruz olunmak icab etmez iken mücerred kaza ahâlîlerinin işğvalarıyla tekalif mübaşirleri muafiyetlerine adem-i itibar ile hilâf-ı fermân-ı âlî [85]

tekâlif talebiyle taaddî ve rencide eylediklerinden başka Konya vâlîleri ve mütesellimler tarafından bazı husus için varan mübaşirleri alâ tarîkı'l-müsafire yatıp iktiza eden mekulatların aldıktan sonra fukaradan akça mütalebesiyle zulüm ve taaddi ve bazılarını dahi der-zincir ve cebren akçelerin alup ziyade gadr-i külli eylediklerinden evkâf reayasının perakende ve perişan olmasına bais ve badi oldukları haber verilip el-hâletü hâzihî aziz müşârun ileyhın zaviyesi vakfı olan kura reayası yedlerinde olan muafiyetnamelerine muğayır

tekalif mütalebesi vesair bahaneler ile mîkdâr-ı zerre cevri ve taaddi olunduğuna kat'an rıza-i şâhânem olmamakla vech-i müşerreha üzere aziz müşârun ileyhî zaviyesine vakf olan kura reayası yedlerinde olan muafnamelerine mugayir tekalif-i mutalebesiyle ve ahir vechile zinhar ve zinhar taaddi ettirilmemek üzere 1147 senesi bâlâsı Hatt-ı hümayûn şevket-makrûn ile mağnûn emri-i şerîf....verildiği hazine-i âmirem defterlerinde mukayyed olmağın mukaddema verilen emri-i şerîfe muğayir gerek Kırşehir mutasarrıfları ve Hacı Bektâş Kazası naibleri taraflarından reaya-yı vakfı bir türlü rencide olunmamak bâbında hüdavendigar-ı esbak zamanlarında verilen evâmîr-i şerîfe muceblerince 1203/1789 senesi Recebinde müceddeden verilen emri-i şerîfin hilâf-ı kura-yı mevkûfenin resm-i [86]

çift ve yenk ve bâd-ı heva ve cebe vesair hasılı kayd olunan rusûm serbestiyetine taraf-ı ahardan müdahale olunduğu beyanıyla hilâf-ı kayd-ı ahârın müdahalesi men ve ref' ve reayası tekalif mütalebesiyle teaddi olunmamaları için emri-i şerîf suduru led'e'l-istid'â rusumât-ı mezkûre vakf-ı aziz müşârun ileyhe iradî kayd olunmuş olduğu defter-i hâkânî derkenarından ve reayaları dahi avariz ve nezl ve tekalif-i örfiye ve şâkkadan muaf ve müsellemler oldukları dahi müteaddid evâmîr-i aliyeden müsteban olmakla inhâ ve derkenarlar mucebince amel olunmak bâbında 1217/1802 senesi evasit-ı Zilkadesinde verilen emri-i şerîfin tekidini hâvî 1218/1803 senesi Zilhiccesinin 24. günü şeyh mûmâ ileyhî inhâsına binâen emri-i şerîf verilmiş olduğu mukayyed olmakla bu sûretle evâmîr-i mezkûre muceblerince emri-i şerîfi isdârı emri ve irâde-i aliyyeme menût mevadden idüğü mevkûfâtan derkenar olmakla derkenarı mucebince amel ve hareket olunmak bâbında bit-telhis 1220/1805 senesi evail-i Saferinde Hüdavendigar-ı esbak cennetmekan-ı Firdevs-i âşîyan merhum ve mağfûrun leh ammizâdem Sultan Selim Han tâbe serâhu zamanında verilen emri-i şerîfi bu defa Dersaadetime getirip tecdiden rica etmeleriyle bundan [87]

akdem şeref-yâfte-i sudur olan mübarek hatt-ı hümayûn şevket-makrûnum mucebince kura-i mezkûr ahâlîlerinin keyfiyet-i

muafiyetleri bilinmek için emr-i şerîf-i mezkûrun tecdidî hususu rikâb-ı hümayûn-ı şâhânemden isti'zâne muhtaç idüğü ve muahharan hilâfına emr-i ahar verildiğinin kaydı bulunmadığından tecdidinde dahi bir güne mahzur melhuz olmadığı ba'de'l-ihrac imdi şeref-yâfte-i sudur olan hatt-ı hümayûn şevket-makrûn-ı mülûkânemin mantuk-ı münifi üzre mukaddem verilen emr-i şerîf mucebince tecdidine fermân-ı âlî-şânım sadır olmuştur. Buyurdum ki hükm-i şerîfim vechile dikkat bu bâbda mukaddema vârid ve hala vech-i meşruh üzre şeref-yâfte-i sudur olan iş bu emr-i şerîf-i celilü's-şân vâcibü'l-ittibâ ve lâzımu'l-imtisâl mazmun-ı münifi birle âmil olup hilâfına rıza ve hareketinden mücanebet eylesin ve alamet-i şerîfime itimat kılasın. Tahriren fi'l-yevmi'l-âşir Zilkade sene seb'a ve ısrın mieteyn ve elf. 1217. (4 Mart 1803)

İşbu fermân-ı âlî-şân emsali veliyy-i müşârun ileyh hürmeten ve takdiren evlâd-ı merhum ve mağfurun leh Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh kadimül-eyyamından beri ve avarız-ı divaniye ve tekalif-i örfiyeden muaf ve müsellemler olduktan başka kura-yı mevkûfesi ahali ve sekene [88] sinin dahi tekalif-i emiriyye ve şâkka ve rusumât-ı mütenevviadan ve muafiyetlerini âmir ve sülale-i dâiyanemizin evlâd ve ensâl veliyy-i müşârun ileyhten bulunduklarını müş'ir selatin-i ızâm hazeratı taraf-ı zî-şereflerinden tasdir ve ihsân buyurulmuş hatt-ı hümayûnla müzeyyen ve tuğrâ-yı garrâ ile müveşşeh yüzlerce ferâmîn-i âlî-şân nezd-i fakiranemde mevcut ve mahfuz ise de Sultan Mahmud Hân tâbe serâhu hazretleri cânib-i sinni'l-cevâ nibinden şeref-yâfte-i sudur olan bâlâda muharrer iş bu fermân-ı âlîde bu bâbda eslâf-ı selatin ve hâkân-ı ızâmın vermiş oldukları ferâmîn ve hutût-ı ulyanın bazılarının tevarih ve hulasa-ları zikr u beyan buyurulmuş olmakla işbu fermân-ı âlî-şânın derc ve tasdir ve mütalaası diğerlerinin derc ve tahririnden istiğna hasil edeceği mütalaasına ve el'ân, 'sivrisinek saz olmayana davul zurna az darbı meseline binâen bu bâbdaki diğer ferâmîn ve hatt-ı hümayûn derc ve irâesi zaid ve bî-seved görülmüştür.

Maliye nezaretinden Niğde Sancağı kâim-makâm lığına yazılan emirname sûretidir.

Eizze-i kirâmdan Hacı Bektâş-ı Velî kuddisê sirruhu'l-celî hazretlerinin [89] sülale-i tahirelerinden olup Kırşehir kazası muzafatından Karahöyük karyesinde meskun bulunanlardan mine'l-kadim bir şey alınmaması karar-ı ahir iktizasından iken kendilerinden vergi alınmakta idüğü beyanıyla icrâ-yı icâbı Seyyid Feyzullah Çelebi Efendi tarafından istidâ olunmasıyla bu hususa dair mukaddema mahallinden mevrud mazbatada aziz müşârun ileyhin dergâh-ı şerîfi merbutatı üç beş haneden ibaret olup taht-ı muafiyette ise de karye-i mezbûre 192 haneyi müştemil olarak her biri müceb-i temennu olur emlâk ve arazi ashabından oldukları halde bu sır-reşte ile cümlesi iddia-yı muafiyete kalkışmış oldukları inhâ olunduğuna ve Mevlana Celaleddin Rumi sirrahu's-sâmî hazretlerinin sülale-i tahirelerinden bulunan zevata nisam müessisi hükmünce tekaliften hisse tefrik olunmayıp fakat dergâh-ı feyz-i penahilerine merbut kurada mütemekkin ehadi-i nasdan sair kura ahalisi misüllü vergi vesair alınmakta bulunduğu tebeyyün eylediğine mebni aziz müşârun ileyhin evlâdı hakkında da bu usule tevfiğ-i muamele olunması hakkında itare kılınan tahrirata cevaben Niğde Sancağı meclisinden vurud eden mazbata da karye-i mezkûre ahalisi ber-minval-i meşruh 192 haneden ibaret ve bunun on dördü sülale-i müşârun ileyhimden bulunan Çelebiyan hanesi olarak ahali-i meskûnenin [90]

bidayet Tanzimat-ı hayriyede vukû bulan tahrîr-i emlâkinde mûmâ ileyhimin dahi emlâk ve arazisi tahrir olunup ol vakit karyece tahsis olunan vergiden ve muahharan 78 senesinden itibaren vergi-i umûmiyeye yüzde on beş hesabıyla zam ve ilave kılınan mebalighden karye-i mezbûre hissesine isabet eden akçeden iş bu on dört haneye 108 kuruş 79 pare düşerek bu hisap üzere bunlar sene-beste 1522 kuruş vergü alınmakta ise de mûmâ ileyhim kabl'e-tanzimat kâffeten tekaliften muaf oldukları ve şayan-ı merhamet bulundukları beyanıyla iktizasının icrası enba ve iş'âr olunup bu makule eizze-i kirâm hankahlarıyla turuk-ı sâire tekâyâ ve zevâyâsı taamiyesine meşruta

olup hâsılâtı meşâyih ve zaviyedarân ve müteveliller taraflarından alınmakta olan kara ve mezari sekenesinden aşâr ve tekalif alınmayıp fakat bunlardan muahharan kendi menfaatleri için emlak ve arazi tefevvuz edenlerden ahali-i sâire misüllü vergi alınması nizamı iktizasından bulunduğu ve şu hale göre Çelebiyan-ı mûma ileyhimundan emsaline tevfikân vergi alınması karar-ı ahir iktizasından olduğu ve esasî istid'â nizamına dahi muvafık bulunduğu gibi henüz bu bâbda mesbuk olan tebliğât ahkâmının mahallince icra olunamamış olmasından ve mûmâ ileyhimunun ber [91]

minval-i muharrer bidayet usul-i tahrirde hilâf-ı nizam-ı emlakî tahrir ile umûm sırasında tahsis olunan vergilerinin kazâ-i mezkûre top vergisi meyânına ihâl olunmasından neşet eylediği anlaşılmış bu takdirce nizamı ve karâr vâkî ahkâmı icâbınca Çelebiyân mûmâ ileyhimin muâfiyet-i kadîmelerinin ibkâ'ı kendilerinin istihsâl vergi emrinde ahâli-i sâireden istisnası lâzimedenden ve tahkik olunduğuna göre zikr olunan Kırşehir kazasının meâ zamm-ı cedîd mikdâr vergisi 760 bu kadar bin kuruşa bâliğ olup haddi i'tidalde olmasıyla Çelebiyân mûmâ ileyhim hissesine musib akçenin ahâliye tahmîli dahi kendilerine kirân gelerek pek de münâsip olmayacağı bedîhî bulunmasına nazaran zikr olunan 1500 şu kadar kuruşun kazâ-i mezkûra top vergisinden tenzîli hususuna Meclis-i Vâlâ ve metrûk meclis muhâsebe kararıyla irade-i aleyhe müteallık buyurularak hazinece icâbı icrâ kılınmış olmakla ber-mûceb irade-i aliyye mahallince dahi tashîh kaydı ile ba'de ez-în Çelebiyân mûmâ ileyhimden vergi talep ve istihsâl olunmasına himmet buyurmaları siyâkında şukka terkîm kılındı. Safer sene 280/Temmuz 1863- 11 Temmuz 1277/Temmuz 1861

Maliye Nazırı Mustafa Fazıl [92]

Buyuruldu-ı âli Sûretidir

İftihârul-ekâbir ve'l-ekârim Kırşehir kazası müdürü rif'atlı Tahsin Efendi zîde mecdühû şeriat-meâb nâib ve müftüsü meveddetlû mekremetlû efendiler zîde ilmuha ve kudreti'l- emsâl ve'l-ağyân a'zâ-yı meclis-i fütüvvetlû efendiler ve ağalar zîdet mekâdiruhüm

hem inhâ olunurki kümmelîn-i evliyaullahdan Hacı Bektâş-ı Veli sirrahu'l-celî hazretlerinin sülâle-i tâhirelerinden olup Kırşehir kazası muzâfâtından Suluca Karahöyük nâm karyede meskûn bulunanlardan mine'l-kadim bir şey alınmaması karar-ı ahireden iken kendilerinden vergi alınmakda idi ki beyan-ı âliyesiyle icrâ-yı icabı reşâdetlü Seyyid Feyzullah Çelebi Efendi hazretleri tarafından istid'â olup şeref-vukû bulan istilâm-nâme-i nezârât-penâhiye vûkû bulan arz ve inhâ üzerine nezârât-i müşârun ileyhâdan eslâfımız zamanında hâme-i pîr tazim ve ibcâl olan bir kıta emirnâmede sülâle-i müşârunileyhden on dört hane Çelebiyân'dan 1278/1862 senesinden itibaren vergi-i umûmiyeden hisse musîbeleriyle [93]

mean senesine alınmakda olan 1522 kuruş vergilerinin Kırşehir kazası top vergisi yekûnundan tenzîli hususuna Meclis-i Vâlâ ve metruke Meclis-i Muhâsebe kararıyla irâde-i âliye şeref-müteallık buyurularak hazinece icâbı bil-icrâ mahallince dahî tashih kaydı ile bâde-mâ Çelebiyân mûmâ ileyhimden vergi talep ve istihsâl olunmaması emr u fermân buyurulmuş mezkûr emirnâmenin bir kıta sûret-i mümezziyesi dahî eslâfımızdan saâdetlü Abdülhalim Gâlip Paşa'nın bu bâbda tasdîr etmiş idüğü buyurulduya merbût görülmüş bil-mutâlaâ meâl-i âlisine nazaran mezkûr on dört hane as-hâb-ı Çelebiyân mûmâ ileyhimin vergi teklifât-ı sâireden muâf ve müslim oldukları anlaşılmış olduğundan ve bu misüllü eizze-i kirâm hazerâtının sülâle-i tâhirelerinden bulunan zevâtın tesviye-i mesâlih vâkıâları lâzımeden mezkûr emirnâme hükmü ve iktiza-yı celîli üzere hareket ve mübâderet muktezâ-yı zimmet-i me'mûrundan bulunmuş idi ki siz ki muhatabûn mûmâ ileyhimsiz keyfiyet ma'lum ve dirâyet ve fetânet-i melzûmeleriniz oldukta sûret-i irâde ve buyuruldu-ı mezbûre meâline nazaran Çelebiyân mûmâ ileyhimden vergi vesâire talep olunmaması ve bu yüzden zerre kadar iz'ac edilmemesi lâzım gelecek iken muğayir emirnâme bazı mültezimler tarafından meclisân mûmâ ileyhim a'şâr ve âdet-i ağnâm bedelinden dolayı [94]

iz'ac ve tadyık vukûa götürülmekde idi ki çelebiyân mûmâ ileyhim taraflarından ifade olunması ve bu sûret hilâf-ı emr ve irâde-i

âliye vekâlet ve nazârat-penâhi bulunmuş idüğünden o misüllü mülteziminin ber-mûceb-i irâde ba'del yevm vukû bulacak müdâhale-i vâhiyelerinin men-i ve ref'ine meclisçe müsâraatle tenfiz idareye himmet ve şu muâfiyetin ber-mantûk irâde-i tamâmı icrâsıyla tah-tı muâfiyetden çıkarılmayarak vergi seneviyyeleri olan sâlifü'z-zikr 1500 kuruşun icrâyı muâmelâtı vechile ba'de ez-în vergice ve te-kellifât sâirece çelebîyân mûmâ ileyhim haklarında hiçbir tarîkden müdâhale ve iz'ac vukûa getirilmemesine mezîd ve itinâ eylemeniz bâbında ber-muceb-i emirnâme ve mezkûr buyuruldu mantukınca işte buyuruldu tasdîr ve imlâ ve müşârun ileyh Feyzullah Efendi hazretleri yed'ine i'tâ kılınmıştır gerekirdi ber-mûceb-i emirnâme buyuruldu amel ve hareket ve hilâfından hazer ve mücânebet eyleyesiz. 15 Rebiulevvel 1282. (8 Ağustos 1865) İş bu buyuruldu sûret-i aslına mutâbık olduğu tasdîk kılındı. Nâib-i livâ-ı Kırşehri Seyyid Ahmet Hamdi [95]

Tuğra-yı Garrâ-yı Hümâyûn Mahmûd b. Abdülhamit Han

Vilâyet-i Anadolu'da vâkî Hacı Bektâş-ı Velî zâviyesi vakfının vazife-i muayyene ile seccâde-nişinliğine hatt-ı hümâyûn ile mağ-bûn berât-ı âlî-şân ile mutasarrıf olan evlâd-ı Mürselin'den şeyh Bektâş Çelebizâde es-Seyyid Feyzullah Çelebi vefat edip yeri hâli olmakla sulbî kebir oğlu olup esah ve irşâd evlâd-ı Mürselin'den işbu râfiu tevki-i refi'uş-şân-ı hâkânî iftihâru'l-ulemâ's-salikin Seyyid Şeyh Mehmed Hamdi ibnüş-şeyh Feyzullah dâme salâhuhû mahalluhû ve müstehak olmağın mahallinden tevcîh olunmak bâbında aziz müşârun ileyhin istiânesinde bulunan mahzarıyle inhâ ve mûmâ ileyha Mehmed Hamdullah Çelebi dâme salâhuhû müteveffâ mûmâ ileyhin sulb-i kebir oğlu olup irşâd ve ehakk ve meşîhata ve nezârata müstehak olduğu mevsuku'l-kelim erbâb-ı vukûfdan tahkik olunmayan meşîhat ve nezârat-i mezkûre[96]

babası mahlûlünden meşrutiyet üzere mûmâ ileyhe tevcîh ve yed'ine berât-ı âlî-şânım verilmek bâbında dergâh-ı muallâm yeniçeriler ağası iftihâru'l-umerâ ve'l-ekâbir hüsn dâme uluvvuhû ilan

etmekle iğlâm mûcibince meşîhat ve nezârat-i mezkûre müteveffâ mûmâ ileyhın kebir oğlu mûmâ ileyh **Mehmed Hamdullah Çelebi** dâme salâhuhû teveccüh olunmak fermânım olmağın hakkında mezîd-i inâyet-i padişahâneme zuhûra getirip 1240 senesi Şaban-ı muazzamanın 21. günü (10 Nisan 1825) tarihiyle mevrûh verilen ruûs-i hümâyûn mûcibince bu berât-ı hümâyûnu verdim. Ve buyurdum ki, mûmâ ileyh Mehmed Hamdullah Çelebi dâme salâhuhû varıp babası müteveffâ mûmâ ileyhın mahlûlinden meşîhat ve nezârat-i mezkûreye evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere mutasarrıf olup hizmet-i lâzimesine mer'î ve müeddî kılındıktan sonra bundan evvel seccâde-nişîn olanlar vazife-i muayyenesine tevcîhle mutasarrıf olagelmışler ise mûmâ ileyh dahî ol vechile vazife-i muayyenesine vakf-ı mezkûr gullerinden olup mutasarrıf ola. Ol bâbda iş bu berât-ı âlî-şânıma muğayir meşîhat ve nezârat-i mezkûre umûruna taraf-ı âharden hiç ferd mâni ve mezâhim olmayıp bir türlü dahil ve tearruz kılmayalar. Şu beyânat ve alâmât-ı şerîfime itimat eyleyeler. Kırşehirî ramazânü'l-mubârek sene erbaîn ve mieteyn ve elf. 1240/Nisan 1825. [97]

Pederim Çelebi Feyzullah Efendiye Meşihîyyet-i Dergâh-ı Şerifin Tevcîhi Hakkındaki Berât-ı Âli Sûretidir

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin Niğde'de kâin dergâh-ı şerîfi vekâletinde bulunan tevliyet ve meşîhate ait hâsılasından mahallinde ahz ve istifâ olunmak üzere 300 kuruş maaşı olan Yusuf Ziyâeddin Efendinin vukû-ı vefâtına mebnî hizmet-i vekâletin sülâle-i aziz müşârun ileyhden Feyzullah Efendi'ye tevcîhi mahallinden iş'âr olunmuş ve hizmet-i meşîhatde bulunduğu halde tevelliyet ve meşîhate âit hâsılatdan olmak üzere evkâf hazinesinden 500 kuruş maaş tahsîsiyle afv olunan müderrisinden Muhammed Nuri Efendi dahi vefât ederek cihet-i meşîhat mahlûl olduğu cihetle vekil tayinine hâcet kalmamış idüğünden vekâlete mahsûs sâlifüz-zıkr üç yüz kuruş maâşın meşîhat maaşı olan beş yüz kuruş maaşla birleştirilerek sekiz yüz kuruşa bil-iblâğ meşîhat cihetinin aslı müteveffâ mûmâ ileyhın mahlûlinden vekâleti inhâ[98]

olunan Feyzullah Efendi uhdesine tevcihiyle yed'ine icap eden berât şerîfin i'tâsı mefsûh evkâf-ı hümâyûn nazâratının takriri ve zât-ı Şeyhü'lislâmının işâreti üzerine şûrâ-yı devlette tensib olunmuş olmakla mûcibince tevcih olunmak fermânım olmağın 1288/1872 senesi ramazân-ı şerîfinin ikinci günü tarihinde bu berât hümâyûnumu verdim ve buyurdum ki: Ber-mûcib-i şart vakf ve teâmül-i kadîm-i vech ile meşihat vazifesini bizzat eda etmek üzere mutasarrıf ola deyu şeref tasdır buyrulan fermân-ı âlî bi-ibâretihâ cihet kılman kaydı ile Hacı Bektâş-ı Velî dergâh-ı şerifleri meşihat cihetinin cem'an sekiz yüz kuruş maaş ile sülâle-i aziz müşârun ileyhden Feyzullah Çelebi uhdesine tevcih olunduğunu mübeyyen yed'ine berât-ı şerîf ve beyân keyfiyyeti mübeyyen mahalline tahrîrât tasdır zımında mektûbî odasına ve keyfiyet ma'lum olmak için evkâf-ı hümâyûn ruznâmçesiyle vâridat odalarına ilm ü haberlerinin i'tâsı derkenâr olundukta yazıla deyu fermân buyrulmağın mûcibince bil-kaydı berât ve mahal-i merkûmeye diğer ilim ve haberleri verilmekle ber-minvâl muharrer on altı ramazan sene 1288/1872 tarihiyle ruznâmçe defterlerine dahî ilim ve haber verildiği[99]

Tevliyet-i Vakf-ı Şerîfin Uhde-i Fakîrânemize Tevcihi Berât-ı Âlî-Şân Sûretidir

Müstesnâ evkâftan ve garrâ-i kirâmdan Kırşehirinde kain Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruhül-âlî zâviyesi vakfı hâsılâtının on beş sehim itibariyle birçok sehmine mutasarrıf olan Amasya'da mütevat-tın Hamdullah ve İbrahim Selamet Efendiler'den İbrahim Selamet'in bilâ-veled vefât etmesine mebnî ona âit sehmin mahallerinden hisse-i kadîmelerine ilhâkan Çelebi Ahmet Cemaleddin ve biraderi Veliyiddin Efendilere tahsisi vârid olan Ankara vilayeti meclis-i mazbatasıyla melfûfu bulunan i'lâm-i şer'iyyede inhâ olunması ve veli müşârun ileyh hazretleri vakfının 1265/1849 senesi Zilkadesinin beşinci günü tarihli fermân-ı âlî-şânım hükmüne tevfiikan bilâ huruç ve âidât mahallî evkâf müdürü marifeti ile idaresiyle hâsılâtının tamamen fermân-ı âlî-şânımda musarrah nispet dâiresinde on beş

sehim hâsılâtının dört sehmi meşîhat ve tevelliyetine ve üç sehmi ber-vech-i maâş evlâda ve dört sehmi

[100] hangâhın ta'mirine ve dört sehmi fukara ve zuvvâr taâmiyesine âit olmak üzere sarf ve tevzî edilmesi ve fakat gerek evkâf müdürünün idâre ve muâmelatına ve hâsılâtın emr-i cinayetine nezârat ve gerek vakfın muhâsebesini müdebbir mûmâ ileyh ile birlikte tanzim ve rû'yet etmek üzere evlâd-ı vakıftan müstehakkının emsâl ve nizâmına tevfikân mütevellî tayin olunması mûmâ ileyh Çelebi Cemâleddin ve valideyn Efendilerin vekili Rıza Beyin vâki-i istid'âsı üzere şûra-yı devlet-i mülkiye dâiresinden tanzim kılınıp sûret-i tebliğ olunan mazbatada beyân olunmaktan nâşi icrâ kılınan tedkikatda vakf-ı muşârun ileyh hâsılâtının on beş hisse itibâriyle birçok hissennin nısf-ı İbrahim Selamet uhdesinde olduğu ve tevelliyet ve meşîhate mahsûs sâlifüz-zikr on beş hissede dört hisseden sekiz yüz kuruş maaşla yalnız meşîhat ciheti Hacı Hamza Efendiye tevcih kılındığı anlaşılmış ve mûmâ ileyh Çelebi Cemaleddin Efendi evlâd-ı vakfının ekber ve erşedi olarak umûr vakfı hüsn-i idâre ve rû'yete ehil ve muktedir idi ki bir necah-i şer'i tebeyyün eylemiş olduğundan müteveffâ İbrahim Selamet'ten mahlûl olan hissennin hisse-i kadimelerine ilhâkan mûmâ ileyh Çelebi Cemâleddin Veliyiddin'e tahsis ve tevelliyet-i vakfın mazbûtiyetden dolayı hazine-i evkâftan meşîhat maâşı olarak [101]

verilmekte olan mezkûr sekiz yüz kuruş şeyh Hamza Efendiye kemâkân vermek ve bâkî hâsılası mutasarrıf olmak üzere tevelliyetinde Çelebi Cemaleddin Efendiye tevcihi mahkeme-i teftişden tanzim olunan f'lâm üzerine makâm-ı nezârat evkâf-ı hümayunumdan bâ-takrîr-i ifade kılınmakla mûcibince tevcih olmak fermânım olmağın 1322 senesi saferü'l hayrının on sekizinci günü tarihinde mezkûr sehim hissesi için mûmâileyh Çelebi Cemaleddin Veliyiddin yed'lerine lâzımü's-sudur olan diğer bir kıta berât-ı şerîfim bilâda ber-veçchi muharrir iş bu râfi-i tevkî-i ref'ûş-şân-ı hâkânî Çelebi Ahmet Cemaleddin zide-salâhuhû yed'ine mezkûr tevliyet için dahi bu berât-ı hümayûnumu verdim ve buyurdum ki; mûmâ ileyh

ber-minvâl-i muharrer hazine-i evkâftan meşîhat maaşı olarak verilmekte olan mezkûr sekiz yüz kuruşu şeyh mûmâ ileyhe kemâkân vermek ve bâki hâsılâta mutasarrıf olmak üzere tevliyet-i mezkûreye evlâdiyet meşrûtiyet vech ile vakf-ı mezkûr umûrunu hüsn-i idâre eyleye. Be-her sene lâzım gelen muhasebesini ru'yet etmek ve terk ve tekâsül vukû bulmamak şartıyla mutasarrıf ola. Tahîrîren Kırşehri Rebiyyülevvel sene isna ve işrîne ve selâse mie ve elf 1321 (Haziran 1903) [102]

İ'lâm-ı Şer'i Sûretidir.

Ankara vilâyet-i celilesi dâhilinde vâkî medine-i Kırşehri'ne tâbi nefis-i Hacı Bektâş kasabası ahâlisinden ve Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sırruhu'l-âli hazretlerinin sülâlesinden ve aziz mûşârun ileyh vakfından onbeş hisse itibârıyla bir buçuk hissesine bâ-berât-ı âli-şân mutasarrıf olan Çelebi Cemaleddin Veliyiddin Efendiler ibn Feyzullah bin Veliyiddin tarafından zikr-i âti davâyâ vekil müseccel şer'iyeleri velayet-i mûşârun ileyha dâhilinde merkezli olan Yozgat kasabasının Tekye mahallesi sakinlerinden olup Kırşehri kasabasının Kazancıoğlu hânında muvakkaten sakin işbu bâis-i i'lâm Hasan Rıza Bey ibnül-hâc Ömer Lütfü Bey bil-vekâle mütekaddim arzuhalinde teâmül-i kadîme muğâyir ve muhâlif veli mûşârun ileyhin vakfından almakda müdahale eylemekte olduğu bir buçuk hissesinin el-yevm medine-i Kırşehri'nde sakin Hamdullah Efendi ibn Bekir Efendi üzerinden ref'ine ve müdahale-i vakiâsının men'ine ve müvekkile-rim mûmâileyhima Çelebi Ahmet Cemaleddin Veliyeddin [103]

Efendiler hisselerine zam ve ilhâkan tevcihine dâir medine-i Kırşehri nâibi esbakları taraflarından mezbûr Hamdullah Efendi aleyhine dâir sudûr eden 25 Recep 1310 tarihli vicâhî i'lâmı 29 Cemaziyelevvel 1316 tarihli hükm-ü gıyâbî i'lâmlarının sebk-i noksan ve hulûlden hâli olmadığından dolayı bab-ı vâlâ-yı fütüvvet-penâhiden naks edilerek iâde buyurulmuş olmakla muhakeme ve murâfialarının yeniden icrâsıyla sebk-i muvâfık son şer'-i i'lâma rabt edilmesini talep ve iddiâ etmesiyle Amasya kasabasında mütevellid

ise de dört beş mahiden beri medine-i Kırşehri'nde kâin ikâmetgâh tayin eylediği Hacı Ahmet Ağa hânında sakın Hamdullah Efendi ibn Bekir Efendiye muhâkeme-i şer'iyyeleri icrâ olunmak üzere taraf-ı şer'iden ale'l-usûl ayrı ayrı günlerde üç kıta ihzâr ve dördüncü olmak üzere bir kıta da ihbarnâme gönderilip zâtına tebliğ kılındığı halde bizzat vurûd etmediği gibi musaddak vekil dahi göndermeyip ve mâzeret-i meşrûası olduğuna mahkeme-i şer'iyyeyi cezdâr etmediğinden bir müdde'i mûmâileyhima vekili Hasan Rıza Bey'in dahi muhâkemenin gıyâben fasl ve rû'yetini müvekkillerine bil-izâfe talep eylediğinden mezbûr Hamdullah Efendinin hukûkunun muhafazası için kable şer'-i şerifden vekil ve musahhar tayin kılınan medine-i mezbûrenin Kayabaşı mahallesi [104]

ahalisinden Recepzâde Mehmed Arif Efendi ibn-i Mehmed ve Kırşehri sancağı evkâf müdürü fütüvvetlü Atâullah Efendi ibn Abdurrahman Efendi hazır oldukları halde medine-i Kırşehri mahkeme-i bidâyetine mahsus odada ma'kûd meclis-i şer'-i envarda vekil müsahhar mûmâ ileyh müvâcehesinde müdde-i mûmâ ileyhima vekili Hasan Rıza Bey takrir-i kelâm ve tasvir-i müddeâsında veli müşârun ileyh hazretlerinin vakf-ı şerifi galebese ve zâviyedarlığı kazimen batnen ba'de batnin veli müşârun ileyhın evlâd-ı zükûrine tevcîh olunageldiği gibi vâkıf müşârun ileyhın evlâd-ı zükûrundan ve müvekkilerim mûmâileyhima Çelebi Cemaleddin Veliyiddin Efendi'nin cedd-i â'lâları el-Hac Feyzullah Çelebi Efendi'nin mahlûlinden oğlu Bektâş Çelebi Efendi'ye ve Bektâş Çelebi Efendi'nin mahlûlinden oğlu Feyzullah Efendi'ye ve Feyzullah Çelebi Efendi'ye mahlûlinden oğlu vekil müsahhar Arif Efendi'nin müvekkili müdde'i aleyh Hamdullah Efendi'nin li-ümmi cedd-i Hamdullah Efendi'ye tevcîh olunup evlâd-ı inâslarına aslen tefrik ve tevcîh olunmayıp müteveffâ Hamdullah Efendi'nin tevliyeti esnâda fesâdı beldeye bâis olduğundan dolayı bâ-emr-i hilâfet-penâhî Amasya kasabasında ikamet etmek üzere hangi ve teb'id edildiği gibi vakf-ı şerif-i mezkûredeki tevliyet ve zâviyedarlığı üzerinden ref' ile müvekkilerim mûmâ ileyhimânın

cedleri mezbûr Hamdullah Efendi'nin li ebeveyn er karındaşı Veliyyiddin Çelebi[105]

Efendi b. Feyzullah Efendi'ye bâ-berât-ı âli-şân tevcih olunarak menfi mûmâ ileyh Hamdullah Efendi'nin tevliyet ve zaviyedarlık ve hisse-i vakıfta asla hakkı kalmamış ve bir müteveli ve mürtezikanın sû-i isti'mâline mebni tevliyetten azl ve ihraç edildikten sonra zaman-ı murûr ile ıslâh-ı nefis etmedikçe tekrar tevliyet tevcihi caiz olmayacağı gibi tevliyet ve hissedarlığın bâ-berât-ı âlî-şân mutasarrıfı olan Veliyyidin Efendi'nin Feyzullaha ve Ali Celaledin Efendi namlarında iki nefer oğulları olup vefatında usul-i tevcihât ve teâmül-i kadîm ve feteva-yı şerife mucebince oğullarına müstereken tevcihi lâzım gelir iken vekil-i musahhar mezbûrun müvekkili Hamdullah Efendi'nin pederi Bekir Efendi Amasya Kasabası eşrafı ve mütehayyizatından olmak hasebiyle teâmül-i kadîm ve şart-ı vakıfı tebdil tağyir ile beraber Hamdullah Efendi üzerinden ref' ile Veliyyidin Efendi'ye tevcih olduğu gösterilmeyerek evlâd-ı zukûra buyurulan hissenin Hamdullah Efendi mahlûlünden denilerek bir buçuğunu yani nısfını zevcesi Hamdullah Efendi kerimesi ve vekili müsahhar Arif Efendi'nin müekkili Hamdullah Efendi'nin validesi Rahime Hatun'a ve diğer bir buçuk hisseninde müekkillerim mûmâ ileyhimanın pederleri Feyzullah Çelebi Efendi'ye tevcihine dair Amasya Meclis-i İdare Heyetinden aldığı hilâf-ı vâkî mazbata üzerine ve müvekkillerim murna [106]

ileyhimânın pederi mezbûr Feyzullah Çelebi Efendi'nin sağıru's-sin bulunmasından bil istifade ol vechile tevcih ettirmiş ve Rahime Hatun'un vukû-ı vefatıyla mezkûr bir buçuk hisse iş bu müddei aleyh Hamdullah Efendi ile biraderi İbrahim Selamet Efendi'ye intikalen tevcih buyurulmuş ise de iş bu hilâf-ı vâkî ifade ve inhâya binâen vukû bulan tevcihât ve berât ettirilse bile hacîc-i muteber olmadığundan ref' edileceği ve şart-ı vakıf malum olamayan vakıflara teâmül-i kadîm vechile amel vacib olacağı dolayı müşârun ileyhin iş bu vakf-ı şerifi gulsesi kadimden iş bu tarihe gelinceye değin evlâd-ı zukûruna tevcih olunagelip asla mevcud bulunan evlâd-ı inâsına

hisse tefrik ve tevcihi vukû bulduğu bu bâbda meclis-i şer'a ibrâz ve irâe eylediğim tevarih-i muhtelifi ile müverreh ve balası tuğra-yı gar-râ-yı şehinşahi ile müveşşeh berât-ı sultânî ve mârrü'z-zikr teâmül-i kadîmini ber-nehc-i şer'i tebeyyün ve tahakkuka hazır olduğum gibi müvekkillerim Çelebi Cemaleddin ve veliyyiddin Efendilerin aziz müşârun ileyh hazretlerinin medfun-ı ıtırnâk olduğu mezkûr Hacı Bektâş kasabasında buyut-ı adideyi şamil emsâl ve eslafına faik sû-rette âyende ve râvendeye itâm-ı taam ve hüsn-i hizmet ve istira-hatlerinde ihtimam edegeldikleri meşhud ve mahsus-ı enam olup şu halde vekil-i müsahharın müvekkili [107]

Hamdullah Efendi'nin hilâf-ı teâmül-i kadîm fudûlî ve bi-gayr-i hakkın almakta ve müdahale etmekte olduğu müddeaya bir buçuk hisse vakfının müvekkili Hamdullah Efendi üzerinden ref'iyle mü-dahalesinin men'i için müvekkiline izafetle vekil-i müsahhar Arif Efendi'ye tenbih ve teâmül-i kadîmi vechile evlâd-ı zukûrundan ve ezher cihet müstehak-lehleri bulunan müvekkillerim mûmâ ileyhi-ma Ahmed Cemaleddin Veliyyiddin Efendilerin nısf hisselerine zam ve ilhak buyurulması ve tevcihi için kable şer'-i şerîfden der-bâr-ı mu'delet karara arz ve i'lâm olunmasını bil-vekalâ hala taleb ederim deyu ba'de't-dava ve insival-i vekil müsahhar Arif Efendi cerabın-da vekil-i mezbûrun müvekkili Ahmed Cemaleddin Veliyyiddin Efendiler müvekkili gaib anı'l-meclis Hamdullah Efendi'nin güzëran eden 25 Recep sene 1310 tarihli (12 Şubat 1893) sebk eden 'vicâhî muhakemelerinde müvekkilim Hamdullah Efendi tarafından olu-nan müdafaada müddeaya olan bir buçuk hisseye müvekkillerimin validesi müteveffiyë Rahime hatun otuz sene ve ba'de vefatihâ mü-vekkilim mûmâ ileyh Hamdullah Efendi ve biraderi İbrahim Sela-met Efendi on yedi sene ki cem'an kırk yedi sene mutasarrıf olduk-larına mebni husus-ı mezkûrde murur-ı zaman bulunmakla vekil-i mûmâ ileyh Hasan Rıza Bey'in bil-vekalâ ikame eylediği bir buçuk hisse vakıf davası bilâ emr-i âli mesmu' olmaz deyu ba'de't-da'vâ tek-rar vekil [108]

mûmâ ileyh Hasan Rıza Bey müvekkilleri mumâ ileyh Ahmed Cemaleddin Veliyyüddin Efendilere bil-izafe cevabında davanın istimaina mani olan ancak bilâ gadr terk olunan mürûr-ı zamandan müddet-i sefer olan diyâr-ı âharda bulunmak gibi ağdâr-ı şer'iyye ile murur eden zamana itibar olunamayacağından ve müvekkili Hamdullah Efendi validesi müteveffiyeye Rahime hatun müddeâ bih hissenin üzerine tevcîhinden hîn-i vefatınabiraderi müteveffiyeye İbrahim Selamet Efendi'nin 1300/1883 tarihine değin mezkûr Amasya Kasabasından bir tarafa infikak ve iftirak etmediklerini ve Amasya sancağıyla müvekkillerim mûmâ ileyhimanın sakin oldukları Hacı Bektâş Kasabası'nın altmış saati mütecaviz bud mesafesi bulunduğunu mesbuku'z-zikr 1310/1893 senesinde ve muvaceheten muhakeme esnasında huzuru-ı hakimde zabten ikrar ve itiraf etmekle şu hal mürûr-ı zamanı kat' eder, a'zâr-ı şer'iyyeden olmakla müvekkili mûmâ ileyhe Hamdullah Efendi'nin şu ikrarı hucec-i hattiyeden ma'dud sicil-i mahkeme-i şer'iyyede mukayyed mührüyle mühevver ifade-i mazbutasıyla sabittir deyu müdafası üzerine vekil-i müsahhar Arif Efendi'nin müvekkilinin mührüyle memhur zabt cerideleri ve kuyûdâta bil-müraca'a nazar-ı tedkîkten geçirildikte vekil mûmâ ileyh Rıza Bey'in takrir müdafaasına mutabık ikrarı sebk eylediğine ve mebde-i murur-ı [109]

zamân öZRÜN zevâl ve indifâ-ı tarihinden muteber tutulacağına binâen dava-yı vâkıâda mürûr-ı zaman olmadığı ba'del-fehim tekrâr vekil müsahhar Arif Efendi müdâfâsında müvekkilimin meskut-ı re'si olan Amasya mahkemesinde rû'yet-i dava edilmek lâzım geleceğini beyân etmesiyle vekil mezbûr Hasan Rıza Bey cevabında dava-yı mutlaka müdde-i aleyhin mütevellid olduğu kasaba mahkemesinde rû'yeti mahsus olmayıp müdde'i aleyhin sâkin bulunduğu belde mahkemesinde rû'yet ve fasl-ı dâvâ olunacağı ve müvekkili Hamdullah Efendi ise yedi sekiz seneden beri dûsââdet ve şurada burada dolaşır serseri takımından olup şimdiki halde iş bu medine-i Kırşehirinde sakin idüğünden ve beyyinelerinde müddet-i sefer ba'îd olan iki belde sakinleri bir beldede birleşip muhâkemeleri kâbil olduğu halde

birleşdikleri belde mahkemesinde ikâme-i dâvâ ve icrâ-yı muhâkeme edileceği gibi ve ikdamları vicâhî muhâkemede Kırşehir mahkemesinde muhâkemeye razı olup bu gunâ itirazda bulunmayarak muhâkemenin hitâm eylediğini ve bu defa dahi li-ecli mehâkime gönderilen ihzariye varakaları zâtına tebliğ olunduğu halde sûret-i itirazda bulunmadığını söylemesi ve şu müdâfaası fetvâ-yı menfiye ve nefsi'l âmire-i muvâfık olmakla ve muhâkeme-i ve murâfiaları esnâ-yı muhâkemede sâkin medine-i Kırşehir mahkeme-i[110]

Şer'iyyesine âid bulunmakla vekil-i musahharın gayrı vârid şu müdâfasının reddi ile esas hakkındaki müdâfasının beyânı bit-tefhim cevabında müvekkili Hamdullah Efendinin li-ümmei ceddi bulunan Hamdullah bin Feyzullah Efendi üzerinden tevelliyet ve hisse-i vakfın fesâd-ı beldeye bâis ve bâdiye olmasından dolayı ref' olunarak birâderi müdde-i mûmâ ileyhimâ Cemaleddin Veliyyüddin Efendilerin cedleri Veliyeddin Çelebi üzerine tevcih olduğunu ve bu vakf-ı şerifin gûllesinden evlâd-ı meşrûta üç akçe hissenin evlâd-ı zukûra mahsûs ve münhasır bulunduğu hakkındaki müdde-i mûmâ ileyhimâ vekili Hasan Rıza Beyin iddiâsını külliye inkar etmekle vekil mûmâ ileyh Hasan Rıza Bey'den ber-vech-i muharrer bil-ve kale tasdi eylediği teâmül-i kadîm müddeâlarına mutâbık beyyine talep olundukda aziz müşârun ileyhin batnen ba'de batnin olan zukûruna intikâl ve tevcih oluna gelip evlâd-ı inâse şumûl olmadığı meclis-i şer'a ibrâz ettiği 7 Cemaziyel-ahir 1166 fi 23 Cemaziyel-evvel sene 1193 ve fi 15 Rebiül-ahir 1218 ve fi 18 Şaban sene 1243/1828 ve fi 6 Zilkâde sene 1262 tarihli beş kıta berât-ı şerif âli-şânları ile udûl-i ahrar ricâl-i müsliminden ve mezkûr Hacı Bektâş kasabası mahalâtından Savat Mahallesi ahâlisinden Veliyiddin Efendi bin Ahmet Efendi[111]

ve Bâlâ mahallesinden Hanefi Ağa bin Veliyeddin Mustafa Ağa bin Habib Ağa ve Bekir Ağa bin Numan kimseler li-ecliş-şehâde meclis-i şer'a hâzirûn olup vekil müsahhar Arif Efendi mevâcihesinde ayrı ayrı istişhâd olundukda fi'l-hakiika vakf-ı mûmâ ileyh Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruhu-l âli hazretlerinin evlâdından

büyük Feyzullah Efendi demekle ma'ruf Hacı Feyzullah Efendi vakf-ı mezkûrun mütevellî ve zâviyedarı olup bâdel-vefât sulbî kebir oğlu Bektâş ve sulbiye kebire kızı Hatice'yi terk edip tevliyet ve zaviyedarlık oğlu Bektâş Çelebi Efendiye tevcîh ettiği ve bâde mûmâ ileyh Bektâş Efendi vefat edip sulbî kebir oğlu Feyzullah Efendi'ye intikal bu vecih ve Feyzullah Efendi vefatında oğulları Hamdullah Veliyiddin Efendiler ile kızları Âişe ve Zarife ve Güzide ve Huriye'yi terk edip tevliyet ve zâviyedarlık mezkûreden teâmül kadîmî vechile kızları mezbûrâne hisse tevcîh etmeyip kebir oğlu Hamdullah Efendiye tevcîh edilip muahharan mûma ileyh Hamdullah Efendi fesâd-ı beldeye bâis ve bâdi olmasından dolayı taraf-ı saltanat-ı seniyyeden Amasya'ya nefy olunarak üzerindeki tevliyet ve hisse-i vakf ref'i ile birâderi mûmâ ileyh Veliyeddin Efendi'ye tevcîh ve muahharan mûmâ ileyh Veliyeddin Efendi'nin vukû-ı vefâtında müdde'i mûmâ ileyhima [112]

Ahmet Cemâleddin ve Veliyiddin Efendilerin pederleri Feyzullah Efendiye tevcîh olunmak lâzım gelir iken her nasılsa hilâf-ı teâmül kadîm evlâd-ı zükûra mahsûs üç akçe evlâdiyet hissesinin bir buçuğunu mûmâ ileyh Feyzullah Efendi'ye ve diğer bir buçuğu da menfiyen ikâmeti esnada Amasya'da vefat eden Hamdullah Efendi'nin kızı Rahime Hatuna tevcîh ve Feyzullah Efendi'nin vefâtında üzerinde bulunan nısf hisse oğulları şimdi ber-hayat bulunan mûmâ ileyhima Çelebi Cemaleddin ve Veliyiddin Efendilere ale's-seviye intikâl edip hemşerileri olan Zarife ve Sabire ve Şefika Hatunlara intikal etmediği ve hilâf-ı teâmül-i kadîm evlâd-ı inâsdan Rahime Hatuna tevcîh edilen nısf hisse-i mezbûrenin vukû-ı vefatıyla sulb-i kebir oğulları Hamdullah ve İbrahim Selamet Efendilere intikâl edip ve geçende üçyüz yedi tarihinde İbrahim Selamet Efendi'nin bilâ veled vefâtıyla Hamdullah Efendiye mezkûr bir buçuk hisseyi bi-tamâmihâ tasarruf ve müdâhale eylediğine ve veli müşârun ileyh hazretlerinin evlâdından işbu müdde'i mûmâ ileyhima Ahmet Cemaleddin ve Veliyiddin Efendilerin babaları ismi Feyzullah Efendi ve onun babası ismi Veliyiddin Efendi ve onun babası ismi diğer Feyzullah Efendi ve

onun babası ismi Bektâş Efendi ve onun babası ismi büyük Feyzullah Efendi olduğuna ve muharraru-l esâmî mûmâ ileyhimûn vâkîf [113]

veliy-i müşârun ileyhin evlâdından bulunduğuna ve vekil mûmâ ileyh Hasan Rıza Beyin müvekkili mûmâ ileyhimâ aziz müşârun ileyhin medfûn olduğu kasabada âyende ve râvendegânın it'âm-ı taâmına ihtimâm eder ve hisse-i vakf-ı mezkûrun müstehak lehleri ve evlâd-ı zükûrunun aslah ve erşedları olup Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin vakf-ı şerîfi hisse ve zâviyedarlığı ta'dât ettiğimiz butûn-ı müteaddîdede evlâd-ı zükûra intikâl edegeldiğine ve teâmül-i kadîmi daht bu minvâl üzere olduğuna ve vekil-i musahhar mezbûrun müvekkili Hamdullah Efendi'nin vâlidesi Rahime Hatun'dan başka derece-i evlâ ve sâniyede şimdiye kadar evlâd-inâse hisse verilmediğine şahidiz ve şehâdet dahi ederiz deyu her biri müttehîde-i lafz ve'l-ma'na ber-nehci şer'-i edâyı şehâdet-i şer'iyye etmeleriyle şahidûn-ı mezbûrun usûl-i mevzûasına tatbiken evvelâ bâ-varaka mesture mensup olup zeyl-i mestureye vaz'-i imzâ eden mezkûr Savat mahallesi imamı Musa Efendi oğlu Ali Efendi b. Halil Efendi ve Muhtâr-ı ûla İdris oğlu İbrahim bin Battal ve Muhtar-ı sâniyesi Karabacak oğlu Salih bin Şaban ve mârâ li zikrin Bâla mahallesi imamı Bektâş Ağa oğlu Murtaza Efendi bin Hüseyin b. Murtaza ve Muhtar-ı evveli Karaveli oğlu Veli bin Muhammed bin Halil ve muhtar-ı sâniyesi Kırmacı İbrahim ağa bin Bektâş bin İbrahim [114]

Vezir mahallesi imamı Hacı Veli oğlu Mustafa Efendi bin Muhammed Ali bin Hacı Veli muhtar-ı evveli Kemal oğlu Arif bin Yusuf bin Cafer ve muhtar-ı sâniyesi Gürleme (Körleme!) oğlu Seydi bin Muhammed bin Gürleme nâmûn kimesnelerden sırran ve bâdehû şahidûn-ı merkûmûn mezkûrun müzekkiyelerle beraber mezkûr Savat mahallesinden Aksaraylı oğlu Salih Ağa bin Ahmet bin Emin ve Topal Hüseyin oğlu Mustafa bin Hakkı bin Hüseyin ve Akşar oğlu Musa Ağa bin Hüseyin bin Abdullah Vezir mahallesi ahâlisinden Danacıoğlu Halil Efendi bin Hüseyin bin Hüsni ve Veliyiddin Efendi bin İbrahim bin Osman ve Abbas oğlu Murtaza Efendi bin Hasan bin Abbas ve Bâlâ mahallesi ahalisinden Kıbrıslı oğlu Mustafa Ağa bin

Mustafa bin Ahmet ve Muhammed Fettah Efendi bin Ömer ve Halil Ağa oğlu Muhammed Ağa bin Muhammed bin Mustafa nâmûn müzekkîlerden dahi Hacı Bektâş nâhiyesi nâibi Hasan Efendi'ye verilen emr-i me'zuniyet üzerine mahallinde bil-müvâcehe alenen ledeyi't-tezkiye âdil ve makbulü's-şehade idükleri ahabâr ve iş'âr olunarak şehâdet-i vâkıâları hayr kabulde olmağın aziz müşârun ileyh vakfının tevelliyet ve evlâdiyet hisse-i muayyenesi batnen ba'de batnin mazbûta ve muharrer esâmî-i evlad-ı evlad-ı evlad-ı zükûrundan el-Hâc Feyzullah ve oğlu Bektâş ve onun oğlu diğer Feyzullah ve onun oğlu Hamdullah ve onun ref'inden biraderi Veliyiddin Çelebiyan efendilere [115]

intikâl ve tevcîh ve evlâd-ı zükûru taraflarından hisse-i vakf-ı mezkûr ber-minvâl muharrer ahz ve zaptı ve tasarruf olunarak batn-ı âlâ ve esfelde evlâd-ı inâse gülle-i vakıfdan hisse tefrik ve tevcîh olunmadığı halde müddeâ-bih bir buçuk hissenin maaş nâmile müdde'i aleyhi gâib anı'l-meclis vekil-i müstahrak müvekkili Hamdullah Efendinin validesine ve onun vefatında mahlûlinden kendisiyle biraderi müteveffâ İbrahim Selamet Efendi'ye tevcîh ve tasarrufları hilâf-ı teâmül-i kadîm olduğu ve müteveffîye-i mezbûra Rahime Hatun'un pederi Hamdullah Efendi'nin fesad-ı beldeye bâis ve bâdiye olunmasından dolayı tevliyet ve zâviyedarlık cihetinin üzerinden ref'ıyla müddei mûmâ ileyhimâ Çelebi Hamdi Cemaleddin Veliyiddin Efendilerin cedleri Veliyiddin Efendiye 18 şâban sene 1243/1828 tarihli berât âlî-şânla tevcîh olunduğu ve müteveffâ mûmâ ileyh Hamdullah Efendiye iâde tevcîhât vukû bulmadığı şâhidûn-ı merkûmunun şehâdetleriyle mecele-i ahkâm-ı adliyenin 1737. maddesi mantukınca hıccac-ı hattiyeden bulunan müddei aleyhimâ vekili Hasan Rıza Bey tarafından ibrâz ve iraesıyla mutalâa ve tetkik olunan bâlada murakkam tevârihlerle müzeyyen berât-ı şerîfe muhteviyâtı âliyesiyle tebeyyûn ve tahkik etmenin ve şart-ı vakf malum olamayan tevliyet veya musarrıf-ı vakıf hakkında teâmül-ı kadîm ne sûretle cereyan etmiş ise ol vechile amel [116]

ve hüküm olunacağı ve bu sûretde teâmül-i kadîmin hilâfına hüküm ve amel caiz olmayacağı vemâ re'yi'l-arz Velîyiddin Efendiye tevcih olunmuş olan hisse-i vakfın üzerinden esbâb-ı meşrûaya binâen ref' edilen Hamdullah Efendiye mahlûlinden gösterilerek hilâf-ı vâkî ifade ve inhâya mebni vukû bulan tevcihât berât ettirilse bile hicâc-ı mûtebere olamayıp ref' ile meşrut lehine tevcihi lâzım geleceği ve bir kimseye yani evlâd-ı zukûra meşrut olan menfeate hilâf-ı şart-ı vâkîf ve teâmül-i kadîm diğer kimesne teşrin edilemeyeceği fetava-yı münife ahkâm-ı celileden bulunmağın mucebince vekil musahhar Arif Efendi'nin müvekkili Hamdullah Efendi'nin hilâf-ı teâmül-i kadîm bi-ğayri hak ahz ve tasarruf ve müdahale eylediği ğulle-i vakfından bir buçuk akçe hissenin üzerinden ref'-i ve bilâ veled vefat eden biraderi İbrahim Selamet Efendi'nin mahlûli bulunan diğer nısf hisseye olan müdahalesinin men'i ile müddeâ-bih bir buçuk hissenin vekil Hasan Rıza Beyin müvekkilleri ve müstehak lehleri bulunan Çelebi Ahmet Cemaleddin ve Velîyeddin Efendilerin bir buçuk hisselerine zammı ve ilhâkan alesseviye üzerlerine ber-mûceb-i teâmül-i kadîm tevcihi iktiza etmekle fi mâ bâ'd müddeâya olan bir buçuk hisseye müvekkili Hamdullah Efendi'nin asla ve kat'a müdahaleye hakkı olmamakla müvekkili mûmâ ileyhe bil-izafe vekil-i musahhar Arif [117]

Efendiye kable şer'-i şerîfden tenbih olunduğu tescil bil-iltimas i'lâm olundu tahriren fil-yevmi's-sâlis min şehri zilhicce-i şerîfe sene semâniye aşra ve sülûsa mie ve elf 1318 Nâib-i Livâ-i Kırşehri ABBAS

Tebliğ-i İlm u Haber Sûreti

Bâdi ilm u haber oldur ki:

Fi 3 Zilhicce sene 1318 tarih ve kırk yedi numaralı Hacı Bektâş-ı Velî sülalesinden Ahmet Cemâleddin ve Velîyiddin Efendilerin Kırşehri mahkeme-i şer'îyyesinden aleyhimde ğıyaben istihsâl eyledikleri i'lâm-ı şer'îyyenin nüsha-i sâniyesi Ankara mahkeme-i şer'îyyesi mahzarı İsmail Ağa ma'rifetiyle tarafıma tebliğ kılındığını mübeyyen iş bu ilm u haber temhir kılındı fi 15 Zilhicce sene 1318/5 Nisan 1901 Hacı Bektâş-ı Velî sülalesinden HAMDÎ[118]

رسول جلی دیگر چیلوک تیر شریعتی

قرن هجری مسمیة حضرت یحییٰ و یونس علی قبری

آرامگاه همدانیه مدفون تیره قیاس آقا جلی ول الله بن جلی جلال الله بن جلی آقا و دیگر چیلوک سرکه شریعتی

Kırşehir mahkeme-i şer'iyyesinden Hamdullah Efendi aleyhinde sadır olan 3 Zilhicce sene 1318 tarihli i'lam-ı şer'i merkûm Hamdullah Efendiye marifetimle tebliğ olunmuştur 17 Zilhicce sene 1318/7 Nisan 1901

Ankara mahkeme-i şer'iyyesi mahzarı İSMAİL HAKKI

İşbu tebliğ usulüne muvafık idüğü tasdik kılındı 17 Zilhicce sene 1318 Ankara mahkeme-i şer'iyyesi başkatibi HAKKI

Bâlâda muharrer i'lâm-ı şer'iyyenin tasdikini hâvî fetvahâne-i celileden yazılan tasdiknâme sûretidir: 47 numara. Mühri mutabık ve meâlî tenbih-i mezkûr hakkında usulüne muvafık olup ancak rûş-ı iş'âra nazaran vakf-ı mezkûr müstağillâtı kura ve mezariâdan ibaret olmakla hükm-i i'lâmın tenfiz ve icrası menû't re'yi rezin hazret-i hilâfet-penâhî idüğü

21 Zilhicce 1320/1903 Emînü'l-fetva[119]

Diğer İ'lâm-ı Şer'i Sûretidir

Ankara vilâyeti celilesi dahilinde medine-i Kırşehirli nahiyesinden Hacı Bektâş kasabasının Bâlâ mahallesinden ve çelebiyandan Avni Efendi oğlu Aziz Efendi ve Aziz Efendi oğlu Muhammed Habib ve Sûfi oğlu Muhammed ve Latif ve oğlu Süleyman ve Ali oğlu said ve Said oğlu dede ve Hüseyin oğlu Battal ve Raşit oğlu Hasan ve İskender oğlu Fakı ve Said oğlu Hüseyin Efendiler nâmûn kimselerin bâ-huccet-i şer'iyye vekilleri Vükelâ-i Deâviye'den Kırkor Efendi ve ledi Estepân Ağa medine-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesine mahsus odada mün'akid meclis-i şer'iyyemizde hazine-i celile-i evkâf vekili Akif Efendi bin Hacı Ahmet Efendi muvacehesinde vekâletnamede isimleri musarrah müvekkilleri on dört hane çelebiyanın nâhiye-i mezkûrede medfûn Hacı Bektâş-ı Veli kuddise sırruhu'l-âli hazretlerinin müstesna evkâftan olup Hacı Bektâş nahiyesine merbut kasaba ve Kütükçü ve Hasanlar baş karyesi Sadık tepesi[122]

Delik-engel (!) kesecek Mu'kayı karyeleri ile kura-yı ma'lume-i sa'ire hududu dahilinde mutasarrıf oldukları arazi-i mevkûfede ötedenberi zira' edegeldikleri mahallerin bitirdiği hububât-ı metnûa aziz müşârun ileyhe hürmeten batnen ba'de batin ber-vech-i teâmül-i kadîm uşûrdan muaf ve müstesna oldukları bâ-berât-ı âli-şân ve kuyûd-ı hâkânî mûndericâtiyle sâbit ve teâmül-i kadîmde

bu merkezde iken Kırşehir evkâf müdürü sabıkı tarafından kura-i mevkûfe-i mezkûra dahilinde müvekkilleri tarafından zira' edilen mahallerden uşr istifası sûreti ile müdâhale ve taarruz eylemekte hatta üçyüz yirmibir senesine (1321/1904) mahsuben müvekkillerinin zira' etmiş oldukları mahallerin uşrünü medine-i mezkûre mahallâtından Yenice mahallesi ahalisinden Şâbşâboğlu Ali'ye on altı bin kuruşa ihale edilip bil-âhire vukû bulan müracat üzerine cereyan eden muhaberede celileden ol bâbdaki ihale muâmelesi fesh edilmiş olduğundan suâl olunup müdür mumâ ileyh Necip Efendi'nin kura-i mevkûfe-i mezkûreye taarruz ve müdâhale eylememesi hususunun müdür ileyhaya izafetle vekil Akif Efendi'ye tenbih olunmasını bil-vekâle talep etmesi üzerine takrir-i meşruhuna muvâfık kura-i mevkûfeyi tayin eder bir kıt'a defter ile iki kıt'a berât-ı şerif-ı âlî-şân ve bir kıt'a Konya vilayet-ı celilesi[123]

tarafından verilen emir sûreti ve kuyûd-ı hâkânî sûret-i musadikasını ve ondört kıt'a istisnâiyyetini mütezammın sened-i hakânî ibrâz ve iraesiyile bâde't- da'va vekili mûmâ ileyh Akif Efendi'ye suâl 'cevabında sûret-i iddaâ vakfa âid mesâilden olmayıp yalnız çelebîyanın aşâr itâsından sûret-i istisnâiyyetlerine dair olduğu deâviyenin merci-i rû'yeti Mahâkeme-i Hukukiye olduğundan dolayı bir şey diyemem' dediğinde tarafın muvâfakatte muhâkemeyi yevm-i âhire tayin olunup tayin olunan günde vekili ve idare-i mezkûre müdürü dahi gelmediğinden ayrı ayrı tebliğ olunan üç kıt'a varaka-i da'vetiye ve görülen lüzum üzerine gönderilen iki kıt'a ihbarnamede muayyen günde vekili müdür muhakemeye gelmediği gibi müracat dahi etmediklerinden müddeiler vekili mûmâ ileyh Kirkor Efendi davanın anî'l-ğıyâb rû'yet ve faslını talep eylediğinden mahkeme-i şer'iyye mahzarlarından İsmail Efendi bin İbrahim bin Ali vekil musahhar tayin olunarak mûma ileyh Kirkor Efendi müvâcehesinde vekil musahhar İsmail Efendi zapt-ı sâbıktaki Akif Efendi müddeâsma ısrar ve bu cihet red olunduktan sonra vekil mûma ileyh Kirkor Efendiden ber-vech-i muharrer müddeâsına mutâbık beyyine talep olundukta;

müprez berevât-ı şerîfe-i âlî-şânlarla kuyûd-ı hakânî sûreti ve irâde-i [124]

Padişahiye mübelliğ Defter-i Hakânî Nezâret-i Celîlesinin tahrîrâtı buyuruldu-ı âlî ve şuhûd-ı şahsiye ile isbât-ı müddeâ edeceğini beyan ve zabt ceridesinde isimlerini tahrîr ettirmiş olduğu şuhûddan Hacı Bektâş nahiyesinin Hevânî mahallesi ahalisinden udûl-i ahrâr-ı müsliminden altmış ve altmışsekiz ve altmışbeş yaşlarında Salih Ağa ve İmam Ali Efendi ve Ahmet Ağa nâmûn kimesneler li-eclîşşehâde mahal-i şer'iyyede hâzırûn olup münferiden eşhâd olunduklarında fi'l-hakîka ondört hane çelebiyanın müstesna vakf-ı kuralarında mutasarrıf olundukları arazide zirâ' eyledikleri hububat-ı aşârandan ve tekâlif-i sâire emirden ihsan-ı padişahi olmak üzere ez-kadîm ve ber-vech-i teâmül muâf ve müselleme tutula (!) gelmişler vel-yevm muâf ve müstesnâdırlar, diye her biri müttefekun lafz ve'l-ma'na ber nehc-i şer'îyi edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde şâhidûn-ı merkûmun usûl-i mevzuasına tevfiKAN sırran ve alenen ledeyi't-tezkiye adl ve makbuluş-şehade idükleri iş'âr ve ihbâr olunup şehadetleri şer'an makbul olmağın ve defter-i hâkânî sûreti ve emirname ve berevât-ı âlî-şânlarla şer'an sabit olup Kırşehir evkâf idaresi müdürü Necip Efendi tarafından ber-vech-i muharrer vâkî olan müdahale-i mütearrızın men'i lüzumu bil-izafe vekil-i müsahhar mûmâ ileyhe tenbih olduğu binâen aleyh bu gibi muâfiyet ve istisnâiyyetin [125]

İdame-i mahfuziyeti yine emri evveli'l-emre menût ve mütevakkıf bulunduğu tescil ve bil-iltimas Kırşehir mahkeme-i şer'iyyesinden 27 Recep sene 1324 tarihli 184 numaralı sâdır olan i'lâm-ı gıyabînin bir kıt'a sûret-i musaddakası müdür-i sabık Necip Efendi'ye tebliğ olunması üzerine evkâf vekili Akif Efendi imzası ile 13 Şaban sene 1324 tarihli itiraz istid'âsı üzerine hâlâ medine-i mezkûre evkâf müdürü Recep Ferdi Efendi bin Abdurrahman Efendi medine-i mezkûre mahkeme-i şer'iyyesine mahsus odada ma'kud ve meclis-i şer'-i şerîf-i enverde ondört hane çelebiyân vekili Kirkor Efendi müvâcehesinde mu'teriz müdür mûmâ ileyhe Kirkor Efendinin evvel emirde vakıf hakkında uşûr vesâir tekâlif-i emîriyeden istisnâiyetleri

iddiâsında ve i'lâm-ı gıyabîde isimleri muharrer ondört hane çelebiyanın huzur-ı şer'ide el-yevm mevcut bulunmadıklarından kimlerden ibaret nâ-ma'lum ve ahvâlleri meçhul bulunduğu gibi bu hususta vekâletnamesinin ibrâz ve irâe etmesi talebinde bulunmakla vekil muma ileyh Kirkor Efendi ibrâz eylediği i'lâm-ı gıyabîde isimleri musarrah 14 hane Çelebiyanın mahallinde hüviyetleri me'zunen irsâl olunan mahkeme-i şer'iyye başkatibi Mehmed Efendi'nin akd eylediği mecliste sabit [126]

olarak taraflarından işte şu ibrâz eylediğim vekalet hüccetiyle vekaletim sabit olduğundan bil-vekalet dava ederim diye vekaletname-i mezkûra ibrâz ve irâe ettikde mu'teriz müdür mûmâ ileyh cevabında Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri kura-i mevkûfesi a'şâr evkâf müstesnadan ve vâridât-ı vakfiyesi veliy-i muşârun ileyh türbesi ittisalindeki zâviye ve ibadethanesine gelecek fukarâ ve züvvâra ve hademe-i mevcûdenin infâk ve iaşesine münhasır olup bundan yalnız tevliyet ve evlâdiyet nâmı ile onbeşte yedi hissesi bâ-berât-ı âlî-şân mütevellisi bulunan Çelebi Ahmet Cemaleddin ve karındaşı Veliyeddin Efendilere tahsis kılındığına Çelebiyan denilen ve esâmileri i'lâm-ı gıyabîde olanların[veya ölenlerin] evlâd-ı Hacı Bektâş-ı Velî olduklarına dair bir-günâ berât-ı âlî ve emr ve vakfiye ve bunlara mûmâsil evrak-ı subûtiye gayrı mevcut ve isimleri de dâire-i evkâfda gayrı mukayyed ve nâ-ma'lum mâmâfih böyle öşür itâsından ve tekâlif-i emirden istisnâiyet-i şahsiyeye berât-ı âlî ile müteveli olan mûmâ ileyhima Ahmet Cemaleddin ve Veliyeddin Efendiler bile mazhar bulunmadıkları halde hüviyetleri meçhul olanların hiçbir vakit bu müsâadeye mazhar olamayacakları derkâr ne gibi hüccet-i şer'iyyeye müstenid ise ol emirde vekil mûmâ ileyhin Kirkor Efendinin ibrâz eylesmesini talep ederim vekil mûmâ ileyh Kirkor[127]

Efendi'ye müvekkillerim ondört hane çelebiyân-ı evlâd-ı Hacı Bektâş-ı Velîden bulundukları işte muhakeme-i şer'iyyeye müberrez i'lâm-ı gıyabî ve fermân-ı âlî-şân ve kuyûd-ı hakânî ve bu bâbtaki o emr-i resmiye ve şuhûd-ı şahsiye ve vergilerine mukabil tahsis kılınan maaş ve i'lâm-ı şer'iyye ile mertebe-i subûte vâsıl olduğu ve

bunlara karşı Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri âlem-i tecerrüdde vefat ettiği cihetle müvekkillerimin evlâddan olmadıkları hakkındaki mu'teriz müdür mûmâ ileyh Recep Ferdi Efendinin iddiâsı vâhî olduğundan teşkil Saltanat-ı Osmaniye'den bu âna kadar selâtın-i ızâm cânib-i seniyelerinden ihsân buyurulan ferâmîn-i âlîde evlâd-ı evlâd-ı Hacı Bektâş-ı Velî neferan aded deyu ta'mimen ve bazılarında Ahmet Muhammed diye tahsisen mukayyed evvel emirde müvekkillerimin evlâd-ı aziz müşârun ileyhden bulunduklarına dair mevcut ferâmîn-ı aliyye hilâfına ne gibi evrak ve vesâik-ı mutebere varsa mu'teriz mûmâ ileyhin ibrâz etmesi lâzım bil-âhire evlâdı bahş ve ihsan buyurulan imtiyazın müvekkillerimden ref'ini iddiâ eylemesi merdud müvekkillerimin evkâf dairesinden bir istihkakları yokturki evkâfça isimleri mukayyed bulunsun fermân-ı âlî dairesinde müvekkillerimin rusûm-ı mütenevvi'den istisna ve a'sârlarının vaz'ı yedine hâlel gelmemekten ibarettir müvekkillerimden Ahmet Cemaleddin Veliyeddin Efendiler ise müteveli [128]

ve evlâddan bulundukları berât-ı âlî ile isbât olduğundan mu'teriz müdür mûmâ ileyhin iddiasının reddini talep ederim müdür-i mu'teriz Recep Ferdi Efendiye bi-tekrar cevabında vekil mûmâ ileyh Kirkor Efendi'nin ibrâz eylediği üç kıta fermân-ı âlî-şânın mazmun-ı celili Veli müşârun ileyh kura-i mevkûfesi dahilinde bulunan reâyanın mütevellisi tarafından zabt ve idare olunan deve ve katır ve ganem [koyun] rusûmu harbde icab edecek binek ve çift rusûmünün ve bu gibi sair rusûmun muaf olduğundan Kırşehirli sancağı mutasarrıfı ve Hacı Bektâş nahiyesi nâibleri tarafından bunun tahsil olunmaması emr olduğuna nazaran rusûm-ı mezkûrenin de vakf-ı şerîf-i mezbûre hayratının idâme-i me'mûriyeti için rabt ve tahsisine müsaade ve âtifet-i seniyye erzân buyurulmuş olduğu anlaşılıp yoksa mûmâ ileyh Kirkor Efendi'nin müvekkilleri Çelebiyan'dan ve diğerlerinden vakf-ı mahsus olan uşr-ı şer'iyyenin istifa olunmamasına dair bir kayd-ı şart olmadığına ve zaten alınan uşr ise hazineden alınmayıp sarf ve hayratın idaresine münhasır olmak üzere müstesna olduğundan ve dâire-i evkâfça bu bâbta yapılan muâmelede bu

cümleden ibaret idüğünden vekil mûmâ ileyh Kirkor Efendi'nin müvekkillerinin şahıslarına müteallik olan muâfiyet davâsının reddini talep ederim dedikde vekil mûmâ ileyh [129]

Kirkor Efendi cevabında müvekkillerim ondört hane çelebiyânın aşâr-ı zâtiyeleri kendilerine terk ve tahsis kılındığına ve ibraz olunan gıyabî i'lâmı ve ferâmîn-i âlî ve kuyûd-ı hakânî ve teâmül-i kadîmi dahi bu merkezde bulunduğu şuhûd-ı şahsiye ile sabit olduğu ve mübrez fermânda ise evlâd-ı evlâd-ı Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri neferan aded diye muharrer olması ve evlâddan bulunduklarına dair yed'lerindeki kuyûd-ı hâkânî ve ferâmin-i âliye ile sabit olduğundan ve işbu ferâmîn-i âliyenin hükmünü iskat eder bir kanun ve irâde-i seniyye bulunmadıkça hükm-i mer'î ve mu'teber olduğundan mu'teriz müdür mûmâ ileyhın iddiasının reddi ile bir kıta i'lâm-ı vicâhînin i'tasını talep ederim demekle mu'teriz müdür mûmâ ileyh Recep Ferdi Efendi bi-tekrar cevabında vakf-ı şer'iyyesi veyahut fermân-ı âlî-şânla muayyen olan keyfiyet hakkında teâmül davâsı mesmu' olamayacağından vekil mûmâ ileyh Kirkor Efendinin müvekkillerinin bir taraftan fermân-ı âliye müstenid bulunduğunu iddiâ eder iken bir taraftan teâmüle atf eylediği halde müberrez fermân-ı âlî-şân müddeâsını isbata delil olamadığı gibi olsa bile salâtîn-i âzam tarafından verilen mezkûr fermânlar hükmü gelecek halife-i âzam efendimiz hazretleri cânib-i şâhânelerinden te'yiden diğer fermân âlî isdâr ve ihsan buyurulmadığı[130]

cihetle yine muâfiyeti sabit olamaz dedikde kutbu'l-ârifin ve gavsu'l-vâsilin merhum ve mağfur Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sırruhu'l-âlî hazretlerinin Hacı Bektâş Nahiyesinde vâkî zaviyesiyle evkâf kura reâyası aziz müşârun ileyhe hürmeten ordu-yu hümâyûn için Kırşehir sancağında müretteb deve ve katır ve sair rusûm ve tekâlif-i şakka ve örfiden kura-i mezkûr hisseleri sâire sirâyet şartı ile afv olduğu gibi vukû bulan müracat ve olunan itiraz üzerine (evlâd-ı merhum Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sırruhu'l-âlî neferan aded) hizmetkâran Hacı Bektâş-ı Velî neferan aded mezkûrun mademki zaviye hizmetinde olmayanların rusumleri almıp vakfa sarf oluna iki

baştan hâsılâtı kendim ve şeîr ve ğayrı rûsûm çift ve binek ve rûsûm ğanem yuva ve kaçak ve îd ve resm ve arusu yekûn ğayrı onsekizbin mea kara-i sâire kırk beşbin sekiz yüz akçe zaviye Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sırruhu'l-âlî diye hazine-i âmire defterlerinde mukayyed olduğundan ibaret olan 1147/1735 senesinde şeref-sudur eden emr-i şerîfin tecdîden mahfuziyeti 1229 senesi Zilkadesinin onuncu günü ve te'kiden mahfuziyetine dair 1265/1849 senesi Şabân-ı muazzamanın onyedinci [131]

günü tarihleriyle müverrah ve babaları hatt-ı hümayûn şevket-makrûn ile müzeyyen şeref-sâdır olan müberrez üç kıta fermân-ı âlî-şânlar ile ve kura-yı mezkûre arazisi hakkında Arz-ı Emiriye muâmelesi câri olmayıp müstesna evkâftan olduğu için senedât-ı hâkâniyelerinin i'tâsı mütevellîyesine ait olduğuna dair irâde-i seniyyesi cenâb-ı hilâfet-penâhînin şeref-sunûh ve sudur buyurulduğunu mübelliğ defter-i hakânî nezaret-i celilesinin 25 Rebiulahir sene 1322 ve 27 Mayıs sene 1320/1903 tarih ve on numaralı tahriratı ve 15 Rebiulahir sene 1282 tarihli Konya Vali-i esbakı tarafından tasdîr Kırşehir mutasarrıflığına tesyir olunan buyuruldu mündericatlarıyla şer'an sabit olduğu müberrez i'lâm-ı gıyâbîde münderiç ve hatta vakf-ı şerîf müstesna evkâftan olup hazine-i evkâfa cihet-i taalluku bulunmamasıyla emsâli misüllü müdahale edilmemesi ve ondört hane çelebiyân aşâr-ı zâtîyelerine teâmül-i kadîmi üzere muâmele olunması hakkında evkâf-ı hümayûn nezârat-i celilesinden 30 Haziran sene 1223 tarih ve 53 numaralı vefî 11 Şubat sene 1324 şeref-varid olan emr-i nezâratpenâhînin birer kıt'a sûret-i musaddikasını ibrâz ile on dört hane çelebiyân hakkında cari olan muâmele ise uşr-i zâtîyeleri kendilerine terk ve diğêr hâsılât-ı üşriyenin cebâyet olunmak sûretiyle [132]

teâmül hâsıl ettiği subûta îsâl kılındığı cihetle vukû bulan itirazın reddine çelebiyân mûmâ ileyhim haklarında Kırşehir evkâf idaresi müdürü Recep Ferdi Efendi tarafından ber-vech-i muhar-rer vâkî müdahale taarruzun men'i lüzumu hâl-i medine-i mezkûre evkâf müdürü Recep Ferdi Efendiye tenbih olduğu binâen aleyh

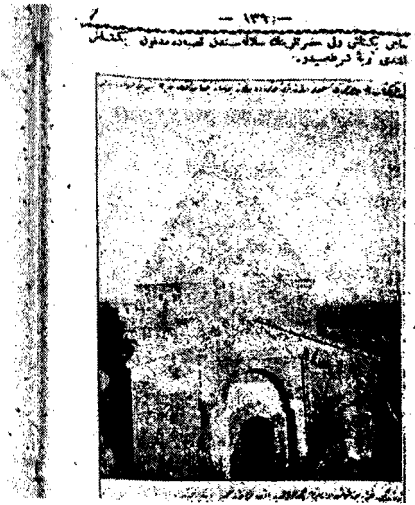
bu gibi muâfiyet ve istisnâiyetin idâme-i mahfuziyeti emr ülü'l-emre menû't ve mütevakkıf bulunduğu tescil ve bil-iltimas Kırşehri mahkeme-i şer'iyyesinden huzur-ı âlîlerine arz ve i'lâm olundu. Tahriren fil-yevmi't-tâsi'-i aşr min şehri recebü'l-ferd li-sene sitte ve işrîn ve selâse mie ve elf 19 Recep sene 1326 dâ-i Nâib Kırşehri MEHMET RIZA İstanbul Kadısı Mustafa İsmet

1327 sene Şaban 13/30 Ağustos 1909 [133]

Zahr-i İ'lâmda Muharrer Meşrûhât

Fetvâ-hane-i âliye 20 Cemaziyelâhir sene 1327 4241, fî 28 Teşrin-i sâni sene 1325 kaydı 422 dedir. Mührü mutâbık olan işbu i'lâmın diğér nüshasına Kırşehri sancağı mahkeme-i şer'iyyesinden aleyhine i'ta olunan i'lâmın hükmüne adem-i fenaatle istinafen tedkîki istid'âsına dair aziz mührünü hâvî melfûf-ı lâyiha-i i'tiraziye zikr olunan i'lâm ile yerleşdirilerek kıraât olundu. İ'lâm-ı mezkûrun netice-i meâli ancak men'-i mezkûrun hakkında usulüne muvâfık olup lâyiha-i mezkûrun mündericâtına nazaran ifâ-yı muktezâsı zımında işbu evrakın meclis-i tahkikât-ı şer'iyyeye havâle buyurulması bâbında deyu 12 Cemaziyelâhir sene 1327 tarihli tahrir ve tahtim kılındığı kayden müstebân idüğü 22 Cemaziyelâhir sene 1327 temyiz-i i'lâmat emînül-fetvâ meclis-i tedkikat Recep 20 sene 1327 [134]

Kırşehri mahkemesinden 19 Recep sene 326 tarihile i'tâ olunup aziz mühürlü layiha-i itiraziye ile temyizen meclise vûrûd eden işbu i'lâm şer'iyyenin diğér nüshası zahrine yazılan 12 Recep sene 327 tarih ve 1326 numaralı derkenar netice-i mâli ancak men'-i mezkûr hakkında usulüne muvâfık deyu fetvâhâne-i âliyeden musaddak ve sûret-i musaddekası evrâkı meyânında bulunan zaptına mutabık ve muhteviyat-ı lâyiha dahi bu mertebe ile i'lâm mezkûre ğayr-ı vârid olmakla usulen icrâ-yı icâbı zımında evrak-ı vâridenin Ankara vilayet-i aliyyesine iâde buyurulması arz ve ifade eylediği kayden müsteban olmakla evvel bâbta emr u fermân hazret veliyyü'l-emrindir 22 Recep sene 1327/9 Ağustos 1909 Meclis Tedkikât-ı Şer'iyye [135]

Huzûr-ı Hazret-i Padişahî'de Âcizâne Nutkedilen Duâ-i Fakirânemin Sûretidir

Acizâne sülâlesinden bulunduğum Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinden vârisen ve kadimen neslen ba'de nesl duâgûlarından bulunmakla devlet-i ebed-müddet-i Osmaniye ve hükümet-i meşruta-i şurû'amızın ilk padişah-ı faruk çâhi olarak taht-ı âli-i baht-ı Osmaniye culûs-ı meyâmin-i me'nus hilâfet-penâhilerinden dolayı sedd-i seniyye-i mülûkânelerine bizzat yüzler sürerek arz-ı tebrik ve ta'zimât için Dersaadete gelmiş de şu arzu-yu fakiranemin es'âfına irâde-i seniyye-i mülûkâneleri şeref-müteallık buyurularak huzur-ı lâmiu'n-nur şehin-şahlarma kabul ve mesul-i şeref âli-mebhasına nâiliyetimden dolayı kendimi son derece mubâhi ve bahtiyar ad eder ve hükümet meşruta-i Osmaniye'nin şân ve şevket ve şerefle serir-i saltanatında bil-sihve ve'l-âfiye mâ-damel melevan hükümrân olmaları hakkında muvazıb ve mülâzımı bulunduğum da'vât-ı hayriyye-i âyât-ı [138]

hilâfet-penâhîlerini tekrâr ale't-tekrâr yâd ve tezkâr ve ref'i kapuluğa perverdegâr eylerim fermân.

Sabah gazetesi fi 23 Teşrin-i evvel sene 325 tarih ve 7226 numaralı nüshası ile neşr ve ilân buyurulmuş olan duânâme-i fakirin müccerred tebrik ve temyin ve bir kat daha âmin-hân-ı umûmiye mazhariyeti maksud-ı hayr hahanesiyle bu risaleye derci tensib edilmiştir.

Ceride-i Feridelerinin 20 Teşrin-i evvel 1325 numaralı nüshasının ilk sütununda görülen hakîmâne ve ilcâat-ı zamane ufak makalede Orhan Gazi tâbe serâhu hazretlerinin tertibat-ı askeriye vücuda götürdüğü sırada hâkân-ı müşârun ileyhın da'vet-i teklifine binâen Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin asker mertebeye yeniçeri namını telkib ve nutuk etmiş oldukları duâ-i bi-ibâretiha yazılmıştır. Veli müşârun ileyh bizzat duâ ve niyazda bulunduğu gibi hükümet-i Osmaniye ve asâkir-i mansûre için da'vet-i hayriyenin her ân ve zaman vird u zeban edilmesini evlâd ve ensâl ve tarîkine intisâb ve imtisâl edenlere vasiyet ve tavsiye buyurdıkları cihetle şu vazife-i nazifeye ber-vech-i vasiyete devam ve ihtimâm edile gelmektedir. Duâ ve ma'neviyatın hüküm ve tesiri bil-cümle ekvâm ve mezâhibin müsellemler ve musaddakı olduğu [139]

Misüllü selâtîn-i ızâm ve evliya-ı umûrlarınca da takdir buyurularak veli-i müşârun ileyhın dergâh-ı şerîflerinin imâr ve tezyinine miktar kâfi vâridât tahsis ve vakf-ı şerîfleri müstesna evkâf adedine idhâl ve müdâhaletden mahfuziyetine itina buyurula gelmiştir.

Hükümet-i ebed-müddet-i Osmâniye'nin yeniçeriye nâm asker ile harika kabilinden nice fütûhat ve muzafferiyet-i azimede bulunduğu tarih-i şinâsâna ma'lum ve müsta'ni arz ve izahtır. Meşrutiyet-i Osmaniye'nin üssu'l-esâsı bulunan muâşeret ve ittihâd ve ittifakın rûkn ve tamamı dinmekle bi-hakkın seza teşebbüsatdan en koyusu olan askerlik hizmet-i mukaddesa ve mübeccelesinin umûm-ı anâsır-ı Osmaniye teşmili ve müsâvâtın tahkimi hususunun mer'it ahkâmını mübeşşer ferâmîn âliyenin kıraat ve fi'liyatına binâen ve mübâşeret olduğu bir zaman-ı sa'd-ı iktirane tesadüfen İstanbul'da bulunmaklığım kendimce bir fâl-i hayr ad edilerek veli-i müşârun ileyh hazretlerinin rûh-ı pür fütuhlarına tevessülen vâris ve müdâmi bulunduğum da'vet hayriyeye terdifen umûm-ı Osmanîlerin

meşrutiyet perver-i padişah-ı meâlice efendimiz hazretleri ile mean nice emsâl-i hayriyeye nâiliyet ve muvaffakiyet-i bâriye mazhariyetleri şu vesile ile de âcizâne yâd ve tekrar ve ref'i kabul-gâh perverdigâr kılınmakla kabuli içîn kârîn-i kirâmın âmin[140]

hân olmasına delâleten şu varakamın mu'teber gazetelerin münasib yer mahalline dercini temenni eylerim.

Veli-i müşârun ileyh sülâlesinden vakf-ı şerîfleri mütevellisi
Seyyid Ahmed Cemâleddin ÇELEBİ

23 Şa'bân 1307 ve 1 Nisan 1306 tarihli Meclis-i Mahsûs-ı Vükela Mazbatası Sûretidir

Memâlik-i şâhâne olup aşârının bedel-i rabt-ı nizâm ve usûl-ü icâbâtından bulunan mezâraa ve kurâ-yı mevkûfeden ba'zılarının eizze-i kirâm ve guzât-ı izâm hayrât ve müberrâtma ihtisasından bahisle takdir edilen istisnâsı mütevellî ve zâviyedarları tarafından istid'â edilmekte bulunduğuna dâir mahallerinden vârid olan mazâbata ve muharrerât ve arâzi-i mevkûfa tetkik komisyonunca kaleme alınıp mâliye nezaretinden bâ-tezkire[141]

gönderilen mazbata üzerine icrâ kılınan tetkikât ve müzâkkirâtı hâvî şûrâ-yı devlet dairesinin mazbatasına ol bâbda evkâf-ı hümayûn nezâretiyle muhâbereyi şâmil tezkere ve evrâk-ı müteferria ile birleştirilerek meyân-ı bendekânımızda kıraât ve mütâlaa olundu. Zikr olunan şûrâ-yı devlet mazbatasının hulâsa-i müeddâsı izn-i sultânî ile vakf edilip vakfiyeti mazhar tasdik ve tescil-i şer'î olan evkâf-ı şerîfece icâb-ı şer'î muhafaza edilmiş olmak içün bu bâbta bâ-irâde-i seniyye mer'î icrâ olan ta'limâtın öteden beri müstesna tutulan tabirine tabiatı ile el-yevm vakf-ı ma'mur ve vakfiyet ve vakfiyesi mu'teber ve makbul-i şer'î olup da şimdiye kadar ale'l-istisnâ idâre olunagelen eizze-i kirâm ve guzât-ı izâm evkâfına müdâhale olunmaması merkezinde ise de nezâret ve müşârun ileyhânın cevâbında izah olunduğu üzere Tanzimât-ı Hayriye'den mukaddem arâzi-i mevkûfe mütevellileri tarafından tûmâr ve zeâmet ve mukâtaât gibi

şeylerin ekseriyesi sâhib-i arâzi denilen mutasarrıfları cânibinden ta'şîr ve ferâğ ve intikâlâtı onlar tarafından icrâ olunurken bidâyet-i tanzimatda bil-cümle arâzinin hatta selâtîn-i izâm hazerâtı arâzi-i mevkûfelerinin cânib-i mîriyyeden bit-ta'şîr bedellerinin ashabına i'tâsı taht-ı karar alınmış ve fakat celâliye ve Hacı Bektâş-ı Velî ve Abdülkâdir [142]

Geylâni ve Hacı Bayram Veli ve Gazi Mihâl ve Ali ve Süleyman Beyler ve Gazi Evrenos Bey vakıfları müstesnâ tutulmuş yani emr-i ta'şîr ve muâmelât-ı rusûmiyeleri kemâ fi's-sâbık kendilerine terk kılınmış olduğu halde muahharan vukû bulan müsted'iyât üzerine tevârih-i muhtelifede Zağanos Paşa ve Emir Ahmed Buhârî ve Şeyh Sinân Erdebîli ve Himmet Efendi ve Firûz Bey ve Tûr Ali Bey ve Şeyh Şücâaddin Veli ve Bezirgan Hacı Muhammed Efendi ve Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa ve Germiyânzâde Yakup Çelebi ve İshak Fakih ve Bedreddin Fâris Bey ve Şemseddin Fenârî ve Abdülceb-barzâde Mustafa Bey vakıfları dahi dâire-i istisnaya idhâl kılındığı misüllü bir aralık bil-cümle mevlevihâneleri dahi evkâf-ı celâliyyeye mülhaktır denilmiş ise de müstesna denilen evkâfın heman kâffesi tahsisat kabilinden olan arazi-i mevkûfa uşr olmasına ve uşr-i vakfa âid olan arazi gerek arazi-i mahlûleden gerek arazi-i emiriden olsun mademki alınan şey uşurdür vakf-ı sahiha olamayacağından ve evkâfı sahihadan dâhil şehirde vâkî bil-cümle vakıflar müstesna tutulmamış bulunmasına göre usûl-i istisna vakf-ı sahih ve gayrı sahih esasına mübteni bulunmadığına binâen bidâyet-i tanzimatda istisnâ olunan sâlifül-beyan sekiz vakıf kemâkân müstesnâ olmak üzere ondan sonra tevarih-i muhtelifede istisna olunan [143]

evkâf-ı mezbûrenin emsâli ve kâide-i mahsûsası vechile beş senelik bedelâtı bi't-tahmis seneliğine isabet eden miktarın bedel olarak tahsisi ile idare ve ta'şirinin hazine-i maliyece icrası ve istisna edilecek evkâf-ı mezkûra muhasebelerinin dahi kâide-i mevzua-i umûmiyyeye tevfikân tetkik ve tasdik ettirilmesi zımnında muâmele-i mukteziyenin icrası hususunun nezârât-ı muşârun ileyhaya havale-siyle Maliye Nezârâtına da ma'lumât i'tâsı müttehiden bi't-tezekkür

mazbata ve tezkire-i mebhuse-i arz ve takdim kılınmakla ol bâbda her ne vechile emr u fermân isabet beyan hazreti hilâfet-penâhî şeref-müteallık buyuruyor ise hükm-i celili infaz edileceği muhât ilm-u âlî buyuruldukda fâtibe-i ahvâlde emr ve fermân hazreti veliy'l-emi-rindir. 23 Şaban sene 1307 ve 1 Nisan sene 1306/18 Nisan 1890

Tezkire-i Ma'ruza Sûretidir

Memâlik-i şâhânede vâkî olup aşârinın bedeli rabt-ı nizâm ve usulü icabından bulunan mezârî ve kura-yı mevkûfeden bazılarının takdir edilen istisnası mütevellî ve zaviyedarları tarafından iddia edilmekte olduğunu mübeyyen mahallerinden vâru olan mezâbıt ve muharrerat [144]

ve ol bâbda Arazi-i Mevkûfe Tetkik Komisyonu'ndan ve Şûrâ-yı Devlet Dâhiliye Dairesi'nden tanzim ve itâ olunan mazbata üzerine Evkâf-ı Hümâyûn Nezârât-i celilesi ile muhâbere-i şâmil tezkire-i meclis-i mahsusa-i vükelâda bi'l-mutalaa cereyan eden müzakere neticesini hâvî kaleme alınan mazbata-i melfuklarıyla arz ve takdim kılınmış olmakla münderecatı hususunda her ne vechile emr u fermân isabet-beyan hazreti hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudûr buyurur ise mantuk-ı celili infaz edileceği beyanı ile tezkire-i senâveri terkîm kılındı efendim. 23 Şaban 1307 ve 1 Nisan sene 1306 Sadrazam KAMİL

Şeref-sâdır Olan İrâde-i Seniyye Sûretidir

Reside-i dest-i ta'zim olup melfuflarıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkere-i sâmiye-i sadâret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı padişahî şeref-sudûr buyurulmuş olmakla ol bâbda[145]

Emr u fermân hazreti men lehü'l-emrindir. Fî 24 Şaban sene 1307 vefî 2 Nisan sene1306 Serkatip Hazreti Şehriyârı SÜREYYA

Sûretleri bâlâda muharrer meclis-i mahsûsa-i vükela mazbata-sıyla tezkire-i ma'ruza ve şeref-sâdır olan irâde-i seniyye mücebin-ce icrâ icâb-ı maliye nezârat-i celilesinden dahi ifâ-yı muktezasına

himmet buyurulmak bâbında 1 Ramazan Sene 1307 ve 8 Nisan Sene 1306 Sadrazam KAMİL

**Maliye Nezâret-i celilesinin 9 Şevval sene 1307 ve
fi 15 Mayıs sene 1306 tarihli Tezkiresi Sûretidir**

Memâlik-i mahrûse-i şâhânede bedele rabtı nizam ve usulü icabından [146]

bulunan mezâri ve karâ-i mevkûfeden celâliye ve Hacı Bektâş-ı Velî Abdülkadir Geylânî ve Hacı Bayram Veli Gazi Mihal ve Ali ve Süleyman Evrenos Beyler Vakıfları kemâkân müstesna tutulup bunlardan mâadâ âhîran istisna edilmiş bil-cümle evkâf kurâsı arazisinin hukûmât-ı mahalliye cânîplerinden zabt ve taşîr ile beraber nizâm-ı vechile bedeli rabtı hususuna bu kerre meclis-i mahsus-ı vükelâ kararı ile bi'l-isti'zân irâde-i seniyye-i hazreti padişahî müteallık ve şeref-sudûr buyurularak bu bâbta şeref-sâdır olan buyuruldu esâmî mûcebince hazinece icâbı bil-icra irâde-i seniyye-i ahkâm-ı celilesinin üçyüz altı senesi Martından itibaren ifâsı zımnında bil-cümle vilâyete yazılan tahrirât-ı umûmiyenin bir kıt'a sûret-i matbuası icrây-ı muktezâsı zımnında ve muhâsebât-ı atika muhasebesinin ifadesiyle leffen irsâl-i sûb-i âlî nezaret-penâhîleri kılınmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Maliye Nazırı AĞOP

**Ve fi 24 Zilhicce sene 1307 vefi 29 Temmuz sene 1306 Tarihli
Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ Mazbatasının Sûretidir**

Bidâyet-i Tanzimât-ı hayriyede istisna edilen ma'lumu'l-esâmî [147]

vakıflar arazisinin emr-i taşîr ve muâmelât-ı rusûmiyeleri kemâ fi's-sâbık mütevellilerine terk ile muahharan vukû bulan müsted'iyât üzerine tevârih-i muhtelifede dâire-i istisnaiyete idhâl kılınan diğer bazı evkâfın emsâli ve kâide-i mahsusa vechile beş senelik bedelâtı bi't-tahmis seneliğine isabet eder miktarın bedel olarak tahsisıyla idâre ve taşîrinin hazine-i mâliyece icrâsı ve istisna olunan evkâf-ı mezbûre muhasebelerinin dahi kâide-i mahsûse-i umûmiyeye

tevfikan tetkik ve tasdik ettirilmesi hakkında bi'l-isti'zân muteallık buyurulan irâde-i seniyye-i Hazreti hilâfet-penâhî hükm-i âliyesi vechile sebk eden tebliğât üzerine icrâ edilen muâmelatdan bahsile istirhâmı mütezammın bazı mütevellileri cânibinden verilen arzu-halleri ile bil-cümle Mevlevihaneler evkâfı vakkâf-ı celileye furûatından bulunduğu cihetle bunların dahi müstesna sûretiyle idareleri istirhamına dair Çelebi Efendi tarafından alınan mektubun leffiyle Dahiliye Nezaretinden meb'us tezkere ve evrak-ı sâire ve Edirne'de kâin kâdiri dergâhı şerîfine mahsus taâmiye hakkında dergâh-ı mezbûre postnişini tarafından vukû bulan istid'â üzerine şeref-müteallık buyurulan irâde-i seniyyeyi mütezammın tezkire-i hususiye ile beraber meyane-i bendegânımızda mutâlaa olundu. Bidâyet-i Tanzimat'da istisna edilen ma'lumu'l-esâmî sekiz vakıfıdan [148]

mâadâ ahiren istisna edilmiş olan bazı evkâf aşârının bedel-i maktûa-i rabt-ı hakkında mukaddema tanzim ve takdim olunan mazbata mücebince icrâ-yı icâbınca irâde-i seniyye-i şeref-sâdır olarak muâmele-i lâzime icra kılınmış olduğu halde mütevelliler kemâ fi's-sâbık idâre vecibatının kendilerine bırakılmasını istid'â eylemekde olup hâlbuki işbu karârın ittihâzı hayrât ve müberrâtın hüsn-i idâre ve muhafazası emr-i mühimmenin temin-i devamı için emr-i idarece husûl-i mazbûtiyyet mütalaasına mübteni ve evkâf-ı mezbûrenin aşâr-i miriyye ile beraber ihâle olunarak bedel-i rabtı muâmelesi icrâ olununcaya değin bedelâtının te'hir-i tesviyesi idarelerini sekte dar edeceği bedihî olmakla bedelât-ı mezkûrenin vakt-ı zamanıyla mütevellilere i'tâsı lâzımeden bulunmasına binâen bu bâbta cereyan eden müzâkere neticesinde ber-veche ma'ruz ahiran dâire-i istisnâiyyeye idhâl edilen arazi ve kura-yı mevkûfe aşârının mirî aşârıyla beraber hükûmât-ı mahalliyeye ale'l-usul müzâyede ve tekrar eden bedel ile mültezimlere ihâle olunarak arâzi ve kura-yı mevkûfe-i mezkûre aşâr hisse-i bedelâtı için mültezimlerden aşâr-ı miriyye senedâtı misüllü mütevelliler namlarına ayrıca sened alınarak senedât-ı mezkûrenin mensubin-i evkâfa i'tâsı ve aşâr-ı miriyyenin ihâle olunmayıpta emâneten idâresi takdirinde o misüllü [149]

arâzi ve karâ-yı mevkûfe hâsılât-ı uşriyesinin yine mütevellilere bırakılması hususlarının usûl ittihâzı ve bir de evvelce bedel-i rabtı kararlaştırılan aşâr-i vakfiye muâmelâtının icrasına değin o misüllü aşâr-ı vakfiye için mal sandıklarından ale'l-hisâb sûretiyle akçe verilmekte ise de işbu ale'l-hisâb miktarının cüziyyeti cihetiyle ekser mahallerde hademe-i vazife olamadığından hayrât ve müberrât harâb olmakta idüğünden dolayı her bâr işârât vukûuna ve hayrât ve müberrâtın harâb ve muattaliyetden ve kapısı ehem umûr idüğüne binâen hazine-i celilede müteşekkil komisyonca tesri'-i muâmelât olunmakla beraber takdir bedel muamelatının ikmâline değin kura ve mezâraa-ı mevkûfe aşârının bedel-i ihalesinden sülüsünün hitâm-ı tetkikatda yine ashabına verilmek üzere tevkiyiyle sülüsünün mensubin-i evkâfa i'tâsı muvafık-ı maslahat ise de kuray-ı mevkûfe bedelâtı bu sene mevâzenesinde nısf üzerine müretteb olmasına mebni bu senelik yine nısfının i'tâsıyla sene-i âtiyeden itibaren ber-minvâl muharrer muâmele olunması ve Edirne'deki Kadiri dergâhı taâmiyesine gelince dergâh-ı mezkûre evkâfı mine'l-kadim müstesna tutulan sekiz aded evkâf haricinde bulunmakla onun hakkında dahi bâlâda ta'dil olunan karara göre muâmele olunması ve evkâf-ı mezkûrenin ale'l- umûm rü'yet-i muhâsebâtıyla [150]

vâridâtının meşrut-ı lehlerine sarf olunmasına evkâf-ı hümayûn nezârâtınca takyid ve ihtimâm edilmesi bil-ittihâz tensib olduğu gibi izâhat-ı vakıya nazaran sâlifüz-zikr sekiz aded müstesna evkâfın muhasebelerinin rü'yeti ve mütevellileri tarafından verilen tasarruf senedâtının defter-i hakâni nazârâtınca tasdiki lâzimedenden olduğu halde bunda ifâ-yı müşkülât edilmesi ve mütevellilerinden haraç-ı muhâsebe ve sâire talep olunmasından neşet etmekde bulunduğu müstesnâ evkâf mütevellileriyle rü'yet edebilecek muhâsebatda evkâf muhâsebecileri tarafından haraç-ı muhâsebe talep edilmemesi ve fera' ve intikâl senedâtı için varaka bahasından mâadâ hisse-i haraç fera' ve sâire aranılmaması dahi ilâveten müzâkerât edilerek evrâk-ı mezkûre takımıyla arz ve takdim kılındı ise de ol bâbda ve

ketebe-i ahvâlde emr u fermân hazreti men lehü'-emrindir fî 24 Zil-hicce sene 1307 vefî 29 Temmuz sene 1306 [151]

Tezkire-i Ma'rûza Sûretidir

حضرت پیر حاکم صاحب بکاش ولی قدس سره العالی
حضرت تلویث قره‌لمریدانندن کیرله جک قوسیدو :

Geçende istisnâiyyeti ilgâ olunan kura-i mevkûfe aşârı hakkında mensûbîn-i evkâf tarafından vukû bulan bazı müsted'iyât ve müracaat üzerine meclis-i mahsus-ı vükelada cereyan eden müzakereyi hâvî kaleme alınan mazbata takımıyla arz ve takdim kılınmış olmakla ol bâbda her ne vechile emr u fermân-ı hümayûn Hazret-i hilâfet-penâhî şeref-sunûh ve sudur buyuruluyor ise hükm-i âlisi infâz edileceği beyanıyla tezkire-i senâveri terkîm kılındı. Efendim. 24 Zil-hicce 307 ve fî 29 Temmuz Sene 306

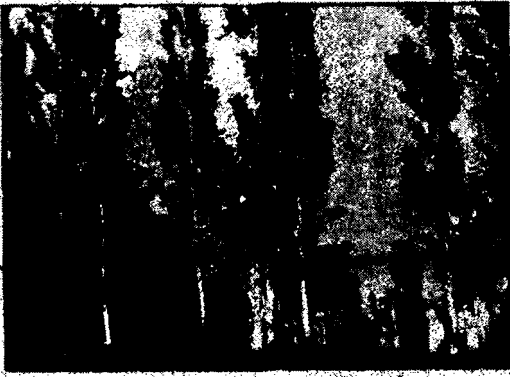
Sadrazam KAMİL

Resîde dest-i ta'zim olup melfûfatıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye sadaret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i Hazret-i hilâfet-penâhî şeref-sudûr buyurulmuş olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

11 Muharrem Sene 308 ve 14 Ağustos sene 1306

Serkatib-i Hazret-i Şehriyari Süreyya [154]

Sûretleri bâlâda muharrer meclis-i mahsûs-ı vekâle mazbata-sıyla tezkire-i ma'rûza ve şeref-sâdır olan irâde-i seniyye mücebince icrâ-yı icâb-ı mâliye ve icâb eden velâyete tebligât icrâsı zımnında ve Dâhiliye Nezaret-i Celilelerine işâr-ı defter-i hâkânî nezaret-i

۱۱ سلطان قاضی میرزا آقاسی پاشا

celilesine de ma'lumât i'tâ kılınmış olmakla evkâf-ı hümayûn neza-
ret-i celilesinden dahi icrâ muktezasına himmet buyurulmak. Fî 16
Muharrem Sene 308 20 Ağustos sene 1306.

Fî 6 Nisan sene 1322 tarih ve 101 numarolu.

**Mâliye Nezaret-i Celilesinin Tahrîrât-ı
Umumiyesi Sûretidir.**

Karâ-yı mevkûfe aşârı hakkında icrâ buyurulmuş olan tebliğât-ı umûmiyenin bir fıkrasında evkâf-ı Celâliyeden ma'dûd olan bil-cümle Mevlevihaneler evkâfına ait aşârı mültezim senedatının mütevellilerine verilmek üzere ol emirde me'mûrîn-i vakfiyeye i'tâsı muharrer olmasına binâen Konya vilayeti evkâf muhasebesince aşâr vâkî hükmünün Evkâf-ı Celâliye aşârına da şumulü olduğuna ve bil-müzayede satılacağına zihab hasıl olduğundan ve Celâliye evkâfı bâ-irâde-i seniyye hazret-i hilâfet-penâhi müstesna olduğu cihetle fıkra-i mezkûre hükmünün doğrudan doğruya Hazret-i Mevlana dergâhına merbut evkâfa şumulü olamayacağından bahisle evkâf-ı mezkûrenin kemâ-kân istisnası [155]

İstid'asına dair reşâdetlü Çelebi Efendi hazretleri tarafından takdim olunan tahrîrât ve melfuflarınm ve ol bâbda Konya vilayetinden takdim olunan tahriratın leffiyle şeref-vârid olan tezakir-i sâmiye

üzerine hazinece tedkikât-ı lâzıme bil-icrâ kura-yı mevkûfe hakkın-
da irâde-i seniyye Hazret-i hilâfet-penâhiye iktiran eden kararı hâvî
olup hazineye tebliğ buyurulan 24 Zilhicce sene 1307 ve 6 Recep
sene 1308 tarihli meclis-i mahsus-ı vükela mazbataları sûretlerin-
de gösterildiği vechile bidayet-i Tanzimat-ı hayriyede istisna edilen
ma'lum esâmî-i sekiz kalem evkâf-ı şerîfe arazisinin emr-i taşîri ve
muâmelât-ı rusumiyesi kema fi's-sabık mütevellillerine terk ile 305
senesi nihayetine kadar evkâf mütevellileri marifetiyle idare olun-
makta iken 306 sene-i maliyesinden itibaren hazinece idare olunan
kura ve mezari'-i mevkûfe aşârı gerek istisnaiyyeti ahiren lağv olu-
nan on dört kalemden olsun ve gerek şimdiye kadar hazinece müda-
hele olunmayıp mütevellileri marifetiyle idare ettirilen takımdan bu-
lunsun mücerred intizam idare için aşâr-ı emiriyye ile beraber ihale
ve ilzamıyla mütevellileri namın ayrıca sened alınarak mensubin-i
evkâfa itâsı ve aşâr-ı emiriyyenin ihale olunamayıp da emaneten
idaresi halinde o misüllü arazi ve kara-yı mevkûfe hâsılâtı [156]

Uşriyesinin mütevellilerine bırakılması hususlarının usuli itti-
haz kılındığını ve sâlifü'z-zikr sekiz kalem müstesna evkâftan biri
de Celâliye yani Hazret-i Mevlana'nın vakf-ı şerîfi idüğü musaddak
bulunduğu cihetle vakf-ı şerîf-i mezkûrun kemâ-kân muhafaza-i is-
tisnaiyyeti vesair Mevlevihanelere merbût kara ve mezari' aşârının
mücerred intizam-ı idare için aşâr-ı emiriyye ile beraber ihale yahut
emaneten idare edilerek aşâr ve hâsılâtı hakkında ber-vech-i meş-
rûh muamele ifâsı lâzım gelir ise de şura-yı devlet kararında Evkâf-ı
Celâliyeden ma'dud Mevlevihaneler evkâfı denilmiş olmasına mebni
evkâf-ı celâliyenin de vilayetlerce o meyane idhali cihetine gidildiği
anlaşıldığından ve bu sûret hükm-i irâde-i seniyye-i cenâb-ı padişa-
hiye muvafık olmadığından bahisle icâbı arz ve isti'zan olunmuş idi.
Şura-yı devlet-i mülkiye dairesinden tanzim olunup sûreti bâ-bu-
yuruldu-ı âlî tebliğ buyurulan mazbatada evkâf-ı celâliye ile Mev-
levihaneler vakfının ol bâbdaki irâde-i seniyyeye atfen kema-kân
muhafaza-i istisnaiyyeti luzumu 84 tarihinde Meclis-i Vâla kararıy-
la evkâf-ı hümâyûn nezaretine tasdîr buyurulan tezkire-i samiyede

beyan buyurulmuş olduğu halde tevarih-i muhtelifede tahaddüs eden ihtilafât hep sû-i tefehhümden ileri geldiği anlaşılmış ve 30 Cemaziyelevvel sene 322 tarihinde tanzimât [157]

dairesinden tanzim kılınan mazbatada tafsîl kılındığı üzere bu meselede 91 tarihi hadd-i fasıl i'tibar olunarak o vakte kadar müdahale olunmayan evkâfın bedele rabtından sarf-ı nasar edilmiş ve bu hudud dahilindeki evkâf-ı şerîfe iki sınıfa bi't-taksim; sınıf-ı evvel ihtiyar oluna sekiz kalem vakfın şimdiye kadar olageldiği üzere aynen mütevellilerine terk edilmesi ve sınıf-ı sâni i'tibar olunan on dört kalem vakfın dahi aşârı aşâr-ı emirîyye ile birlikte müzayede ve ihale olunarak senedlerinin mütevellilerine verilmesi sûretiyle istisnaiyyeti ifâ kılınmış olduğuna yani evkâf-ı celâliye aşârı külliyyen mütevellilerine terk edilen sekiz kalem vakfın birisi olmak üzere dahil-i irâde-i seniyye olup da esasen her biri sahib-i hayrın vakfı bulunan Mevlevihaneler evkâfının diğer on dört kalem evkâf-ı şerîfe gibi esâmîsi zikr ve ta'dât olunmasına nazaran diğer Mevlevihanelerin ceryan-ı kadimi vechile evkâf-ı celâliyeden ma'dudiyetindeki esasa kat'îyyen dokunulmamış olduğu pek bedîhî olup fi'l-vâki saltanat-ı seniyyenin bidayet teşekkülünden beri cari ve mer'î olan bir usul-i ihtiram-kârının şu asr-ı meâlî hasr-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîde tağyiri münasip olamayacağı mülâhazası dahi o sûreti iktiza edeceğinden bu bâbdaki karar-ı âlî ve irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihandarı mantuk-ı celilinin hüsn-i muhafaza ve evkâfı celâliye ile Mevlevihaneler başka olmak gibi nass-ı irâde esas-ı kaidenin mâadâsı bir muamelelenin icrasına mahall-i bırakılmayarak istisnaiyyetin umûm Mevlevihaneler evkâfına siyanen tatbiki yani evkâf-ı celâliye ona mülhak Mevlevihaneler evkâfı hakkında şimdiye kadar ceryan edegelen usul ve muamelenin muhafazası iktiza edeceği dermeyan edilmesine mebni keyfiyet-i muhasebe-i maliye ifadesiyle memurin-i maliyeye bildirilmiş olduğundan mucibince ifâ-yı muamele olunması bâbında. 6 Nisan sene 222.

Şurâ-yı Devlet-i Mülkiye Dairesinin 3620 Adetli Mazbatası Sûretidir

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin evkâfı sekiz kalem müstesna evkâfı meyanında dahil olup bunların mütevellilerine terki irâde-i seniyye iktiza-yı celilinden bulunduğu ve ol bâbda vârid olan telgrafname sûretinin irsal kılındığı beyanıyla mefadına ve ma'lûmât-ı kuyûdiyyeye nazaran keyfiyetin iş'âr-ı maliye nezaretinden inba' olunmasına mebni defter-i [159]

Hâkânî nezaretiyle icra kılınan muhabereden bil-bahs isti'zânı mütezammın evkâf-ı hümayûn nezaretinden şura-yı devlete hava- le buyurulan fî 4 Cemaziyelahire 326 tarihli 236 numaralı tezkiresi ve vakf-ı mezkûr mütevellisi Cemaleddin ve müteveli vekili Hasan Rıza Efendiler tarafından itâ kılınan arzuhaller üzerine hususi mezkûr hakkında evvel ve ahir cereyan eden muhaberatı şamil evrak takımıyla mülkiye dairesinin kıraat olundu.

Evkâf-ı Hümayûn Nezaretinin hulasa-i iş'arı veliyy-i müşârun ileyh vakf-ı şerîfî mine'l-kadim müstesna evkâftan olarak mukayyed olduğundan müstesna evkâfa mahsus senedatın' dahi müracaat vukûunda Cemaleddin Efendi'ye verilegelmekte olduğu defter-i hâkânî nezaretinden iş'âr kılınmakta olmasına ve vakf-ı mezkûr umûrunun fî 15 Zilkade sene 1265/1849 tarihli fermân-ı âlî mucibince bilâ-harac ve hisse mahal-i evkâf müdiri tarafından idaresiyle hâsılâtı dahi fermân-ı âlîde musarrah ... (!) dairesinde sarf ve tevzî edilmek üzere umûr-ı idareye nezaret için eski mülkiye dairesinin bâ-buyuruldu tebliğ olunan fî 18 Cemaziyelahiresi 321 tarihli kararı üzerine mûmâ ileyh Cemaleddin Efendi fî 18 tarihinde müteveli tayin kılınmış ise de fî 18 Zilhicce 1322 tarihli [160]

tezkire-i sâmiye ve fî 21 Zilhicce 1322 tarihli tezkire-i meşihatte müteveli mûma ileyhe gulle-i vakıftan tevliyet hissesi bil-i'tâ umûr-ı vakf ve dergâha müdahale ettirilmemesi ve Ankara vali-i esbakı merhum Sırri Paşa tarafından kaleme alınmış olan talimat hükmünün tetarruk ve halelinden vikayesiyle hukuk-ı vakfın iza'asına meydan

verilmemesi emr u iş'âr buyurulmasına nazaran ifâ-yı muamelede tereddüt olunduğu beyanıyla keyfiyetin istizanından ibaret bulunmuştur.

Mütevelli ve vekil-i mûmâ ileyhimanın sâlifü'z-zikr arzuhallerinde veli-i müşârun ileyh vakf-ı şerîfi kadimen el-yevm müstesna tutulmuş ve tutulmakta bulunmuş olan sekiz kalem evkâftan biri olduğu ve vakf-ı mezkûreye memurin-i vakfiye ve sâire tarafından müdahale edilmeyerek mütevellileri marifetiyle idare olunacağı ve sâlifü'z-zikr sekiz kalem evkâfın emr-i taşîr ve muâmelât-ı rusumiyesi kema fi's-sabık mütevellilerine terk olunduğu ve arazi-i mevkûfelerine verilecek tasarruf senedatının yalnız varak bahası alınarak mütevellileri tarafına i'tâsı el-yevm mer'ıyyü'l-icrâ olunan 91 tarihli talimat ile 306 ve 307 tarihlerinde irâde-i seniyyeye iktiran eden meclis-i vûkela mazabâtında musarrah olmasına defter ve defter-i hâkânî nezaretince dahi tasarruf senedatının mütevelliler tarafından verileceği bildirilmesine nazaran bu bâbda bir gûne tereddüt ve iştibaha mahal olmadığı halde sadr-ı esbak Ferid Paşa [161]

hazretleri tarafından verilmiş bir emre istinad ve 65 tarihli fermân-ı âlî ser-rişte ittihaz edilerek vakf-ı müşârun ileyhın evkâf-ı mazbuta misüllü me'mûrîn-i vakfiye tarafından idaresine teşebbüs edilmiş ise de fermân-ı âlîde vakf-ı mezkûr müstesna evkâftan olup hareç muhasebe ve aidat-ı sâire alınamayacağı sarahaten beyan edildiği gibi bir vakıf mütevellisinin azl veya tasarruftan men'i mücerred vakfa hiyanet ve sût-i isti'malatının subutuyla hükm-i şer'î suduruna mütevakkıf olmakla beraber Kırşehirli mahkeme-i şeriyesinde ceryan eden muhakeme neticesinde veli-i müşârun ileyh vakfına memurin akfiyenin müdahalesinin men'i hakkında sadır olan i'lam fetevahane ve meclis-i tedkikât-ı şer'iyyece bi't-tasdik kesb-i kat'iyet eylediği ve Sırrı Paşa tarafından kaleme alınan beyanname ise dergâh-ı şerîf şeyhi ile dervişânın vezaif ve nuzurât tabir olunan zuvvâr-ı hedâyasının sûret-i ahz ve sarfına dair olup vakfın emr-i taşîr ve idaresine taalluk etmediği gibi idare-i seniyye dahi iktiran eylememiş olduğundan bil-muhakeme ve hal ve fasl edilmiş olan mevadın idareten rüyeti

hilâf-ı şer'î ve kanun bulunduğundan bahisle müdahale-i vakıanın men'i istid'â edilmiştir. İcab-ı ledeyi'l-müzakere evkâf-ı hümayûn nezaretinden celb ve tedkik olunan evrak-ı esasiye meallerine nazaran müstesna vakıflar hakkında meclis-i mahsus-ı vükeladan bit-tanzim irâde-i seniyye cenâb-ı padişahiye iktiran eden 23 Şaban sene 307 ve 24 Zilhicce sene 308 tarihli [162]

iki kıt'a mazbatada bidayet-i Tanzimat-ı Hayriyede istisna olunan sekiz kalem vakıflar kema-kân müstesna olmak üzere ondan sonra tevarih-i muhtelefedeki istisna olunan vakıfların emsali ve kaside-i mahsusası vechile beş senelik bedelatı bi't-tahmis seneliğine isabet eden miktarın bedeli olarak tahsisıyla idare ve taşîrlerinin hazine-i maliyece icrası ve müstesna evkâfın tasarruf senedatının mütevelliler tarafından verilmesi ve rû'yet edilecek muhasebelerinde evkâf muhasebecileri tarafından harç-ı muhasebe talep edilmemesi ve ferağ ve intikal senedatı için varaka bahasından mâadâ hisse-i harç ferağ vesaire aranılmaması muharrer ve Hacı Bektâş-ı Velî vakf-ı şerîfi sâlifü'z-zikr sekiz kalem evkâf meyanında olduğunda müeyyed ve hazine-i celileden hâsılâtı bedele rabt olunacak kara ve mezari'-i mevkûfe aşârı hakkındaki talimatın birinci maddesinde dahi müstesna vakıflara cânib-i mîrîden asla müdahale olunmayıp mütevellî ve zaviyedarları tarafından zabt ve taşîr olunacağı musarrah iken ne sâlifü'z-zikr sadaret ve meşîhat tezkireleri ve ne de mevzu-ı bahs olan Sırrî Paşa talimatı vakf-ı mezkûrun istisnaiyesince tağyirat ve tahdidata müsait olacak bir hüküm ve kuvveti haiz olunamamak tabii olduğu gibi evrak meyanında bulunup fetevane-i âlî ile meclis-i tedkikat-ı şer'iyyenin tasdiki hâvî olan 9 Recep sene 1326 tarihli i'lâm-ı şer'î mucebince vakf-ı mezkûr umûruna mahal-i evkâf müdiri tarafından vâkî olan müdahale ve taarruzun [163]

men'i merkezinde hükm-i şer'î sudur etmiş olduğuna ve eğerçi eski mülkiye dairesinin 28 Cemaziyelevvel sene 321 tarihli mazbatasında vakf-ı müşârun ileyh umûru fi 5 Zilkade sene 1265/1849 tarihli fermân-ı âlî hükm-i münifine tevfikân bilâ haraç ve hisse evkâf müdiri tarafından idare olunarak hâsılâtın fermân-ı âlîde musarrah

nisbet-i dairesinde sarf ve tevzî edilmesi fakat evkâf müdürünün muamelatına ve hâsılâtın emr-i cebabetine nezaret ve gerek muhasebesini müdir mûmâ ileyh ile birlikte tanzim ve rû'yet eylemek üzere evlâd-ı vakıftan müstehakkının emsali ve nizamına göre müteveli tayin olunması lüzumu îsal edilmiş ise de bu sûret müstesna evkâf ile idaresi mazbut evkâf hakkında ceryan eden ahkâmın tevhidî demek olup vakf-ı mezkûr muamelatının suver-i mezbûre dairesinde tedviri kaideye muvafık olamayacağına ve mazbata-i mezkûrede istinad olunan 65 tarihli fermân-ı âliye gelince bunda ihtiyar olunan kuyûd-ı tahdidiye tarihte tekevvün eden ve esasa taalluk etmeyen bazı mesail ve ahvâlden münbais ve bi't-tab-ı hükûmde o ahvâle münhasır ve muvakkat olarak bâlâda beyan olunduğu vechile sekiz kalem müstesna evkâfın ale'l-itlak mütevellilerine terki hakkında ve 307 ve 309 tarihlerinde meclis-i vûkeladan tanzim olunan mazbatalar mücebince sudur eden irâde-i seniyyeye karşı fermân-ı mezkûrde muharrer takyidâta hükümsüz nazarıyla bakılmak zarurî olacağına nazaran Hacı Bektâş-ı Velî vakfının dahi sair [164]

müstesna evkâf misüllü bi-temamihâ mütevellisi marifetiyle rû'yet tesviyesi ve kara-yı mevkûfesi için verilecek senedatın defter-i hâkânî nezaretinin iş'arı vechile cânib-i mütevelliden i'tâsı mukteza görülmekle tebliğ tensib edilmiştir.

İş bu mes'ele dairece derdest müzakere iken Konca ve Lakuyek ve Katrin ve Görüce merkezlerinden başka Bektâşî Tekkeleri meşâyih ve mensubiyeti imzalarıyla vârid olup müteveli aleyhinde bazı ifadât ve şikayâtı ve Bektâşî dergâhlarına Nakşibendî meşâyihini tayini hakkına i'tirazatı hâvî bulunan dört kıt'a telgafname ile bir kıt'a arzual leffen takdim kılınmış iş bu maddeler üzerine tedkikat icrası saded ve bahisten ve esasen dairenin de salahiyetinden hariç bulunmuş olup müsted'ilerin mütevelliler hakkında makeme-i şer'iyyeye ve şeyh tayini için de meşihat-i celileye müracatta muhta olduklarının dahiliye nezaretinden icab edenlere ihtar ettirilmesi menûr re'yi âlî olmakla ol bâbda 25 Şevval sene 327 ve fi 27 Teşrinievvel sene 325. [165]

Tezkire-i Meşîhat-penâhî Sûretîdir Huzûr-ı Sâmi-i Sadaret-penâhiye

Tahrirat kalemi aded: 109

Ma'ruz-ı dâi-i keminelерidir (!) ki:

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin vakf-ı şerîfleri hakkında şurâ-yı devlet-i mülkiye dairesinden verilen mazbata ve melfuflarının mün-dericatına ve bu bâbda evvel ve ahir ceryan eden muhaberat ve mua-melatı mütezammin fi 6 Cemaziyelahir sene 327 ve 8 Şevval sene 327 tarihli tezakir-i samiye ile irsal buyurulan telgrafname ve arzuhal-lerin mefadına nazaran mütelaa-i senaverinin istifsarını mütezammin vârid olan 2 Zilkade sene 1327 tarihli ve 194 numaralı tezkire-i sa-miye-i sadaratpenahileri ve evkâf-ı hümayûn nezaret-i aliyyesinden gönderilip mazrufen tizyar buyurulan iki kıt'a tezkire ve bu bâbda mukaddimen sadır olan ferâmîn ve berevâta nazaran meşîhatmeşî-hat-i mezkûrenin keyfiyet tevcîhi ile mütevellî aleyhindeki şikayat ve ifadât ve buna dair bil-cümle müsted'iyât meclis-i meşâyihce mevki-i teemmül ve tedkîke [166]

alınarak tanzim ve i'tâ olunup evrak-ı vâride meyanında huzur-ı sâmi-i vekalet-penâhîlerine takdim ve eser olunan meclis-i meşâ-yih-i mezkûresinde temhid edilen mütalaat câlib-i nazar-ı ehem-miyet olduğundan bu bâbda tevali etmekte bulunan müracaat ve şikayata netice verilmek üzere hususan mebhusenin şura-yı devletce müzakeresiyle bir karar-ı kat'î ittihazı münasip gibi mütalaa kılınmış olmakla ol bâbda.

8 Zilhicce sene 1327 ve fi 8 Kanunuevvel sene 1325

Ed-Dâi SAHİB

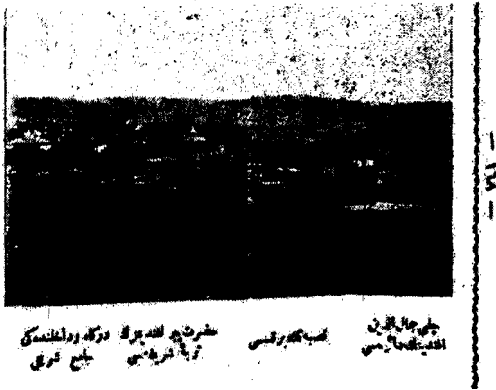
Şûra-yı Devlet-i Mülkiye Dairesinin

1 Tarih ve 3620 adedli zeylen kaleme aldığı mazbata sûretidir.

Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri vakf-ı şerîflerinin sair müstesna evkâf misüllü mütevellisi marifetiyle idaresi hakkında takdim iade buyurulan fî 25 Şevval sene 327 tarihli mazbataya zeyldir.

Dairenin iş bu mazbatasını makam-ı âlî-i meşihat-i İslamiye ile ceryan [167]

Eden muhaberat evrakıyla iade buyurulmakla tekerrür-i kıraat ve tedkik olundu.

Tezkire-i meşîhatte meclis-i meşâyihce kaleme alınıp leffen takdim kılınan mezkûrede temhid edilen mütalaat câlib-i nazar-ı ehemmiyet olduğundan bu bâbda tevali etmekte bulunan müracaat ve şikayata netice verilmek üzere hususat-ı mebhus-ı anhanın şurâ-yı devletçe müzakeresiyle bir karar-ı kat'î ittihazı münasip gibi mütalaa kılınmış olduğu bildirilmiş ve meclis-i meşâyihin mezkûr müzekkiresinde Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri dergâhında sakın babaların hulasa-i müddeiyatı dergâh-ı mezkûrdan Nakşibendî meşâyihinin ref'îyle tarikat-ı kadimelerinin resmen tasdiki ve nâm-ı kadimelerinin iadesi ve tarîk-ı Bektâşî namına bir şeyh ikame veyahut meşîhat cihetinin külliye ilgası hususlarına aid veliyy-i müşârun ileyh vakfı mütevellisi Cemaleddin Efendi'nin iddiası kendi veliyy-i müşârun ileyh neslinden ve evlâd-ı mürselden olmak hasebiyle elinde bulunan fermânlara istinaden dergâh-ı mezkûr tevliyet ve meşîhatının tarafına aid olduğuna ve seccade-nişin dergâh-ı müşârun ileyh Hacı Hamza Efendi'nin ifadesi ise dergâh-ı mezkûrda sakın babalar tarikat-ı Nakşibendî ayininin icrasına mümanaat ve kendini dergâhtan tard eylediklerine ve ahali tarafından gönderilen muhızrların bir kısmı babaların ve bir kısmı da mûmâ ileyh Cemaleddin Efendi'nin leh ve aleyhinde ifadât ve müddeiyata dair olduğu anlaşılıp turuk-ı aliye cümleten kitap ve sünnetten müstenbit ve me'huz [170]

Ve ber-nehc-i kadim meşru' olduğu cihetle millet-i İslamiyenin tavsiye ve hüsn-i kabulüyle teessüs ve intişar etmiş olduğundan hiçbir vakitte devletin tasdik-i resmisine muhtaç olmadığı için turuk-ı aliyyeden hiç birisi hakkında böyle bir muamele-i tasdikiye sebk etmediğinden tarikat-ı Bektâşîyenin devletce tasdiki yolunda dermeyan edilen talebi abes görünüp çünkü turuk-ı aliyyenin zevahiri şer'-i şerîf dairesinde kabul-i âmme-i müslimin ile teessüs etmiş bulunması bil-cümle mülûk-ı İslâmiye ve hususan Selâtin-i Osmaniye hazaratının ahkâm-ı şer'iyye ve umûr-ı diniyyedeki ihtimamı neticesi olarak kâffe-i turuk-ı aliyyenin devlet-i ebed-müddet-i Osmaniye uhdesinde mazhar olageldikleri hürmet ve muavenetten Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin tarîkı dahi müstefid olmakda bulunduğuş

ve müntesibin-i tarikat-i Bektâşîyeye Bektâşî tesmiyesinde hiçbir taraftan mümanaat olunmadığı gibi gerek namları gerek kıyafet ve kisveleri bir gûne taaruza hedef olmayıp meclis-i meşâyihce ve mehâkim-i şer'îyye ve nizamiyeye hûlâsa umûm devâir-i devlete müracaatları vukûunda işlerine de bakılmakta olduğu ve şu kadar ki tarikat-ı mezkûre müntesibininin şer'an tebeyyün eden bazı ahvâle mebni ıslahları için cânib-i celîl hilâfet-i uzmadan cânib-i akdes-i şer'-i şerîfe bil-müracaa ber-nehc-i şer'î Hacı Bektâş-ı Velî hankahına bir Nakşibendî şeyhi tayin buyurulmuş ve el-yevm o vechile muamele ceryan etmekte bulunmuş olmasıyla bunun tebdil ve tağyiri yine öylece bir muamele-i mühimmeye mütevakkıf [171]

ve bu husus meclis-i meşâyihin daire-i salahiyetinden hariç olduğundan ve mea hâzâ mezkûr meşîhatin ilgası hakkındaki talep ve iddianede bir-gûne hak ve salahiyet görülemeyip umûm müntesibin-i Bektâşîye gibi Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri dergâhında bulunan mücerred babaların dahi dergâhın sükkânı olup dergâhta resmen ve bâ-berât-ı âlî bir cihete malik bulunmadıklarından ve kavânîn-i sufiyyeye göre bir dergâhın müntesibini o dergâhın umûruna müdahaleye me'zun olmayıp dergâhı idare ve usulü her ne ise onu kabul ve aksi halde dergâhtan teba'ud etmeleri iktiza edeceği dergâhın idare bil-cümle umûr ve hususu sahib-i tevliyet ve meşîhat olan zâta mevdû' olup eğer dergâh-ı şerîfde bâ-berât-ı âlî resmen imamet ve müezzinlik gibi bir cihete mutasarrıf olanlarda var ise bunların sırf kendilerine aid bazı hukuk-ı meşruayı talep edebilip bundan mâadâ hükümet-i seniyyeden gayri her kim olursa olsun dergâhın o misüllü muamelatına müdahale edemeyeceği ve Çelebi Cemaleddin Efendi'nin ensal ve neseb meselesine gelince yüzlerce senelerden beri ceryan eden teâmül ve şer' ve sadır olan berât-ı aliyyede mûmâ ileyhın müşârun ileyh ensâlinde ve evlâd-ı mürselden olmak üzere telakki edilmiş olmasına göre bu hususun hilâfı lede't-terafi's-şer'î bir hüküm ve i'lam ile hal olunacağı ve el-yevm dergâh-ı mezkûrda şeyh bulunan Hacı Hamza Efendi'nin beyanatı vechile kendini dergâhta

bulunan babalar tarafından bi't-teğallüb icra vazife-i meşîhatten men' [172]

ve dergâhtan tart edildiği vâkî ise ba-berât-ı âlî-şân-ı dergâha mezkûr şeyhi olan müma ileyh hakkında nizaman ve şer'an hiçbir hakk-ı müdahaleyi haiz olmayan sükkân-ı dergâhın şu muamelesi kat'iyen gayr-i caiz ve muhalif usul ve kaide ahvâlden olduğundan müdahale-i vakıasının hemen meniyle mûmâ ileyhın vazifesine devam ettirilmesi icab edeceği beyan ve ahali-i mahalliyyeden şikayetleri vechile gulle-i vakfın Bektâşî babaları ve çelevi efendi tarafından hilâf-ı şart-ı vakıf sarf edilmesi ve şuradan buradan bir takım münasebetsiz adamlar ehl-i tarîk zî-kıyafetinde dergâh-ı mezkûre sokularak ahkâm-ı şer'iate ve adab-ı tarîkata muhalif hâlât vukûa gelmesi sahih Çelebi Cemaleddin Efendi hakkındaki istinadat ve bu babda vâkî olan bil-cümle müddeiyat-ı hakîkate mukarin ise bu gibi şeyler intizam-ı ahvâl-i memleketi ve asayiş-i mahalli ile idare-i hükümeti ihlale ve ahlaka sirayet eden ahvâlden olmakla heman men'i ile gerek bu hususa ve gerek gullât-ı mevkûfenin israfı meselesine meydan verilmemek ve dergâh-ı mezkûr ahvâlinidaima nazar-ı teftişe murakabede bulundurmak üzere kevalik mahalli hükümetine tebligat icrasıyla fesad-ı ahlakın sirayet ve t'âmimi mahzurunun önü alınması mukteza bulunduğundan bahisle icrâ-yı icâbı dermeyeran kılınmıştır.

Metn-i mazbatada münderiç tafsîlattan ma'lûm-ı âlî olacağı üzere dairenin müzakeresine mevzu' olan madde Hacı Bektâş-ı [173]

Veli vakfı mütevellisinin emsali müstesna evkâfı muamelatına tevfikân idare ve senedat tasrifine i'tasına mezuun olup olamayacağı meselesinden ibaret olmasına ve meclis-i meşâyih-i müzekkiresinde tafsîl edilen ahvâl ve mülâhazât noktasından dairece tecdîd müzakere ve taddîl kararı mûcib olacak mahiyette olmayıp hilâf-ı şart-ı vakıf sarfiyat hakkındaki müddeiyatın kaideten mahkeme-i müteallikasında rû'yet-i lâzımeden ve intizam ve asayiş-i memlekete dokunacak hususatta dahi vazife-i hükümetin icrası umûr-ı tabiiyyeden bulunmasına binâen karar-ı mezkûr dairesinde ifâ-yı muamele olunması evkâf-ı hümayûn ve defter-ihâkânî nezaretlerine iş'arı ve

bu bâbda taraf-ı âlî-i meşihat-penâhiye gerek dahiliye nezaretine i'tâ-yı ma'lûmât buyurulması bâbında.

**Meclis-i Hususi-i Vûkelaca İttihaz Buyurulan Kararı Mübel-
liğ 8 Rebiulahir 1328 ve fi 6 Nisan Nisan sene 1326 tarihli ve 217
numaralı Maliye Nezaretine Yazılan Tezkire-i Sâmiye Sûretidir.**

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin vakfı sekiz kalem müstesna evkâf meyanında olarak bunların mütevellilerine terki idare-i seniyye iktizasından olmasıyla bu bâbdaki ma'lûmât-ı kuyûdiyyeye nazaran keyfiyetin [174]

bildirilmesi nezaret-i Celilelerinden iş'âr olunduğundan ve Defter-i Hâkânî Nezaret-i celilesiyle cereyan eden muhabereden bahisle istifsarı mütezammın Evkâf-ı Hümâyûn Nezaret-i celilesi makamının şura-yı devlete muhavvel tezkiresi üzerine mülkiye dairesinden i'tâ ve melfuflarıyla beraber meclis-i mahsus-ı vûkelada mütalaa olunan mazbatalarda bir tafsil-i serd ve ityan olduğu vechile müstesna evkâfın tasarruf senedatının mütevelliler tarafından verilmesi ve rü'yet edilecek muhasebelerinde evkâf muhasebecilerinin harç-ı muhasebe talep etmemeleri ve firağ ve intikal senedatı için varaka bahasından mâadâ harç ferağ ve sâire aranılmaması esasen irâde-i seniyyeye iktiran eylemiş olan meclis-i vûkela kararı icabından ve Hacı Bektâş-ı Velî vakf-ı şerîfinin sekiz kalem müstesna evkâf meyanında bulunduğu dahi ma'lum ve müeyyed olup hazine-i maliyeden hâsılâtı bedele rabt olunacak kura ve mezari'-i mevkûfe aş'ârı hakkındaki talimatın birinci maddesinde de müstesna vakıflara cânib-i mîrîden asla müdahale edilmeyerek mütevellî ve zaviyedarları tarafından zabt ve ta'sîr olunacağı cihetle bu talimat ve karar ve sarahate münafi tebliğat ve takyidatın hükmü olamayacağına binâen mâ-rû'z-zikr Hacı Bektâş-ı Velî vakfının sair müstesna evkâf misüllü mütevellisi marifetiyle rü'yet ve tesviyesi ve kura-yı mevkûfe arazisi için verilecek senedâtın mütevellî cânibinden i'tâsı muktezi görüldüğünden o dairede ifâ-yı mukteziyâtın nezaretin müşârun ileyhimaya tebliği bi't-tezkir icabı icra [175]

Kılınmış olmakla nezaret-i celilerincê de ber-minval-i muharrer iktizasının ifasına himmet buyurulması siyakında tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim. Fî 8 Rebiulahir sene 1328 ve fî 6 Nisan 1326

Sadrazam İBRAHİM HAKKI [176]

Ehl-i tarîk sûretinde görünen bir takım cahil gafilin velî-i müşârun ileyhin ve tarîkına intisab edenlerin nikahtan tecridini erkân ve şerâit-i tarîkatten add ve îtikad eylemeleri tenkis-i nufusu ve *'men teşebbehe kavmen fehüve minhüm/Kim bir kavme benzemek isterse onlardandır'* hadis-i şerifi hikmet-i münifince teşbih-i müeddi olduktan başka bu mücerredlik mesele-i vâhiyesi bir hayli fesâd-ı îtikada menbai ve menşei olmuştur. *'Lem yelid ve lem yuled/Doğmamıştır, doğrulmamıştır'* sıfat-ı mukaddesi zât-ı ecel-i a'lâya mahsustur. Birinci safhada mestur olduğu üzere pîr-i müşârun ileyh Kadıncık Ana'ya hitâb-ı nutk ve ikrarı ve şer'-i şerîfin hucec-i hattıye olarak kabul buyurulduğu ferâmîn ve berevât-ı sultanî ve kuyûd-ı hakânî ve silcillat-ı mahkeme-i şer'iyye ve 120 ve 137. sahifelerinde fotoğrafisi münderiç türbe-i şerife dahilindeki kırklar meydadınan evlâd-ı müşârun ileyhten olan çelebilerin gayri bir şahs-ı haricin defn edilememesi gibi karine-i kat'î ile ber-nehc-i şer'i tahakkuk ettiği vechile pîr-i müşârun ileyhin doğmuş ve doğurtmuş ve derece-i velayetin kutbu'l-ârifin ve gavsu'l-vâsılın sırrına mazhar olmuş bir insan-ı ekmel ve mürşid-i mükemmel olduğunu tanıyıp ol vechile îtikad etmek ve şirk ve teşbihi müceb-i bilâ-tezevvüc ve içtima-ı dem-i nefis-i evlâdı gibi bil-cümle turuk-ı âliye-i İslâmiyet ve şeriat ve akaid-i ehl-i sünnet ve ictima-ı ümmetle kâim ve daimdir. [177]

Tarîkat-ı âliye-i Bektâşiyeyi menfî-i şahsiye ve hasiselerini te'minen mecra ve erkân-ı aslisinden tebdil ve tağyir nice a'mâl ve akvâl-i faside ve bâtıla idhal eden bir takım zenadık ve onlara intisab etmiş bir kirve-i cühela *'abdestimiz alınmış namazımız kılınmış'* gibi bir takım türrehâtta bulundukları ve hürmeti nass-ı kat'î ile sabit muherrematı ekl ve şürb(!) kail oldukları ve şeriat ve tarîkata muhalif hareketi ve seyyiatları hakkındaki ihbarât ve meşhudât ve şuyuât hadd-i tevatüre varmıştır. Bu cümleden olarak Teselya kıt'asındaki

vâkî Torbalı Baba tekkesine şeyh ve postnişin ünvanıyla gönderilmiş olan Şaban nâm bi-iz'ânın ve şeyh ve postnişin tayinine asla salahi-yatdar ve bir sıfat-ı resmiyesi bulunmadığı halde merkûm Şaban-ı şeriri tekke-i mezkûreye şeyh tayin ve iz'am eden âsitane-i Hazret-i Pîr sükkânından Feyzullah Baba'nın şeriat ve meşihat-ı İslamiye ile bir gûnâ irtibat ve münasebetleri olmadığı ve bir takım fezahat ve hezeyanı muhtevî Yunan hükûmet ve kraliyetine imza ve mühürleri altında müsted'iyat ve müracaatta bulundukları ve Atina sefaretı seniyyesince bu cihet-i mühimme hakkında arız ve amik icrâ-yı tedkikat buyurularak Yunanistan ve mahalli sâirede memâlik-i mahrûse-i şâhânedede bulunan bil-cümle Bektâşî dergâh ve tekâyâsındaki Bektâşî dervişlerinin şeriat ve tarikat-ı İslâmiyete yakışır bir ef'âl ve a'malleri olmadığı muvazzah ve müdellelen sefaret-i müşârun ileyhâdan mükerreren hariciye-i Nezaret-i Celilesi [178]

Arz ve iş'âr buyurulmuş ve bu kere fi 14 Kanun-ı evvel 326 tarihli müzekkire-i meşihat-penâhi üzerine ol bâbdaki evrak-ı müteferria hariciye nezaret-i celilesinden meclis-i meşâyih-ı kirâma tevdi' kılınmış şu ef'âl ve harekat esef-i istimalin tafsilatına kesb-i ittila etmek arzusunda bulunan ashab-ı meraka hariciye nezaretinde ve meclis-i meşâyihde mevcut tomar halini almış olan evraka müracaat eylemeleri tavsiye olunur.

Tarikat-ı âliye-i Bektâşîye'de bir takım mudillâtın ilhak ve dehalet ve bu gibi diyaneten ve siyaseten nâ-layık hareketin zuhûr-ı vukûuna meydan vermemek cihet-i mu'tenası hükûmet-i seniyyece vaktiyle nazar-ı dikkate alınarak iş bu risalemizin 35 ve 38. sahifelerinde muharrer fermânlarla bil-cümle Bektâşî dergâh ve zaviyelerine kuzât ve nüvvab vesair ashâb-ı arzın arz ve inhâlarıyla şeyh ve postnişin ve ehl-i vazife tayin ve iz'am edilmeyip ancak âsitane-i Hazret-i Pîr'de evlâd-ı veliyy-i müşârun ileyhden bil-fiil postnişin ve şeyh olanların icazet ve inhâlarıyla tayin olunacağı sûret-i kat'iyede müteselsilen irâde buyurulmuş ve Tanzimat-ı Hayriye'den sonra da el-yevm mer'ıyyü'l-icrâ cihat-ı nizamnamesinde müstesna evkâf ve mülhakatının postnişin ve ehl-i vezâifin intihab ve tayini mütevellilerinin arz

ve inhâsına ta'lik ile mezkûr fermân-ı âlîler ahkamı nizamname ile de tasdik ve tekid buyurulmuş ve Selanikli Hasan İstanbul'un Güngörmez mahallesinin Arasta [179]

Sokağı ahalisinden Mehmed Ali Babalar zamanına kadar ol bâbdaki ferâmîn-i âlî ve nizâm-ı seniyye ahkamı muhafaza ile bil-umûm tekâyâ ve zevâyâ-y  Bektâşîye me  y h ve ehl-i vezaifi ev-l d-ı veliyy-i m    run ileyhten bulunan  elebilerin izin, icazet ve inh l rıyla ta'y n ve  gr m olunagelm   ise de merk m n Hasan ve Mehmed Ali Babalar '*Kendisi himmete muhtaç bir dede bir de kaldı gayriye imd d ede*' mefhumunca sahib-i berât ve bir cihet-i vazifeye mutasarrıf de  iller iken Çelebilere aid salahiyet ve vazife-i mevdua-y  teferr den ve tagall ben gasb edip bir çok tek y ya baba  nvan-l  me  y h sıfatlı kimseler gönderilip fesad ve dalalet tohumu zer' edilmiştir.  u hal h k met-i seniyyece tahakkuk ederek risalemizin 77 ve 78. sahifesinde m nderi  tahrirat-ı meşîhat-penâhi ve mec-lis-i me  y h mazbatasında tafsil olunduğu vechile Selanikli Hasan Baba irâde-i seniyyeye iktiran eden kara-ı âl  mucebince nefy ve icl  edilmiş ahiren Mehmed Ali Baba da rezilane bir sûrette  sit ne-i Hazret-i P r'den tard ve teb' d buyurularak  u mefsedet n  n  alın-m   tevsi-i bir derece kat' edilmiş iken devr-i sab k erkânından ve mabeyn bendeg nından hem ehrilerinin himayesinden ve ic b t ve ilca t-ı zamandan bil-istifade kırk sene evvelki zabtiye mahreçlerinden Feyzi Baba Derg h  Hazret-i P r'd  bilâ-tevcîh velî-berât kendi kendine türbedarlık ve Dedebabalık ünvanını takınarak eslaf  Hasan ve Mehmed Ali Babaların eserine iktifaen gasb-ı vazifeye c r tle her tarafta bulunan Bektâşî [180]

Tek y sına baba ünvanlı ve  eyh köklü adamlar gönderilmeye ba lam   diyanet ve siyaset nokta-i nazarından mevk f  tatb ke vaz' olunan ferâmîn ve nizamat ahkamını p -mal ve diyanet-i  sl miyyeyi ihlal eden bu gibi ahvâl esef-i i timalin vuk unu int c etmiştir. Bu cihet-i mu'tena hakkında h k met-i seniyye erk nınca lakaydane ve müsamaha-k rane muamele edilirse daha vahim halata tesad f ve ma'ruz kalınaca   şüphesizdir.

Pîr-i tarîkat Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin gündüz sâim gece kâim olduğu ve müddet-i medide çileler çıkardığı ve keramâtını münkir olanlara karşı darı-harmanı üzerinde namaz kıldığını muteber âsarda mestur ve müteaddid çilehaneleri el-yevm mevcut ve âmmece meşhud ve manzurdur.

Ve mebbeen ve menşe-i tarîkat olan Haydar-ı Kerrar sahibü Zül-fikar Aliyyü'l-Murteza kerremallahu vecheh radiyallahu anh efendimizin salât ve sıyâma müdâvemet buyurdıkları cümlelerin müsellemini olmakla beraber salât-ı mefruzayı eda esnasında câm-ı şehadeti nûş buyurdıkları ahbarât-ı mevsûka ve mu'temede-i mütevâtire ile muhakkaktır. Nûr-ı dîdegâni- Habib-i Kibriyâ ve hafidân-ı Rasul-i mücteba ve sırr-ı efraz-ı şüheda ve şehid-i deşt-i Kerbela Hazret-i Hasan ve Hüseyin radiyallahu anhüma hazretlerinin salât ve sıyâm kâffe-i evamir-i ilahiyeye mülazemet ve nevahi ve şübühattan son derece mücanebet buyurmuş oldukları ve ma'reke-i kerbela gibi ve vefretli o kaide bile salat-ı mefruzayı vaktinde eda bir vakit namazını [181]

kazaya bırakmadığı mevsukan menkul ve mazbuttur. Hazret-i Aliyyü'l-Murtaza ve âl ve ahfâd-ı rasul-i pür-safa Hazret-i Hasan ve Hüseyin ve pîr-i tarîk Hacı Bektâş-ı Velî ber-vech-i ma'ruz sâim ve kâim ve evamir ve nevahiye mu'tekid ve müdam olupta onların tarîkına suluk ve intisab-ı daiyesinde bulunan eşhasın savm ve salat vesair mevzuattan ve şürb-i hamr ve esrar ve afyon ve emsali muharremat ve memnuattan mahv ve müstesna olmalarını şeriat ve tarîkat dursun akıl ve mantığın bile tecviz etmeyeceği derkârdır.

Sonradan karışıp şeriat ve tarîkat hilâfına ef'âl ve a'mâl ve harekatta bulunan dâl ve mufaddılatın akvâl ve ef'allerine bakılıp da evliya-ı kirâmdan Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerine müteselsilen ve ve Hazret-i Ali kerremallahu vecheh hazretlerine müntehi asıl tarîkın ve şeriat ve tarîkata bi-hakkın mütemessik ve asl ve fazl ve irfân bir hayli ehl-i tarîkın bilâ-tefrik umûmiyet itibariyle tenkit ve ta'na ve sût-i zanna ilka ve duçar edilmeleri reva ve münasip olamayacağından mutasavvıf ve müteşerri olan ulema ve zürefâ ve urefâ hazretlerinin erkân-ı tarîkı ve ehl-i tarîk sûref ve siretinden görünenlerin

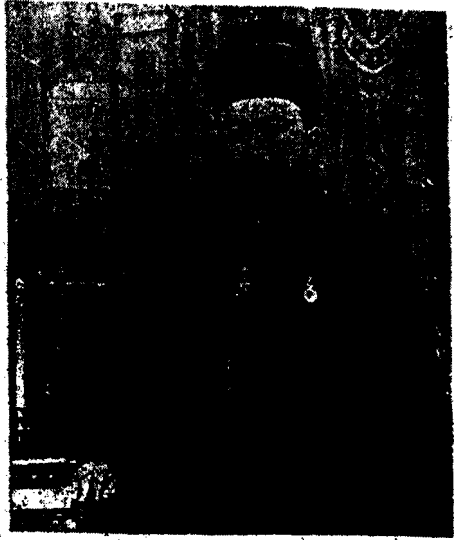
hüviyet ve ef'âl ve i'tikadını sencide-i keff-i mizan etmek sûretiyle ehl-i nâ-ehilden hakkı bâtıldan fark ve temyiz buyurup ihvân-ı dini şer'an memnu' ve müceb-i nifak ve şikak ve muhal-i ittihad olan bu'z ve bühtandan muhafaza buyurmaları vücut derecesine gelmiştir. Tarikat-ı aliye-i Bektâşîyye [182]

kisve-i müstearıyla ehl-i tarıkım iddiasında bulunanların hâl-i hazırı yeniçerilerin son zamanındaki hâlât-ı nâ-mardiyeye mümasil bir râddeyi bulmuştur. Tarih-şinasân ve ehl-i vukufca malumdur ki hükümet ebed-müddet-i Osmaniyenin az zaman içinde temin-i kuvvet ve satvet ve husul-i tekemmülât ve terakkiyatı ve kahr-ı temdir-i âdâ ve harika derecesindeki vüs'at ve bunca muvaffakiyeti ahvâl-i ahirelerini göz önüne alarak menfur gördüğümüz o yeniçeri nâm askerin kuvve-i kahire ve delirâne ve gazefferâne muharebe ve mukatele ve sadıkâne ve can siparâne hizmet ve himmetleriyle hasıl olmuş yeniçeri nâm askeri ber-himmet-i pîr ve kuvvet-i ma'nevîye ile teşekkül ettiği gibi payidar olması için de bir usul-i müstahsene vaz' edilmiştir. Şöyleki bir şahsın yeniçeri ocağına kayd u kabulü için herhalde üç beş butun-ı yeniçeri ensâlınden olmak lüzumu şart kılınmış ve o şarta son derece itina edilegelmiş ise de ahiren mechulî'l-ahvâl ve bed-mâye duhul ve kabul olunup zaman mururuyla o bed-mâye zümresi tekessür ve tağallüb ve serkare geçerek askerlik şeref-i alem-behasını adeta tağy ve bağy menzilesine tenzil ve her türlü fenalığı irtikaba ictisar eylemişler '*el-ceza min cinsi'l-amel/Ceza yapılan işin türünden olur*' medlulünce gerçi amellerinin cezasını görmüşlerse de aralıkta ve o kargaşalıkta kurunun yanında yaş da yanar darb-ı mesellü hükmünce aslı pak nesli pak ve bi-hakkın asker oğlu yeniçerilerin ve bir takım bi-sun' rical ve ulemanın mahv ve itlaf ve teb'id [183]

ve perişanîyetlerine ve âsitâne-i Hazret-i Pîr'den başka tarikat-ı Bektâşîyyeye nisbet edilen bil-cümle tekâyâ ve zevâyânın tahrib ve dervişânın nefy ve tenkiline bâdi ve bâis olduğu gibi ehl-i tarık meyanına karışan mugaffilat ve mudillâtın ika' ettikleri şu fenalıkta neticede bir darbe-i müdhişe ile neticeleneceğini göstermektedir.

Ehl-i tarîk gibi görünen bir takım süfeha, tarîkat-ı âliye-i Bektâşiyeyi erkân-ı kadiminden ve çıkarından çıkardıkları gibi velî-i müşârun ileyhın vakf-ı şerîflerinin umûr-ı idaresini dahi ihlal ve vâridâtını izmihlal ve acınılır bir hale getirmişlerdir. Hükümet-i seniyye-i Osmaniyeye maddi ve manevi hademat-ı mu'tenada bulunan eizze-i kirâm ve kuzât-ı ızam hazeratı ki celâliye yani Hazret-i Mevlana ve Hacı Bektâş-ı Velî ve Abdulkadir-i Geylani ve Hacı Bayram-ı Velî ve Gazi Mihal ve Evrenos ve Ali ve Süleyman Beyler evkâfı bedele rabttan ve gûna müdahelattan istisna ile idare ve cebâyeti sırf mütevellilerine terk edildiği li-yevmin mer'iyü'l-icrâ bulunan kanun ve ta'limat icabından iken

devr-i sabık erkânının müsaade ve müsamahasından firca-yab ve fırsat olan bu kirve-i cühela bâ-berât-ı âlî mucebince bir hizmet ve vezaiifle muvazzaf olmadıkları halde sırf eser-i tağallüb ve teferrüd bâ-berât-ı sultânî müteveli-i vakfı ve şeyh-i dergâhı îfâ-yı vazifeden men' edip âsitâne-i Hazret-i Pîr'i ve idaresini ve müsakkafat ve

مؤلف و ماله و مؤلف و قس شریف چلی احمد جالال الدین افندی
رسم کرد

چلی بگشتی قسینده درگاه عزیز معارف الیه شیانندن با ماوی
دور معارف الیه انوار کرامات طیارندن آفرینیکه رسم کرد

müstagillat-ı mevkûfe ve gullisini tamamen gasb ve zabt edip keyfe mâ-yeşâ mezâk-ı [186]

Zâtîyelerine sarf ve itlaf ettiklerine de kanaat etmeyerek hasılât-ı vakıftan on beş hisse itibariyle fukara ve züvvar ve dervîşânın ve umûm müstahikkının it'âmı- taamına tahsis kılınan dört hisseye musib mebaliğle şart-ı vakıf ve usul ve emsaline tevfikân mütevellî-i vakf marifetiyle imarethane-i mahsusundan et'ime tabh ve ihdâr ve müstahak ve meşrût lehine it'am ve tenavül ettirilmek lâzımeden iken hukuk-ı umûmî olan bu taamiye hissesine musib olan mebaliğ-i şahsiyelerine aid bir ücret ve vazife bedeli gibi hiçbir vazife mûcebe olmayan dört baba nakden el-yevm şer' ve kanuna ve bu nice mukarrerata muhalif-i evkâf-ı mazbata gibi aşâr-ı mevkûfe bedelatı yed-i gasb ve idaresine olan evkâf memurları da mes'uliyet-i maddiye ve maneviyeyi tahattur etmeyerek bilâ nukul taamiye hisse-i musibesinin akden vazife bedeli gibi veriyor. Müsakkafet ve ve müstegillat-ı mevkûfe gullisinden ve taamiye hissesinden yüz bin kuruşu mütecaviz me'huzât-ı magsubelerinin ne mütevellî-i vakfa ve ne de paraları vermiş olan evkâf memurlarına hesabını bile vermiyorlar. Mezak-ı zâtiye 'enva-ı mükeyyifata sarf ve israf edilen bir paranın tabii hesabı verilemez ve verememekte onlar ma'zur ve mastardırlar. En ziyade câlib-i teessüf evkâf memurlarının parayı veripte hesabını aramaması irdelememesidir. Nasıl hesap sorsunlar, onlarda bizzat ve bil-vasita evkâf memurlarından hesap isterlerse bunda menfi-i mütekabile olduğu gibi mes'uliyet-i mütekabile de mevcud [187]

İdügünden birbirinin halini hoş görmek mecburiyeti hasıl oluyor. Şu sebeple vakfın evkâf memurları tarafından idaresi arzu olunuyor. Veliyy-i müşârun ileyh vakf-ı şerîfinin bâ-berât-ı sultânî mütevellisi bulunduğum halde gerek aşârı gerek müsekkafat ve müstegillat-ı mevkûfeye şimdiye kadar el sürmedim. Ve el sürmekliğim de evkâf memurları ve mütegalibeden dört babaca kat'iyen arzu edilmiyor. Edilmez ya, hiçbir şahıs tasavvur olunmaz ki meşru' ve gayr-i meşru' menafi-i şahsiyesinden dûr ve mehcûr olunsun. Ber-vech-i ma'ruz hasılât-ı mevkûfenin bir kısmını evkâf memurları

kısm-ı diğerini mütegalibeden dört baba keyfe-mâ-yeşâ sarf ve idhar etmektedirler. Evkâf memurları ve babalar menafi-i şahsiyelerini muhafaza maksadıyla Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri güya e'izzeden vakf-ı şerîfleri de müstesna değil imiş gibi evkâf memurları marifetiyle idare ve cebâyet edilmesi için İstanbul'a hususî adamlar i'zam ve müteaddid vekiller tayin ve mesarif-i külliye ihtiyarıyla üç beş senedir ale't-tevali hükümet-i seniyyeyi işgal ve iz'ac etmekte. Çünkü evkâf memurlarının şer' ve kanun ... (!) müstesna evkâfı idare ve cinayette sâlifü'z-zıkr menafi-i mütekalibeler temin edilmiş olur.

Hasebü't-tevliye makamata müracaat ve bir derece takip olunarak Kırşehir evkâf me'mûr-ı esbakı Ata Efendi'nin emval-i vakıftan yüz yetmiş beş kusur bin kuruş zimmet ve ihtilas Kırşehri Mülkiye Mahkemesince [188]

Bil-muhakeme taht-ı hükme aldırılmış ve evkâf nezaretinden istihsal edilen evamire binâen teşekkül eden komisyon marifetiyle rü'yet edilen sathı bir hesapta Ankara evkâf muhasebecileriyle Kırşehir evkâf müdürlerinin sekiz yüz kusur bin zimmet ve ihtilasları zuhûr etmiş, müdür-i esbak Ata Efendi'nin zimmet-i mahkumesinden ve muhasebede zuhûr eden sahfû'l-beyan zimmet ve ihtilasattan ve aşâr-ı mevkûfe bedelatından nâm-ı mevhum mültezimin zımnında bakaya gösterilen altıyüz kusur bin kuruştan mâadâ dergâh ve türbe-i şerifenin tamiriyesine mahsus dört hisseye musib-i mebalighden evkâf sandığında mevcut olması lâzım gelen iki milyonu mütecaviz mebalighden bir kuruş bulunamamış ve usul-i dairesinde bir tamire sarf edildiği tahakkuk ettirilememiştir. Ve haraba yüz tutan dergâh-ı şerif misafirhanesin tamirâtı için 1315 tarihinden beri keşf-i tayin edilen yüz bin kuruş sarfına me'zuniyet istihsali için liva ve vilayetten evkâf-ı hümayûn nezaretine mübalağa olmasın beş yüz defa inhâ ve mazbata edilmiş ise de mâ-rae'l-beyan mütevellinin huzuruyla müteşekkil komisyonun marifetiyle görülecek hesab neticesine ve vakf-ı müşârun ileyhın tamiriyesine mahsus mebalighın ne olduğu ve nerede kaldığının anlaşılmasına ta'likan vakf-ı müşârun ileyhın kendi parasının kendi tamirine sarfına me'zuniyet verilememiş ve şu

on iki sene zarfında misafirhanede kâmilzen harab ve yebâb olmuştur. Ve mezkûr hesabın sür'at [189]

Neticesi nezaret-i müşârun ileyhadan 20 Mayıs 320 tarihli tah-riratla mahalline bildirilmiş ve yüz kıt'aya karib te'kiden yazılmış ise de muhtelis memurların hesabı netice etmeyecekleri iki defa ikinin dört edeceği kadar aşıkâr olmakla hususi bir muhasib veya müfettiş gönderilmesi bi'd-defeat nezaretten istirham edildiyse de devr-i sabık icâbâtı nezaretce de netice-i hesabın meydana ihracı arzu edilmemiş olmalıdır ki yedi sene zarfında mezkûr hisaba bir netice verdiril-memiştir. Bu cümle ile beraber yüz yetmiş kusur bin kuruş zimmet ihtilasıyla mahkum Ata ve en çok zimmetdar olduğu görülen An-kara evkâf muhasebeci-i sabık İsmail Hakkı Efendilerin her nasılsa memuriyetleri yedişer sene bilâ-kefalet devam ettirilmiş olmakla Ata Efendi'nin ihtilas-ı mahkumesi tahsil olunamadığı gibi netice-i hi-sabda zuhûr edecek zimemât ve ihtilasât-ı külliye'nin mahall-i tahsî-lide bulunamayacağı beraber bedihîdir. Müstesna olan vakf-ı şerîfin memurin-i vakfiye marifetiyle idaresinde envâ-ı sû-i isti'mal ve bu kadar cesurane yağmadan başka bilâ- haraç ve ücret umûr-ı vakfî idare ve cebâyet eden memurin-i vakfiyenin bedeninden sarfiyat ih-tiyarıyla hukuk-ı vakfî mehâkim ve devair-i aidesince takib ve mu-hafaza etmek kabil olamadığından derce-i vakf-ı ilahi takdir ve tak-disten aciz bazı memurlar mütevellisiz ve hesapsız gördükleri velî-i müşârun ileyh vakfının bir hayli kara-yı mevkûfesi aşârını ve vakf-ı şerîfe aid kara-yı mevkûfedeki ağnam rusumunu [190]

maliye hazine-i celilesine mal etmiş ve keza vakf-ı şerîfe muhas-sas tapu ve tasarruf senedatı hâsılâtını da defter-i hanakani idaresine zabt ettirilmiş gerçi mütevellî bulunduğum halde şer' ve kanun-şî-nasane tağallüben umûr ve hâsılât-ı vakfa el sürdürülmüyor isem de hasebü'l-hamiyye bedenimden musraf ihtiyarıyla vakf-ı şerîfin hu-kuku bi't-takib sâye-i adalette müstesna evkâfa aid arazi-i mevkûfe için i'ta edilecek tapu ve tasarruf senedatının i'ta ve hâsılâtı mütevel-li-i vakfa aid idüğü irâde-i seniyye-i cenâb-ı padişahiye iktiran eden berât-ı âliyan icabından olmakla tapu ve tasarruf senedatı i'tâsından

haricinden defter-i hâkânî memurlarının men'-i müdahalesiyle mütevellî-i vakfa devr edilmesi hakkında derter-i hâkânî nezaretinden fî 27 Mayıs sene 320 tarihli ve 10 numaralı ve fî 20 Temmuz 321 tarih ve on iki numaralı Kırşehir defter-i hâkânî memurluğuna iki kıt'a emirname istihsaliyle hukuk-ı vakf muhafaza edilebilmiştir. Ve kara-yı mevkûfede bulunan ağnâm rusumunun dahi aş'arı misüllü sarf-ı vakf-ı şerîfe terk ve tahsis buyurulduğu ve maliye hazinesine cihet-i taalluku olmadığı maliye nezaretinde müteşekkîl tedkîk arazi-i mevkûfe komisyonu ve mülga meclis-i maliye ve şura-yı devlet-i mülkiye dairesi ve meclis-i mahsus-ı vükelaca arz ve amîk icra buyurulan tedkikat neticesinde tebeyyün ve tahakkuk ederek maliye nezaret-i celilesine şeref-tasdîr buyurulan fî 7 Temmuz 1323 tarih ve 1476 [191]

numaralı ve fî 6 Nisan 1326 tarih ve 217 adedli iki kıt'a tezkire-i samiye-i cenâb-ı sadaret-i uzmaya binâen kara-yı mevkûfedeki ağnâm rusumu vakf-ı şerîfe aid olmakla rusûm-ı mezkûre bedelatının cânib-i vakfa itâsına da maliye nezaretinden fî 25 Mayıs sene 326 ve 36 numaralı Ankara Defterdarlığına emirname isdâr kılınarak bu cihet-i hukuk vakf-ı şerîfde temin edilmiştir. Şu saman-ı meşrutai meşruada maliye hazinesine mal edilen kara-yı mevkûfe aş'ariyede cihet-i aidesine iade ile hukuk-ı vakfın muhafaza olunacağı şüphesizdir. Menba-ı adl hikemiyat olan şeriat-ı garrâca her bir vakıf için bir mütevellî ve sahibin vücûdu derece-i vücubda görülerek '*tescil-i şer'i teslim ile'l-mütevellî/Kanunun gerçekleşmesi işi bir mütevellîye/sorumluya teslim edilmesi ile gerçekleşir*' vakfın rûknünden addedilmiştir. İnşallahurrahman vakt-i merhunu gelmiş olur da hükümet-i meşrutamız erkân-ı vakf-ı şerîfin şu tezebzüb-i idaresini ve gullisinin gasıblar ellerinde yağmasını bir kat daha görür ve anlar da şer' ve kanun ve mukarrerat-ı mesbukaları ahkâmını bi-hakkın tatbik ve icra buyururlar ümidindeyim.

Şer' ve kanuna o kim emrini tatbik eyler

Anı da Hazret-i Hak mazhar-ı tevfiğ eyler. [192]

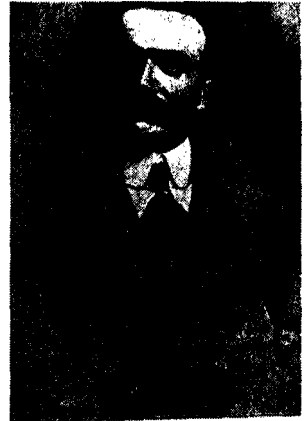
**Asır Matbaası, Dîvân-ı umûmiye karşısında Mahmud
Paşa Camii Şerifi caddesinde numara 13.**

İfade-i tâbî'

Muhterem kariiler!

A. Rifkî Bey tarafından iki cildi neşr olunan *Bektâşî Sırrı* isimindeki kitabın bazı aksamını red zımında Kırşehirde mütemekkin Çelebi Ahmed Cemâleddin Efendi hazretleri cânibinden *Müdafaa* nâmıyla bir risâle kaleme alınmıştı. Ve taraf-ı âcizîden *Bektâşî Sırrı*'nın üçüncü cildini teşkil etmek üzere tab' olunmuştur.

Bu kerre birçok mahallerden mü-racaat-ı mütavâliyyede eser-i mezkûrun cevabsız kaldığı ve alakadar olanların i'tâ-yı cevaba müsaraat etmesi lüzumu kayd ve ihtâr olunduğundan '*bârîka-i hakîkatin tesâdü-m-i eskârdan husûli/hakîkat, fikri tartışmalar neticesinde ortaya çıkar*' kazıyyesini pîş-i teemmüle alarak ve kavânin-i bî-tarafiye riâyet ederek müellif-i şehîrin kaleme almış olduğu *Bektâşî Sırrı*'nın dördüncü cildi olmak üzere *Müdafaa*ya *Mukâbele* ün-vânındaki bu risâleyi neşre vesâtat ediyorum.

مؤلف کتاب: ا. رفیق

Şimdiye kadar maarif-i milliye'nin ve efkâr-ı umûmiyenin terakisi için gösterdiğim birçok mesaiye zamîmeten neşr eylediğim bu eserin arada bulunan bir çok sû-i tefehhümâtı izâle edeceğine ümid-varım.

Birçok cihetlerden mevrûd, bir takım zevât-ı aliyye tarafından muharrir vesâik-ı tarihiyye ve tasavvufiyyeyi dahi bu esere mezc etmek sûretiyle mükemmeliyetine çalıştığını beyan ederim.

Bektâşî Sırrı tâbın

K. Fâik

İ'tirâzata medhal

Yârân-ı hakîkatin tarîkat-ı aliyye-i Bektâşîyye tarihi ve erkânına kesb-i ittıla etmesi maksadıyla bu kitabın iki cildinin neşrine mütevekkilen alellâh ibtidâr ederek birçok ehl-i irfân ve tarîkat tarafından -liyâkatım olmadığı halde- mazhar-ı takdir oldum.

'Inne mea'l-usri/her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır' kelâm-ı rabbânîsi burada dahi sırrını göstererek bu kadar takdir ve taltif ile beraber bazı cihetlerden şutûm ve i'tirâz yağmakta ve hatta âtîde beyân olduğu üzere bir takım tedâbir-i tehdîdiyye bile tevessül olunmakta idi.

Müellif-i fakır mu'terizleri iki kısma ayırıyorum.

1. Bektâşîliğe esasen mu'teriz oldukları ve Hoca İshak Efendi'nin kitabına inandıkları -o kitabın bütün ahkâmına bir tevekkül-i mutîâne ile iman ettikleri- için itiraz edenler ki bunlardan bir kaçının i'tirâzâtına cevap verilmiştir.

2. Bektâşîliği kendilerine münhasır gibi göstererek sâir erbâb-ı tecerrüdü Bektâşîlikten hâriç ad edenler ki: Mansûr'un ber-dâr olduğunda başkaları tarafından atılan taşlarla müteessir olmayıp ehl-i hakîkatten birinin attığı bir gül ile ağladığı, müteellim olduğu ne

kadar acı bir mesele ise, kendisini Bektâşî addedip diğerlerini hâric gösteren bu zevatın işleri de o kadar ağlanacak bir inad ve gafletin eseridir. Zaten bu ikinci kısım mu'terizlerimizle en ziyâde muhtelefun fih olan mesâil şunlardan ibarettir:

1. Hacı Bektâş-ı Velî müteehhil midir, mücerred midir?
2. Erkân-ı tarîkatın, mîrâs-ı pîrin, sırr-ı hakîkatın hâmile kimlerdir.
3. Dergâh-ı pîre kimler lâyıktır.

Biz bu cildimizde bu üç meselenin bütün dekáikını tahlil ederek Hakk'ın inkişafına yardım edeceğiz.

Nahif Bir Müracaat

Bektâşî Sırrı'nın birinci cildi ikmâl olunarak ikinci cild ibtidâr etmişti. Bir gün tâbî'-ı gayur Fâik Efendi alelacele Asır Kütüphanesi'ne gelerek benimle iki şahsın görüşmek istediğini söyledi.

Bâbîâli'nin karşısındaki kıraathanenin bahçesine gittik. Bulduğumuz masaya iki kişi geldi. Birisi kır sakallı mavi gözlü, elli beş yaşlarında, tavr ve kıyafetinden- bâ-husus tekellümünden- Anadolu ahalisinden olduğunu gösteren bir şahıs, diğeri ise genç bir adamdı.

Biraz musâhabetten sonra kendisinin Cemâleddin Efendi'nin vekîl-i umûru bulunduğunu ve takip etmekte olduğum mesleğin biraz ifrâzkârâne olup malûmâtımı biraz daha tevsî' (!) etmekliğim lâzım geldiğini- ekseriya bazı meşihat ve mehâkim-i hukûkiyede tesadüf ettiğimiz vükelâ-yı musahharaya has bir belâğat-ı mümtâze ile ihtâr etti.

Mûmâ ileyhin bu sûretle ibrâz-ı merhamet ve âtifet etmesi tabii tarafımdan bâdî-i süâl olduğundan ne gibi şeylerde noksanım olduğu soruldukda 'birçok şeylerde' cevabı verilerek 'siyâkat'³ hattıyla

3 Siyâkat hattı başkaları tarafından okunamamak için icâd olunmuş ve bütün kuyûd-ı Hâkâniye ve muâmelât-ı hisâbiyye bu yazı ile yazılmış ise de el-ân

muharrer bir takım kuyûd-ı atika ile eski fermânlar ve daha birçok mahkeme i'lamları ortaya çıktı.

Bu i'lamlarla ne yapılacağını ve bunlardan ne gibi bir manâ istihrâc olunacağı kendilerinden sorularak 'Bektâşî Sırrı' nâm eserde Ahmed Cemaleddin Efendi'nin -şahsına değil- sırf da'vâ-yı nisbet eylesini mütedâir yazdığım sözler- vekil Rıza Efendi'nin rivâyetince- bütün Çelebi peristeşkârânı tarafından fena tefehhümle karşılanmış, şimdi ben eskiden yazdığım şeyleri tashih için bunları, yani bu i'lamlar ve berâtları ve daha birçok kuyûd-ı atikayı aynen kitaba geçecekmişim.....

Muhterem ve aziz kâriiler! Kendinizi muharrir-i fakîr kıyas ederek bu lakırtıları, bu tekâlûf-i mâlâyutâkı dinlerseniz acaba ne gibi hislerle mütehasis olursunuz?

Böyle bir müracaata verilecek cevap pek tabiidir ki o da: 'Hayır'dan ibarettir değil mi: [8] İşte Anadolu'da mütemekkin Rızâ Efendi'nin kavlince adedi milyonları aşan muhibbân-ı Cemaleddin'in pek indî ve gayr-i mantikî tekâlûfiyle, menbaı Cemaleddin Efendi olduğu halde Rıza Efendi'nin ağzından dökülen adi sözleri- reddettim. Buna gerek tâbı-ı gayurumuz K. Fâik Efendi, gerekse meşâyih-i tarîk-ı nâzeninden bir zât-ı âl-i kadr şahittirler.

Sadaret odacılarından bir Anadolulu olan Rıza Efendi'nin refiki bilâhere etvâr-ı derîştânenen dolayı taleb-i af iderek meselenin bigânesi olduğunu söyledi.

Ahmed Cemâleddin Efendi'nin bu müracaatı ihtimal ki birçok maksatlara mebni idi. İhtimalki müellif-i fakiri para ile ve para için yazı yazan adamlardan zannediyorlardı. Bu zannın boşa çıktığını, tekâlifinin bir sûret-i cedide red olduğunu görünce *Müdafaa* ismindeki reddiye neşretmeye başladı.

Şu kadar var ki müellif-i hakire karşı gelmek için âdetâ komplo tesis etmiş ve bazı matbuât adamlarıyla dahi risâle-i mezkûrenin ikmâl-i nevâkısına (!) gayret olunmuş ve bâb-ı meşihat-i ulyâ ile dâhiliyye ve maarif nezâretleri arasında Bektâşî Sırrı ismindeki kitabın mahzur-ı dinî ve kânûnisi olup olmadığı muhâbere edilmiş ise de muğâyir-i diyânet ve hilâfet-i ahkâm-ı şeriat hiçbir hatarı olmadığı için serbesti-i intişârına mümânaat edilmedi. Ve teşevvül edilen birçok tedâbir-i hafiyeye rağmen hükümetimizin adâlet-i cihanpesendi müellif-i hakiri sıyânet ve himâye etti.

Hakkın keremine bin kere hamd u şükr olsun ki muharrir-i acîzi himmet-i evliyâ ve sıyânet-i asfiyâya mazhar etmiştir. [10]

Birinci Mesele

Hacı Bektâş-ı Velî Müteehhil midir?

Mu'terizlerimizle, daha doğrusu yegâne mu'terizimiz Ahmed Cemaleddin Efendi ile aramızda tekevvün eden ihtilafın birinci mebhasını hazret-i pîr-i destgîr Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî el-Horasânî'nin teehhül olup olmadığı meselesi teşkil eder.

Bu bâbda elimizde mevcut kütüb-i tevârih ile tarîkata ve tasavvufa dair birkaç kitap bizce me'haz olarak kabul edildiğinden meseleyi daha ziyade teşrih etmek için bazı mütalaatta bulunmak lâzım geldi.

Eserimizin ikinci cildinin 'Tarîkatın Tarihi' ünvanlı faslında da beyan ettiğimiz gibi eslafımızın bizlere mîras olmak üzere bıraktıkları ve bizimde mazinin âyinesi olmak üzere kabul eylediğimiz kütüb-i târihiyye başından aşağıya hamâsiyyâta, medhiyyâta müteallik mebâhis ve seciyyâta ve sanâyi-i atika-i edebiyye ile memlûdur. Tabi böyle inşa kitabından, yahut sanâyi-i edebiyye tüccarlığından başka bir şey olmayan tarih ve tarihçilik bize bir fâide temin edemez. O gibi tarihlerde -ki ekser tevarihimiz bu sınıftandır- [11] vekâyi yalnız

mu'kad ve mübhem bir hülasası çizilerek ruh-ı vaka kazaklıkla mezc edilir.

Hatta bazı tarihlerimiz o kadar kasdî gafletlerde o kadar nesiyelerde bulunmuşlardır ki bunların –mesela tarih-i tevellüdü, tarih-i vefatı, vefiyyenin asıl ruhu unutulacak kadar- hatalarını asr-ı hâzır mümkün değil affedemeyecektir.

Turuk-ı aliyye tarihi hakkında dahi aynı teseyyüb, aynı ihmâl revâ görülmüştür. Bazı pîrân-ı tarîkatin, evliyâ-ı hakîkatin tercüme-i halleri, menşe ve mevtınları bile yazılmamış, yalnız birkaç sözü, yahut bir iki harkûladesi nakl olunarak kâfi zan olunmuştur. Yine teşekkür olunur ki eimme-i tarîkatten 'İmam Kuşeyrî' hazretleri tarafından birçok eizze-i tasavvufun terâcim-i ahvâli –muhtasaran yazılmış,⁴ daha birçok 'Tezâkir-i evliyâ' ile yine eimme-i tasavvuftan İmam Şarânî'nin 'Yevâkit ve'l-Cevâhir' ismindeki kitabı vesair kitaplar elimizde vardır.

Yine bu cümleden olan 1500 velinin tercüme-i hâlinden bahseden 'Ravzatü'l-evliyâ' ile 'Şakâyik-ı Nu'mâniyye' şâyân-ı mütalaa'dır.

Bâ-husûs Burusa mebus-ı muhteremi fâzıl bî-ibcâl Tahir Bey [12] Efendi'nin birçok eizze-i kirâm ve ulemâ-yı izâmın terâcim-i ahvâlinde bâhis neşrettikleri birkaç risâle ile Hocazâde Ahmed Hilmi Efendi hazretleri tarafından yazılan turuk-ı aliyye silsilenâmesini muhtevî ve birçok menâkıb-ı evliyâyı hâkî beş altı cilt kitâb-ı tarih turuk-i tasavvufiyye için en ziyade ehemmiyet-i mevâddendir.

Netice: Tarih kitaplarının birçok nakâisi müverrihlerin ihmâli, müverrihlerin ve teseyyübü bize mâziyi pek o kadar sarîh ve muayyen göstermiyor. Bizde yazılan tarihlerin ekserisi hükûmetin resmi müverrihleri yani aylıkçı memurları tarafından yazıldığı için vekayinin hîn-i tahririnde bî-tarâfîklarını muhafaza edemeyecek birtakım esbâb ve şerâite tabî'dir.

O halde vakâyi-i târihiyyede daimâ ihtiyat ve basireti nazar-ı te-dkîkden dûr tutmayarak işe başlamak gelir.

Evvela burada hallolunacak bir mesele vardır ki bunda mu'teriz-lerimiz pek ziyade aldanıyor. Ahmed Cemaleddin Efendi'nin nâmı-na münteşir Müdâfaa'nın dördüncü sahifesinde: [13]

"Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri gibi sadât-ı kirâmdan olan ve mertebe-i bülend velâyeti ihrâz eylemiş bulunan bir zât-ı âlî-kadrin '*Tenâkehû ve tenâselû../Evleniniz ve neslinizle çoğalmız*' nazm-ı celi-line '*Lâ rahbâniyyete fi'd-dîn/dinde ruhbanlık yoktur*' hadîs-i şerîfine muhalif ef'âl ve ahvâli ne kendisi ihtiyâr, ne de ahlâfına tavsiye ve ih-târ etmeyeceği derkârdır. Zira velâyet ittikaya, ittika da evâmîr-i ilâ-hiyye ve sünen-i seniyyeye ittibaa mütevakkıftır. Zâten Fatıma Nû-riye ismiyle müsemmâ 'Kadıncık Ana' İdris Hoca'nın zevcesi değil kerîme-i muhteremeleridir. Hazret-i Pîr-i müşârun ileyhâyı tezevvüc eylemiş ve firaşlarından Seyyid Ali, nâm-ı diğêr Teymurtaş b. Hacı Bektâş isminde bir mahdumları dünyaya gelmiş..."

Sözleriyle pek ziyâde hâiz-i ehemmiyet bir meseleden bahsediyor. Burada *Hacı Bektâş-ı Velî sünen-i nebiyyeye mütemessik ve evâmîr-i ilâhiyyeye tâbî* bir veliyy-i kâmilidir. Onun evlenmemesi evâmîr-i ilâhiyyeye adem-i inkıyâttır. Öyle ise Hazret-i Pîr evlenmiştir tarzında bir kazıyye-i fâside binâ olunmuştur ki bunun dahî muhâkemesi ve-câibdendir. Evvela tecerrüd muhâlif-i şer'î midir, tecerrüd muhalif-i şer'î değildir. İhtimal ki '*Lâ rahbâniyyete fi'd-dîn/Dinde ruhbanlık yoktur*' hadîs-i peygamberîsi umûmî bir tecerrüdün, binâen aleyh inkıta-ı neslin önünü almak hikmet-i ictimaiyyesine mebnî sudûr etmiştir. [14]

İhvân-ı safâdan ve tarîkat-ı aliyye-i Nakşiyenin hakîkî mürşidâ-nından bir zât-ı âlînin muharrir-i fakire tahrîren verdiği ma'lûmata nazaran Hazret-i Pîr'in tecerrüd ve mâsivâdan keff-i yed eylediğine kaviyyen hükm olunur.

Hazret-i Pîr vâcibü't-tevkîrin sâdât-ı kirâmdan ve evliyâ-ı benâmdan âbid ve zâhid bir veliyy-i kâmil olduğunu herkes bilir.

Ancak Hazret bâde'r-rüşd Şeyh Lokman Pârendî el-Horasânî'ye mülâkî olarak hayli müddet seyr u sülûk ve kırk seneye karîb bir müddette ihtiyâr-ı inzivâ ile -kâh halvet-güzîn kâh gazada kâh seyahatta makâmât-ı âliye-i mübarekeyi ziyâretle Rûm'a teşriflerinde dahî zâik-ı cezbe-i râhmânın ve sâlik-i rehi rahmân olarak külliyen terk-i tarîk emel ve ihtiyâr-ı inzivâyı efdal amel bilerek aile teşkili gailinden tecerrüd buyurup⁵, zaten bu gibi sâlik-i meczup mer-tebe-i celîlesine kaddimizden olanlar meslek-i mergûbları müsaîd olamaz. Bektâş-ı Velî'nin Rûm'a teşriflerinde teehhül [15] etmediği tevatüren sabit olmakla erbâb-ı vükûf bu hususta müteferriklerdir. Bektâş-ı Velî -belki- evâil-i hâlinde teehhül etmiştir. Lâkin Rûm'a teşriflerinde meaaile gelmediği ve yirmi sekiz sene ikamet ettiği Sulucakarahöyük'de teehhül etmediği ve Teymurtaş nâmında bir oğlu olmadığı artık gözlüye gizli değildir.

Behcetü's-sülûk nâm tezkire-i evliyâda Rûm'a teşrifleri 710/1311 senesindedir. 780/1379 gösterilmiş ise de makrûn-ı sıhhat değildir. Bu yirmi sekiz seneyi mücerred olarak geçirip vefatında karye mescidi ittisalîne defin edilip üzerine türbe bina edilmiş ve Sultan Murad-ı Sâni tarafından mevcûd olan cami ve türbe ve dergâh inşa kılınmıştır. [16]

İsmi, mahall-i vilâdeti şehir-i Nîşabur, pederinin ismi Seyyid İbrahim el-Horasânîdir. Ve şeyhü'l-meşâyih el-Horasânî Ahmed Nâsîh hazretlerinin dahi hafididir.

5 Pek ziyâde müsellemler bir hakîkattir ki uzun zamanlar hiss-i tenâzülinin nisyanı bil-âhire 'anânet' yahut 'adem-i iktidâr' tevliid eder. Buna tıbb-ı cedîd galâtât-ı hissiye nâmı altında bir cereyân verdiği gibi tıbb-ı kadîmin elimizde mevcûd kitaplarında dahi bu hususa dair malûmât vardır. Erzurumlu Şeyh İbrahim Hakî, meşhur âlim olan '*Marifetnâmesi*'ndeki kitabında bu bâbda uzun uzadıya malûmât vermiştir. Hatta el-hâletü hâzihi görüştüğümüz ahibbâ-yı kirâmdan biri eyyâm-ı şebâbında pek ziyâde zikrullah müdâvemet hiss-i şöhreti ibtâl edercesine unutmamasından dolayı kendinde el-ân anânet hissetmektedir ki bu hali on beş, yirmi seneden beri devam eylemekte ve menkûhasıyla imtizâc edemeyerek iftirâk ile neticelenen felaketlere uğramasına sebep olmaktadır. Bundan anlaşılıyor ki fennen ve aklen hiss-i tenasülün nisyanı bil-âhire ya adem-i iktidara yahut enânet-i kat'îyeye sebebiyet verir.

Hadîkatü'l-ebrâr'da 591/1195 tarihinde vefat eden Pîr-i Türkîstân Hoca Ahmed el-Yesevî tarafından bir seyyid-i âli-neseb nâm-darın kerimesi 'Hanım Hatun' den tevellüdü Şeyh Ahmed Nâsiha tebşir olunmuştur.

Bektâş-ı Velî, Alaeddin Erdebilî⁶ ve Karacalı Ahmed Sultan ve şeyh Evrân Velî⁷ ve hafidi Hazret-i Mevlânâ Ulu Ârif Çelebi hazeratıyla mülâkât etmiştir.

Mücerred olmak şîme-i celîle-i velâyete aslâ münâfî değildir. Tecerrüdü ihtiyâr bazen li-hikmetin olabilir. Ez-cümle siyâdet ve velâyeti meşhur olan umde-i İslâm'dan ve aktâb-ı erbaadan Cenâb-ı Seyyid Ahmed [17] el-Bedevî el-Fâsî hazretleriyle Hazret-i Mevlânâ'nın şeyh sohbetleri olan Hz. Şemseddin Tebrizî ve sâlifü'z-zıkr Hoca Ahmed Yesevî ve pîr-i sâni-i tarikat-ı Celvetiyye Şeyh Ali Selâmî ve müşârun ileyhin halîfeleri olup nâmına mensup bir şu'be-i Celve-tiyye tesis eden Şeyh Ali Fenâî gibi daha bir hayli veliyy-i kâmilin âlem-i tecerrüdü ihtiyâr eylemeleri mânî-i velâyet olamaz.

El-hâsıl Bektâş-ı Velî'nin 'Teymurtaş' nâmında bir oğlu yoktur. Mücerred olduğu muhakkıkın-i kirâm tarafından kabul edilmiş ve *Tezâkir-i evliyâ* nâm eserlerine o sûretle kayd kılınmıştır. Tevatüre karşı iddia abestir.

Kur'ân-ı azîmüştânda tecerrüdün pek ziyâde takdir edildiğini görüyoruz. Mesela Sûre-i Âl-i İmran'da '*hünâlike deâ Zekerîyya rabbeh/Zekerîyya rabbine nida etti*' nazm-ı Celiliyle başlayan âyet-i Kerîme'nin '*İnnellaha yübeşşiruke bi Yahyâ musaddıkan li kelimetin minellâhi ve seyyiden ve hasûrâ/Melekler, Allah, (Zekerîyya as.)*', '*Al-lah'tan bir kelimeyi (Hazreti İsa'yı) tasdik edici olarak, seyyid, salih*

6 Alâeddin Erdebilî, Halvetî ve Celvetî nâmıyla ayrılan tarik-ı cehrînin Celvetî şubesi erkânındandır. O sıralarda Erdebil cihetinden yetişen evliyaya hadd-i pâyan mutasavvir değildir. Şah İsmail-i Safevî'nin büyük ceddi Safiyyüddin Erdebilî ve daha sair zevât bu cümledendir.

7 Şeyh Ahî Evran Babâ'nın terceme-i hâli Bektâşî Sırrı'nın ikinci cildinin 37 sahifesinden itibaren yazılmıştır.

“Yahya” ile müjdeliyor).’ kısmı sırf Hazret-i Zekeriyya aleyhisselâma mahdumları Yahyâ aleyhisselâmın takdir ve tebcili yolundadır.

Cenâb-ı Hak orada diyor ki:⁸

Ol halette Zekeriyya aleyhisselâm kendi mihrabına girip kapuların kapadı. Ve Hak Teâlâ’ya müracaat edip dedi ki: ‘Yâ rabbi bana senin indinden bir veled-i mübârek takiy ve vefiy bağışlağıl. Sen duâya icâbet edicisin’ ona Cebrâil aleyhisselâm nidâ etti. Halbuki ol mihrabta durup namaz kıları. ‘Hak Teâlâ’dan sana Yahyâ nâm veled ile tebşir eder. Hak Teâlâ’dan İsa aleyhisselâmın risâletle gelmesini tasdik eder. O kavminin seyyid ve fâiki olur ve şehvât ve melâhîden nefsinin hapiste mübâli’ olur”.

Şimdi Yahyâ aleyhisselâm hakkındaki bu âyet-i kerîme ile menâkıb-ı âlîsi nazar-ı dikkate alınır, Cenâb-ı kâdir-i mutlakın nebiyy-i muhterem Hazret-i Yahya aleyhisselâmı tecerrüd ve masivallahtan keff-i yed ettikleri için takdis eyledikleri anlaşılır.

Çünkü Hazret-i Yahyâ aleyhisselâm tamamıyla mücerred olarak yaşamışlar ve tecerrüd mâ sivâ ile alâik-i dünyeviyeden uzak bir halde Erdel nehri civarında vaaz u nasihatle meşgul olmuşlardır. İnciller; Matta, Markos, Luka, Yuhanna bu peygamberden İncilde bahs ederlerken ‘Vaftizlici Yuhanna’ nâmıyla nakil ederler. Ve mûmâ ileyhî ahvâlinde bahsederken: [19] ‘Yahya beride vaftiz edip günahların afv için tevbe vaftizini ederdi. Bütün Yahudiyye diyarı ve Orşilim ahalisi çıkıp onun yanına gittiler. Ve cümlesi günahlarını ikrarla Ürdün ırmağında onun eliyle vaftiz olunurlar idi. Ve Yahya deve tüyü giymiş ve beline kayış kuşanmış olup çekirgeler ve yaban Bâlî ile geçinir idi.’⁹

Şimdi maksadımız bizce mefsuh addedilen İncil’den delâil göstererek ve meseleyi temhîd etmek değildir. Hakâikın inkişâfı için her vesikası tedkike hakkımız vardır. Gerek Kur’an’ı azimüşşânın Yahya aleyhisselâm hakkındaki kelimât-ı tebciliyyesini ve gerek elimizde

8 Tefsir-i Tibyânîdan me’huzdur.

9 Markos İncili, 1 bab, 4.5.6.ayetler.

bulunan tarihî vesâik Yahyâ aleyhisselâmın mücerredliğini gösteriyor. Ve Cenâb-ı Hak peder-i mükerrerlerine diyor ki: *'Ne iyi evlâda mâlik olacaksın ki o nefsinı alâikten muhasara etmiştir'*.

'Selmânün minnâ/Selman bizdendir' hadîs-i nebevisiyle kaderi a'lâ edilen sahâbe-i kirâmdan Selmân-ı Pâk-i Fârisî hazretleri mer-tebe-i mezkûreyi ihtiyâr-ı tecerrüd ettiklerinden dolayı kazanmış-lardır ki menâkıb-ı âlîlerinin devr u dirâz-ı mütalaasından sebep-i tecerrütleri ayan olmuş olur. [20]

Gelelim Bektâşî dervişlerinin mücerred olmalarına:

'Bektâş-ı Velî hazretleri dervîşanına mücerred olmalarını em-retmedi.' Bahsine gelince hiçbir kimsenin bâ-husûs tarîkat-ı Bektâ-şîyye fukarasının böyle bir zan ve iddiada bulundukları yoktur.

Erkân ve âdâb-ı tecerrüdün pîr-i sâni-i tarîkat Balım Sultan ta-rafından vad' ve te'sis olunduğu, mücerretlik silkine duhul âyinin Ba-lım Sultan türbesinin kapusu eşiğinde icrası bu usulün Balım Sultan tarafından içtihat olunduğunu gösterir.

Demek ki Hacı Bektâş-ı Velî el-Horasanî hazretleri bu tecerrüd işine karışmayarak buradaki hak içtihadı pîr-i sâni-i tarîkat ser-lev-ha-i ehl-i tecerrüd Balım Sultan kaddesallahu sirrahû hazretlerine terk eylemiştir.

"Terk-i dünya, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk"

Mısraı tecerrüd ve terk-i mâsivanın pek ârifâne bir sûrette sıra-ya konulmasıdır ki tarîkat-ı Bektâşîye sâliklerinin ekserisi tarafından kullanılan dört terkli¹⁰ 'tâc-ı edhemî' bazı rivayetlere nazaran bu dört türlü tecerrüde işaret etmiş. [21]

10 Tâc bahsinde mükemmelen beyan olunacağı üzere Hacı Bektâş-ı Velî tara-fından giyilen tâc-ı şerif 'Elifî' dedikleri tâc imiş. Dört terekli olanına tâc-ı Edhemî, on iki terekli olanına tâc-ı Hüseyinî derler. Elifî taçları Rumeli Hisa-rındaki Şehitlik kabristanında 'Sultan Bedreddin' vesair zevatın senk-i mezar-larında vardır.

Bize birçok ma'lûmât vermekle hem müellif-i fakiri irşâd ve ham de bârân-ı irfânı teşne olan erbâb-ı tarîkatı dil-seyr (sîr) eyleyen Üsküdârî Şeyh Hüseyin Hüsnü Efendi hazretleri diyorlar ki:

'Cemaleddin Efendi Hazret-i Pîr'in mihmandarı İdris Hoca evlâdından olup bidayeten Hz. Pîr üzerine bunlar tarafından türbe bina ve tevliyet-i meşihat cihetleri bunlara şart ile vakfiyelere evlâd-ı evlâdına deyu derç u kayd edilmiş ve teâmül olarak evlâd-ı mânevî sırasına geçmişlerdir'.

Hüseyin Hüsnü Efendi hazretleri bu meseleye dair olan kararlarını bu sûretle verdikten sonra yine diyorlar ki:

Cemaleddin Efendi'nin pederi Feyzullah Efendi ile mülakatımızda Rasûl Efendi, Mürsel Efendi gibi ecdadından bahisle hayli müddet muhâkeme ve müdafaada bulunduyrsa da ol zaman kendilerinden bu nev-zuhûr olan Teymurtaş İbn Hacı Bektâş nâm mevhum zâtı asla işitmedim.[22]

Ve Pîrî Baba Dergâhı şeyhi Bekir Vahdetî Efendi ve mahdumu Hamdullah Efendi ile hayli görüşmüş ise de bu namda kimsenin zikri sebketmemiştir.

Mûmâ ileyh Vahdetî Efendi çelebiyândan Hamdullah Efendi'nin damadı idi. Üsküdar'a gelip Toptaşındaki Bedevî Dergâhında vefat etmiştir.

Şeyh Hüsnü Efendi hazretlerinin bu ifadesi ve müşâhede-i âlîleri bizim için hücec-i kat'iyyeden addolacak bir vesikadır. Demek oluyor ki Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin mahdûmu Teymurtaş nâmı altında hayalen sekizinci asr-ı hicrîde yaşatılmak istenilen zât-ı mevhum daha birkaç sene evvelde mu'terizlerimiz tarafından tertip edilmiş bir hikâye-i hurâfâtın kahraman esâtiridir.

Bütün ashâb-ı tarîkat ulemâ-yı bâtın ve zâhir Hacı Bektâş-ı Velî'nin evlâdı olmadığına kaildirler ki gerek Cemâleddin Efendi'nin gerek müellif-i fakirin muhâkemâtı nazar-ı dikkate alınır sa hakikat gün gibi ortaya çıkar. [23]

Evvelce birçok mektuplar almıştım. Bunlar da ihvân-ı safânın birçoğu âcize yardım ediyorlar. Ellerinden geldiği kadar muavenette bulunuyorlardı. Mektûbât ve muharrerâtın ekserisi bu mesele âid olduğu için onları naklen lil-umûm kârîn-i kirâma arz ediyorum.

Birinci Mektup

Erbâb-ı tarîkattan ve muhibbân-ı hakîkatten Ahmed İsâmeddin el-Hüsni Efendi tarafından gönderilen mektuptur ki Ahmed Cemaleddin Efendi'nin yazdığı, *Müdafâa*'nın birçok nükâtını ehemmiyetli bir sûrete dairdir.

Cemaleddin Efendi tarafından *Müdafâa* namıyla yazılan risâlenin 180. sayfasındaki Hacı Bektâş-ı Velî dergâh-ı şerifindeki Dedebabalık hizmetinde bulunan Mehmed Ali Baba'nın dergâhtan bir sûret-i rezilânede çıkarılıp fesadın önü alındığı beyan kılınmıştır. Bu güneşi balçıkla sıvamak gibi bir hakîkatı red ve ibtal olmağa nasihat ibtidar olunur. Şöyle ki Hazret-i Pîr'deki Nakşi şeyhliği münhal olmağa saray hocalarından Ali Mahvî Efendi¹¹'nin iltimasıyla mekâtib-i Rüşdiye muallimliklerinde istihdam oluna gelen tarîk-ı Nakşibendî muhiblerinden Hoca Yahyâ Efendi irâde ile cihet-i mezkûre tayin ve mûmâ ileyhın adem-i idaresine mebni dergâh-ı mezkûrda cârî olan usule tatbiken de açık olan dedebalığa Meclis-i Meşâyihce de Mehmed Ali Dedebaba tensip olunarak i'zâm kılınmış

-
- 11 Ali Mahvî Efendi Abdülhamid'in eyyâm-ı sabâvetinden itibaren Fârisi ve Arabî muallimliğinde bulunmuş ve cülusundan hayli zaman sonra vefat etmiştir. Mûmâ ileyh Hâkân-ı mahlû'ın pek ziyâde sevdiği zevattan olup hat-ta Vakanüvis-i sâbık kazasker merhum Lütî Efendi'nin matbu divançesinde Hâkân-ı mahlû'ın olmak üzere:

Haber-i inhirâf-ı tabî şerif

Oldu gayet teessüre bâdî

Hak vîre âfiyetle umr-i dîrâz

Bâ kemâl-i meserret ve şâdî

Kıtası Hoca Ali Mahvî Efendi'ye hastalığı hengâmında gönderilmiştir ki Hâkân-ı mahlû'ın şiir ile olan münasebetini bundan başka gösteren eser yoktur. Muhakkak bir şey varsa Hoca Efendi'nin saraya olan münasebeti Bektâşi Hankâhî'na başka adamların girmesine sebep olmuştur.

idi. Birkaç sene sonra idare-i sabıkanın/cümle-i evhamından olarak mahall-i mezkûrde [25]

Mehmed Ali Baba gibi zî-nüfuz ve erbâb-ı iktidârın bulunması caiz görülemeyerek yine Nerdibânköy Dergâhı'nda ikâmet etmek üzere bâ-irâde celp olunmuş idi. Yoksa Şeriat-ı garrâ-yi Ahmediye ve Tarikat-ı Muhammediye hilâfına bir gûnâ hâl ü hareket ve fesâdı görölerek celp olunmamış olduğunu herkes bilir. Mûmâ ileyhın siyaseten geldiği ve buna dair ma'lûmât ve muavenet-i tâmmesi olduğu halde işi diğer sûrette gösterilmek kadar insafsızlık tasavvur edilmez. Mûmâ ileyh burada ikâmet ettiği halde tâife-i Bektâşîyanca vefatına kadar da baba sıfatıyla kabul edilmiş hatta Tesalya Tekyesi şeyhliğine Hacı Mustafa Yesârî Baba'nın esnâ-yı ta'yîninde meclis-i meşâyihe Dedebaba sıfatıyla davet olunup bir kıt'a intihâb varakası dahi olunmuştur. 1282 tarihinden vefatına kadar Nerdibân Dergâhı'nda bir gûne mugâyir şer'-i şerîf akvâl ve ef'âlî görölmediği gibi cûd ve atâ fazl u irfânı dahî meşhur-ı âlem hususiyle ulemâ-yı benâm ve sulehâ ve urefâ-i kirâmdan mazhar-ı hüsn-i kabulü olmuş idi.

Sâhib-i risâlenin bil-cümle Bektâşî tekyeleri baba ve türbedarlığına ta'yîn ve inhâ vazifesi bize aid iken Hasan ve Mehmed Ali Dedebabaların bu vazifeyi tegallûben gazap iderek birçok tekâyâyı baba [26] ünvanlı kimseler gönderip fesat ve dalâlet tohumu zer' ittikleri hikayesine biz deriz ki Cennet-mekân Sultan Mahmud Hân-ı sâni'nin 1241/1826 vak'asında katl ve nefy olunan Bektâşî babalarını da bunlar mı ta'yîn ve i'zâm etmiş yoksa Çelebiyân-ı sâlifenin icazetiyle baba olanlardan mı idiler, burası vârid-i hâtır olmamıştır. 1255 senesinde dergâhların tekrar küşadıyla şeyh bulunan babagândan şimdiye kadar tarîk-ı ilhâdî nâşir bir kimse görölmemiştir. Hacı Hasan Baba'nın Medîne-i Münevver'e ikâmete me'mûr edilmesi ve Mehmed Ali Baba'nın dersaadete celbi ashâb-ı arâz ve nifakın jürnâl ve şikayeti üzerinedir ki bu meyanda o hoca Yahya Efendi dahi azl ile mağdur olmuştur.

Feyzullah Baba'ya gelince bu zât türbedar iken Mehmed Ali De'nin burada vefatıyla Dedebaba tanınmış mesmûane nazaran saf

halûk bir dervîş-siretmîş. Esasen Dedebabalık Hazret-i Pîr-i Sünbül Sinan hankâhındaki pîşkademlik ve Hazret-i Pîr Hüdâyî Âsitâne-i Celvetiyesindeki asâdarlık ve Nureddin Cerrâhî hazretlerinin dergâh-ı şerîfindeki sertarîklik ve hankâh-ı Nakşibendî ser-halkalığı ve Rifâî ve Bedevî ve Sâdî hankahlarındaki nakiplik nevinden olup as-hâb-ı tarîk beyninde ma'rûf [27]

bir hizmet olup taraf-ı hükümetten bâ-berât-ı tevcîh olunur bir hizmet olmadığına sâhib-i risâlenin adem-i vukufu şâyân-ı teessüftür. Hatta âsitân-ı refî'uş-şân Hazret-i Mevlânâ 'min külli vücûhike Mevlânâda ki tarifcîlik dahi aynı böyledir. Yalnız Bektâş-ı Velî'deki Nakşibendî şeyhi berâtlı olup bunun da vazifesi hukuk-ı tarîkati muhafaza ve dergâhda rızâ-yı bârî ve rızâ-yı âlî hilâfı bir hâl ve hareketin zuhûr etmemesine nezarettir. Mütevellilerin vazifesi ise fukarâ, âyende ve râvendenin itâm-ı taâmı ve iskân-ı züvvâr ve ta'mîr ve termîmine nezarettir. Bektâşî tekkelerine baba ta'yin etmek rûhânî bir vazifedir. 1241/1826'de hâkân-ı ma'mûr Sultan Mahmûd-ı Sâni bu hukuk ve imtiyazı Nakşibendî şeyhi bulunan zâta vermiştir. Yoksa Hacı Bektâş mütevellisi Edirne Bektâşî tekkesini intihab edemez. Usûl-i müttehize ise Bektâşî tekkelerinden birisi münhal olunca o tarîk civâr-ı meşâyihinden ve eşrâf-ı beldeden birkaç, bir hüsn-i hâl mazbatası yaparlar meclis-i meşâyihce bil-imtihan tayin olunur. Evvelki inhâların hükmü bâ-irâde-i seniyye bâb-ı fetvâda teşekkül eden meclis-i meşâyihin teşkilinden evvel idi. Şimdi cârî değildir. Mademki tarîk-ı Bektâşî diğer tarîkatlar gibi bir tarîkat-ı aliyyedir, tekkeleri dahi aynı diğer tarîkat dergâhları gibi bir ibadethanedir bunların dahi turuk-ı sâire gibi merci'leri meclis-i meşâyih [28]

ve bâb-ı fevâdan ehliyet ve icazetnâmeleri meclis-i meşâyihce kabul ve tasdik olunmakla şeyh olabilirler. Nitekim Merdivenköy'deki Şahkulu Sultan Dergâhı şeyhi Mehmed Ali Hilmi Dedebaba merhumun vefatında müntesibân-ı dergâhın talep ve hüsn-i şehadetleriyle Ahmed Burhanullah Baba meclis-i meşâyihce bil-imtihan ta'yin ve yedine berât-ı âlî i'tâ buyurulmuştur. Ve Çamlıca-i Kebir'deki dergâh-ı kadimin şeyhi bulunan merhum Mehmed Nuri Baba'nın

1309/1892'da vukû-ı vefatıyla mahdumu ezkiyâ-ı meşâyih-i tarikat-ı aliyyeden Ali Nutki Baba Efendi dahi tarih-i mezkûrda ehliyetini bil-isbât ta'yin olunmuş idi. Umum turuk-ı aliyye yekdiğerinden tefrik olunmaz, cümlesi muamele-i şer'iyye ve nizâmiyyeye tâbî'dir. Tevliyet başka meşihat-i tarikat başkadır. Her pîrin âsitânelerinin mütevellisi var, evlâd-ı pîrleri de vardır. Lakin seccade-nişin olanlar o tarîk ricalinin kabul ettiği sâhib-i temkin ve vakâr ve irşâddır.

Dedebabalık dervişân arasında kabul olunmuş bir hizmet olduğu gibi oradaki Nakşibendî şeyhin vekili demektir. Dedebaba iyi ve fenalığı asiline aid olup sûrî ve ma'nevî mes'ûlîde aslîdir. Mütevelliler umûr-ı tarîkata karışmaz iyi ve fenayı fark ve temyizden bugün aciz olmayan Şeyh Hacı Hamza Efendi müteşerri' bir zât olmakla muhalif-i şer'-i şerîf bir hal dergâhta kabil değildir ve olamaz. [29]

Rivâyet olunanlar sırf kizbdır. Tâife-i bektâşiyân ikrâr-küşândan şimdiye kadar bir fesat dahi görülmemiştir. Tarihler meydanda.

Sâhib-i risâle eserinin 178. sahifesinde mücerredlere itirazın mücerred olanlar cehl ü zındikiyye ve ilhad ile itham ve âyinlerinin şer'at ve tarîkate muhalif ve muğayir olduğunu beyan ediyor. Halbuki erkân-ı tecerrüd ceddin dediği Balım Sultan Veli'nin vaz' ve tesis ettiği bir yoldur ki o zaman şimdiye kadar devam ettiği ma'lum-ı sığâr ve kibardır. Muğayir-i şer'-i şerîf bir mesleği sahib-i velayet diye hüsn-i zan ve i'tikad olunan Balım Sultan nasıl icâd ve ilkâ etti. Ve Çelebiyân-ı sâlîfe dahi şimdiye kadar buna nasıl göz yumdular. Ma'siyete rıza göstermek acaba ma'siyet değil midir. Biz Balım Sultan'ı hilâf-ı hakikat olarak silsile-i Çelebiyân'da görüyoruz. Bir evlad ceddinin koyduğu, tesis ettiğine muğayir-i şer' olduğunu bildiği halde tashih etmemesi ecdadına dahi bu masiyete iştirak ettirmek muhalif-i akl ve hikmettir. O zaman meşhatı dahi deruhte eden Çelebiler bu erkân-ı tecerrüdü beş yüz seneden beri ne için red ve ibtal etmedi. Ve hilâf-ı şer'-i şerîf ahvâli ta'mim eden dedebabaları dergâhtan tard ve teb'id kılmadı. Bu erkân mahall-i âharde olmayıp dergâhtaki Balım Sultan türbesinde olurdu. Niçin men' olunmadı, şimdiki âyîn-i Bektâşîye hilâf-ı şer'îdir. [30]

Sâhib-i risâle Türbedar Feyzullah, Aşçı Hüseyin, Etmekçi Salih Babalarla birlikte tarîk-ı Bektâşîyeye nasıl dahil oldu, meşhur kelamdır; *İnsan ya olduğu gibi görünmeli yahut görüldüğü gibi olmalıdır*. Bu meslek ehliullahta riyâ nâ-hâktır. Allah cümlemizi şer'-i kavim olan doğru yolda rast u revân eyleye.

Bir de sâhib-i risâle 'ceddim' dediği Hacı Bektâş-ı Velî'nin vâris-i hakikî ve kâim-makâm-ı irşâdî gibi kendisini göstermek istiyor. Veliyy-i müşârun ileyh evrâd ve ezkâr ve seyr-i sülûk, tac, hırka ve ilkâ-i nisbet ve tarîkatten bâhis bir risâle-i müfide ile bizleri tas'îd etseydi daha hoş olurdu. Çünkü *Müdafaa'sını* serapâ okudum. Menfaat-i şahsiyyesini takibten başka bir şey göremedim. Kınamam *menfaat her şeyin fevkindedir maksad-ı tevliyetle meşîhatin tevhidi istirhamından* ibaret kalıyor. Sair sözler suğrâ gibi netice budur.

Sâhib-i risâle meslek-i bektâşîyeyi makbul ve memduh bir meslek değildir demek istediği halde meslek-i sûfî yani 'sûfî severin' erbâb-ı akl ve irfâne nasıl kabul ettirecek bu meslek-i tarîkat ve hakikat ve marifetle hiçbir vechile temas etmediği halde şeriatle nasıl temas eder, hele makulâta dahi uymuyor bizi de böyle kabul etti erenler şahı deyip gittikten ibaret kalıyor. [31]

Siraceddin Efendi tarafından yazılan mektup zannıma kalırsa *Hadikatü'l-ebâr* nâm tezkire-i evliyâda Hacı Bektâş-ı Velî'nin Rûm'a hicretinde cezbeye düşüp ta'lîm ve teslik ve irşâddan külliye meslûbü'l-akl ve meczûbü's-sîret olarak imrâr-ı hayât ettiği mütalâasından ileri gelmiş, halbuki müellif tezkireyi ceddîm şeyh Halîl Sâhib Efendi'nin hatt-ı destiyle olan nüshasında buna bir kayıt tesadüf edilmeyip sonradan ashâb-ı a'râz tarafından derc ve ilave kılınarak bazı kütüphanelerine konulmuştur. Halbuki Veliyy-i müşârun ileyh'in Beşiktaş'da Neccarzâde Rıza Dergâhında şeriat, tarîkat, hakikat ve marifetten bahs eder, kâr-ı kadîm bir kitabı olup Bektâş-ı Velî'nin eseri olduğu Kethüdazâde fazl u şehir kazasker Mehmed Arif Efendi ile tilmizi evkâf nâzır-ı esbakı Kazasker Ahmed Tevhid Efendi'nin beyan ve şehadetleriyle sabittir. Bu halde Bektâş-ı Velî kâlen ve kalemen ve hâlen bir ekmel pîr-i rûşen-i zamirdir.

Yine ceddin Halil Sâhib Efendi merhumun *Behcetü's-sulûk* nâm kitabı da Hazret-i Pîr'in kutbu'l-vücûd ve irşâd olduğunu evliyâ-ı Türkistan faslında beyan eder. Saffet-i külli ashabından bir meczup olduğu hilâf-ı hakîkattir.

Ahmed İsameddin el-Hüseynî [32]

Cemaleddin Efendi'nin *Müdafaa* namındaki risalesinde birçok hatalarımız bulunduğu ve bu hataların kasdî olduğu yolunda idare-i lisân olunarak tarihi bir takım sözlerimize itiraz olunuyor.

Ez-cümle Kalender Çelebi tarafından çıkarılan isyana dair yazdığımız tarihi sözler Cemaleddin Efendi tarafından güya tekzip edilerek:

'Mezkur risalenin 11. cüz'ünün 18 ve 19. sahifelerinde Kalender Çelebi merhuma isyan ve şekâvet isnâd edilip dolayısıyla bu fakiri lekelermek hayal-i hamıyla güyâ Kânûn-ı Sultan Süleyman devr-i saltanatında sadrazamı bulunan İbrahim Paşa kumandasında üzerlerine asker gönderilip başına topladığı celâlî eşkıyasıyla külliye helâk edildiğini bazı tevarihte cümle-i mübhemesiyle hikaye ve rivâyet etmek müverrih-i mevhumu şahid-i zûr kabilinden olarak müfteriyâne iştirak ettirmek demek olmakla beraber tarihşinâsân-ı kirâmca malumdur ki ekser tevarihin ayrıntılı bahs ve hikaye eylemiş olduğu üzere usâtına Kalender Çelebi'nin serkerdelik ve baş boğazlık ettiği-ne dair hiçbir eserde kayd ve sarahat şöyle dursun bir ima ve işaret bile tesadûf edilememiştir [33] dedikten sonra, mürettep risalenin bühtân-ı sarîhane hiçbir müverrihin iştirak etmeyeceği tabiidir.'

Yolunda bir de hükm-i indî verilmiştir.

Nâci merhum sağ olsaydı:

Arzı bilmez, li ihladan li imladan bahsediyor.

Susturun, söyletmeyin sâfiyi bî-câ söylüyor

Müfred-i manidarını mutlak olarak bizim muarızaya karşı irâd ederdi. Çünkü bu meseleye dair elimizde birçok mesâil-i târihiyye var:

1. Ahmet Rasim Bey Efendi'nin ikinci cildini neşrettiği resimli ve mükemmel 'Osmanlı Tarihi'nin birinci cildinin 219. sahifesinde;

'Macar seferi hengamında Anadolu'da Bozok Sancağı'na 'Baba Zünnun' Vize taraflarında 'Domuz Oğlan' Adana'da 'Veli Halife' ve 'Hacı Bektâş oğlu Kalender' vesair namlarda 'birtakım Celali eşkıyası zuhûr etmiş idi. Vezir-i A'zam Paşa ile saırleri tarafından üzerlerine varılıp tarumar edildiler. 933/1527'. [34]

2. 1293 senesinde Mekteb-i Sanayi' Matabaasında basılan *Mir'ât-ı Târih-i Osmânî* isimindeki eserin 162. sahifesinde deniyor ki:

'Karaman isyanı Hiram Paşa'nın eser-i himmetiyle bertaraf olup serkerde-i eşkıyâ İran taraflarına firar eyledi. Bunu müteakiben Hacı Bektâş-ı Velî oğlu 'Kalender' nâm şahs birtakım serserileri başına toplayıp Amasya ve Karaman beylerini perişan eylediği haber alınmasıyla Sadrazam İbrahim Paşa lüzumu kadar askerle gidip bu serserileri kâmilten mahv ve perişan ettikten sonra İstanbul'a avdet eyledi'.

3. Müverrih ve muallim-i muhterem Mizan Gazetesi sahibi Mehmed Murad Bey Efendi *Târih-i Ebû'l-Fâruk* ismiyle neşr ettikleri târih-i Osmânînin üçüncü cildinin 228. sahifesinden itibaren Kalender Çelebi isyanını bütün safahatıyla yazıyor. Biz Çelebi taraftârına bunu bir vesika-i mühimme olarak ibrâz ediyoruz ve peyderpey yaptığımız tahkikatın en canlısı budur. [35]

Kalender Sultan Gâilesi

Bâlâdaki gâileler büyük bir gâile mukaddimâtı derecesinde kaldı. Meselenin ehemmiyeti bu gâilelerin, şunun bunun hırs ve şiddet eseri olmayıp esbâb-ı medeniyete müstenid ahvâl-i mevcûdeden mütevellid olmasında idi. Osmanlılık o sırada büyük bir buhran-ı ma'nevî geçiriyor idi. Anadolu ahalisi müzayaka altında idi. Sûret-i maişeti tâkati fersâ idi. Hükûmet zulmüne mahalli a'yânın itisafı inzimâm ediyordu.

Hak davasıyla müracaat ettikleri hakimlerden, kadılardan adalet yerine fazla bir zulüm görülüyordu. Halas ve teselli kapısını göremeyince rast gele vesilesiyle sarılıp isyan etmeye tereddüt etmiyorlardı. Celaliler Acem'e, Şiiliğe rabt-ı âmâl eylemeleri sevk-i vicdânîden ziyade, azâb-ı vücûd eseri idi.

Buhran âdî halka münhasır değildi. Tabakât-ı bâlâya da sirayet etmişti. Anadolu'nun kısm-ı a'zamı esasen ma'mûr, medeniyet-i İslâmiye usulü üzerinde mürettep kıt'aları muhtevî idi. Karamanlıların hatta Selçûkîler zamanından beri cârî olan usul ve teâmülleri vardı. Merbut oldukları o usul, bilhassa [36] hak meşru' bildikleri bazı imtiyâzât yeni âmirler tarafından ref' edilmiş, a'yân ve eşrâf tabakât-ı süflâyâ aşiret efrâdı derekesine indirilmiş, yeni sancak beyler, yerli a'yân ellerinden tımarları, mütevellilikleri zabt edip kısmen dönme yabancı olan bendegânına, kölelerine vermekte idiler.

Ahmed Paşa'yı Mısır'da isyana sevk eden merkezin umûr-ı mühimmesi daha vahim bir şekilde vilayetlere sirayet etmişti. Müşteki olan kadim a'yân-ı memleket esasen Osmanlılığın aleyhinde olarak muzır telkînât icrasına başlamışlardı. Güya idarenin riyaseti, İbrahim Paşa gibi 'Gavur Dönmesi' nisvan mahmîsi ellerinde kalmış, esasen hilâfet ve İslâmiyet bile tehlikeye edilmiş imiş. At Meydanı heykelleri Anadolu mutaassıplarının iddialarına göre putperestlik iddiası, hıristiyanlığın Müslümanlık yerine ikamesi imiş. Güya o putların etrafında erkân ve a'yân-ı devletçe 'gavurluk âyinleri' icra olunuyormuş. İbrahim Paşa'nın velimesi, şehzâdelerin sünnetleri bile bu nev âyinlere katılmakta idi.

İşte İstanbul'da olduğu üzere hamiyet ve teşrîfât-ı devlet dâiresinde kalmıyor. Diyanet ve milliyet dairesine kadar tevsi' ediliyordu. [37] Buhran bu sebeple kesb-i ehemmiyet ediyordu.

Hacı Bektâş-ı Velî ahfadından biri ortaya çıktı. Hilâfet ve İslâmiyetin tahlis ve teâlîsi davasını sürdürdü. Bunun için min tarafillah me'mûr edilmiş mehdi-i zaman olduğunu iddia etti.

Gâileler çarçabuk büyüdü. Otuz bin adam başına toplandı. A'yan-ı mahalliye, ulema, şüyuh, dervişân bunlara iltihak etti.

Vaka' merkez-i saltanatta telaşı mûcib oldu. Sadrazam İbrahim Paşa serdar tayin olundu. Yeniçeri askerlerinin ve mühimmatın bir kısmı ile Anadolu seferine me'mûr edildi.

Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa ve Karaman Beylerbeyi Mahmud Paşa bütün kuvvetleriyle serdarpaşanın ordusuna iltihak ettiler. Bununla beraber Sivas mülhakatından 'sahife' nâm ovada vâkî olan azîm bir muharebede serdarın ordusu perişan oldu. Hazine ve ağırlıkları asilerin yed-i gasplarında kaldı. Telefâtın miktarı çoklara ba-liğ oluyordu. Beylerbeyi Mahmud Paşa ile Alâiye Beyi Mustafa Paşa maktûllerin arasında idiler. (935/1529) [38]

Erbâb-ı kıyâmın bu muvuffakiyeti üzerine Dulkadiiriye imâret-i sâbıkası halkı dahi hemen ayaklandılar. Çünkü Ferhat Paşa'nın i'ti-saflarından dolayı en ziyade haksızlığa hedef olmuş kıt'alardan biri idi. Asiler dahi kıt'a-i mezbûrenin ehemmiyetine mebni oraya iltica ettiler. Bu vecchile Elbistan'da idare-i mülke esas kurmaya başladılar.

Vaka' büyüdü. İş ehemmiyet kesbetti. Her tarafa emirler gönderildi. Hudut haricine sefer icra olunduğu vakitteki tertip üzere Anadolu ordusu toplanmaya başladı. Nihayet ordu toplandı. İbrahim Paşa'nın emrine seksen bini mütecaviz asker muntazır oldu. Lakin sadrazam paşa ordunun kuvvetinden ziyade hüsn-i tedbirden semere göreceğini tahmin etti. Kendine mahsus sür'at-i intikal ve isâbet-i tedbir ile işe başladı.

Asi serkerdesi kendisine 'Kalender Sultan', 'Mehdi-i zaman' diyordu. Riyaset altında olarak saltanat ve hilâfeti tanzimen iade etmek iddiasına buyunuyordu. İdare-i Osmaniye'nin çığırından çıktığını, ıslahata muhtaç bulunduğunu, adalet ve saadet devrinin ihdâs olunacağı söylüyordu.

Lakin tavr u hareketi, icraât ve muâmelâtı, kavî ve emelleri [39] seviyye-i fikriyesinin basit, pek kalenderâne olduğunu

gizleyemiyordu. Maiyyetinin gizli kısmı, erkânı, ümerası ekseriya eski mevkilerini kaybetmiş a'yân-ı memleketten, ümerâ-yı sâbıkadandı.

Bunlara dervişin hâl ve şânı hoş gelmiyor, ondan tevahhuş ediyorlardı. İbrahim Paşa iş bu zayıf tomarı tedbirine hedef ittihaz etti, düşman üzerine gideceği yerde bulunduğu havalide adalet icrasına kıyam etti. Zulüm ve gadirleri tebeyyün eden ümerâ ve hukkâmı katl ettirdi. Haksız olarak zabt olunan emlaki ve vazifeleri eski sahiplerine iade etti. Umûr vâkıa-i tecavüz-kârânenin merkezi idarenin rızası hilâfında olarak mahalli idareler tarafından irtikap olunduğunu izhâr etmeye çalıştı.

Âsî serkerdelerini kaçak sûretiyle nezdlerine sevk olunan casuslar vasıtasıyla icraatından haberdar eyledi. En sonra pişman olup dehalet edecek rüesâyâ afv ile eski mâlikânelerinin iade olunacağını resmen vâd ve ilân ettirdi. [40]

Bunun semeresi çabuk görüldü. İbtida Dulkadiyiye a'yânı Kalender Sultan'dan ayrıldılar. Çünkü Elbistan halkı taarruzlarına hedef olarak ondan bîzâr olmuşlar, feryada başlamışlardı.

Dehalet edenlere sadrazam tarafından hüsn-i muamele edildiği şâyi' olunca, âsilerin takımları çözülmeye, dağılmaya başladı. Bakiyyesi dahi kolaylıkla perişan edildi. Bu muharebe yeniçeri erkânından Belalı Mehmed Ağa ile Deli Pervane Ağa'nın idarelerine verilmiş bir süvari müfrezesiyle asiler arasında Elbistan'da 'Başsan' namıyla maruf yaylada vâkı oldu. Kalender Sutan'ın kesilmiş başı İbrahim Paşa'ya takdim edildi.

Belalı Mehmed Ağa kapıcılar kethüdası oldu. Müteşekkik olan Padişah, İbrahim Paşa'nın âidatım on iki yük akçeden yirmi yük yani iki milyon akçeye (Dört yüz bin altın) iblağ eyledi. Sair ümera dahi o nispette iltifat ve terakkilere mazhar oldu. [41]

Kalender Sultan galesi bir eser-i isyân olmaktan ziyade, bir cümle-i inkılâb idi. Lakin riyâsettekilerin ehliyetsizlikleri işi akım bıraktı.¹²

12 Mizancı Murad Bey, *Târih-i Ebû'l-Faruk*, Tefeyyüz Kütüphanesi, c.3, s.284-288.

Tahlîlât

Şimdi elimizde bu kadar muteber ve mükemmel vesait bulunduktan sonra Ahmed Cemaleddin Efendi'nin Kalender Çelebi isyanını tarihlerin rivayetlerinden hariç göstermesi doğrusu şâyân-ı istiğrab bir gaflettir.

Şimdi biz bu isyanı, ahvâl-i rûhiyyesini ve bazı dekaikını tahlil edelim: Evvelâ bu muhakkaktır ki pîr-i sâni-i tarikat Balım Sultan hazretleri İstanbul'a gelerek şeref-i sohbet-i pâdişâhî ile müşerref olmuşlar ve birçok iltifat ve ikram-ı hazret-ı Hazret-i Süleyman'a (Kânûnî) mazhar olduktan sonra dergâh-ı Hazret-i Pîr'e avdet etmişlerdir. Balım Sultan'ın İstanbul'a ettiği seyahat 'Seyyid Ali' sultanın işaret-i ma'neviyyesi neticesidir.

Dergâh-ı Hazret-i Pîr'e verilen imtiyazâtın Kısım-ı a'zamı Sultan Süleyman Kânûnî -tâbe serâhu- hazretleri tarafından verilmiştir. Hatta bu hükmümüz Ahmed Cemaleddin Efendi'nin Müdafaa'sındaki fermânlarla dahi teyid eder. Sultan Mahmud-ı Evvel tarafından sudur [43] buyurulan iradeyi nâtik ve Müdafaa'nın 53. sahifesinde sûreti muharrer bulunan fermân-ı hümayunda:

'Evdâd-ı ızamım zamanlarında bâdehu merhum ve mağfurun lehüm Sultan Mehmed Hân ve Sultan Süleyman Han ve babam Sultan Sultan Mustafa Han -tâbe serâhum- ve ammim Sultan Ahmed Han zamanlarında eslafına verilen nişân-ı hümayûnlarda derç ve tasdîr vel-hâletü hâzihî...'

Mestur olmasına göre Sultan Süleyman-ı Kânûnî tarafından dergâh-ı Hazret-i Pîr'e birçok imtiyazât ve evkâf bahş edilmiştir. Bunlar Sultan Süleyman-ı Kânûnî'nin tarikat-ı Bektâşîyeye Balım Sultan irşâdıyla intisab ettiği yolundaki rivâyâtı teyid eden birer sûrettir.

İşaret-i ma'neviyye ile İstanbul'a gelen pîr-i sâni-i tarikat Balım Sultan hazretlerinin Sultan Süleyman-ı Kânûnî'ye mürşid olduğu zannı daha ziyade kuvvetlenir.

Tarîkat-i aliyye-i Bektâşîye'de pîr-i sâni olan müşârun ileyh Balım Sultan hazretlerinin 922 tarihinde tebdil câme-i nâsût ettikleri akabinde orada post-i niza' zuhûr ettiği eserimizin ikinci cildinin 17. sahifesinde beyan olunmuştu.

'Biz orada Hüdâdâd Çelebi ile Kalender Çelebi arasında post niza' vukû bularak Hüdâdâd Çelebi Kalender Çelebi'yi katl ettirdiği gibi Kalender Çelebi tarafdarânı dahi Hüdâdâd Çelebi'yi katl ettirerek hankâh-ı pîr 34 yahut 36 sene postnişinden hâlî kalmış ve ba'dehû Hazret-i Pîr-i Sâni'nin ecille-i ashabından bulunan Sersem Ali Baba hazretleri 958/1551 tarihinde mücerred posta kuud eylemiştir' demiştik.

Hatta *Mir'âtü'l-mekâsîd*'da beyan olunduğu üzere:

'Balım Sultan hazretlerinin âlem-i âhirete intikallerinden sonra çelebiler arasında ortaya çıkan rekabet ve dışardan vukû bulan müdahale ve şamatât dergâh-ı şerîfde sakin fukarâ-yı dervişânın emniyetini selb ederek tamam otuz altı sene mücerred postunu babagândan hali kalmış idi.' satırları büyük bir fitne koptuğunu gösterir.

Dergâh-ı hazret-i hünkârın sukun ve istirahatini bozanlardan başlıcası, ihtiraslarıyla mehdilik dava-yı bî-manasına kalkan dergâh-ı şerîfde hiçbir hakkı olmadığı halde Balım Sultan'ın bilâ veled vefatını müteakip 'Hacı Bektâş oğluyum' fahriyesiyle ortaya atılan ve Anadolu'nun asayişini ihlâl tasaddî ve halife-i Rasulullaha asker çekerek kıyam eylediğinden dolayı kellesi kesilen Kalender Çelebidir. [45]

İskender Çelebi ise *Müdafaa*'da inandırılmak istenildiği üzere Kalender Çelebi'nin oğlu değildir. Âli tarihinde (Künhü'l-ahbâr): İskender Çelebi'nin pederi Abdullah, onun pederi Hüdâdâd, onun pederi Mahmud, onun pederi Carullah, onun pederi Rasul Bâlî diye gösterilmiştir.

Rasul Bâlî ise Hızır Lala Sultan ibn İdris Hoca'nın oğludur. Bu sûretle Müdafaa'yı yazarların 'Kalender Çelebi mahdumu' gibi

gösterdikleri İskender Çelebi'nin- fermânda kullanılan lisan üzere- Hüdâdâd kolundan olduğu anlaşılır. Zaten Müdafaa'nın 68. sahifesindeki şu sözler kat'iyen birbirine, bir vesika ibraz edilmeden yazılmıştır:

'Bunun her noktasında bir türlü hata ve kizb mevcuttur. Evvela Hüdâdâd Çelebi Mahmud Çelebi'nin oğlu değil Rasul Bâli Çelebi'nin oğludur. İkincisi....' Müdafaa s. 68.

Lakin bu hüküm verildikten sonra bize bir vesika gösterilmiyor. Biz ise Âlî tarihindeki vesikayı ibraz ediyoruz. Hüdâdâd Çelebi ile kalender Çelebi arasında bir isyan zuhûr ettiği Mustafa Hân-ı sâlis tarafından verilen ve Müdafaa'nın 48. sahifesinde munderiç bulunan bir fermânda imâ ediliyor.

'Anadolu'da vâkî Hacı Bektâş zâviyesi vakfından müşârun ileyhin evlâdı iki sınıf olup birinci sınıf Mürselli denmekle ma'rûf, ikinci sınıf evlâd-ı Hüdâdâd denmekle meşhûd olup...'

Bundan anlaşılıyor ki Hacı Bektâş-ı Velî'ye iddia-yı nisbet eden Çelebiler iki kısma ayrılmışlar.

Âlî Efendi gibi o zamana ait vekayi'-i tahrir eden bir zâtın hata etmeyeceği bedîhî olduğundan İskender Çelebi'nin Kalender Çelebi ile bir niza' etmesi tarihen dahi muhtemeldir.

Bir de *Mir'âtü'l-mekâsîd*'da muharrer olup eserimizin ikinci cildine aynen geçirilen Çelebiler sülalenâmesiyle *Müdafaa*'da bize gösterilen sülalenâme arasında pek çok vardır.

Evvela Hızır Lala Sultan bin İdris Hoca bize başka bir isimle hem de Teymurtaş b. Hacı Bektâş ismiyle gösteriliyor. Ve menbaî, derece-i ehemmiyeti, mevsukiyeti hakkında hiçbirimizin ma'lûmâtı olmayan silsilenamenin tarih-i tahrîri ve tertibi hakkında kat'iyen bir ma'lûmât verilmiyor.

Hatta Seyyid Ali Sultan- ki el-ân Dimetoka'daki zâviyesinde medfun ve bütün erbâb-ı tarîkatın ma'lûm ve meşhuru [47] bulunduğu üzere Horasan erlerinden Seyyid Hüseyin Ata'nın mahdumudur- bile

Teymurtaş ibn Hacı Bektâş namıyla mevcut verilmek istenilen şahs-ı mevhumun diğer bir ismidir. Çelebi Cemaleddin Efendi burada iki şahs-ı tarihî ile bir şahs-ı esâtiri ve muhayyeli mezc ederek bir halita yapmış ve bunun Hacı Bektâş-ı Velî olan sahihi olmasını arzu ettiğinden tarih-i tarîkatın en açık ve mu'temed bir mahalline büyük bir yalan, müthiş bir desise sokmuştur.

Yine Çelebilerden Bekrî Vahdeti Efendi ile görüşen Şeyh Hüseyin Hüsnü Efendi hazretleri bu şahs-ı mevhum 'Teymurtaş ibn Hacı Bektâş' hakkında hiçbir ma'lûmâtı bulunmadığını tahrir etmesi 'Teymurtaş' namındaki şahsın bu mesaili kapatmak ve hatt-ı harekâtı güzelce temin edebilmek için ittihaz edilmiş bir hile-i siyasiyye yahut tarihiyye olduğu anlaşılır.

Zaten Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin mahdumu olmak üzere gösterilen Seyyid Ali Sultan nâm-ı diğer Teymurtaş b. Hacı Bektâş pek muhtelat bir şahıstır. Hem Hızır Lala, hem Seyyid Ali Sultan hem Teymurtaş isimlerini hâmil bu şahsı tahlil edince Hızır Lala'nın yahut Hızır Bâlî'nin Hazret-i Pîr'e [48] hizmet eden Sulucakarahü-yöklü İdris Hoca'nın Kutlu Melek yahut Kadıncık Ana'dan nutk ve nefsi-pîr kerametiyle tevellüd eden mahdumu olduğu ve Seyyid Ali Sultan'ın dahi Balım Sultan pederi Mürsel Baba'nın seyahat refikî ve Rumelide kâin namına muzaf Bektâşî tekkesinin banisi bulunduğu anlaşılır. Şu halde birisi mukaddem, birisi muahhar iki kişinin aynı zamanda, aynı vücûdda içtima etmesi tabiaten, mantıkan muvafık olamayacağından Hızır Lala ile Seyyid Ali Sultan'ın ayrı ayrı şahıslar olduğuna kanaat-ı kâmile hasıl olur.

Ve Hazret-i Pîr'in vefatından (581/1186) sene müddet güzeran ettiği halde bu kadar müddet esnasında yalnız Cemaleddin Efendi tarafından vücûdu ifşa edilen ve ancak Müdafaa'ya ismi geçen 'Teymurtaş' ismindeki 'şahs-ı gayr-i tarihinin büsbütün uydurma ve ve son zamanlarda yaşatılmış gibi gösterilen bir ucube-i tarihiyye olduğu da pek o kadar muhtac-ı teşrih değildir.

Çünkü üç ismin ikisi ayrı, ayrı şahıslardır. Ayrı, ayrı zamanlarda yaşamışlardır. İsimlerden birisi İdris Hoca sülalesinden bir zâtın -Hızır Lala'nın- ismidir. İkincisi de Horasanlı Hasan Ata denilen azizin mahdumudur ki Dimetoka'da medfun Seyyid Ali Sultan'ın ismidir. [49]

Üçüncüsü ise tarihte, tarih-i tarikatte resâil-i tasavvufiyye ve menakıpnameelerde nâm ve nişanı kerâmâtı görünmemiş 581 sene nâm ve zâtı mahfi kalmış ve ancak 328 sene-i hicriyesinde yalnız ve-himlerde zihinlerde vücûd bulmuş bir 'şey'dir.

Demekki Cemaleddin Efendi'nin Teymurtaş ibn Hacı Bektâş dediği şahıs yoktur. Bu zât Çelebilerin mebd-i vücûdunu teşkil eden Hızır Lala'dır ki Hoca İdris'in Kadıncık Ana'dan mütevellid mahdumudur. *Mir'âtü'l-mekâsıd*'daki silsilenâme ile Müdafaa'daki silsilenâme arasındaki farklar şunlardır.

Mir'âtü'l-mekâsıd'da gösterilen sülalenin Balım Sultan'a kadar olan kısmı:

Hazret-i Pîr'i hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh

Hızır Lala Sultan İbn İdris

Rasul Bâlî Sultan İbn Hızır Lala

Yusuf Bâlî Sultan İbn Rasûl Bâlî

Mürsel Baba Sultan

Pîr-i sâni-i tarikat Balım Sultan

Müdafaa'da ise şu sûretledir:

Hazret-i Pîr'i Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruh

Seyyid Ali Sultan, yahut Hızır Lala, yahut Teymurtaş ibn Hacı Bektâş-ı Velî

Rasul Bâlî İbn Seyyid Ali Sultan

Mürsel Bâlî İbn Seyyid Ali Sultan

Bâlî Sultan b. Mürsel Bâlî

Bu iki silsilenâme birbirine pek muhaliftir. Seyyid Ali Sultan'a Hızır Lala'nın mezcinden husule gelen hata-yı fahiş ile Teymurtaş ismindeki şahs-ı mevhumdan sarf-ı nazar, Yusuf Bâlî'nin mahdumu Balım Sultan'ın pederi olan Mürsel Baba'nın 'Seyyid Ali Sultan, yahut Hızır Lala, yahut Teymurtaş'zâde olarak gösterilmesi, Mürsel Baba ile Seyyid Ali Sultan'ın Rumeliye birlikte seyahat ettikleri nazar-ı dikkate alınırsa Cemaleddin Efendi'nin Müdafaa'daki silsilenamesinin pek ziyade tarihi hatalarla memlu olduğu anlaşılır.

Zaten silsilenamenin hangi tarihte tertip olunduğuna dair Müdafaa'da hiçbir satır yazıları olmadığı için doğruluğu hakkında şüphe ve tereddüt etmekte hakkımız vardır. Kalender Efendi'den sonra ismi silsileye geçen 'İskender Çelebi' Kalender Çelebi'nin mahdumu olmayıp muarızıdır. Bunun silsile-i vücûdu Hüdâdâd [51] Çelebi vasıtasıyla Rasul Bâlî'ye ittisal eder. Çelebiler arasında büyük muarazalar olduğu da şühnesizdir. Çünkü 'Mürselli ve Hüdâdadlı' namıyla iki fırkaya ayrılmış ve o vakit ki inüsaadâttan ancak Mürsellilerin istifadesi muhakkak olduğu için Bulam Sultan'm vukû-ı rihletini mütakip ikisi arasında cidâl-i müdhiş çıkmıştır.

Bunun post nizâi olduğunu söylemeye hacet yoktur. Halbuki asıl vâris-i tarikat ve mîrâs-ı hakîkatin hamili olan Balım Sultan hazretleri emânât-ı maneviyye tarikatı Sersem Ali Baba hazretlerine teslim ettikleri için bu niza arasında epeyce tehlikeler atlatan ve 34, yahut 36 sene boş kalan post-ı tarikat, mücerred babası tarafından ihya edildi. Balım Sultan'dan sonra mücerred postuna Sersem Ali Baba kuud etmiştir.

İşte Hızır Lala sülalesinin bir ferdi olan Kalender Çelebi Balım Sultan'm mücerred olarak vefatına müteakip post-ı tarikatı zabt ederek Andolu'nun her tarafından taire-i isyan ve fesad salmış ve nutk-ı Hazret-i Pîr-i Hünkârı başka türlü tevîl ederek [52] -ihtimal ki- kendisini evlâd-ı hakîki-i pîrden olarak göstermiş bir şahıstır.

Bütün tarih kitaplarında bu şakinin bu sa'yi bil-fesadın ismi Hacı Bektâş oğlu diye gösteriliyor. Mesailin künhüne dekaikına vakıf

olmayan bazı nâkis tettebbulu zevât, Hacı Bektâş-ı Velî gibi bir sâhib-i kemâlâtın böyle bir bağıye ced olduğuna teessüf ediyorlar. Halbuki künh-i mesele tamamıyla muvazzahtır.

Kalender Çelebi sahib-i Bektâş-ı Velî'nin nefsi-i evladlarından yani İdris Hoca'nın sulbundan tevellüd eden Hızır Lala sülalesinden bulunan Balım Sultan hazretlerinin rihletlerinden sonra Kalender Çelebi başına topladığı o baş ile bir takım sahif iddialara kalkışmış, '*mehdi-i sâhib-i zaman*' davasını öne sürerek senelerce müddet Anadolu'nun huzur ve istirahatini selb etmiş ise de hükümetin başına bela kesilen bu herif nihayet dergâh-ı şerife imtiyâzât ve evkâf bahşeden ve tarikat-i aliyye-i bektâşiye muhibbanından olan Sultan Süleyman-ı Kanunî rahmetullah tarafından yine Bektâşi tarîkine mensup yeniçeriler vasıtasıyla def edilmiş ve Kalender Sultan'ın kellesi kesildikten sonra ortalık sükûn bulmuştur. [53]

Şimdi insâf edelim. Ocaklarına Hazret-i Pîr'in duâ ve nefsi ettiğinden ve cümlesi tarikat-ı Bektâşi müntesibi bulunduklarından dolayı '*tâife-i Bektâşiye*' nâmıyla yâd olunan yeniçerilerin kendi pîrlerinin serdâr-ı tarikatlarının evlâdına kılınç çekmeleri dâire-i imkân dahilinde midir?

O yeniçeriler ki, ortalarında, gülbanklarında, sofralarında vel hâsılı her türlü muâmelâtında Bektâşiliği kendilerine rehber edinmişlerdir. Onların silsile-i pîrden gelen bir veliye kılınç çekmelerinin ihtimâli yoktur. Bâ-husûs Balım Sultan hazretlerine fevkalâde ihtirâmâtta bulunan Süleyman-ı Kânûnî'nin on sene sonra imtiyâzât ve evkâf bahşettiği bir dergâhın '*pîrzâdesini*' tenkil etmesi muhaldir.

Demekki hükümete karşı kıyam eden bu adam, Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin evlâdı değildir. Hızır Bâlî yani İdris Hoca sülalesinden olsa bile Hazret-i Pîr'in duâ ettiği bir hükümete daha doğrusu halife-i rasûl-i hüdaya karşı isyân etmesi, 'Mehdiyim' diyerek yalancılık mürâtilik eylemesi kendisinden hüsn-i zan-ı umûmîyi binâen aleyh nefes-i pîr olan 'Yurt Bekçiliğini' izâle eder.

Çünkü şeytan hâzin-i cennet olamaz. [54] Hacı Bektâş-ı Velî mücerredtir. Zirâ ne tarih, ne de kütüb-i menâkıb kendisinin teeh-hülüne dair ma'lûmât vermiyorlar. Bilakis tecerrüdüne dair elimizde birçok vesâik vardır.

Mücerredlik, *Müdafaa*'nın dediği gibi şîme-i peygamberîye muhalif bir hal değildir. Belki yukarıda geçen âyetin yani Yahyâ aleyhis-selâm hakkındaki nazm-ı celilîn İmam Fahreddin Râzî tarafından olan tefsiri okunursa hakikat meydana çıkar.

İmam Fahr Râzî tarafından muharrer *Tefsîr-i Kebîr*'in ikinci cildinin 225. sahifesinde Sûre-i Âl-i İmrân'ın yukarıda nakl ettiğimiz âyetini uzun uzadıya şerhinden sonra 'Hasûran' kelimesini tahlil ediyoruz. [55]

'Mezhebimiz ulamesi bu âyetle terk-i nikâhın, yahut terk-i tezevvücün efdal olduğunu ictima ettiler. Şöyle ki Cenâb-ı Bârî, Hazret-i Yahyâ'yı terk-i nikâh ettiğinden dolayı medh buyurmuş. Bu da terk-i nikâhın o şeriatte efdal olduğuna dâll olunmuştur. Şeriat-ı mezkûrede yani Hazret-i Yahyâ'nın mensup olduğu 'şeriat-ı Museviyyede' terk-i nikâhın şu vechile efdal olduğu sâbit olunca bu şeriatte de nas-sen ve aklen öyle olması icab eder. Amma Nass: '*Ülâikellezîne he-dallahü fe bi hüdâhümü'ktedih/İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy.*' (En'am 6/90) kavî-i ilâhiyesidir. Amma aklen sâbit olan her şeyde olduğu hal üzere kalmak aslıdır. Nesh ise hilâf-ı asıldır.' İmam Fahreddin Râzî¹³

Gerçi şeriat-i Müseviyye mensuhtur. Amel câiz olamaz. Tarzın-da bir iddia öne sürülecek olursa Cenâb-ı Peygamber sallallahu Teâlâ

13 "Âlimlerimiz bu âyeti, evlenmeyip bekâr kalmanın daha faziletli olduğuna delil getirmişlerdir. Çünkü Cenâb-ı Hak, Yahya (a.s.)'yı evlenmediği için medh etmiştir. Bu, evlenmemenin Yahya (a.s.)'nın şeriatında efdal olduğuna delâlet eder. O'nun şeriatında evlenmemenin efdal olduğu sabit olunca, aynı durumun bu şeriatda da, hem naklen hem de nassan böyle olması gerekir. Nassdan olan delile gelince bu, Cenâb-ı Hakk'ın, "Onlar, Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. O halde sen de onların gittiği doğru yolu tutup ona uy" (Enam, 90) âyetidir. Aklî delil de şudur: Mevcut olan şeylerde aslanan, o şeyin olduğu üzere devam etmesidir. Nesh ise, aslın hilâfına bir durumdur." İmam Fahreddin Râzî

aleyhi ve sellem efendimiz ‘Şeriatün men kablenâ şeriatün lenâ/Bizden öncekilerin şeriatler benim de şeriatimdir’ mealindeki hadis-i şerifi ileriye süreriz.

Bâ-hususu ‘Emvâliniz ve evlâdınız fitnedirler. Onlardan hazer [56] ediniz’ yolundaki âyet-i kerîme bu meseleyi daha ziyâde tavih edebilir.

İnkıtâ-i nesl felaketinin önünü almak için icrası musîb olan tedbirden birisi de nikahtır. Fakat Cemaleddin Efendi’nin ‘*nikahı terk eden evliya olamaz*’a yakın sözlerini red ederek yazacakları şeyin biraz hakâikine nüfuz etmelerini tavsiye ederiz.

Hacı Bektâş-ı Velî mücerredir. Balım Sultan zamanına kadar gelen silsile-i tarîkat sırf evlâd-ı İdris tarafından işgal edilmiş ve ‘Yurt Bekçiliği’ vazifesi bunlar tarafından ifâ edilmiş ise de Balım Sultan hazretlerinden sonra Çelebiler silsilenamesine giren Kalender ismindeki şakî bu nâmı lekelemiştir.

Zaten bizim Balım Sultan Müdafaacıların Bâlî Sultan dedikleri zât-ı şerif, tarîkatın ekâbirinden olup âyîn-i tecerrüdü tesis etmiş ve pîr-i sâni-i tarîkat addolunmuş. Bu zâtın silsile-i nesebiyesi mümted olmadığı (uzamadığı) için vefatından sonra münhal kalan meşihat postuna birçok kişi göz dikmiş.... Bunlardan başlıcası olan Kalender Sultan gâilesi esnasında ve daha sonraları dergâh-ı [57] pîr ötekinin berikinin elinde kalmış.... Nihayet mücerred babalarından ve pîr-i sâni hazretlerinin ecille-i hulefâsından Sersem Ali Baba kuddise sirruh mücerred postuna kuud etmiştir.

Balım Sultan’dan sonra Çelebi tarafdarânından Kalender Çelebi’yi silsile-i tarîkata idhal etmeleri ve Hacı Bektâş nâmını kendine fuzuli izâfe eden bu hâin-i devlet ve kâzib bed-tinet hakkında şehid lafzını kullanmaları pek ziyâde sezâvâr-ı teessüftür.

Hacı Bektâş-ı Velî mücerredtir. Çünkü Cemaleddin Efendi’nin iddiası üzere ‘Teymurtaş’ nâmında bir şahıs mevcut değildir. Menâkıb, tarih, rivâyât bu şahsın yaşadığına dair bir malûmât vermiyor.

Sonra bu şahıs pek ziyâde karışıkır. Teymurtaş ism-i mevhumunun yanında iki isim daha mezc olunmuştur. Bunların birisi Çelebiyanın silsile-i vücûdu ve İdris Hoca'nın mahdumu Hızır Lâla'dır. Diğer Rumeli'de medfun bulunan Seyyid Ali Sultan'dır.

Güyâ Hacı Bektâş-ı Velî'nin Kutlu Melek'den- nâm-ı diğer Fâtıma Nûriye'den- doğan çocuğunun bir ismi Teymur Taş, bir ismi Hızır Lâle, diğer ismi de Seyyid Ali Sultan imiş. [58]. ... Safsatanın, yalanın bu derecesine insan tahammül edemez.

Hele tarihin en mühim vakayiinden birisini teşkil eden Kalender İsyanını, 'tarihlerde böyle vak'a yoktur, olamaz' diye iddia eden Cemaleddin Efendi'nin iddia-ı vâhisi tarihe yabancı olmaktan ziyade bir şakinin mazisini, nâmını temizlemek kazıyyesini mebnidir. Bütün tarihlerde mezkûr ve kendi sülalesine aid olduğundan dolayı kendisinin bizden ziyade vukufu olması lâzım gelen bir meselede Cemaleddin Efendi'nin bu sûretle ibrâz-ı tecâhül ve mükâbere etmesi tabiiliğiyle beraber acınacak bir haldir. [59]

İkinci Mektup

Yine İsmâmeddin el-Hüseyinî Efendi hazretleri tarafından irsâl olunmuştur.

Bektâşî Sırrı nâm eser-i âlînzide Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri'nin terceme-i hâl ve silsile-i tarikatleri beyan buyurulduğu sırada Üsküdarî Şeyh Hüseyin Hüsnî Efendi ile Burusevî Nâilî Efendi'nin mütalaa-i muhakkıkâneleri makrûn-ı sıhhat, mutabık-ı âsâr ve hakîkattir. Ancak Siraceddin ve Ahmed Nûreddin Efendilerin veliyy-i müşârun ileyh hakkındaki ma'lûmâtlarının fıkdanı cihetiyle i'tirazları vâhîdir.

Cemaleddin Efendi'nin Müdafaasına gelince: Hazret-i Pîr'in müteehhil olduğu ve Teymurtaş nâmında bir oğlu olduğu rivâyeti külliyyen bî asıl ve esâs olup nezdimizde mevcûd *Nesemât-ı Rûhâniyye*, *Mir'âtü'l-ibrâr*, *Bürhânü's-sâlikîn*, *Menâkıb-ı Ricâl-i Çiştîyye*, *Lehcetü'l-bütûn*, *Menâkıb-ı evliyâ-ı Horasân*, *Hadîkatü'l-ebdâl* [60] *Menâkıb-ı tezâkir-i evliyâ*'da mücerred olarak vefat ettiği ve Rûm'a

teşriflerinde âlem-i istiğrakta bulunması tehhül gibi gâile ile meşkul olmalarına mani-i cihet-i istiğrakları olduğu ve daha önceden de hasebûs-sülûk tehhül etmediği musarrah ve âsâr-ı mezkûre'nin müellif ve muharrirleri ise eâzım-ı muhakkıkın ve kibâr-ı evliyâullahtan olduklarına nazaran '*evlâd-ı sulbiyim*' diye iddia nisbet eden Cemaleddin Efendi'nin bu hussutaki rivâyeti sırf hakîkata mugayir olduğu güneş gibi ayandır.

İş bu haber-i vâhidi tevatüren isbat ile reddederim. Gösterdiğim eserler gibi kesin delilleri varsa müracaat ve mütalaa için açıklamalarını talep ederim.

Yoksa '*kerâmeti kendinden menkul evliya*' gibi eser ve rivâyet kabul olunmaz. Hatta meşahirden Karalı Ahmed Sultan, Abdu'l-Murad, Abdu'l-Musa, Hızır Lala, Sarı İsmail, İdris Hoca gibi hem sohbetleri olanlar meyanında Teymurtaş gibi bir isimle tesadûf olunmuyor.

Bu nevzuhûrun şu birkaç sene zarfında menfaat için gösterildiği ve tedarik edildiği gözlülere gizli değildir. [61]

Bir de Müdafaalarına kendilerini silsile-i neseb ile de Hazret-i Pîr'e vâris-i tarikat göstermek istiyorlar.

Biz Hazret-i Pîr'i kudemâ-yı evliyâ-ı Türkistan ve urefâ-yı tarikat-ı Hâcegân'dan tasavvufî eserleriyle bir veliyy-i kâmil olduğuna cümleyi i'tiraf ettirmiş olan Hoca Ahmed Yesevî kuddise sirruhu'l-melikü'l-kavî hazretlerinin meslek-i aliyye-i mutasavvifânesine sâlik ve ale't-tarik alırız. Lokman Horasânî vasıtasıyla kerâmet ve kemâlâtına vâris ve mâlik buluruz.

İddia-yı nisbet-i tarikat eden zâtla Çelebiyân-ı sâlifede ne kavlen ne de hâlen bir eser-i tarikat görmüyoruz. Ancak bunlar 'Sûfî süreği' tabir olunur ve birkaç kısma taksim olunmuş olan taifenin reisi olarak kabul olunmuşlardır.

Tâife-i mezkûrede turuk-ı aliyye müntesibâtı gibi bir neşe-i tarikat gören çeşm-i insâfa acaba tesadûf edilmiş midir!.

Eserden müessire istidlâl lâzım gelir. Bu taifeden pek çok kimseleri kendilerince urefa addedilen dedelerini görmekteyiz ki değil hakikat ve marifet hatta tarîkatten bile zerre kadar bir ma'lûmâtları yoktur. [62]

Bir şeyhin fazl u kemâli dervîşânıyla sâbit olur beyân-ı hakikatte garaz olmaz. Tarihçi, yazar, müellif tarafsız olmalı, eserini gayet insaflı ve eserini tarafsız olarak yazmalı. İtirazlar ortaya çıkar diyerek muhakkık ve müdekkik kimselerin eserlerini kaynak ittihaz etmeli, doğru söylemeli, menfaat-i âmmeyi, bâis-i akvâl ve rivâyâtı göstermeli.

Müdafaada bunlara kat'iyen riâyet edilmiyor. Yalnız sadece menfaat için, iddia sahibini isbat için devirlerin müsevvedât sûreti gösteriliyor.

Bu, mahkeme sırasında hasma karşı müdafaadır. Ehl-i tarîka karşı beyân-ı hakikat olamaz, zirâ umûma faydası yoktur.

İkinci, ahz-i intikam için Hacı Hasan Baba ve Mehmed Ali Dede'nin zemm-i kadehinden ibaret kalıyor. Mehmed Ali Hilmi Dede ise fazl, cûd ve sehâsıyla teferrüd etmiş ve her sınıfın mazhar-ı hüsn-i kabulü olmuş bir zâttır.

Merhumun kavlen ve fiilen eseri meydandadır. Devr-i menhus-ı istibdatta Hazret-i Pîr'de, dedebabalığından siyaseten dûr edildiği halde temkin ve istikametten bir an hâlî olmayarak ve eli kalem tutarken [63] müsebbiplerinin bile aleyhinde muhibbanına bir evrâk vasiyet bile bırakmamıştır. Ve kimse hakkında zemm-i kadeh gibi bir sözü mağfur müşârun ileyhten işitilmemiştir.

Müdafaaya karşı muhibbanından pek çok latif-dîdesi vardır. Lakin cevaba tenezzül etmiyorlar. Çünkü Müdafa ma'kûl olmalı. Meşrutiyet zamanında düşmanlıkları terk etmeli. Kalplerin birlik olması İslâm'ın şiarındandır.

Bir de Merzifon'daki Pîr Baba dergâhı şeyhi Bekir Vahdeti Efendi merhumun mütegalibeden olduğu ve oğlu Hamdullah Efendi

akrabasından bulunduğu halde anı dahi zemmetmesi 'Müdafaa'yı nazar-ı âmmeden dûr ve bu babda tafsîlât verenlere karşı mehcûr edecektir.

Çelebiyân-ı eslâfın meslek ve meşrepleri hakkında Bekir Vahdetî Efendi merhumun eseri mevcuttur... fefhem.

İsamüddin el-Hüseynî [64]

Açıklanan hakikatların mütalaasından artık anlaşılabacaktır ki Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri birçoklarının i'tikadı vechile mücerred olarak yaşamışlar ve hâl-i rihletlerinde dahi mücerred bulunmuşlardır.

Önde gelen dervişlerinden İdris Hoca'nın zevcesi dahi Hazret-i Pîr'in hademâtında bulunmuşlardır. Müdafaacılar burada da büyük bir hataya uğruyorlar. İdris Hoca'nın zevcesi Kadıncık ana yahut Kutlu Melek nâmıyla tanıdığımız azizeyi İdris Hoca'nın kerimesi olmak üzere gösteriyorlar.

Hatta Müdafaa'nın 10. sahifesinde:

'Efvâh-ı nâsda söylendiği vechile Hazret-i Pîr'in mücerred olarak otuz seneye karîb sâhibü'z-zevc ve nâmahreminde bulunan Kadıncık Ana'nın hanesinde bulunmasına me'mûrîn-i hükûmetin taassubu derkâr olan ahalinin müdahale ve mümânaatı tabii olduktan mâadâ müşârun ileyhî hâiz oldukları derece-i velâyet ve muktezâ-yı şerîat ve tarîkatın bu hale asla ve kat'a müsade etmeyeceği bedihî ve bedî-dârdır.'

Sözleriyle Hazret-i Pîr'in âlem-i tecerrüdde bulunması müstebâd ve bir çok mehâzir-i muhîtaya ve şer'iyye ile muhat gibi gösteriliyor.

Malum-ı umûmîdir ki Hazret-i Pîr vâcibü't-tevkîrin Rum'a vürûdünü yedinci asr-ı hicrî evâhirindedir. Çünkü medfen-i [65] mübarekleri bulunan kasaba civarında 28 yahut 30 sene kadar ömür sürdüğü muhakkaktır.

Tevellüd-i âlilerinin 645/1248 olmasına menâkıbı velayetlerinde devr u dirâz bahsedildiği üzere kırk sene bir somyada ‘ihtimal ki bu kırk sene takrîbi ve mübalağalıdır’ ve bil-âhire müteaddid mahall-i mübâreke ve ziyâretgâh-ı rûhânide ihtiyâr-ı halvet etmiş olmalarına nazaran Rûm’a teşriflerinde 50 yaşını geçtikleri anlaşılıyor. Nâilî Efendi’nin evvelce mûnderiç bir mektubunda olan beyânâtı bu tarih-i veladet meselesini karıştırmakla beraber izhâr-ı hakîkate yardım etmiştir. Nâilî Efendi hazretleri Hoca Ahmed Yesevî’nin vefat tarihlerini sırr-ı rişte ittihaz ederek tarih kaydında bir fark-ı azim gördüğünü ve büyük telakkıyat olarak Hoca Ahmed Yesevî 650/1253 tarihinde vefat etse ve Hazret-i Pîr’in veladeti de asgari olarak 640/1243’a kadar çıkarılsa on yaşında mülâkât ve bey’at-ı tarikat-ı kabile olamayacağını bildirdiler.¹⁴

Nâilî Efendi hazretleri Hoca Ahmed Yesevî’nin târih-i rihleti 660 tarihlerinde olmak üzere kabul ediyorlar.

Halbuki ‘Eflâki-i Mevlevî’ ismindeki ricâl-i tarikat-ı [66] Mevlânâdan bir zâtın Mevlânâ’ya ve tarikat-ı Mevleviyyeye dair yazdığı *Tezkire-i Eflâki* nâm mecelle-i kadîmede:

“*Râviyân-ı âdel ki bâ esâlib fazl âreste ve pîrâste bûdend. Rivâyet çenân kerdend ki Hacı Bektâş Horasânî Baba Rasûl bûd ki der meliki Rûm zuhûr kerde bûdend ki.....*”

Parçasıyla başlayan uzun Fârisüyyü’l-ibâre bir makalesinde Hacı Bektâş-ı Velî’nin Hazret-i Mevlânâ’ya bir dervişini gönderdiği uzun uzadıya hikaye ediyor.

Eflâkî tezkiresinin Kütüphâne-i umûmîde bulunan bir nüsha-i nefisesi eserin 771/1370 tarihlerinde telif olunduğunu gösteriyor.

Hazret-i Pîr’in vefat tarihiyle 738/1338 senesiyle *Eflâki Tezkire*’sinin tarih-i tahrîri 771 senesi arasında pek büyük ve uzun bir zaman yoktur. 33 senelik bir fark vardır.

Hazret-i Mevlânâ'nın tarih-i intikallerinin mukayyed olması ve Hacı Bektâş-ı Velî'nin Sultan Orhan zamanını idrak ve bütün Tevârih-i kadime ve cedîdede mezkûr olduğu üzere yeniçeri ordusunun âvân-ı teşkilatında ocağa duâ ettiği ve elde bulunan *Velâyetnâme*'nin [67] Türkçe olarak muharrer bulunması Eflâkî'nin burada yanlışlığını zannettirir.

Buradaki galatât-ı târihiyye ise doğrudan doğruya vekâyî'i zabt ve kayda ihmâl ve teseyyüb edenlerin zâde-i gafletleridir.

Hacı Bektâş-ı Velî'nin Rûm'a hicretlerinde sinn-i şeyhûhete geldiği muhakkaktır. Bâ-husus kırk sene ibadet ve halvet-i mütamâdiye, cihadün fî sebîlillâh, emâkin ve medâyin-i mukaddeseyi ziyaret için seyahat Hazret-i Pîr-i vâcibü't-tevkirin her halde lihye-i mübârekelelerini ağartmıştır.

Rûm'da ilk mihmân oldukları mahal Yunus Makremî ahfadının yedi hânedan ibaret karyesindeki İdris Hoca'nın menzili idi. Karyenin üç hanesi İdris Hoca'nın diğer mahdumlarının idi. Diğer üç evlerde ise diğer bir mahalden hicret eden üç aile ikamet ediyordu.

Karyenin, yani Suluca Karahöyük Karyesi'nin Yunus Makremî'yi Sultan Alâeddin Selçukî tarafından yurtluk memlekette oldukça sâhib-i nüfuz oldukları anlaşılır. Bâ-husus Hazret-i Pîr-i hünkârın misafir oldukları 'İdris Hoca'[68] büyük mahdum olduğu sebeple sâirlerinden ziyade karyenin sâhibü'l-kelimi olmak lâzım gelir.

Hacı Bektâş-ı Velî Hazretlerinin uzun müddet mücâhede ve riyâzatla meşgul bir pîr-i kâmil olduğunu tasdik edince ve Makremîlerin kendi yurtluklarına mihmân olarak evâhir-i ömrüne kadar orada yaşadıkları malum olunca '*nâmahremi bulunan Kadıncık Ana'nın hanesinde bulunmasına me'mûrîn-i hükûmetin ve taassubu derkâr olan ahalinin müdahale ve mümânaati tabii olduk nümûadailh'* sû-i zanlarının vücûdu bulunduğuna inanılmaz. Çünkü ben evime bir ihtiyar zâtı misafir etsem ve sekizinci asr-ı hicride değil, hatta kurûn-ı ûlâda bulunsam kimse bana bir şey diyemez, herkesin evindeki mihmanına kimsenin bir şey söylemeye hakkı yoktur.

Hükümet böyle işlere karışamaz. Ahalînin müdahale ve mümânaatı da müsteb'addır.

Çünkü Sulucakarahöyük'de Makremîler'in nüfuz ve iktidarı ziyadedir. Kendi yurtluklarında başka yabancı adamların yani seken-i sâirenin kendi misafirlerine mümânaatı müstahildir. Bu sû-i zan meselesi her ne sebeple mebni ise velayetnâmelerin menâkıbı meyanına geçmiştir.

Velâyet ve kerâmâtına herkesi inandıran Hazret-i Hünkâr'ın [69] tecerrüdünü ve İdris Hoca'ya mihman olmasını gayr-i mümkün göstermek ve hususiyle halkın sû-i zannına düştüğünü zannetmek Müdafaad'dan ziyâde acınacak bir hükm-i sahîf ve nâ-ma'kuldür. Yaşını, başını almış bir zâtın bir hânede mihmân olması kimseyi sû-i zanna düşüremez. Yok Cemaleddin Efendi Hazret-i Pîr'in bu kadar mücâhedât ve halvât-ı aliyyelerini ve elli, altmış yaşlarına yakın Rûm'a geldiklerini de inkâr ediyorlarsa o başka!

Biz bu kadar inada karşı tabii susarız. Kadıncık Ana'nın Hazret-i Pîr-i Hünkâr'ın hizmetini görmesini makâm-ı vilâyet ve muktezâ-yı şeriatle muhalif görmek pek abestir. Evliyâ-ı Hüdâ arasında tâife-i nisâdan birçok müntesibeye, dervîşeye mâlik olanlar pek kesirdir.

Hizmet, muttakilere mani' olamaz. Meşreb-i evliyâda tehâlûf buna cevaz verir. Bâ-husûs Hazret-i Pîr gibi senelerce mücâhede-i merdâne ile terk-i mâsivâ etmiş bir veliyy-i deryâ-dil olursa....

Hakk'ın tasdik zamanıdır.

Tarih elimizde vekâyi'-i sâlifenin, muâmelât-ı mâziyenin bazı noktalarını gösteriyor, ma'lûm olan nûkât: meçhul ve müphem kalan [70] vakâyi'i tenvire yardım ediyor. Asırlarca meçhul-i ebedî kalan kitâbeler, ilmin kudret-i kâşifânesiyle hal ediliyor. Kurûn-ı güzeste-nin butûn-ı muzlimesinde yaşayan bir kahramanın hayatı, tarih için bir sahife-i mesture iken bir taş, bir sütun, bir şiir onu aydınlatıyor. Demekki ma'lumât, mübhematın inkişafını yardım ediyor. Eslafın hataları tashih edilerek, mübhematın teşfi ve istihracı için vekâyi-i

ma'lûman nükâdâne bir tettebbu'la karıştırılrsa verilecek hükümler ondan sonra verilse daha iyi olur. Daha ziyade menâfi' iktitâf edilir. Cemaleddin Efendi'nin "Teymurtaş için Hacı Bektâş" nazariyesinin esasını size tarihen hal edeceğim. Artık ondan sonra tasdik edilmek lâzımdır ki Müdafaa'nın hükümleri galatâtta başka bir şey değildir. Hem de öyle galatât-ı târihiyye ki yek nazarda insan hemen inanıverecek.

Hacı Bektâş-ı Velî'nin müteehhil ve binâen aleyh evlâda mâlik olduğunu bize isbât için Üsküdar'da Himmetzâde dergesinde pek eski ve yazma bir nüshası bulunan târîh-i selâtin-i Osmâniyye nâm târîh ibrâz olunuyor. Biz her vesikayı tedkîke mecburuz. [71]

Hacı Bektâş-ı Velî'nin Teymurtaş İsminde Bir Oğlu yoktur

O tarihin 49. sahifesinden Müdafaa'ya şu satırlar aynen alınmış:

"Selâtin-i Osmân Hazretleri mahdumlarından Ali Paşa¹⁵ biraderi Orhan Gazi hazretlerine terk-i saltanat ve ihtiyâr-ı uzlet buyurduklarında asâkirinin iksâ ve ilbâsındaki muhalefet ve mücanesetin ref'i-ni tavsiye eylemesi üzerine asâkir-i Osmaniye'nin bidâyet teşkilinde Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri duâ ve yeniden alâmet-i iksâ buyurmuş olduklarından Orhan Gazi hazretleri asrında bulunan ve İdris Hoca'nın kerimeleri olan Fatıma Nûriye Hatun'dan mütevellid ve Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin sulb-i sahih ve nesl-i pâkinden mütehassil, mahdum-ı necibleri Seyyid Ali Teymurtaş b. Seyyid Mehmed Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerine varıp destini bûs edip elbise ve kisve hususunda müşârun ileyh Seyyid Ali Teymurtaş ibn Hacı Bektâş-ı Velî ile istişare ve isti'zân birle 'hayrus-siyâb el-ebyazu/elbisenin hayırlısı beyaz olandır' hadisi nebevîsine imtisâlen 'Akbörk' yani beyaz kisve iksâsı müşârun ileyh Seyyid Ali Sultan tarafından emr ve tensib buyurulmasıyla yeniçeriye Akbörk ve kisve o zamandan kaldığı..." [72]

Yine dergâh-ı mezkûrun kütüphânesinde bulunan ‘Risâletü’l-tâc li-Sâdeddin Süleyman Efendi eş-şehr bi-Müstakimzâde’ ünvanlı kitap dahî böyle bir şey yazıyor. Müdafaa aynen nakletmiş:

“Merhum ve mağfurun leh Sultan Murad zamanında askerde kesret-i ecnâs-ı müstevcib iltibas olmakla tevzi-i libâs, tefrik-ı esnafa esas ittihaz kılınıp ‘Bektâş Paşa’ delaletiyle Burusa’ya celb ve davet buyurulan Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin mahdum-ı necâbetleri Seyyid Ali Teymurtaş İbn Hacı Bektâş ve evlâd-ı Pâk-i Mevlânâdan Emir-şah Efendi marifetleriyle yeniçeriye ve mülâzimân-ı dergâh bulunan a’yân-ı devlet ve erkân-ı saltanat ‘Barata’ tabir olunur keçeden börk....’

Bunların nazarda mevsuk ve muhakkık vekâyi’ gibi görünür. Fakat müellifi meçhul olan ilk risâle-i târihiyye ile Sâdeddin Efendi’nin tâc risâlesindeki hakikî gibi gösterilen bu haberler biraz tetkik olursa pek medsus, pek ziyade muharref olarak meydana çıkar.

Mir’ât-ı tarîh-i Osmânî’de Sultan Orhan vekayiinden bahs edilirken 18. sahifede diyor ki:

“Bu muzafferiyetten sonra İzmit civarında bulunan her ki Hisâri dahi sonraları devlet-i Osmâniye’nin vekâyi’-i meşhûresini [73] kazanmakla şöhret olan, ‘Teymurtaş Paşa’nın pederi Ali Bey vasıtasıyla zamîme-i memâlik-i Osmâniye ettirildi.”

Şimdi anlaşıldı ki tarihin sîmaları arasında Teymurtaş Paşa namında biri varmış. Bunun da pederi Ali Bey fütuhata uğraşmış bir mücahitmiş. Tarihşinâs-ı şehir Murad Bey Târih-i Ebû’l-Faruk’un birinci cildinin 58. sahifesinde şu satırları yazıyor.

“İzmit’in dağ cihetinde ‘Koyunhisar’ nâmıyla maruf bir burç vardı. İzmit’in anahtarı makamında idi. İbtida bu burcun fethine karar verdiler. İhtiyar Aykut Alp ile oğlu Kara Ali Bey buna me’mûr edildi.”

Ma’lûmâtımız burada biraz daha tevessu’ etti. Teymurtaş Paşa’nın pederinin ismi Kara Ali Bey ve büyük babası da Aykut Alp imiş.....Ahmed Râsim Bey Osmanlı tarihinin on ikinci sahifesinde

Mudaniye Körfezi'nin karşısındaki 'Kalu Limni'¹⁶ adasına 'Kara Ali' nâmındaki serdarımızın bir miktar askerle kayıklara binip çıktığını ve bu Kara Ali denilen zâtın Aykut Alpzâde olduğunu yazıyor. [74]

Ve yine târih-i mezkûrun 26. sahifesinde Osmanlıların Rume-li'ye ulaşmalarını söylerken "Teymurtaş Paşa'nın şehzâde Süleyman Paşa'nın sâlinde bulunduğunu söylüyor.

Müdafaa sahibinin Hacı Bektâş-ı Velî oğlu olmak üzere gösterdiği Teymurtaş İbn Hacı Bektâş bu sefer karşımıza Teymurtaş Paşa olarak çıkıyor. Hatta *Müdafaa*'nın 36. sahifesinde silsile-i tarîkatın Teymurtaş'tan bahs eden kısmında:

"Müşârun ileyh şehzâde Süleyman Paşa ile beraber Rumeli'ye geçerek Dimetoka'da isimlerine izafetle meşhur dergâhı teşîs-i bina etmişler ve bilahare yani 805/1403 senesinde irtihalleri vukû bularak mezkûr tekiyyede medfun bulunmuşlardır" deniliyor.

Biz Teymurtaş Paşa'yı Hacı Bektâş Velîzâde değil ihtiyar Aykut Alp hafîdi ve Kara Ali Bey denilen mücahidin mahdûmu olmak üzere biliyoruz. İşte tarih elimizde.

Tarihte Teymurtaş Paşa'yı o zaman Gazi zamanından sonra Murad Hüdavendigâr Gazi vaktinde görüyoruz. 780/1379 tarihlerinden sonra Manastır, Pirlipe, İştîp, Karabel denilen yerler Teymurtaş Paşa tarafından zabt edilmiştir.[75]

Hatta Mizancı Murad Bey tarihinin 111. sahifesinde deniyorki:

"Bu sırada Lala Şahin Paşa vefat etti. Rumeli Beylerbeyliği Emiralizâde Teymurtaş Paşa'ya tevcih olundu. Bu tevcih vecihi idi. Hayrettin Paşa dahi sadrazam sıfatıyla artık umûr-ı idâreye cidden müdahale ediyordu. İşler eyiliğe yüz ttuttu. İdarenin yegane bozuk olan çarhları Lala Şahin Paşa'nın ehliyetsizliği ile Sultan Murad'ın ona karşı olan zu'fu idi."

16 Emir Ali, yahut İmirali adasıdır ki, Emir Kara Ali beyin fethinden dolayı ve-rilmiş bir namdır.

"Hayreddin Paşa'nın inzimâm-ı re'yiyle Teymurtaş Paşa askerî ve mülkî güzel tedbirler ittihaz etti. Sipahi askeri imzasını Rumeli'de iskan etti. Büyüklere zeamat namıyla, küçüklere timar ünvanıyla vâridât temin edildi. Derebeylik usulü üzere fetih olunan yerler taksim olundu. Zabt ve rabtı temin edildi. Artık bu usul Rumeli'de dahi ta'mim edince fütuhata muhatarasız devam olunabilecek idi."

"Vevinik" nâmıyla ihdas olunan asker-i muâvene Teymurtaş Paşa'nın eseridir. Vevinik muharib demektir. Hristiyanlardan alınır- lar, beslenirler, sefere iştirak ederler. Sipahilerin atlarına, yemlerine bakarlar. Ağırılık nakl ederler. [76]

Ordugâh kurulup kaldırılırken hizmet ederler. Yani ordunun iç hizmetlerinde bulunurlardı. Bunlar bu sayede vergiden, rüsum- dan muaf olurlardı. Yegane olan şu imtiyaza muharebe yağmasından hisseyâb olmaları munzam olurdu. Bunun için kemâl-i müsaraatle Vivinik sıralarına herkes koşardı.

Teymurtaş Paşa'nın umûr-ı askeriye riyasetine geçmesi üzerine Sofya feth olundu. Köstendil, Niş onu takip etti. Diğer taraftan Selanik etrafı feth olundu. Selanik'ten Manastır'a doğru çapullar icra edildi. Kuzeye doğru dahi çapul icra olunarak Köstendil ve Niş müf- rezeleri ile temas vâkî oldu. 784

Büyük Kostantin'in vatan-i aslîsi, Sırbistan'ın da en büyük mer- kezi bulunan Niş şehri yirmi beş gün kadar mukavemet edebildi. Teymurtaş Paşazâde Yahşi Bey'in kahramanlığı sayesinde feth olun- du." Târih-i Ebû'l-Fârûk.

Tarihin diğer bir noktasında Macar Kralı Sigismund (ö.1437)'a karşı olan muharebede Teymurtaş Paşazâde Umur Bey ismindeki sergerdenin mücahedatından bahs olunuyor. Şöhret olan vak'ada [77] yalnız Teymurtaş Paşazâde Umur Bey fırkasının iki binden zi- yade esir aldığı mukayyedir."¹⁷

Hülasa

Tarih Teymurtaş Paşa nâmında bir zât tanıyor. Bu zât neslen Türktür. Babası Marmara Denizi'ndeki Emir Ali yahut İmrallı adasının vesair beldelerin fethi Emir Ali, yahut Kara Ali Bey'dir ki onun pederi de Ertuğrul Gazi rufekâ-yı mücâhidininden Aygur Alp'tır. Teymurtaş Paşa, tarihin en yüksek simalarından birisidir. Rumeli fütuhatında, yani Bolayır fethinde bulunmuş, Rumeli'nin birçok mahallerini zabt ve teshir etmiş. Bahusus pek büyük bir usul olmak üzere umûr-ı askeriyede de birçok ıslahata muvaffak olmuş. Rumeli Beylerbeyliği etmiş Karamanoğlu tarafından yakalanmış.

Esir edilmiş, kurtulmuş,

Velhasıl tarih neslini, vukûâtını hatta Yahşi ve Umur Bey isminde iki oğlu bulunduğunu yazıyor.

Teşkilat-ı askeriyye'nin Çandarlı Mevlana Kara Halil, Şehzâde Süleyman Paşa, küçük şehzâde Murad Bey tarafından tertibi deruhte [78] edilmiş mevcut bulunan ihtiyâr Alplerin de reylerine müracaat olduğu tarihin en mevsuk vukûâtındandır.

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin dahi hırka yenlerinden teberrûken bir parça ihsan ettikleri ve ocağı hayır duâ ettikleri mukayyidât-ı mevsuka-i tarihiyyedendir. Hal böyle iken Seyyid Ali Teymurtaş b. Hacı Bektâş'ın 'Akbörk' vesair kisveleri tanzim etmesi neden icab ediyor. Yoksa tarihin yazdığı yanlış da Himmetzâde tekyesindeki meçhul kitabın yazdıkları mı doğru. Hacı Bektâş-ı Velî'den sonra her nasılsa üç ismi hâmilan silsileye giren bu 'Seyyid Ali Teymurtaş' mademki Cemaleddin Efendi tarafından Süleyman Paşa ile beraber Rumeli'ye geçmiştir diye iddia olunuyor...Bu zât Hacı Bektâş-ı Velî'nin oğlu değildir. Belki Seyyid Ali, yahut Emir Alizâde Teymurtaş'tır ki kaydeden tarihçi 'Teymurtaş b. Emir Ali' sözünü Seyyid Ali Teymurtaş haline çevirerek ve tahrif ederek ortaya hayali bir şahıs koymuştur.

Risâle-i Tâc ile ma'hûd tarihteki haber bu sûrette muharreftir. Teymurtaş ismini tarih yalnız böyle bir şahsiyyet ile gösterir. Cemaladdin Efendi'nin iddiaları üzerine Süleyman Paşa-yı Gazî'nin birçok guzât-ı İslâm arasında Teymurtaş Paşa'nın dahi babası ile karşı yaka-ya geçtiği anlaşıldı. [79]

Murad Bey tarihinde açıklandığı üzere Teymurtaş Paşa cihet-i askeriyyeye olan hademâtı ve bâ-husus asâkir-i muavene teşkil ve tesis hususundaki muvaffakiyeti ve birçok muharebelerdeki muzafferiyatı ile meşhurdur.

Sâlîfû'z-zikr iki risaledeki ihbâr-ı kâzibe, bu zikr ettiğimiz Teymurtaş Paşa'dan bozma şeylerdir.

Zaten mezkûr Teymurtaş isminin pek eskiden beri ellerinde bulunan silsilenâmede mukayyed olup olmadığı sorulsa cevâb-ı şâfi alınamayacağı tabiidir.

Çünkü üç şahıstan mürekkep olan ve üç şahsın her birisi de tarihte ayrı, ayrı şahsiyetlere mâlik bulunduğu için vücûduna ne aklen, ne tarihen ne de bi'l-an'ane imkan verilemeyen bir şahıs hakkında cevap vermek biraz güçtür.

Demek ki elimizde mevcut bulunan mu'teber ve mevsuk tarihler 'Teymurtaş b. Hacı Bektâş' ismindeki şahsın yeniçeri ocağının teşkilatına nezaret etmesini kat'iyyen bildiği gibi Sultan Hacı Bektâşzâde Orhan Gazî'nin bir şahs-ı muhayyel ile mülâkâtı dahi tekzib eder.

Evet, Süleyman Paşa ile Teymurtaş Paşa Rumeli'ye geçmiştir. [80]

Teymurtaş Paşa'nın cihet-i askeriyyenin ıslahı için olan mücâhede-i ma'lûmât-ı tarihiyyedendir.

Lakin bu Teymurtaş Paşa, Kara Ali Emir Bey-zâdedir. Zâten Hacı Bektâş-ı Velî oğlunun paşalıkta, devlet hizmetinde bir eşi olmayacağı en adi zekalara bile gizli değildir.

Demek ki: Teymurtaş Paşa vardır. Fakat Teymurtaş b. Hacı Bektâş namında bir şahıs yoktur. Bu sırf muhayyel ve karışık bir şeydir.

Himmetzâde Dergâhında varlığı rivâyet edilen risalelerin sıklık ve kizbleri mütalaat ve ma'rûzât-ı sâlifeden anlaşılır.

Teymurtaş Paşa b. Emir Ali Bey'i Seyyid Ali Teymurtaş sûretinde çeviren mezkûr risâleler muharrirlerinin gaflet veyahut kasdî tahrifleri bugün şu sû-i tefehhümâtı meydana getirmiş ve 'Hacı Bektâş-ı Velî müteehhildir' iddiasında bulunan zevata bir takım ümitler, bir takım istinadgahlar zannını vermiştir ki ufacak bir hata-yı tarihinin, yahut kasdî bir tahrifin sonradan böyle butlânı bedihî bir mesele olarak ibrâzı tabiidir.

Kâmûsu'l-A'lâm sahibi Şemseddin Sâmî Bey merhum eserin 3. cildinin 1725. sahifesinde [81] Teymurtaş Paşa'nın terceme-i hâlin-den bahs ettikten sonra diyor ki:

'Osmanlı sancağının renk ve resmini ta'yin eden bu zât olduğu gibi o vakitte beyaz giyilen fesi dahi kırmızıya tahvil eylemiştir'

Bu kadarcık ma'lûmât bize Hacı Bektâş-ı Velîzâde olmak üzere takdim edilen 'Teymurtaş' nâm zâtın bizzat Teymurtaş Paşa bulunduğunu ve Üsküdar'daki Himmetzâde dergehinde mahfuz olduğu rivâyet edilen iki risâledeki sehvin ne kadar gülünç olduğunu gösterir.

İşte o iki risâlede Hacı Bektâşzâde Teymurtaş yahut Seyyid Ali Teymurtaş namıyla gösterilen ve herkesi inandırılmak istenilen zât Aykut Alp'in Turani ve Kara Emir Ali Bey'in oğlu Teymurtaş Paşadır ki *Kâmûsu'l-A'lâm* dahi buna şehadet ediyor.

Müdafaa'nın Kalender Sultan, Seyyid Ali Teymurtaş meselelerinde mahiyeti ortaya konulmuştur. Bunları inad ve gaflete binâen inkar edenler, bu kadar vâzih ve müteaddid hakâik-ı tarihiyyeye tabi mukabele edilmeyecektir. [82]

Muharref ve yanlış vukûât ile ifhâm-ı hakâika kalkışmak ve sonra da tarihe müstenid vakayî'i yazmak, hakkı izhâr etmekten başka bir günahı olmayan muharriri 'mugâyir-i İslâmiyet, hilâfet-i tarikat,

menâfi-i insâniyet, bir takım müfteriyâta cür'et ile ittiham etmek dahi tarihe kat'iyen vukufu olmayanların işidir.

Koskoca 'Kalender Sultan' isyanını tarih sayfasından silmek ne kadar zor ise 'Teymurtaş Paşa ve Seyyid Ali Sultan ve Hızır Lala'dan müteşekkil 'Teymurtaş ibn Hacı Bektâş' nâm zât-ı muhayyeli tarihe sokmak dahi o kadar müşkildir.

Mervî olan tarih-i meçhul, hiçbir akıllı adamı tatmin edemez. İbrâz-ı hakâikın 'mugayir-i İslâmiyet, hilâfet-i takîkat, menâfi-i insâniyet, bir takım müfteriyât' olacağını biz bilmiyorduk.

Bu sıfatı bize bahşeden ve bunu risalesinin 66. sahifesine derç eden zât, tarihi güzelce okur ve lâzım gelen ma'lûmâtı elde ettikten sonra işe girişeydi, yani Kalender Sultan isyanını inkar etmezden evvel ve Teymurtaş Paşa ile diğer iki zâtın vücûd bulan 'Teymurtaş İbn Hacı Bektâş' nâm zâtın nasıl bir mahiyyet-i tarihiyyeye mâlik olduğunu tedkîk ettikten sonra müfteri lakabını verseydi hem hakkı tasdik etmekte nâmını i'lâ eder, hem de her te'sîr-i aks [83] tesire müsâvîdir' kanununun şerrine uğramaz. Yani bu lakabın iadesine sebep olmazdı.

Müverrihin hatası da münker olamaz, hatta tarih üstadı sanatını bi-hakk iktisab eden bir zât diyor ki:

'Tarih-i Osmânî hünüz yazılamamıştır. Mevcut olan Tevarih onlarda pek çok noksanları şamil olmak şartıyla vukûât cetvellerinden ibarettir. Hele ilk âsâr ve vukûât-ı tarihiyyemiz bir müddet ağızdan ağıza devir olunduktan sonra Orhan Gazi'nin imamı oğlu Şeyh Yahşini b. İlyas tarafından tevsî' edildikten sonra 'İdris Bitlisi'nin yani bir mültecinin zabtına uğramış, müteahhirin, İdris'ten düzce almak ile iktifa ettikleri için öylece bize kadar vasıl olmuş rivâyât ve hikâyattan ibarettir.

'Naîmâ, Abdi ve Cevdet gibi vukûât-ı münferideyi hudûd-ı zâtîyelerine münhasıran muhakeme etmek tarîkıyla nakl-i vukûât etmek usulünden biraz inhirâf etmişlerdir'

Fakat tarih-i Osmânî'nin hikmet-i asliyesini ihâta edememişler, bunun için vakanüvislerin biraz mümtazları fazlaya varamamışlardır. (Tarihi Ebu'l-Faruk c.1)

Bu hakâyik piş-i teemmüle serilerek mütalaa olunursa ictimâan ittifakan dergâh-ı mezkûrda mevcûdiyeti söylenilen risalelerin sîdkına [84] ihtimal verilemez. Zaten müverrihi meçhul olan tarihin bize pek az bir mevsûkiyetiyle tecellisi muhakkaktır.

Karşısındaki tarihe adem-i vukuf ile ithâm-ı müfteri sıfatıyla telkib eden zâtın bu kadar vukuf-ı ma'lûmât ile ortaya çıkarak hakikatleri yalan, yalanları hakikat gibi göstermeye kalkışması da ayrıca garabetler teşkil eden bir meseledir.

Cenâb-ı Hak inad ve gafletten ve bunların şerlerinden bizi muhafaza buyursun. Hazret-i Pîr'in tecerrüdüne ve evlâdı olmadığına dair hucec-i kat'iyye ve vesâik-i tarihiyye gösterildi. Birinci mesele bu sûretle halledilmiş olur. Bundan sonra 'Hak verâset-i ma'neviyye' ve meşihat cihetlerini halletmeye çalışacağız. [85]

Verâset-i Tarikat Bahsi

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin tehhül etmeyerek bütün ömrünü tecerrüdde geçirdiği ve Çelebiyân silsile-i vücûdiyetinin İdris Hoca ile haremi Kadıncık Ana yahut Kutlu Melek nâmındaki zevc ve zevceye ittisali, Kalender Sultan İsyânı, 'Teymurtaş İbn Hacı Bektâş' ismiyle mevcut gibi gösterilen mevhum Hazret-i Pîrzâde'nin nasıl bir esas-ı tarihiyyeye müstenid olduğu mükemmelen uzunca serdedildikten sonra bazı mesâile gelmiştir.

Cemaleddin Efendi'nin iddia-yı hukûk etmesine i'tiraz edecek değilim. Kendisine güvenen bu hususta ortaya çıkar. Mûmâ ileyh elinde bulunan vesâika istinaden böyle bir davaya girişebilir. Evlâdiyet iddia eder kendisinin gavs-ı zaman olduğunu da dava edebilir.

Çünkü mesele yalnız Müdâfaa sahibine taalluk eden [86] bir mesele halinden çıkmış Bektâşîliğe aid bir mebâhise-i muğlaka

haline gelmiştir. Müdekkikin-i tarih ve tasavvuf için bir zemîn-i vasi' tettebbuât açan bu meseleyi tedkîke bizim de hakkımız vardır. Yoksa Cemaleddin Efendi'nin tevehhümü üzere bizim kitabımızda evlâdiyetin hangi esaslara istinad ettiğini yazmak bir iddia bir dava değildir. Efkâr-ı umûmiyeye teşrih mesele demektir. Çünkü mahkeme-i efkâr erbâb-ı tarîkat yegâne fârik-ı butlân ve hakîkattir.

Cemaleddin Efendi Müdafaa'nın 31. sahifesinde:

'Risâlede bu kadar taarruzat ile de kanaat edilmeyerek bir de bu fakirin dergâh ve vakf-ı şerife asla nisbet münasebetim olmadığı ve bir taraftan inabe ve hilâfete malik bulunmadığı serd ve beyân ediliyor ki '*âb-ı pâki ne zarar kavga-i kurbağadan/Kurbağaların kavgasından temiz su zarar görmez*' darb-ı meseline mümasil ve bir kuru yaygaradan ibaret olan şu sözün butlanını isbat için bâlâda tafsil edilen tevcîhât kâfi olmakla beraber muâmelât-ı resmiyye karşı taannüd ve temerrüd olunursa bil-istihkâk verilmiş olan tevliyet berât-ı âlî-şânı ile tarîk-ı aliyyeden münîb ve mücâz olduğumu musaddak icazet ve hilâfetnâme aynen neşr ve i'lân edilir ve bu güne kadar ahz-i hilâfet etmiş bütün Bektâşî babalarının yedlerinde bulunan icazet ve hilâfetnâmelerde birer delil-i kat'î teşkil eder.' [87]

Biz yine iddia ediyoruz ve edeceğiz ki tarîkat-ı aliyye-i Bektâşîye'nin medâr-ı istinâdı ancak Hazret-i Pîr'in ancak silsile-i ma'nevîyesidir. Yoldan gelen evladların belden gelen evlâdlara ihrâz-ı tefevvuku o kadar bedihî ve o kadar tabiidir ki Müdafaa'nın 14. sahifesinde 'akl ve mantıktan hariç' kaydıyla kabulü mûcib-i teessüf-i azîm olmuştur.

Çünkü bir pederin vefatıyla kemâlât ve irfânının evlâdına intikali lâzım gelmez. Nitekim hiçbir tarîkate silsile-i vücûdiyye, silsile-i hakîka-i tarîkata tefevvuk edemez. Öyle ise kutbiyetin, velayetin evliyâzâdelere intikali lâzım gelir ve bütün evliyâzâdelerin vâris-i peder olmaları icâb eder ki bunun ne kadar mugayir-i hakîkat olacağı kayd ve sarâhate muhtaç olmayan bedahetlerdendir.

Meseleye 'bir mîrâs-ı mâddî süsü verilmek istendiğini' anlıyoruz. Bu mîrâs-ı mâddî iddiasıyla mîrâs-ı ma'nevî iddiası birleşiyor. 'Nazar-ı şer'-i şerîfe' müstahak mîrâs ve istihkâk vesairede yoldan gelen evlâdın tercihi şöyle dursun iştirak bile ettirilemez' sözü Müdafaa sahibinin meseleyi bir mîrâs-ı maddî menzilesine indirmesini gösteriyor. Ve bu sûretle 'madem ki mîrâs-ı mâddî bana aiddir, yani ben pederin evlâdı ve yurdunun bekçisiyim, mîrâs-ı ma'nevî dahi tabiatıyla bana aittir' sûretinde müstetir bir kaziyye-i fâside ortaya çıkar. Hatta Müdafaa'da 167. sahifeden [88] itibaren muharrer şûrâ-yı devlet-i mülkiye dairesinin kaleme aldığı müzekkerede bu hususa dair birçok ser-rişteler vardır ki onların birer ibrâzı rûh-ı meselenin inkişafına yardım eder.

'Çelebi Cemaleddin Efendi'nin ensâl ve neseb meselesine gelince yüzlerce senelerden beri ceryan eden teâmül ve şeref-sâdır olan berât-ı aliyyede mûmâ ileyhın veliyy-i müşârun ileyh ensalından ve evlâd-ı Mürsel'den olmak üzere telakki edilmiş olmasına göre'

Şûrâ-yı devlet mazbatası

Dikkat olunur ki hükümetimiz meselede tamamıyla bi-tarafılığı muhafaza etmiştir. Ve iki tarafın taleplerini nazarı dikkate alarak güzelce tedkik eyleyerek Cemaleddin Efendi'ye 'Hacı Bektâş-ı Velî evlâdıdır' diye kesin bir hüküm vermemiş. Belki bu fikri ihtilafı nazar-ı i'tibara alarak 'Veliyy-i müşârun ileyh ensalından ve evlâd-ı mürselden olmak üzere telakki' sözleriyle görüşünü bir sûrette hüküm vermiş.

'Nesl-i Pîr'den ve evlâd-ı Mürsel'den olmak üzere telakki' sözü evlâdiyet-i pîre inanamayan bir kalemin yazısıdır ki tamamıyla şek ve zan içinde bulunan bir meselenin nîm-i inkârı bir sûret-i ifhâmıdır.'

Delâil ve Berâhîn

Biz iddia etmiş idik ki, belde gelen evlâda i'tibar yoktur. Veled-i hakikî yoldan gelen evladdır. [89]

Bu sözümüz zâhir Müdafaa sahibince mücib-i tehevür olmuş bulunmalı ki eserinin bu sözümüzü tenkide hasr olunan sahâifinde bize yalancılık vesair sanatlardan hisseler ayrılmış, bunların iadesi dahi burada terettüb ettiğinden ol vechile iade kılınmıştır.

Biz Cemaleddin Efendi Hazretlerine Mesnevî-i Şerîf'in

"İn ne mîrâs-ı cihân fânîest

Ki bi-ensâbeş beyâbî cânîest

Belki in mîrâshâ-yı enbiyaest

*Vâris-i in cihânhâ-yı etkiyaest*¹⁸

Ebyât-ı şerîfesini dikkatle okumalarını tavsiye ederim. Bu beyitlerin tercüme ve şerhinde ârif-i esrâr-ı vahdet Sarı Abdullah Efendi hazretleri buyuruyorlar ki:

'İmdi ey haseb ve neseb ile kendilerini efdal-i nâs pendârende olan ehl-i istikbâr! Zikr olunan fazl-ı neseb cihân-ı fâninin mîrâsı değildir ki makâm-ı esnâ-yı ensabla bulasın. Belki bu bir isti'dâd-ı ezeldir ki ol fazl u şeref rûh-ı izâfî'ye mahsustur. Belki bu enbiyanın miraslarıdır. Yani enbiyâ-ı izâm aleyhisselâma fazl-ı nübüvvet ve şeref-i risâlet mücerred haseb ve neseb ile olmayup belki inayet-i ezeliye sebk etmekle nûr-ı nübüvvete kemâl-i tahâretle vâris olmuşlardır.'

Eğer neseb ile olaydı veled-i Nûh dahî nebi olup emr-i hakka [91] imtisâl ederdi. Pes neseb-i zâhirî müfîd olmayıp veled-i Nûh'un kalbi ol tecelli nurundan bî-behre olmakla *'innehu leyse min ehlik/o senin ehlinden değildir'* buyuruldu. Ve İshak ve İsmail ve Yahya ve Şîr ve Süleyman aleyhisselâm hem nisbet-i zâhire ve hem nisbet-i bâtına ile vâris-i nûr-ı nübüvvet olup nûrun alâ nûr oldular.

18 Soy sop üstünlüğü fani cihandan insana kalan bir mirası değildir ki yüksek makamlara neseb sayesinde ulaşsın. Belki bu (üstünlük) nübüvvetin mirasıdır. Çünkü enbiyanın risaletinin şerefi, nübüvvetinin fazileti akrabalık ve neseb yoluyla değil ezeli yardımla nübüvvet nuruna kâmil bir temizlikle varis olmaktadır.

İsa aleyhisselâmin zâhirde nisbet-i nübüvveti yok iken nefh-i ruhtan zâhir olup zübde-i kâinât oldu. Ve nübüvvet ile zuhûr edip Âdem'e müşabih oldu. Ve nefesinden mürdeler zinde oldu.'

Babanın fazlu kemâlâtından evlâda bir hisse-i iftihâr düşemeyeceğini pekala gösteren bu satırları şu makale-i arabîyye takip ediyor ki ensabın mahiyyeti ve kıymeti hakkında pek muhakkıkâne muh-tevî olduğu için şâyân-ı dikkattir.

Sarı Abdullah Efendi'nin Mesnevî Şerhi'nin 4. cildinin 434. sa-hifeden alınan Arapça makaledir ki muharrir-i hakir tarafından ter-cemesi âtiye kayd olundu. [91]

Tercemesi

"Âl-i Nebî kendilerine umûru ve emr-i verâset-i ilmi ve ameli, ma-kamı ve hâli, unsurî vârisi onda raci olan akaribinden ibarettir.

Bu meratipten birini tevarüs eden 'âl' olabilir fakat cümlesine vâ-ris olan vâris-i ekmel olur.

Binâen aleyh karabet ya sırf sûrî, yahut sûrî-i ma'nevî veyahut sırf ma'nevî olur. İmdi sûreten ve ma'nen intisab-ı sahih ve sabit olan zât halîfe ve kâim-makâmı olan imamdır.

Gerek kendilerinden evvel olsunlar ekâbir-i enbiyâ-ı sâlîfe gibi ge-rekse ba'dehû zuhûr etmiş bulunsunlar evliya-ı kâmilin gibi.

Yalnız nisbet-i maneviyesi sahih olanlar ise zât-ı nebevîlerinden ol geçmiş evliyâlar gibi. Mümin-i âl-i Firavn gibi. Böyle olanlar pey-gamber efendimizin veled-i ruhileridir. İşte bu karabete, bu karabet-i maneviyeye işareten taraf-ı nebeviden 'Selmânün minnâ/Selman biz-dendir.' buyurulmuştur.

Yalnız nisbet-i sûriyesi sahih olanlar ise ya hasebü't-tîne vel-unsur sâdât ve şerefen gibi.

Yahut bi-hasebi'd-dîn olur. Müçtehidin vesâir ulema ve sulehâ ve mü'minin gibi.

İmdi karabet-i mu'tebere-i tâmmе karabet-i sûriye ve ma'neviyye-yi camia olan karabettir. Sonra karabet-i ruhiye sonra karabet-i sûriye daha sonra karabet-i tîniyye gelir. İnteha terceme-i makale.

Bunları nakl etmekle sâdât-ı kirâm ve şürefâ-yı zevî'l-ihtirâm hazerâtının nâil oldukları mertebe-bülend karabeti istisgâr edecek değiliz. Yalnız izah etmek isteriz ki: [93]

'Ümidim vardır ey Seyfi Cemâl yâri görmeğiçün

*Vücûdumda eser vardır Rasulüllah türabından'*¹⁹

diyen zât-ı hakikat âgâhın biz musaddıkıyız, fakat tarîkatta, me-bhas-i hakikatte neseb-i zâhirinin derece-i sâniyede kaldığı ekâbir-i evliyadan birçok muhakkıkının beyânât-ı kudsiyesinden anlaşıl-maktadır.

Kâşîfî Esrâr-ı Hüdâ Hazret-i Mevlâna kuddise sirruh, *Mesnevî-i Ma'nevî*'lerinde insâb bahsini:

Köft-i Hak ney belki lâ ensâb-ı şod

Zühd u takvâ fazl-ı râ mihrâb-ı şod

Beyitleriyle îrâd ederken serlevha-i erbâb-ı melâhat Sarı Abdul-lah Efendi hazretleri şerh ve tefsir ederek diyorlar ki:

İblis ise esrâr-ı mezbûreden cahil ve hakikat-ı insâniyeden [94] gafil olmakla mücerred nûrâniyyet nâra iğtirâr ile '*ene hayrun min-hu/ben ondan daha hayırlıyım*' deyip ucub ve istikbâr ettikde rah-met-i ilahiyeden merdûd olup '*Mesnevî: Koft Hak nî belki 'lâ ensâbe'* şod'²⁰/ Hak sübhanehû ve Teâlâ buyurdu ki öyle değildir ey mel'un,

19 Bu beyt divân-ı eş'arıyla, Risâle-i vahdet-i vücûduyla meşhur olan ricâl-i hak-dan meşhur Seyyid Seyfullah Efendi'nin kuddise sirruhdır ki, sâdât-ı Hüsey-niyyeden olup tarîk-ı Halvetî'den yetişmiş bir kâmil ve mükemmildir. Peder-leri hariç-i sûrda kendi nâmına mensup dergâhın türbesinde medfun Seyyid Nizâmeddin hazretleridir. Seyfullah Efendi Kocamustafapaşa ile Silivrikapı civarında Üçler tekkesinde medfundur. (1010)

20 Mesnevî'de Hak Sübhanehû, Hayır belki 'onun nesebi yoktur' yoktur şeklinde geldi.

hayret mücerred nârdan hilkat değildir, belki bu şüphenin def'i ve bu kıyasın kam'î ve kal'î için '*felâ ensâbe/onun nesebi yoktur*', kaziiyesi hüccet-i kâtia vakı olmuştur. Zira benim indimde haseb ve nesebe i'tibar olmayup belki '*inne ekrameküm indellahi etkâküm/Allah katında en mükerrem olanınız ondan en fazla ittikâ edeninizdir*' fehvasınca Mesnevi; Zühd ü takvâ fazl râ mihrâb şod' efdaliyyete zühd ve takva ve emrine imtisal-ve iktidâ mihrab olmuştur.

'Pes ey müstemi' ber hordâr. Kissadan hissedâr olup zinhar ben şeyhzâde ve müftizâde ve mîr begzâdeyim diye haseb ve neseb ile galaranmayıp vech-i mükerreminden tecelliyât-ı ilâhiyye lemeân eden kutb-ı zaman ve ekmel-i insana inkâr ve adâvât etme.

Ve nass-ı kâtî' gibi anın nazarından kalbine cezebât-ı rabbâniyye feyz-yâb etmiş iken tarîk-ı kıyâsa sulûk ile ilm-i bâtından gafletle manend İblis, hakâik-ı mezbûreden taâmî etmekle cüz-i nârı sende dahi galib olmaya. Mea hâzâ ness-i cemi' gâlidir. Ve'l-âceb ve istikbâr edersek kime müntesip olursun. Ol senin nisbet-i nâriyen cümleden ağleb olduğu için bir fehvâ-yı '*Küllî şey'in yerciu ilâ [95] aslihî/her şey aslına döner*' âkıbet nâr ile mücâzât olunup meârif ve ravza-i avâtıftan merdûd olursun.

Zira i'tibâr-ı ensâb müsadife-i esrâr-ı rûhâniyye için olmayıp ancak istibgârî mîras-ı cihân-ı fânî içindir.

Kemâ Kâlellahu Taâlâ fî Sûreti'l-Mü'minîn:

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ²¹

Ma'lûm ola ki bu Âyet-i Kerîme'de olan lafz sûr-i nefh ve o zamm-ı sâd ile sûr ve kesr-i sâd ve feth-i vâv ile sûr dahî kıraat olunup ikisi dahi cem'i sûret olduğu gibi zamm-ı sâd ve sükûn-ı vâv ile lafz-ı sûr dahi cem'i sûret olduğun kıraat-i mezbûre müeyyyed olmuştur.

21 Sûr'a üfürüldüğü zaman, (işte) o gün ne aralarında soy-sop yakınlığı kalacak, ne de birbirlerini arayıp soracaklardır. Mü'minûn, 23/101

Pes Allahu a'lem tahkik Beyzavî üzere mefhum-ı Âyet-i Kerim'e budur ki: kaçan kıyâm-ı saat için nefh-i sûr olursa beyne'n-nâs ensâb yoktur. Yani:

يَوْمَ يَقْرَأُ الْمَرْءُ مِنْ آخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبِيهِ وَبَنِيهِ ٦٣ ٢٢

Fehvasınca yevm-i kıyametin istilâ-yı dehşet ve fart-ı hayretinden nasdan terahhumen ve teâtuf-ı mefkûd olmakla ensabtan kimseye nef' olmaz. Ve dünyadaki gibi hiç ferdin haseb ve neseb vecd ve eb ile iftihare iktidarı olmaz. Ve herkes nefsi nefsi diye kendi haline iştigal ile bazı bazından bir şey suâl edemez. Ve bu âyet-i kerimede vâkî olan nefy-i suâl ile:

وَأَقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ٢٣

Kavl-i keriminde vâkî olan nefy-i süâli beyinde tenakuz vâkî olmaz. Zira ensabın adem-i i'tibarı ve ba'zın ba'zdan adem-i iktidarı inde'n-nefhadır. Fe amma nâsın birbirine ikbal ve suâli ba'de'l-muhâsebe veyahut ehl-i cennet rıdvanuhu ve ehl-i nâr nîrâne duhulden sonradır.

Kâle Muhammed b. Ali et-Tirmizî:

الأنساب كلها منقطعة إلا من كانت نسبته صحيحة في عبودية ربه، فإن تلك نسبة لا تنقطع أبداً: وتلك النسبة المفتر بها، لا الأجnas من الآباء والأمهات والأولاد. ٢٤

Ve kâle'l-Fârisü:

-
- 22 Kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağı gün kulakları sağır edercesine şiddetli ses geldiği vakit, işte o gün onlardan herkesin kendini meşgul edecek bir işi vardır. Abese 80/34-37.
- 23 Birbirlerine dönüp ("Ne iyilik yaptınız da bu nimetlere ulaştınız?" diye) sorarlar. Tûr 52/25
- 24 Muhammed Ali Tirmizî; Neseb bağları, ancak rabbine kullukta sahih bir bağ olmadıktan sonra tamamı kesiktir. Gerçekten b utip bir bağlılık ebediyyen kesilemez, kopmaz. Onunla övünülebilir. Cinsiyyete, babalığa, analığa ve çocuklara tahsis edilemez.

الانساب رؤية الاعمال ورجاء الاخلاص بها ولا يتساءلون ولا يتذاكرون مما
جرى عليهم فى الدنيا وفى نعيمها وبؤسها شغلا بماهما فيه²⁵

Yani erbâb-ı müşâhede bu âyet-i kerimede nefha-i inâyet-i ru-
bûbiyyete işaret olduğunu muâyete etmekle arâyis-i meânîden
keşf-i nikâb edip böyle tahkik buyurmuşlardır ki: Hak sübhanehû ve
teâlâ sûret-i kalbe nefh ettikte kıyâmet-i kâime ve esbâb ve ensâb-ı
mukatıa olup sâlikân-ı râh-ı hakikat taleb-i Hak'da kemâl-i iştigal ve
bahr-ı muhabbette istiğrakda olmakla ensâb ve a'kâbından birine il-
tifat etmezler.²⁶ Ve terk ettiği esbâb-ı serî'uz-zevâl ve evtân ve âmâl
[97] ve ahzân ve emsalden bir şey ile bazı, bazından sual etmezler.
Zira;

لِكُلِّ أَمْرٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ²⁷

Fehvasınca muhabbet-i zâtiyye uşşâk-ı ilâhiyyeyi a'yardan kat'
edip her biri tecelliyât-ı zâtiyyeden bir şe'nde olur ki tecelli-i mezkûr
onları mutâlebe-i a'yârdan i'nâ edip:

Nisbet-i aşk çünki gâlib şod

Muzmahil keşt ender ve ensâb

Masdakınca neseb ve izâfet sâkıt ve tevhid-i hakikî zâhir olur.

-
- 25 Nesep, amelleri gözetmekle (amellere dikkat etmekle) ve onlardan ihlas ümi-
di ile olur. Onlar dünyada lehlerinde ceryan eden nimetler veya aleyhlerinde
ceryan eden herhangi bir şeyden bahsetmezler, bir şey istemezler. Zira bu tip
beklenti veya meşguliyetlerin onları esas meşguliyetlerinden engellemesin-
den çekinirler.
- 26 Eğer buralarına layıkıyla nazar olunursa bahs-i hakikate girdikçe muarızımı-
zın büsbütün iddiasında yanıldığı ve haseb ve neseb ile iftihar edeyim ve pek
vâhî bir iddia olan neseb-i zâtımı ortaya koyayım derken erbâb-ı hakikat ve
talepkârân-ı marifet indinde berrâzah-ı nefsanîye itlak edilen iddialarla ken-
disinin büsbütün mebahiseden hariç ve tarikat erkânına bigâne olduğu tecelli
eylemiştir. Bahsin ehemmiyeti vardır. Çünkü akli ve nakli delâil ile ekâbir-i
muhakkıkîn kelâmıdır. Ve bahusus Sarı Abdullah Efendi erbâb-ı tarikatçe
müftâ bih olduğu gibi ulemâ-yı zâhirce dahî makbul ve mu'teberdir. A.R.
- 27 İşte o gün onlardan herkesin kendini meşgul edecek bir işi vardır. Abese
80/37.

Âh ey dil âh! Zikr olunan âşıkân ve meczubâne ol mahbûb bî misâl keşf u cemâl ve celâl ettikde bisât-ı heybet [98] ve sırr-ı edakk-ı kibriyâ ve izzetde kâim ve müşâhede-i cemâl-i vahdette daim olup ve hayrân ve bihâr ve envâr-ı celâlde müstağrak ve sekrân olmakla zevk-i visâlin lezzeti ve her refikın muvafakatı, ve her sadıkın musadakatinden müstağni ve ahzâya intisapla musahabetten munkatı olurlar. Ve satavât-ı tecelli-i azametden mutalea-i vücûd-ı mutlak ve muayene-i feyz-i cûd-i hak kendileri kendilerinden alıp kesrât ref' olmakla bazı, bazından suâle ihtiyaç kalmayıp bekâ-i hakla bâki-i sermedi ve şuhûd-ı nefsdan gâib-i ebedî olup nisbet-i marifet-i fitriyye ve izâfet-i muhabbet-i ezeliyye ve ıstifâ-i kademiyyeyi ferâmûş edip mine'l-arş ilâ enfûs bir şey ile iftihâr etmezlerdi.

Mağribî diyor ki:

Nişân ve nâm-ı merâ rüzgâr key dânenend

Sıfât u zât merâ gayr-i yâr key dânenend

Merâ ki gum keşte em der tûkesi gücâ yâbed

Ki gark-ı bahr türâ der kenâr key dânenend

Merâ ki nûr-ı nîm ehl-i nûr ki bîned

Merâ ki nâr-ı nîm ehl-i nâr ki dânenend

Merâ ki nîst şudem dertû hesto çe sitâned

Merâ ki mest şudem huşyâr ki dânenend [99]

Be pîş dîde-i ân ki sad hezâr mekû

Nüvîde gayr yekî sad hezâr ki dânenend²⁸

28 Nâm ve nişan bizedir, asır/zaman nasıl bilsin
Zât ve sıfât bizimdir, yâr dışındakiler nereden bilsin
Biz ki sende kaybolmuşuz, başkası nasıl bulabilir bizi
Senin denizinde gark olmuşuz, kenardaki kişi nasıl bilsin
Nur bizimdir, yarım nur ehli nereden görsün
Nâr/ateş bizimdir, yarım ateş ehli nereden bilsin
Sende yok olmak bizedir dışarıdakiler neyi satın alabilir
Sarhoş olmak bizedir uyanık olan bunu nasıl farkedecek

“Felâ ensâbe.....” âyet-i kerimesiyle birçok kibâr-ı muhakkakî-nin beyânât-ı kudsiyeleri gösteriyor ki ensâb ve a’kâb-ı vâris-i ilm ve kemâlât olamaz.... Biz zâten *Müdafaa* sahibi tarafından sû-i tefsire uğratılan ‘belden gelen evlâda i’tibâr yoktur, yoldan gelen evlâd, evlâd-ı hakîkidir’ sözlerini söylemekle vâris-i ma’nevîyyeyi kast etmiş idik.

Hızır Bâlî evladlarının dergâh-ı pîrdeki mevki’-i tarikatlarını biz pek vâzih bilmiyoruz. Tarîkaten bir pederin evlâdını istihlâf veya hut teslik veyahut inâbe etmesi merdûdudur. Gayr-i kâbidir. Halbuki ellerinde bulunan silsilenâme-i çelebiyânın cümlesi ‘Babaoğul’dan ibarettir. Tarîkaten bunun adem-i ihtimâlî silsilenamenin derece-i ehemmiyeti nazarlarda açmış olur.

Mesnevî-i Mevlâ’nın birçok mahallerinde bu haseb ve neseb meselesi pek ziyâde mevzu’ bahs olmuştur. Mevlânâ-yı Rûm kuddise sirruh el-kavm lâ cerem bir mürşid-i kâmil ve mükemmile teslim-i rûh vücûd etmekliğin vücûdunu beyân ettiği sırada:

در یکی گفته که استادی طلب

عاقبت بینی نیابی در حسب

Der-yekî güfte ki üstâdi taleb

Âkibet binî neyâbî der-haseb[100]²⁹

Beyti şerîflerini îrâd buyurmuşlardır.

Bu ebyâtın şerhinde erbâb-ı melâmetin sertâcı, ehl-i hakîkatin minhâcı Sarı Abdullah Efendi kuddise sirruh buyuruyor ki:

Bir tomarda hatta ‘*er-Refîku sümme’t-tarîk/ önce dost sonra yolculuk*’ vîfkatince bu yolda bir üstat talep ile haseb ve nesebe âkibet-binlik bulamazsın. Bu beyt-i şerîfte iki veche caizdir. Bir vecih budur ki tarîk-ı hakka sülûk-ı hakka sülûk etmeye haseb ve neseb

29 Birinde, ‘Kendine bir üstad ara, akibeti görmede soy sop önemli değildir.’ Mesnevi, 22

ve şeyhzâde ve mollazâdelik vesîle olmaz. Belki bir mürşid vasıl ve üstâd-ı kâmil lâzımdır. Pes üstâd talep ile demek olur.’

Bir vechi hatta üstad talebinde olan aşıklar üstadı haseb ve neseb ile cüstu-cû etmeyip belki ‘da’vâbih ma’nâ âşıka nişân’ dedikleri sûzîş hâl-i aşk lâ yezâl ma’denin bul. Ba’dehû onun nazarında yân, yakıl zira taleb-i üstat herkese vaciptir. Ona binâen ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ³⁰

Âyet-i Kerîme’sinde olan vesileden murad mürşid-i kâmil ve ârif-i vâsıl, imdi câh-ı tabiat-ı zulmânîden halas olup üç a’lâyı melekûte irtikâ için veliyy-i kâmil ve mürşid-i mükemmilden bir vesîle ibtigâ ile ki mişkât-ı velâyet-i Muhammediye mazhariyetinde kâim ve sûret-i kemâliyye-i insâniyye ile zâhir olup mertebe-i o ednadan makâm-ı kâb-ı kavsine meb’ûs olur. Zira sırât-ı akvâm olan tevhîd-i zâtîye sülûk [101] Rasûl ve Nebi veyahut halîfetullah olan ekmel vesâtati olmadıkça müyesser olmaz. Ke kavlihî taâlâ:

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَخِيًّا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا³¹

Pes risâlet ve nübüvvet Hâtemi’r-rasul aleyhisselâm bi’seti ile mahtûmetân olup lâkin velâyet-i âmme-i Muhammediyye ebeden mütekattia olmaz. Kema kâle aleyhisselâm:

”لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ“³²

Ve onlar ekmel-i Muhammedin’den olan hulefâdır. Ve yine:

فَسْتَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ³³

30 Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının, ona yaklaşılmaya vesile arayın... Mâide 5/35

31 Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şûra 42/51

32 Ümmetimden bir grup Allah’ın emri onlara gelinceye (ya da kıyamet kopuncaya kadar) hak üzere (hakkı izhar ederek) varlıklarına devam ederler. Taberani 20/317 (754)

33 Şayet bilmiyorsanız zikir ehline sorunuz. Enbiya 21/7.

Âyet-i Kerîmesi üstat talep etmek içindir. Husûsan Hazret-i Musa aleyhisselâm ulu'l-azm ve kelîmullah iken tahsil-i ilm-i ledün-nî için taleb-i üstat ile me'mûr olup Hızır aleyhisselâma mülâkî oldu.

Pes mücerred haseb ve neseb ile esrâr-ı ilahiyeye vusul müyesser oldu. 'Felâ ensâbe beynehüm' kavlı-i kerimi vârid olmazdı. Ve hazret-i Nûh aleyhisselâma oğlu Ken'an için: 'innehû leyse min ehlik/o senin ailenden değildir' buyurulmazdı.

چو کنعان را طبیعت بی هنر بود

پیمبر زادگی قدرش نیفزود

Çü Ken'ân râ Tabî'ât bî-neher bûd

Peyember-zâdegî kadreş nî-füzûd³⁴

İmdi: 'inne ekrameküm indellâhi etkâküm/Allah katında en şeref-liniz ondan en fazla ittika edeninizdir' fehvâ-yı kerimi üzere indellâh nâsın ekremi ittika olandır. Pes üstâd-ı kâmil talep etmeyip 'Mesnevî: âkıbet dîdend her gûn milleti' mürşid-i kâmil [102] müracaatsız her bir millet âkıbet gördüler. Yani kendilerini âkıbetsiz zannedip tarîk-ı necâtta sâbit-kadem zu'm ettiler. 'Beyt: sâbık karinesiyle bî-üstâd takdir olundu.' Pes ümem-i sâlife ve milel-i sâbika enbiyâ-ı ızâmın inkıyâd ve fîrak-ı dâlle ehl-i sünnet ve cemaate iktidâ ve erbâb-ı zan ve hayâl vâris-i nebevî olan evliyâ-ı kirâma ittiba etmedikleri için 'Mesnevî: Lâ cerem keştend esir-i ziletî' la cerem pâ-yı aklı sırât-ı müstakiminden sürçüp esir-i zillet ve hakir-i mezellet ve bend-i selâsil-i şehvet ve tâbi-i tabiat ve güm keşte-i râh-ı dalâlet ve ser-keşte-i tîğ-ı gavayat oldular. Ve tarîk-ı savâb ve hidâyeti koyup ağvâ-yı gavl beyâbân-ı nefis ve şeytân ile hattı hevâ yoluna gittiler.

34 Yaratılıştan hünersiz olan Ken'an'ın değeri, peygamber çocuğu olmakla artmadı. (Gülüstan, Sekizinci kısım, Sohbet adabı)

Eyvah ve derîğ ki tâbî-i şeriat ve tarikat ve râğib-ı mürşidân râh-ı hakikat olalardı. Zann ve hayâl ve bahs-i cidalden halâs olup şem'i ve çerâğ-ı Muhammedî ile sırât-ı Mustakîmî görüp hata etmezlerdi.³⁵

Bu beyânât-ı hak-güyânedan dahi istihrâc ve istinbât olunur ki haseb ve nesb vâsita-i hidâyet olamaz. Gerçi siyâdet cümlemizin sertâcıdır. Nâil-i mertebe-i siyâdet olanlar için beslediğimiz hürmet ve muhabbet fevkaladedir. Evlâd-ı Aliyyü'l-Murtazâ kerremallahu vecheyi sevmek imanın kuvvet ve sıdkına delalet eder. Çünkü peygamber ehli ve [103] evlâdı hakkında birçok ayetler hadisler vardır. Muktezâ-yı iman odur ki; evlâd-ı nebi olan sâdât ve şurefâ-yı kirâm hasrâtına kemâl derece muhabbet edilmeli.

Lakin mesele hakîkate intikal edince başka şekil alır. Veled-i zâ-hirî veled-i kalbe, veled-i ma'neviyye tercih olunamaz. Çünkü âyât-ı kerîme ve ehâdis-i nebeviyyenin delâleti ve birçok eâzım-ı evliyanın makâlât-ı pür hikmeti bu mesele hakkında bizi tenvir etmiştir. Hatta Mesnevî-i şerîf mukaddamesindeki Cenâb-ı Molla Hüdâvendigâr Hüsameddin Çelebi'ye olan kelimât-ı medhiyesini tercüme ve tefsirde:

'Mevlânâ kuddise sirruh'un neseb-i şerîfleri Ebu Bekr Sıddık'a müteselsil olup Çelebi Hüsameddin dahi kendilerin merbûb ve veledi kalbîsi olduğu cihetten:

Velînin oğlu gönlünden doğar

Onu sanma ki tahtın ağâdır.

Mazmunu üzere Sıddık İbn Sıddık İbn Sıddık İbn Sıddık olur. Diyorlar ki bunu Mesnevî Şerîf şarihlerinden sâlifü'z-zıkr Sarı Abdullah Efendi kuddise sirruh hazretleri Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî'nin birinci cildi 64. sahifesinde beyân ediyor. [104]

Müşârun ileyh mertebe-i velâyeti ihrâz etmiş ricâl-i Bayrâmiye'dendir.³⁶ Ve bâ-husus birçok âsâr-ı hakikat ve müellefât-ı irfân ve berâkât-ı zevât-ı kirâmdan olduğu için hatası müste'ad, savabı akrabtır. Binâen aleyh mûmâ ileyhın bu babdaki beyânât-ı ârifâne-si laykî vechile tedkîk olunursa bahs-i hakikatte elzem ve evlâ olan neseb-i ma'nevî ve neseb-i bâtinîdir. Bu da sıhhat-i inâbeti, sıhhat-i hilâfeti malum, her hali ahvâl-i evliyaya müşâbih, zâhiri tâhir, bâtmı münevver bir mürşide, bir mürşid-i kâmil ve mükemmile intisab ile olur. Meşreb-i [105] Muhammedi'ye mâlik olan mürşidler hazeratı an'ane-i sahîha ile rasûl-i ekrem efendimiz hazretlerine ittisal eder ki işte asıl saadet-i ma'nevî bundadır. Siyâd-i ulyâ bundadır. Yukarıda şârih-i Mesnevî'nin dediği gibi eğer siyâdet zâhir ve bâtın cihetiyle olursa 'nûrun ala nûr' olmuş olur.

Bununla beraber Ahmed Cemaleddin Efendi'nin bu kadar hakâik-i mesrûdeye karşı iddiayı nisbet etmesi, nazar-ı hakikatle

36 Sarı Abdullah Efendi, tarîk-ı Melâmiyye-i Bayrâmiyyeye yani, Hamzevî tarîkına mensup ekâbir-i evliyâullahtan ve câzım-ı müellifin-i tasavvuf ve hakikatten bir zât-ı âlî-kadrdir. Zamân-ı Sultan Ahmed Hân-ı evvelde vücûda geldiği ve Reisülküttâb yani hariciya nazırlığı payesine kadar çıktığı ve bilahere ihtiyâr-ı uzletle imrâr-ı evkât ettiği terceme-i hâlinde mesturdur. Hafidi Abdülkâfi Efendi risalesinde menâkıbı vardır vefatı 1071/1660.

[Sarı Abdullah Efendi'nin âsârı, Mevlana Celaleddin Rûmî'nin mesnevisine Türkçe şerh olarak yazdığı *Cevâhir-i bevâhir-i Mesnevî*'sidir. Beş büyük cilt (İstanbul 1287). Bu eserin dışında *Meslekü'l-Uşşâk*, *Mir'âtü'l-asfiyâ fî sıfât-ı Melâmiyyetü'l-ahfiyâ* ve *Semerâtü'l-fuâd fî'l-mebde ve'l-meâd* adında 5 bölüm ve 1 hatimeden oluşan tasavvufa dair Türkçe bir eseri vardır. Eserde Hz. Adem'den kendi dönemine kadar geçen bazı olaylar, tasavvuf ve tasavvuf âlimleri hakkında bilgi verilir. *Cevheretü'l-bidâye ve Dürretü'n-nihâye* adlı eserinde ise IV. Murad dönemi olayları, Bağdat'ın fethi, dört imam ve evliyadan birkaçının menkıbeleri yer almaktadır. Eserin yazma nüshaları Millet Kütüphanesi (Emirî, no. 858), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (T-Y., No. 3728) ve Kahire'de bulunmaktadır (TK, 196 v.d). Bunların dışında *Nasihatü'l-mülûk* adıyla IV. Mehmed'e sunduğu Türkçe bir eseri ile *Düstûrü'l-inşa* adında Reisülküttâplık görevi sırasında topladığı ve yazdığı fermân, berât ve mektuplarının yer aldığı eseri vardır. Bu eserde yaklaşık 150 kadar fermân, mektup ve berât vardır. O dönem hakkında çok önemli bilgiler vermesi açısından bu eser oldukça kıymetlidir. Yazma nüshaları; Nuruosmaniye Ktp. (Nu. 4304), İstanbul Üniversitesi Ktp. (Nu.3110), Viyana Milli Ktp. (Nu. 316) ve Paris Milli Ktp. (s.t., Nu. 1179).]

tedkîk edilirse ne kadar vâhî, ne kadar bilâ pervâzâne olduğu anlaşılır.

Hazret-i Pîr-i destgirin bizzat evlâdı olduğunu farz-ı muhal olarak kabul etmiş olsak bile, şurût-ı hilâfeti, şurût-ı tarîkati hâiz olmayınca ona inkıyâd etmek olmaz. Meğer ki mürşid, râh-ı hakîkat olduğunu isbata salih bir bürhan-ı ma'nevî ve berât-ı sahih-i maddiyi hâiz ve tarîkatle hakîkatin esrarına vâkıf bir zât-ı kâmil ola ki intisab edilsin. Yoksa hakâik-i ma'neviyyeye vusul-i müddei ve mukallidlerin irşâdıyla değil, rehberliğiyle bile müyesser değildir.

Biz bu bahsi sırf ihtimaller üzerine yürütelim de Ahmed Cemaleddin Efendi'nin sulb-i pederden olduğunu bir müddet için zan ve itikâd! Ederek erbâb-ı tarîkat ve hakîkate suâl edelim ki: [106] pîrimizin sulb-i evlâdından birisi var, ona inâbe edelim mi? O zaman alacağımız cevap tıpkı yukarıdaki sözler gibidir. Şurût-ı irşâd ve meşîhat ne olduğunu, ezmine-i sâlifede geçen evliyâullahı ızâm hazeratının ef'âl ve sıfatını ve sûret-i istihlâfını bilen zevatın sözümüzê vereceği cevap 'şurût-ı irşâdı ve nisbet-i ma'neviyyesini tedkîk ettiniz mi' suâl-i müthişidir ki silsilenâme ile pek garîb olmuş olur.

Minhâcu'l-fukarâ'sında şârih-i Mesnevî, İsmail Ankaravî kuddise sirruh hazretleri şurût-ı meşîhatten bahsederken diyor ki:

*'Şurût-ı hilâfet oldur ki: halîfe bil-küllîye kendi nefsinden fâni vela bekâ-yı hakla bâkî ola. Ve onun akvâl ve ef'âli ve ahlâk ve sıfatıyla ittisaf kıla. Bir iş işlemeye, illa onun emriyle ve bir kâre başlamaya illa onun irâdetiyle...'*³⁷ [107]

Râh-ı evliyâda senedât-ı mu'tebere ve beravât-ı hakikiyye kemâl-i ma'nevî ve irfân-ı Muhammedî'dir ki bunu ef'âl ve âsârı

37 Kıtâb-ı mezbur, Kütüphanê-i umûmî'de mevcut olup imlası aynen ibrâz olundu. Mezkur nüsha 11. asır hicri ibtidasında yazılmıştır. Yine aynı kütüphanede İsmail Ankaravî'nin Tâiyye İbn Fârız şerhi ve tercemesi vardır, müellifin hattı destiyle yazılmıştır. A.R. İsmail Rusûhî Ankaravî, Minhâcu'l-Fukara, (Hz. Safi Arpaguş) Vefa Yay., İstanbul 2008

erbâb-ı ebsâra gizli değildir. Meclis ehl-i hakda berûhîn-i kaviyye âyet ve hadîs, kelâm-ı evliyâ ve urefâdır.

Ezmine-i sâlifenin herkese birer nâm ile verilen beravât-ı mebzule ve iddia-yı menfeat maksadına binâen açılan da'vâ i'lâmları me-dâr-ı hak bir mahiyyeti hâiz olamaz.

İddiayı nisbet-i tarikat dahi pek ziyade teemmüle muhtaçtır. Çünkü pederin evlâd-ı teslik ve tahlif edememesi tarikatın en la-yetgayyer bir usulü olduğu halde miras-ı maddi taksimi gibi mîrâs-ı ma'nevî-i tarikatın eben an ceddin kendilerinde olduğunu söylemek ve bunu silsile-i tarikat nâmı altında tahrir etmek cürretkârâne bir müteşeyyihliktir.

Şeyh ve mürşid olan zât-ı alâik-i dünyeviyeden keff-i yed etmiş ve çirkâb-ı mâsivadan hâne-i derûnu tathîr ederek ilm-i bâtın ve mükâşefe ile tenvir-i derûn eylemiş olur. Nisbet-i tarikatı dahi sahih ve sabit olursa mürşid-i mûmâ ileyhe tarîk-ı hüddâda iktidâ olunur yoksa Mevlanan'ın Mesnevî-i muazzamda nakl ettiği:

لیک نادر طالب آید کز فروغ

در حق او نافع آید آن دروغ

Lîk nâdir tâlib âyed ki'z-fürûg

Der-hak-ı o nâfi' âyed ân dūrûg [108]³⁸

او به قصد نیک خود جایی رسد

گرچه جان پنداشت و آن آمد جسد

O be-Kasd-ı nîk-i hod câyî resed

Gerçi cân pendâşt vü ân âmed cesed³⁹

38 Lakin bazı itikadı temiz talib, o yalanla doğruluğu yüzünden muradı-na erer. Mesnevi 118

39 Cesedi ruh sandığı halde iyi niyet onu maksuduna ulaştırır. Mesnevi 118

چون تحری در دل شب قبله را

قبله نی و آن نماز او روا

Çün taharrî der-dil şeb kıblerâ

Kible nî vü ân nemâz ora revâ⁴⁰

Beyitlerinin medlûlû olan meşihat-i mec'ûle tâlib-i hak ve tarîkati âvâre rûh eder.

Bu beyitlerin tefsir ve şerhinde ehl-i hakikat diyor ki:

'Gerçi kim mürid-i müstemi' şeyhinden istimâ eylediği kelimât-ı evliyayı şeyhinin hali zan edip nûh-ı mahz ve sâhib-i feyz bildi, lakin şeyhi söylediği sözün sahibi olmayıp ruhsuz bir ceset gibi olduğun mürid-i sâdık ol kelimat-ı kuds nükâtın envâr-ı hakâyıkını kalbinde müşahede ettikde bilüp kendisi sıdk u hulûsuyla mertebe-i ruhâniyete ve derece-i melekiyyete varup şeyhi cesed bî-rûh olduğu zâhir ve bâhir oldu.

Mesela elfâz-ı Arabiyye'den bazı lugâtı ezberleyip manasından haberdar olmayan âcâm telaffuz eyledikde henüz manasından haberdar olmayan merd-i âmmî ol mütekellimi söylediği sözden haber sanup da kendisi manaya vâkıf oldukda mütekellim-i mukallidin kat'an manadan âgâh olmadığın ve câhil ve gâfil olduğunu fehmi edip ve lafzında envâ-ı galetât söylediğin fark eylediği gibi, sâdık dahi zevk ve hâletten haberi [109] olmayan şeyhi teşhisi ve temyiz ve terkipten hâsıl olan meânîyi iz'ân kılır ve berekât-ı hüsn-i iktisadıyla sülükünde isabet edip maksuda nâil olur.

Ve mesela ol müridin sıhhat-i sülûkü gece içinde musalli kıbleyi araştırmak gibidir. Gerçi araştırma ile müteveccih-i kible değildir. Velakin namaz kılanın namazı bahsi's-şer' kabule karindir. Kezalik ol müridin dahi şeyh-i müddeinin iddiası rast sanıp mürşid-i kâmil ve kible-i hakîkî kıyas etmekle gönülden ettiği niyaz indellah

40 Geceleyin kıbleyi arayan gibi kıblesi yanlış da olsa namazı caizdir. Mesnevi 118

makbul olur. Velakin hakîkatte kibleye teveccüh etmemiş olur. İmdi gece araştırmak tîre-i cehilde caiz olmaz ve harem-i Ka'be'de olanlar zerre kadar Ka'be'den münharif olsalar salât ve ibadetleri fâsid olur.

Pes ka'be-i ehl-i velâ olan mürşidasını âfitâb-ı enver gibi belli iken taharri etmek kemâl-i cehl ve amâdandır.

Perişân-ı hâl eden gerçi beni zülfün hevasıdır.

Gönül cem'iyetin efzûn kılan vaslın safasıdır

Yüzünden mescid ü cami, salatında benim âbid

Muhakkak istivâ kiblem iki kaşın arasıdır

Fen akılsa beni aşkın değil gam ey dem-i İsâ

Fenâ olmak tarıkında bikâr-ı devlet bekâsıdır [110]

İmdi benim ruhum, can ka'besin tavaf etmeyen zâhid-i huşk bi hak Merve-Safa'sı yok ve secdesi divâredir.⁴¹

Pes bu günü yarına koma ve fırsatı fevt etme, derdine çare iste. Âteş-i aşka yan ve zevk u hâle boyan ve da'vâ-yı kâzibeden fâriğ ol. Zira müddeinin kaht-ı cânı derun-ı sırrındadır. Lakin kaht-ı nân bize zahiredir. Ol müzevvir-i müddei manen ve bâtinen can fakiri olup zahir halde kendini gani ve muhteşem gösterir.

Ve biz ise zâhirden nân fakiriyiz. Fe izâ kâne zâlike biz fakr u ihtiyacımızı niçin müddei gibi pinhân ederiz. Arz-ı namustan ötürü can çekişiriz. Yani arz-ı ihtiyaç ile izhâr-ı fâkaden âr edip kâine-i taht-i nâmusta arzımızı sıyanet için halk bizi gani kıyas eylesin diye bu belaları çekeriz. Ve kendiyü âlim yerine addeden nâdân, câhil kaldığı gibi biz dahi bî-nân ve nemek kalırız.⁴² [111]

41 Onun içindir ki kuds-i âşyân Mehmed Ali Dedebara: 'Kafir niçin taptın kuru dikenki, tapacak pençe-i âl-i abâdır' beytiyle eşârının bir mahallinde işaret buyurmuştur.

42 'Hikâye-i merd-i fakıyye....' Sarı Abdullah Efendi, c.3, s.17.

Şeyh demek hâce-i bâtın, mürşid râh-ı hakikat demektir. Tekke ise irfân-ı Muhammedî mektebidir. Orada ilm-i ilâhî, ilm-i bâtınî ta'lîm olunur. Hayât-ı dîniyye-i İslâmiyye yukarıya doğru tedkik edilse zevâyâ ve tekâyâ tarîkân ne kadar büyük ehemmiyeti olduğu anlaşılır.

A'sâr-ı sâlifede menbai füyûzât ve mahzen-i ulûm-i ilâhiyye olan tekkelerin medeniyet-i İslâmiyye ve fûnûn-ı muhtelifeyi neşr ve ta'mîm ve birçok erbâb-ı ilm ve kemâl yetiştirmek hususundaki himmetleri hakikaten her türlü sitayişin fevkinde bir takdir ve takdise sezadır. Dergâhlar değil midir ki nûr-ı İslâmiyeti Buhara ve Hive'den daha ileriye, ta Çin içlerine kadar götürmüş, şer'-i Muhammedî'yi ta Sahrâ-yı Kebîr'in beyaz yüzü görmeyen noktalarına, hatta Cava adalarına kadar îsâl etmiştir.

O dergâhlar ki; müntesibini arasında bir uhuvvet-i fevkalâde tesis ederek maksad-ı aksâ-yı muvahhidini tahkim etmiştir.

O dergâhlar ki; Muhyeddin gibi nice deryâ-yı bî-pâye-i irfânı meydana koymuş, müthiş bir yekün teşkil eden ulemaya, müellifin-i tasavvufu ihzâr eylemiştir.

Şimdi bu hakâik-i seniyye nazar-ı itibar önünde dururken hakikate karşı kıyam ederek iddiâ-yı irşâd ve hilâfete kalkması hakikaten teessüf olunacak meselelerdendir. [112]

Şurût-ı irşâd ve hilâfet güneş gibi ortada dururken Müdafaa'nım 31. sahifesinde:

'Ma'lûmât-ı resmîyeye karşı temerrüd ve taannüd olunursa bil-istihkâk verilmiş olan tevliyet, berât-ı âlî-şânî ile tarîk-ı ilmiyeden münîb ve mücâz olduğumu masdak-ı icâzet ve hilâfetnâme aynen neşr u i'lân edilir.'

Sözleri pek ziyade gurur ile söylenilmiş bir sözdür ki biz bunu, bu sözü iddiâ-yı irşâd ve meşihatte bulunduğu için mütevazî, kerîmü't-tab, sâhibül-mahviyyet, olması lâzım gelen bir zâtın ağzından işitmek istemezdik.

Turuk-ı aliyye usul ve erkânı içine bir takım bid'atlerin sokulması şüphesizdir ki tarîkın nâ ehilleri eline geçmesinden dolayıdır. Bu misüllü nâ ehiller tarîkat-ı aliyyenin herhangisine olursa olsun bâis-i zarar ve fesad olmuşlardır. Bu fesat, ehline tefvizi meşrût-ı şer'î ve tarîkı olan zevâyâ ve takâyânın evlâda tefviziyle başlar. Zaman herşeyde ahkama az çok darbe vurur. Usul ve âdât zamanın dest-i inkılabında mahkumdur. Bâ-husus tebeddülâtın menafî' ciheti pek ziyade düşünülürse iş daha seri olur.

İşte birer menbai irfân-ı kemâlât olup, şeyh-i kâmilinin vefatıyla ehline tefviz edilmeyerek, vâris-i mâddî olan evlâd tercihen [113] ihale edilen tekkeler bu tebeddülât zamanından pek ziyade mutazarır oldular. Az zaman içinde pek basit olan usul-i ezkâra bir takım ilaveler yapılmaya başlandı. Böylece dergâhların usul-i kadîmesi tebeddül etti. Ve kuruluş maksadı unutuldu. İlimden ziyade laklaka irfân-ı Muhammedî yerine sâfiyeye bedel mürâiyâne etvâr ve evzâ' meydan aldı.

Gerçi bizi bizden ziyade düşünen evliyâ-ı kirâm arasında 'müceddid', 'pîr-i sâni', nâmıyla bazı zevât zuhûr ederek tarîkatın ıslâh ve tecdide muhtâc cihetlerini ictihâd-ı bâtına icra ediyorsa da bazı dergâhları istila eden bazı kabiliyetsiz ve ehliyetsizler kat'an tarîk-ı hakka mukarin olmayarak yine inad ve gaflette ber devam bulunmuşlardır.

Hülasutü'l-hülasa: tarîk-ı aliyye tekâyâsında tarîkat-ı aliyye usul ve erkânından, müntesibin-i tarîkat arasında tezebzüb ve inhitâtı müceb olan en büyük sebep 'meşihatın evlâdiyete meşrût' olmasıdır ki bunun ne kadar büyük fenalıklara meydan verdiğini ve '*emânâtı ehline tefviz ediniz*' meal-i kudsiyesine pek ziyade muhalif bulunduğunu ve esasen tarîk-i aliyyenin hiç birisinde bu usul cârî değilken sonradan zuhûr eden mübtedilerin böyle harekât nâ-lâyıkaya cür'etle turuk-ı aliyyeyi mecrâ-yı müstakiminden [114] inhiraf ettirmek fazihasını irtikâb eylediklerini meşâyih-i kirâm zevî'l-ihtirâm tasdik ve itirâf buyururlar.

Verâset-i tarîkatın sarahaten ehl ve .elyaka meşrutiyeti turuk-ı aliyye erkânı arasında mürşid-i kâmil olan zevât-ı şerîfin evsâf ve sıfâtı bizce malum olduktan sonra iddiâ-yı meşîhatle silsilesini herhangi pîre fuzûliyyen rabteten zâtın feryadı mesmu' olamaz, çünkü muhak değildir.

Bâ-husus nisbet-i maneviyyesini değil nisbet-i maddiyesini de tağyîren oraya merbut gibi göstermek inad sahrasında at oynatmak demektir ki: dekâyık-ı tarîkatı usul-i verâset-i maneviyyeyi bilen yârân-ı irfânın mübaheseye bile girişmek tenezzülünde bulunmayacakları bedîhiyyâtandır. Gariptir ki Molla Cami hazretleri müteşey-yihleri şu ebyât ile tasvir eylemiştir:

Subhatü'l-ebrar'dan

اي به صوفيگري آوازه بلند

کرده زين شغل به آوازه پسند

Ey be-sûfî giri âvâre bülend

Kerde zîn şugl be-âvâze pesend. (Ey sofulukla adı çıkmış, şöhret olmuş ve bu işin şöhretiyle kanaat etmiş kimse, yani dünyada sofulukla şöhret olmuş ancak sofuluktan bir eser olmayan kimse)

نیستی صوفي ازین نام چه سود

دعوي پختگی از خام چه سود

Nistî sûfî ez-în nâm çe sûd

Da've-i puhtî ez-hâm çe sûd. (Sofu değilsin sana bu isimden ne fayda olur, ham olanın pişmişlik iddiasında bulunmasının ne faydası var?)

جامه فوطه چه پوشي چو مگس
 پر به هر خوان چه گشايي ز هوس
 Câme-i futa çe pûşî zı-mekes

Ber-behr-i hân çe küşâyî çü mekes. [115] (Neden futa elbisesini giyip sinek gibi, heva ve hevesten sofraya doğru uçuyorsun)

طوطي قدسي و از هيچ کسي
 مي زني پر به هواي مگسي
 Tûtî-i kudsi vü ez hîç kesi

Mî-zeni per be-hevâ-yı mekesi. (Sen alemin mukaddes tutisisin, neden sineklik hevesiyle kanat çırpıyorsun. Yani sen eşref-i mahlukat olan insansın, heva ve hevesine uyup sinek gibi bir böcek olma)

دين كه صد پاره ز بي باكي توست
 نكندش خرقة صد پاره درست
 Dîn ki sad pare zı pâkî-i tost

Ne-konedeş hırka-ı sad pâre dürüst. (Üzerinde yüz parça olmuş hırka seni dürüst göstermez. çünkü senin pak ve temiz olmayışından dinin yüz parça olmuş.)

گردي انداخته سجاده به دوش
 گرد بازار چو سجاده فروش
 Kerdî endâhte seccâde bedûş

Kerd bâzâr çü seccâde fûrûş. (Pazarda seccade satan gibi seccadeni omuzuna atmışsın.)

لیک بازار یگان دیده ورنند
صد ازین جنس به یک جو نخرند

Lîk bâzâr igân dîde verend

sad ez-în cins be-yek cev ne-hîrend. (Fakat pazardakiler nazar sahibidirler, bunun yüz tanesini bir arpaya almazlar.)

در ره اهل دل از همت پست
جز عصا نیست تو را هیچ به دست

Der-reh-i ehl-i dil ez himmet-i pest

Cüz asâ nîst torâ hîç be-dest. (Gönül ehlinin yolundaki en az himmetten, elinde bastondan başka bir nesne yoktur. Yani sende gönül ehli olanların haletlerinden bir halet yok. Sadece bastonun var. Benzerliğin bastonladır.)

آن که در چه فتد از لغزش پا
دستگیریش نیاید ز عصا

Ân ki der-çeh füted ez-lagzîş-i pâ

Dest-gîrîş neyâyed zı-asâ. (Ayak sürçmesiyle kuyuya düşenin elindeki asası onun elinden tutamaz yani onunla kurtulamaz.)

هست مسواک به کف سوهانت
کز طمع تیز کند دندانت

Hest misvâk be-kef sûhânet

Kî'z-tama' tîz koned dendânet. (Elindeki misvakın senin törpündür, açgözlülüğün yüzünden o senin dişlerini biliyor.)

ترسم از بیخ برد چون شجره

تیز دندانیت آخر چو اره

Tersem ez-bîh büred çün şecere

Tîz-i dendanit ahır çü erre. (Korkarım sonunda ağaç gibi senin keskin dişlerin seni bıçkı gibi kökünden keser.)

رشته سبحة بر انگشت مپیچ

که از ان حلقه برون ناید هیچ

Rişte-i subha ber-engüşet mepîç

Ki ez o halka berûn nâyed hiç. [116] (Tespihin ipini eline dola-
ma, çünkü o halkadan sana hiçbir şey gelmez)

گر حساب حسناتت هوس است

عقد انگشت تو تسبیح بس است

Ger hisâb-ı hasenâtet heves est

Akd-ı engüşet to tesbîh besest. (Elindeki tespihten amacın iyiliklerini sayma hevesiye, saymak için parmağının boğumları sana yeter.)

چون زنان موی به صد رعنائی

ریش از شانه زدن آرای

Çün zenân mûy be-sad ra'nâyî

Rîşet ez-şâne zeden ârâyî. (Kadınların yüz güzellikle yüzünü süsledikleri gibi sen de sakalını tarayarak yüzünü güzelleştiriyorsun.)

شانه بفکن چو نبی مردانه

که به این دست جدا از شانه

Şâne be-fekün çü niyi Merdâne

Ki be in dest cüdâ ez-şâne. (Madem sofulukta mert değilsin bu yüzden tarağı elinden bırak)

صوفي آنست که از خود رسته ست

ز نکو جسته و از بد رسته ست

Sûfi ânest ki ez-hod reste est

zı-nîkû cüste vü ez-bed cüstest. (Sofi kendisinden kurtulmuş olandır. İyilikten yüz çevirmiş, kötülükten kurtulmuştur.)

Biz bu ebyât-ı Câmi kuddise sirruh müteşeyyihân-ı zamanın en-zâr-ı intibahına vaz' ederiz ki: bir veliyy-i kâmilin hakâyikin ve şetta teşeyyüh ve tağaddî ne sûretle müzîfâne tasvîr ediyor öğrensiner.

Ne sâl iledir, ne mâl iledir

Beğim ululuk kemâl iledir.

Beytini her dakika nazar-ı dikkatimiz önünde dursun. Mağrur-ı dünya olarak iddiâ-yı vâhî ile kendimizi ifnâ, ruhumuzu zulâm içinde bırakmayalım.⁴³ [117]

Müdafaa'yı baştan aşağıya kadar dolduran i'lamlarla, berâtlar bize bir faide-i ma'neviyye ve maddiye veremez. Çünkü bürhân-ı ehl-i hakikat, kitap ve sünnet, kelâm-ı evliyadır. Bundan başka tarih elimizde bir vesikadır ki aldatamaz.

Vilâyetnâmeler muhteviyâtından istihrâc olunduğuna nazaran ve daha sair kütüb-i tarihiyye ile müsbet olduğu üzere- pîr-i tarikat,

43 Kâle Rustûlullah aleyhisselâm; 'Lâ fahre fi'n-neseb illâ fi'l-edeb/Soy sop ile değil ancak edeple övünülür.' Kâle Aliyyü'l-Murtazâ kerremallahu vecheh; 'Şerefü'l-insan bi'l-ilmi ve'l-edebi, lâ bi'l-mâli ve'n-neseb/insanın şerefi ilim ve edep iledir, mal ve neseb ile değildir.'

destgîr-i fukara Hacı Bektâş-ı Velî kaddesallahu sirrahu'l-âli hazretleri teehhül etmemişlerdir.

Bir velinin teehhülünü velayetnâme mani' göstererek Müdafaa, i'tirazâtta bulundu, hatta bürhân-ı naklî olmak üzere nakletti ki '*Lâ rahbâniyyete fi'd-dîn/Dinde ruhbanlık yoktur*' hadis-i şerîfi ruhbanîyetin yalnız tecerrüde ait olan sıfatı için şeref-sâdır olmamıştır.

Belki, İslâmiyette ruhbanîyet yoktur demek umûr-ı diniyyeyi yed-i idaresinde tutan bir sınıf yoktur demektir.

Malumdur ki ruhbanîyetin tâife-i nasârânın umûr-ı şer'iyyelerini rû'yet ve ibadet ve taatlerinde rehberlik ederek bütün mesâil-i dîniyyeye müdahale etmek salahiyetine haizdirler.

Mesela; bir papaz olmadan cenaze kalkamaz, ibadet olunamaz, hasta vefat edemez!, bütün mesâilde papazın bulunması şarttır. [118]

Halbuki biz İslamlar önümüzde kimse bulunmasa da bulunsa da içimizden istediğimiz zâta iktida ederek yahut münferiden ibâdâtımızı icra ederiz. Cenaze, nikah mesailinde vesair mebahisde kimsenin muavenetine muhtaç olmadan, şerâit-i şer'iyyesi dahilinde kendi kendimize iş görürüz ki işte asıl ruhbanîyetin reddine dair olan cihet, ruhbanîyetin ayrıca bir sınıf teşkil ederek bir sınıf-ı mütegallice-i diniyye meydana geldiği ve bu halin İslâmiyette mevcut olmadığı meselesidir.

İşte, Müdafaa'da Hz. Pîr'in müteehhil olduğu inandırılmak için mebhasten hariç bir takım bürhanlar irâd olunduğu halde bütün burhanların kendi aleyhlerine çıkması gariptir.

Hele 'Teymurtaş İbn Hacı Bektâş' namıyla mevcudiyeti rivâyet olunan ve taraf-ı âcizânemden mahiyyeti tahlil edilerek Hızır Lala, Teymurtaş Paşa, Seyyid Ali Sultan'ın mezcinden husule gelen halitayı enzâr-ı hakşinâsâne teşhir ederek Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin teehhül ettiklerine, evlâdı olduğuna dair tarihen, tevatüren bir işaret olmadığını uzun uzadıya bast u temhîd eyledim.

Tarîkâtın evâil halinde, yani pîr-i destgîr zamân-ı kudsiyet nişanlarında üçyüz altmış kadar halife yetiştirdikleri ve bunların arasında Hacım Sultan, Hızır Lala, Sarı İsmail [119] gibi bazılarının menakıbı zamanımıza kadar ilerlemesi ve ancak evlâd-ı bâtını oldukları cihetle bâde'l-vefat post-ı tarîkâtın Hızır Lala'ya intikali mazbut menaktır.

Hızır Lala Sultan'dan mâadâ neşr-i âyîn ve erkân-ı tarîkat için diğer hulefâsı dahi cehd ve gayret etmişlerse de Hızır Lala hazretlerinden imtidâd eden kol Balım Sultan hazretlerinde mertebe-i kemâli göstererek tarîkat-ı aliyenin pîr-i sânisî olmuşlar ve erkân-ı tecerrüdü bir usul koyma rabt etmişlerdir.

Balım Sultan hazretleri erkân-ı tecrîd ve âyîn-i tarîkat-ı aliyyeyi daha ziyade neşr ve tâ'mim ederek Sultan Süleyman Kanûnî gibi zevât-ı kirâmı hûze-i kerâmet ve inabetleri altına almış ve zamana göre içtihadı bir inkılâb-ı cüz'î ile birçok sâlikân-ı râh-ı hakîkatı nokta-i irfân-ı Muhammedî ve mertebe-i didâr-ı rabbânîye îsâl ile vazife-i irşâdî kemâ hiye hakkuhâ ifâ eylemişlerdir.

Hazret-i Pîr-i sâninin tebdil-i hayât eylemesini müteakip yurt bekçiliği iddia-yı ibtidaîyyesiyle sokularak 'Hacı Bektâş oğlu' lakabını takınan ve evlâd-ı bâtın sülalesinden olmaklığı iddiasına bir hüccet gibi telakki eden 'Kalender' nâm zât, birtakım harekât-ı ihtilâliyyeye tevessül gerek devletin umûr-ı siyasiyyesini muhtel, gerekse dergâhın âsâyiş ve rahatını külliyyen selb etmiş ise de iddiasını [120] müteakip kellesini ref'-i ihtilâl olunmuş ve bâdehû post-ı pîre Balım Sultan hazretlerinin eâzım-ı mürîdânından Sersem Ali Baba hazretleri kaddesallahu rûhahû kuud ederek âyîn ve erkân-ı pîri muhafazatan ihyâ eylemiştir.

Balım Sultan hazretlerinin pîr-i sâni ve müceddid-i tarîkat olduğu ve Sersem Ali Baba'nın dahi halife-i kemâli bulunduğu nazar-ı itibare alınırsa mîrâs-ı tarîkâtın Balım Sultan hazretlerinden Sersem Ali Baba'ya intikal ve oradan teselsül ettiği anlaşılır.

O halde Çelebiyanın elinde bulunan sülale-i evlâddan, evlâda istihlâf sûretiyle olduğu için muteber olmadığı gibi, Pîr-i sâni Balım

Sultan kuddise sirruhu'l-mennân hazretlerinden 'Kalender Sultan' – birçok sebepten dolayı- intikal edemeyeceği cihetle nisbet, nisbet-i sahîha olmaz, olamaz. Kalender Sultan'ın Balım Sultan veya diğer zât taraflarından istihlâf olunmadığı intisabı bulunsa bile yaptığı harekât iskât-ı hilâfeti mûcib olduğu nazar-ı dikkate alınırsa, Cemaleddin Efendi'nin gösterdiği silsile-i tarîkatın ta orta yerinde inkıta uğradığı anlaşılır ki; iddia-yı irşâd, iddia-yı meşîhat artık tahayyül oluna....

Tarîk-ı Hazret-i Mevlânâ kaddesallahu rûhahû da çelebilik makamı bir makam-ı fevkalade-i nesebidir. Çelebinin vazifesi [121] irşâd ve teslik değildir. Mevlevihanelerde asıl mürşid ve şeyh Aşcı Dede olan zattır ki, yeni gelen sâlik matbahta terbiye görür ve ik-mâl-i çileye kadar 'Matbah canı' namını taşır.

Çelebi efendiler hazeratı ise çelebi ism-i nezhinden anlaşıldığı üzere orada pîr-i tarîkatın bir hatıra-i maneviyyesi olarak bulunurlar ve siyaseten dahi hizmetleri mevcuttur.

Fakat tarîk-ı mevleviyede çelebilerin silsile-i nisbet-i vücûdiyetleri mevsuk ve muteberdir. Hükümet-i seniyye bu itibarı daha ziyade takviye ile çelebilik pâye-i celilesini bir takım kavaid ve kavanine rapt eylemiştir.

Halbuki Hacı Bektâş-ı Velî evlâdı payesi bundan iki buçuk, üç asır evvel muâmelât-ı resmiye girmiş, hatta eski tarihlerimiz Kalender Sultan 'Hacı Bektâş Oğlu' lafzıyla yâd edilmiş ise de bir takım menfaatperestân tarafından hasebü'l-icab ibdâ' olunan ve zamân-ı hazıra kadar teselsül edegelen bu sözün derece-i vüsûk-ı hakikatini beyânât-ı sâbika ve âtiyemizle keşf-i mâhiyet etmiştir.

Hatta hükümet-i seniyye bile derece-i vüsûk hakkında Hacı Bektâş evlâdıdır demiyor, bu meselede şüphe edildiğini şûrâ-yı devlet mazbatalarında bile görüyoruz. [122]

Sultan Mustafa vesair selâtîn-i sâlifenin fermânları bu bahs hakkında medâr-ı istişhâd olamaz. Çünkü eski fermânların pek ziyâde ibtizâle uğradığını her olur olmaz şeyin hakkında berât-ı âli sâdır

olduğunu- tıpkı İrâde-i Hamîdiyeler gibi- bilenler hiçbir vesika-i tarihiyyeye müstenid olmayan bu haber-i vâhidi reddetmekte âdetâ mecburdurlar.

Safeviler parmağıyla İstanbul'da çevirilen bir dolab-ı muhâde-anın (1041) bu sûretle bir takım ferâmîn-i nâfia istihsaline yardım etmesi doğrusu ducâr-ı teessüftür.

Safevîlik diyoruz, biz bunu ileride uzun uzadıya izah ettik. Bahs-i mahsusunda mütâlaa olunacaktır. Hazret-i Pîr'in vâris-i ma'nevî-i tarîkı olan zevât-ı kirâm, eser-i pîre tamamıyla sâlik ve Hazret-i Pîr'in makâlât-ı âlilerinde gösterdikleri tarîkat ve şerîat yollarında mücahid ve daim bulunanlardır ki bunların vâris-i kâmil-i pîr oldukları gerek zahir ve batın âlilerinden gerek âmillerinden ve ilimlerinden ma'lum ve meşhûddur.

Hazret-i Pîr kaddesallahu esrârahû 'Makâlât' namıyla şöhet bulan ve birçok makalatı muhtevî bulunan risalelerinde tarîkat ve şerîat ve hakîkatı beyan etmiş ve insan-ı kâmil olmak için lâzım gelen vasâyâ-yı âlilerini tahrir eylemişlerdir. [123]

İşte Hazret-i Pîr'in bu kitabını mütalaa edince hakîkat bütün üryanlığıyla meydana çıkar. Yani Hazret-i Pîr'in veraset-i maneviyesine kim sahiptir, anlaşılır.

Velâyetnâme, namında daha bir takım kitaplar var. Bunların beş altı nüshasını müellif-i fakir gördüm. Hazret-i Pîr'in menakıbına birçok hatalar karıştırılmışlar, bunun anladım. Bunun esbabına gelince Anadolu ahali, bâ-husus ni'met-i maarif ve ilimden mahrum olan köy halkı hâriku'l-âdâta nihayet derecede itibar ederler. Mesela Hazret-i Şah-ı Velayet kerremallahu vechenin bir takım esâtîr-i âlûde yalanlara hezeyanlarla memlu olan ma'hûd hikayesi, Hamzanâme, Hikaye-i Kesikbaş vesaire köy halkı nezdinde muteber olduğu gibi menâkıb-ı evliyaya aid bir takım kitaplar dahi okunur.

Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin menâkıb-ı ârifânelerinin zaman-ı vefatlarından sonra yazıldığı maznundur. Fakat zannolunmaz

ki bu kadar mübalağât memlu olmuş bulunsun. Hazret-i Pîr-i Hünkârın kerâmât ve harkul-âdâtı herkes tarafından tasdik edilmekle beraber bu kadar hilâf-ı akl bir takım mübalağata inanılamayacağı da meczûmdur.

Velayetnâmeler yalnız bazı cihetten bize ma'lûmât veriyor. [124] Hazret-i Pîr'in hulefâsı kimlerdir, Kadıncık Ana olan münasebeti ne raddededir, daha bazı mesail var ki ehemmiyetleri inkar edilemez. Bunu mebahisin velayetnamelerden ahz ve istinbatında biraz temkin ile davranmalı, meselenin künhüne vukuf peydâ etmedikten sonra îrâd-ı hükm etmemeli...

Mesela biz Velayetnâmede Hacı Bektâş-ı Velî'nin hulefâsında bahs eden kısımları aynen nakledeceğiz. Ondan sonra derce-i vusûk ve ehemmiyetlerini terfîk ederek inanacağız. Velâyetnâmelerin lisânı nasıldır. Ve ne derece-i hakikattedir, kimler tarafından yazılmıştır, bu gibi meseleler, mebahis-i mesrûdenin sonunda teşrih edilir.

Pîr Evinin Hâl-i Hâzırı

Demiştik ki dergâh-ı pîrin umûr-ı hâzırası pek ziyâde müşevveş bir haldedir. Bu teşevvûşe dikkatle bakılacak olursa yeni bir şey olmadığının anlaşılır.

Balım Sultan hazretlerinin vefatını müteakip Kalender Sultan gailinden itibaren, dergâh-ı şerîfin istirahat ve âsâyişi [125] ve halledâr olmakta hükümet dahi mecburi bir halde hareketin teskin ve tehvini cihetine çalışmaktadır.

Malumdur ki Kalender Sultan isyanı az bir iş değildir. Hükümeti uzun zaman telaş içinde bırakmış bir meseledir. Hükümet bu isyanda mühim zararlara uğramış, epeyce asker kurban vermiş, bu isyanın neticesi olarak Anadolu'da iade-i âsâyiş için birçok fedakarlıklar yapılmıştır.

İsyan ufak bir şey değildir. Mezheb-i Safaviyye'nin Celaliler tarafından kabulü Şah İsmail Safevî'nin pek ziyade tevessua başlayan

devlet-i Osmaniye'ye karşı açtığı bir harb-i bâtinisi neticisi idi. Şah İsmail maddi hücumlarla galip gelemediği devlet-i Osmaniye'ye ma'nen galip gelmek, yani efkâr-ı umûmiye arasında soktuğu dini ve mezhebi nifaklarla vahdet-i milliyeyi ykarak galebe etmek istiyordu. Menafi'-i maddiye peşinde dolaşan serserilerden birçoğu Safevîliği kabul ettiler. Bu sûretle Anadolu içinde Celâlî rezaletleri çıktı. Asâyiş mahvoldu. Hükümet uzun zaman harp halinde kaldı. İşte Kalender Sultan bu kabil bir isyana serkerdelik ediyordu. Bâ-husus takındığı nâm o cihette pek büyüktü. 'Hacı Bektâş-ı Velî' namından istifade ediyordu. Nihayet tarikat-ı Bektâşîye muhiplerinden ve bendelerinden [126] 'Muhibbî' tahallus eden Kanûnî Sultan Süleyman cennetmekân hazretleri tarafından yine min'e'l-bâb ile'l-mihrâb Hacı Bektâş-ı Velî tarîkına mensup yeniçeri ocağı kuvvetiyle mahvedildi.

Kalender Sultan bu sûretle halife-i hak aleyhine huruç-ı sair evliyaullah'a reva görülen işkence ve eziyetlere kıyas kabul etmez hedef-i tiğ-ı kaza olarak mertebe-i şehadeti ihrâz eden evliyâullah-ı kirâm hazeratının sebeb-i şehadetleri tedkik olursa unsur-ı taassubun unsur-ı hakîkate galebesi, daha doğrusu meselenin bir hak kavgası olduğu görünür. Halbuki hiçbirisi Kalender Sultan gibi 'Halife-i Rasûlüm' diye başına adam toplayarak hükûmete karşı kılıç çekmemiştir. Menâkıb-ı evliyâullah meydanda.

Mansûr'un, Nesim'in, Şiblî'nin, İsmail Maşûkî'nin, Hazret-i Beşîr'in, Pîr Hamza Bâlî'nin, Niyâz-i Mısrî'nin, İsmail Hakkî'nın vesair evliyaullahın serencamı şehadet ve sergüzeşt-i menfâları menkûş-ı sahâif-i menakıptır. Hatta Acem ulemasından 'Haydar Herevî' fevasıyla huruç ale's-sultan töhmetiyle şehid olan Şeyh Bedreddin Simâvî kaddase sirrahû bile böyle hata irtikâb etmediği halde huruç ale's-sultan töhmetine bi gayr-i hak uğramıştır. 'Zaten siyaset bunu icâb ediyormuş'. Kalender Sultan'ın harekât-ı hod-seranesi dergâh-ı şerîf umûrunu [127] ihlâl etti. O zaman postnişinden hali kalan post-ı reşâdete mücerred babası tayin olundu.

Bunu müteakip dergâh-ı şerîfde iki fırka görünmeye başladı. Birtakımı çelebiyane merbut ve onların evlâdiyetini kabul ederek

ayrılan kısımdı... Bunların elimizde hiçbir eseri bir kitabı bulunmadığı için müteessifiz. Çelebiyân-ı sâlifede tarikat ve tasavvufa müteallik hiçbir eser bırakmamaları şâyân-ı esef bir haldir. Bekir Vahdetî Efendi merhum tarafından yazıldığı rivâyet edilen risalenin bir çok hakâiki muhtevî olduğu, bunu bize bildirmek lafzında bulunan İsmüddin Efendi'nin (fefhem) ihtâr-ı te'kidisinden anlaşılır. Biz istiklal re'yimizi hakkıyla isti'mâl ederek kimsenin tarz-ı i'tikâdına, mezhebine müdahale etmek istemeyiz. *Nûru'l-Hüdâ* isimindeki kitapta Kalendarân taifesi namıyla bir taife gösteriliyor. 'Kalenderiyye' namıyla bir tarik-ı bâtılın türediği bazı âsardan istinbat olunur.

Hele Menteşe, Manisa civarına bir aralık tohm-ı fesad eken birçok melahidenin, ez-cümle;

Sûfî kalender ol gel kazıt saç, sakalı

Sana bu bir tuzaktır gider bu kıl u kâli

Beytinin kâili olan Temennâyî'nin (ki o sırada icra edilen tedâbir-i [128] zecriye üzerine katl edilmiş) âsarı birçok sade-dilân-ı tâlibânı idlâl etmiştir.

İkinci kısım: Babagân kısmıdır ki bunlar Balım Sultan kud-dise sirruh el-mennân tarafından Hazret-i Pîr'i hünkârın ruhaniyetine müsteniden ictihad edilen âyîn ve erkânın hâmili ve 'tarikat-ı Bektâşîyye' nâmıyla yâd edilen tarikatın sahipleridir ki; Balım Sultan kud-dise sirruh el-mennân teselsülen zamanımıza kadar imtidât etmiştir.

Tarikat-ı aliyye-i Bektâşîyye, sâir turuk-ı aliyye gibi nûr-ı nübüvvetten ahz-i füyuzât eylemiş bir tarik-ı celîl-i irfândır. Babagânın esâs-ı mu'tekıdâtı şeriat-ı mutahhara-i İslâmiyye ve mezheb-i ehl-i hakdan hariç bir şey değildir.

Hazret-i Pîr-i destgîrin makâlât-ı ârifânesi müntesibin-i tarikatın ellerinde düstûr-ı ameldir. Onlar Hz. Pîr'in makâle-i âtiyesini dâimâ onların rehber tutarlar.

el-Bâbü's-sâlis fî beyânî't-tarîka⁴⁴

Tarîkatın ikinci makamı, mürid olmaktır. Tarîkatın ikinci makamı: Mürid olmaktır “...*fe'selû ehle'z-zikri in küntüm lâ ta'lemûn*”

Pes, mürid üç türlü olur: Evvel mürid-i mutlaktır. İkincisi, mürid-i mecazdır. Üçüncüsü, mürid-i mürteddir.

Amma, mürid-i mutlak oldur kim, şeyhin her türlü haline niçin deyip [129] hüccet getirmeye... Mürid-i mecaz oldur ki, zahirde şeyhi dileğinde ola, batında kendi dileğinde ola. Mürid-i mürted oldur kim, şeyhin bir türlü halin görünce, derhal yüzün döndüre.

Üçüncü makam; saçın gidermektir ve libasın giydirmektir “..*muhallickîne rüûsekûm ve mukassırîne lâ tehâfûn*..”

Dördüncü makamı; mücahede ile göyünmektir. Kavlühû Teâlâ: *vellezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ*

Beşinci makam; hizmet etmektir. Kâle'n-nebiyyü aleyhisselâm ‘*men hadime hudime/hizmet eden hizmet görür*’ ve kavlühû ‘*el-hâdimü fî emânillâh/ Hizmet eden Allah'ın emaneti altındadır*.’

Altıncı makam; havftir, yani korkudur. Kavlühû Teâlâ ‘*Fefirrû ille'llâh/Allaha doğru koşunuz*’

Yedinci makam; ümittir. Kavlühû Teâlâ; ‘*Lâ taknetû min rahmetillâh/Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz*’

Sekizinci makamı; Hırka ve zembildir ve mikrâs ve seccade ve kerâmet ve hidâyet göstermektir. Kavlühû Teâlâ “...*Innallâhe bâliğu emrih, kad ceâlallâhü liküllî şey'in kadrâ*”

Dokuzuncu makam; Sahib-i makamdır, sahib-i cemiyettir ve sahib-i nasihat, sahibi muhib olmaktır. “...*yuhibbühüm ve yuhibbû-nehû/Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever*.”

Onuncu makamı; Aşk, şevk, safâ ve fakrdır. "...teveffenî müsli-men ve elhuknî bi's-sâlihîn/Beni Müslüman olarak katma al ve salihler arasına kat". Kâl'e'n-nebiyyu: "El-fakru fahrî ve bihî yevme'l-kıyâmeti eftehiru alâ cemîu'l-enbiyâ/Fakr, benim övüncümdür Kıyamet günün-de bütün nebilere karşı bu benim övüncümdür"[130]

El-Bâbü'r-râbî' fî beyânî'l-hakîka

Evvel makamı edeptir. İkinci makamı korkudur. Üçüncü makamı perhizdir. Dördüncü makamı sabır ve kanaattir. Beşinci makamı hayadır. Altıncı makamı cömertliktir. Yedinci makamı ilimdir. Sekizinci makamı miskinliktir. Dokuzuncu makamı marifettir. Onuncu makamı kendisini bilmektir. Kal'e'n-nebiyyu aleyhisselâm 'Men arafe nefsehû fekad arefe rabbehû/Nefsinin özelliklerini bilen rabbini bilir'

Amma, Hakikat'ın evvel makamı toprak olmaktır.

İkinci makamı; yetmiş iki milleti ayıplamamaktır.

Üçüncü makam; elinden geleni men kılmaktır.

Dördüncü makam; dünya içinde yaratılmış mecmu nesne an-dan emin olmaktır.

Beşinci makam; Mülk Issı'na yüzün sürüp, yüzün suyu bulmak-tır; zira kim vahdet andadır.

Altıncı makam; sohbetir; sohbette hakikat esrarın söylemektir.

Yedinci makam; seyirdir.

Sekizinci makam; sırdır.

Dokuzuncu makam; münacattır.

Onuncu makam; müşahadedir.

Hazret-i Pir'i Hünkâr kuddise sirruh el-âlî'nin bu kelimeleri müntisibin-i âlîlerinin düstûr-ı harekâtıdır. Onlar menbaı ruhaniye [131] olan enfâs-ı pîrden ahz-i envâr etmişler ve bu sûretle nâil-i sır-rı tarikat ve vakıf-ı serâir-i marifet olmuşlardır.

Onlardan yetişen evliyanın lisanında cümlesinin tercümân-ı bâtınisi olmak üzere:

*Biz harabât ehliyiz her câne cânân olmuşuz
 Tayy-i etvâr eyleyüp her ilde mihmân olmuşuz
 Zâhiren dîvâneyiz, mesken bize meyhaneler
 Gerçi haktır kalbimiz sûrette virân olmuşuz
 Nüşhayı tekâmîl okuduk, nefsimiz fehm eyledik
 Nokta-i kalbi bilince ayn-ı insan olmuşuz
 Kalb-i kâmil hocamızdır, nefsimiz tefsir-i rûh
 Haşiye tab'î selimdir, satır-ı Furkan olmuşuz
 Anladık haşri, kıyamet koptu, girdik cennete
 Vech-i hakka nâzırız biz ehl-i vicdân olmuşuz
 Câm-ı vahdet cür'asın nûş eyledik, sekraneyiz
 Ân-ı dâim telakkimizdir, mest-i hayran olmuşuz
 Sümme vechillâh bizimdir, beyt-i ma'mûr bizdedir
 Rûh-ı kudsîler metâfı arş-ı rahman olmuşuz [132]
 Hâşimâ dünya ve ukbâ âşîka mekr u hicâb
 Zâhir u bâtın bir oldu nûn-ı imkân olmuşuz⁴⁵
 gibi enfâs-ı mesîhâ-dem sudur eder. Bazısı dahi;
 Küntü kenz sırrının olduk âgâhı
 Ayne'l-yakîn gördük cemalullahı
 Ey hoca bizdedir sırr-ı ilâhî*

45 Bu gazel-i ârifâne, devrie-i ferîşîyye, ve evrâd-ı ilâhiyye ve ankâ-i maşrik sahibi Üsküdarî Mustafa Hâşim Baba hazretlerinin büyük ve nâdiru'n-nûsha dîvân-ı hakâyik-beyanlarından me'huzdur.

Biz Bektâş-ı Velî'nin fukarasıyız

Zâhidâ şanıımız 'İnnâ fetahnâ'

Bu harâb-ı kemteri serseri sanma

Biz kılı kırk yaran kâmiliz amma

Pîr-i Balım Sultan'ın büdelasıyız.

Sûretinde vâridât-ı istiğrâk-kârâne ile serâir-i müşâhedât-ı gay-biyye ve vâridât-ı ilahiyeden bahseylemişler, bazıları:

Kimseyi incitmek, incinmek değildir kârımız

Kendi sahramızda seyyahız ki, sahra olmuşuz

Diye âlem-i tecerrüd ve uzletin iyiliklerini bir avurde-i zebân eylemişlerdir. [133] Müntesibin-i Bektâşiye herhal ve kârda teslim ve tevekkülle habl-i şeriat ve tarîkata tevessül ve menazilü'l-etkiyâyı ala derecâtihim kat' ile hakikat-ı uzmaya vüsul için mücahit ve sa'ydirler.

'Bektâş' ismindeki hurufattan maanî istihraç eden bir zât şu sû-retle beyanatta bulunuyor.

'Be' Bülüğ demektir ki izdivâc-ı rûh ile nefsten hasıl olan veled-i kalbisini derece-i bülûğa vasıl ve makam-ı tahkike nail ederek zahirini şeriat ve batınını hakikatle pür nur etmektedir.

'Kef' Kifayet demektir. Hakikatı- uzmâyı talepte mücahit olan dervişin kenz-i kanaate malikiyetle dens-i dünyadan keff-i yed ve tecerrüd etmesi

'Te' Türap demektir ki 'es-sûfî ke'l-arz' fehvasınca kemâl-i mer-tebe tevazu ile:

'Hâk ol ki: hüdâ mertebe ki eyleye âli

Tâc sırr-ı âlemdir, o kim hâk-i kademdir.

Mazmununa mü'min ve 'tâ hâk-i neşûd pâk neşûd' fehvasıyla kibir ve hasetten, tazim ve ahlak-ı merdûdeden temizlenmek ve mü-tevazı olmak.

‘Elif’ Ülfete işarettir. Ülfet, sohbet-i irfâniye ve maarife-i ehl-i tasavvuftur. Çünkü ehl-i tasavvufla oturan Allah ile oturmuş gibidir. Hayrata, tarîk-ı hakka delalet ülfetle olur. [134]

‘Şin’ şeriate dâldır. Perhizkarlık, emr bi’l-mar’ûf, nehy ani’l-münker demektir.

Bu hurûfâtın mazmunuyla amel edenler, bu ahlâk-ı fâzılayı kendilerine rehber-i selamet ittihaz ederek tarîk-ı hakdan ayrılmayanlar Bektâşî ismine nail olabilir, derviş o zaman kemâl-i teslim tevekkül ile der ki:

“Âtiyle tîr-i kaza çok kabza-i takdirden

Merd isen sinen siper kıl, çek elin tedbirden

Başa yazılan gelir takdirde yoktur hiç mecâl

Gel ferâgat eyle vâiz sen bizi tekfirden”

Dervîş-i tâm böyle olur. Yunus Emre’nin dediği gibi: ‘*Dervîşlik baştadır, tacda değildir*’

Hazret-i Pîr’in tarîkat-ı aliyye ve esrâr-ı kemâlât-ı irfâniyesine vâris olan erbâb-ı hakikat ilm-i hakda, remz-i tevhidde sâhib-i rusûh olanlardır. Veraset-i ma’neviyye-i pîri hâiz olanlar ki onlar asıl evlâd-ı pîr, evlâd-ı Hazret-i Bektâş’tır.

Eserimize istitrâd kabilinden, berâ-yı ma’lûmât derç edilen Sırrı Paşa merhumun lâyiha ve nizamnamesi mütalaa olunacak olursa birçok hakikatler daha elde edilmiştir ki bunların ekserisi *Müdafaa*’daki bazı hükümlere muhaliftir. [135]

Bir defa dervîşân ile Şeyh Yahya Efendi arasında bir niza’ olduğunu yazıyor. Bu nizada babagân ile Şeyh Yahya Efendi’nin hangilerinin haklı, haksız olduğunu ednâ mülâhaza ile anlaşılır.

Müdafaa’nın 178. sahifesinde:

‘Tarîkat-ı Bektâşîyeyi menâfi-i şahsiyye hasiselerini teminen mecra ve erkân-ı aslisinden tebdîl ve tağyîr, nice a’mâl ve akvâl-i fâside ve

bâtıla⁴⁶ idhal eden bir takım zenadık ve onlara intisab etmiş bir kirve-i cühelâ abdestimiz alınmış, namazımız kılınmış,⁴⁷ gibi bir takım tür-rehâtta bulundukları ve hürmet-i nass-ı kat'î ile sabit muharremâtı ekl ve şürb ve halline kâil oldukları ve şeriat ve tarîkata muhalif hareket ve seyyiatları hakkındaki ihbârât ve meşhûdât ve şuyûât hadd-i tevatüre varmıştır'.

Sözlerinin ne kadar garazkârâne olduğunu 'lâyiha' mündereca-tından anlaşılır. Sırrı Paşa esnâ-yı teftiş ve tahkikte gördüğü hakâyiki yazarken [136] "*Evkât-ı hamsede ezân-ı şerif-i Muhammedî kıraat olunur ve dergâhın mahsus imamı bulunduğundan mevcut dervişânın kâffesi mescide bi'l-müdâveme cemaatle namaz kılınır. Dervişânın mesakini olan hucurâtı birer gözden geçirerek münkeratdan hiçbir şemme iştîmam edemedik. Dervişân ber-sükût ve hâmûşu içinde leyl u nehârî hizmet-i mahsusalarında dâim ve kâim olup üstleri başları âdetâ imrenilecek sûrette pâk ve nazîftir.*"

Sırrı Paşa hazretlerinin ifadesi bu sûretle muvazzah ve meşhûdât üzerine müesses olduktan sonra Müdafaâ'daki akvâl-i bî-ma'nânın, isnâdât-ı garazkârâne neticesi olduğu anlaşılır. Şu da inkişâf ediyor ki: Müdafaâ'nın bu isnâdâtı, hep eski isnâdâta benzeyen bir şeydir. Sükkân-ı dergâhın a'mâl ve ef'âli bu sûretle bî'l-müşâhede sa-lah olduğu tebeyyün edince kullanılan *zındık* lafzının nereye masruf olacağını insan teemmüle tefekküre bile muhtaç olmadan keşf eder.

Mehmed Ali Baba merhum hakkında: 'Kendisi muhtaç-ı him-met bir dede' ta'bîr-i müstehziyânesiyle bir takım fezahatlerde bu-lunulmuş, Mehmed Ali Baba'nın himmet ve kuvvetini, irfân ve tem-kinini herkes bildiği için sarf edilen bu mısra'-ı nâ-becâyâ mukabil: [137]

'Skender seyr isen de sedd-i nutk et pîş-i kâmilde

Flatun hakâik-i bine nakl-ı macerâ olmaz

46 A'mâl-i fâsideyi görecektir, akvâl-i fâsideyi işitecek kulak nerede...

47 Bu isnâd eski iftirallardır....yenisi yok mu?

Beytini iade eder ve ‘Himmet’ gibi yalnız Hüdâ’nın hasıllarına olan bir sözü malımız etmeden sarf etmenin garip olacağını fakirane ihtar ederiz.

Yeni Müdafaa’nın bir de berânde bir cür’etle sevildiği:

“Mezâk-ı zâtîyye ve envâ-ı mükeyyifata sarf ve isrâf edilen bir pârenin tabii hesabı verilemez”.

Sözleri dahi bir isnâd fezâhât-kârâne menzilesinde kalır. Çünkü Sırrı Paşa merhum layihasının bir yerinde diyorki:

‘Bazı gördüğümüz süfli Bektâşî babaları gibi bunlarda muharremât ve menhiyyata ittihama ki delalet eder. Hiçbir hâl-i meşhûd olmayıp bilakis bilakis şîâr-ı ehl-i sünnet olan nûr-ı îmân yüzlerinde lemeân ediyor.

Lâyihanın tertîb ve tahrîri çok zaman değildir. O zamanlar dahi işâa edilen tıpkı böyle bir iftira üzerine tahkîkât yapılmış Sırrı Paşa gibi müteaddid tefsirler yazmış, dindar, ehl-i tasavvuf bir zât müşahedâtını ve tahkîkât-ı medîdesini beyan etmiş.

Şuyûât her tarafta olur. En asılsız bir sözün yarın hakikat haline size kabul ettirilmesi ekseriya vukû bulan [138] işlerdendir. Bâhusûs koftekûlerin mevzu-ı ezhân-ı nâsda müthiş bir merak uyandıran Bektâşî tariki olursa mesele daha ziyade dal budak salıverir, herkes gördüğünü, bildiğini söylemez, kendi sözüyle istîshâd etmezde hap, mesmûât ile ibrâz-ı hakâika çalışır.

Bektâşîlere dair ma’lûmât vereceğim der iken, ne Bektâşiliği, ne Hurufiliği anlayabilmiş olan *Kâşîfü’l-esrâr* sahibinin rivâyât ve muharrerâtı da bu kabildendir. Tuhfedir ki Hoca Efendi esrâr-ı Bektâşîyânı keşf ettim zannıyla, Cavidanların girdâb-ı amîkî arasına düşmüştür. Yine pek gariptir ki kat’iyyen kendi gördüğü şeylerden bahsetmeyerek başkalarının, başkalarından işittiği sözlerle da’vâya bürhân göstermek istemiştir.

Müdafaa’nın ‘ehl-i tarîk gibi görünen bir takım süfêha’ cümlesi tartılmadan söylenen bir söz olduğundan bunun, yani bu cümleinin cihet-i tevcîhinde başka bir içtihat malikiz.

Sırrı Paşa'nın tahkikine me'mûr olduğu karışıklık, metn-i layihadan anlaşıldığı üzere bedhahlar tarafından ihdas olunmuş bir mesele olup Şeyh Efendi'nin haksızlığı gün gibi aşıkardır. Ve yine Sırrı Paşa tarafından itiraf olunduğu üzere '*bu mesele mücerret umûr-ı idare cihetinden münbaistir.*' [139]

Hatta layihanın bir kısmında:

Binâen aleyh umûm nezdinde pek çirkin görünmesi ve bilahare dergâh-ı şerifin kapanmasına netice vermesi tabii olan şu halin men'-i devamıyla bir hüsn-i idare tesisi için sûreti, evrâk-ı matviyye meyanında bulunan talimât-ı mahsusa kaleme alınarak yine mûmâ ileyhın taht-ı riyasetinde kudemâ-yı dervîşândan altı zattan mürekkep bir komisyon teşkiline karar verilmiştir.

Deniliyor ki bu gibi niza' ve ihtilâfâtın pek ziyade ma'yûb olduğu ve dergâh-ı şerif umûrunun böyle ihtilâlât içinde bulunmasının bilahire -maâzallahu teâlâ- dergâhın mesdûdiyetine sebep olacağı keşf olunarak bir talimat kaleme alındığı esnada Müdafaa sahibinin katiyyen dergâh-ı şerif umûruna karışmadığı ve kendi hanesinde ikametle ilm-i şerif tahsiline sa'y eylediği beyan olunduğuna nazaran tarih-i mezkûrdan 1322/1905 senesine kadar tevliyet vesair iddialarda bulunmadığı ve iddia-yı hazrın, sûret-i 'Müdafaa'nın 100. sahifesinde gösterilen berât-ı tevliyetin teveccühünden sonra meydan aldığı tahakkuk eder.

325 Teşrin-i evvel tarihli şûrâ-yı devlet kararında dahi görüldüğü üzere 322 Zilhicce 18 tarihli tezkire-i sâmiye [140] ve 422 Zilhicce 21 tarihli tezkire-i meşihatte mütevellî-i mûmâ ileyh gulle-i vakfından tevliyet hissesi bil-a'tâ umûr ve vakf-ı dergâha müdahale ettirilmemesi ve Ankara vali-i esbakı merhum Sırrı Paşa tarafından kaleme alınmış olan talimat hükmünün nutku ve halelden vikayesiyle hukuk-ı vakfın iza'asına meydan verilmemesi tahrir olunmuştur ki bunun yani dergâh-ı umûruna adem-i müdahale keyfiyetin ne kadar mühim bir mesele olduğu malum-ı erbâb-ı dikkat ve basirettir.

Sırrı Paşa layihası epeyce zamandan beri düsturu'l-amel olarak dergâhı şerifin umûr ve hususunda kullanılıyor ise de ahiren yani 'Evlâd-ı sulbî' iddiasıyla ortaya çıkan mütevellî Cemaleddin Efendi'nin çıkardığı mesele-i hazıra arasında bunun dahi mahv olarak amelden sakıt bir hale getirileceği mazunundur.

Müdafaa'nın muhteviyâtından anlaşılacağı üzere ortadaki mesele kendi fikirlerine göre menfaat meselesidir. Hatta mütevellî efendi Müdafaa'nın bir yerinde bunu pek güzelce itiraf ediyor deriliyor:

'Hiçbir şahıs tasavvur olunamaz ki meşru' menafî-i şahsiyyesinde dûr ve mehcûr olsun.

Bu itiraf nazar-ı insâf ile tedkîk olunursa hakikat ortaya çıkar. [141] Bektâşî babaları dergâhta sakın ve tarîk-ı tecerrüd ve râh-ı tarîkatta mücahit bulundukları için cem'-i servet ve idhâr-ı nukûda muhtaç değillerdir ki evkâf dergâhı gasp emek cür'etinde bulunsunlar.

Müdafaa sahibinin 'gulle-i vakf-mâ vaz' lehine sarf olunmuyor' diye vukû bulan feryadı vücûh-ı adîde ile merduddur. Dergâh müntesibinin züvverât ve hedâyâsı sırf dervişân ve fukaranın hakk-ı sarihi, hakk-ı meşru'udur. Sırrı Paşa layihasında görüldüğü üzere yekunü vakf o kadar ehemmiyetli bir şey değildir. Bu da kırk elli nefer fukara-yı Bektâşîyeye çok görülemez. Çünkü orası sûfiyân mecmâi değil, Bektâşî âsitânesidir.

Müdafaa sahibinin beyanatından vakf-ı şerîf, umûrunun büsbütün yedine teslimi ve dergâh umûrunda *'keyfe mâ yeşâ icrâ-yı hüküm'* iddiası anlaşılıyor. Yine orada vakfın kendi hissesine aid olan kısmını bi-temâmihâ aldığı itiraf ettiği halde 'mâ vaz' lehine sarf olunmuyor' sözleriyle ve birçok âzâr-ı vâhiye ibrâz ve umûr-ı dergâha 'şûrâ-yı devlet mazbatasında beyan olunduğu' üzere ettirilmemesi hükmüne karşı gelmek için meydana duran teşebbüsâtı gayet gariptir.

Bu mesele yine metn-i mazbata da muharrer olduğu vechile hükümet-i seniyyemize birçok müracaatlar vukûuna yol açmıştır. [142]

Rumelinin müteaddid tekâyâ ve zevâyâ-yı Bektâşîyesinden ve birçok müntesibân-ı tarikat aleyhden hükümet-i seniyyeye istid'â ve telgraflarla vukû bulan müracaat-ı mütevaliyede umûr-ı dergâhın teşevvüşüne sebep-i yegâne olmak üzere Nakşi şeyhiyle, mütevellinin gayet garip olan müdâhelâtını gösteriyorlar. Bunların bir kısmı gazete sütunlarına kadar geçerek yâr u ağıyâra karşı gayet garip bir mahiyetle görünmüş ve hele bazı ashâb-ı salahiyetin 'sadâ-yı millet' ile neşr ettikleri 'tehhül-i pîr' hakkındaki makale birçok zevat-ı kirâmın, hatta tarîk-ı aleyh müntesibanından sahib-i vükûf muhadderât-ı ismet- sıfatın dahi tahrik hâme-i hakikat eylemelerine ve tehhül ve evlâd-ı pîr kazîyesinin inkişâf-ı esrarına ve tebyin mahiyetine vasıta olmuştur. 'İstanbul'a hususi adamlar a'zâm ve müteaddid vekiller ta'yîn ve masarif-i külliye ihtiyarıyla üç beş senedir ale't-tevâlî hükümet-i seniyyeyi işgâl ve izâc etmekte'ler⁴⁸ sözlerine ne yapalım.

"Müdâfaa-i hukuk-ı meşrûa ve gayr-i meşrûaya herkes sâiktir." Sözlerinden sonra İstanbul'a babagân tarafından olunan müracaatları takbih etmek ve *'hükümeti işgâl ve izâc'* lafzının kendilerine [143] dokundurulamayarak yalnız babagân ve fukarâ-yı dervîşâne isnâd edilmesi tabir-i avâmisiyle zeytinyağı gibi üste çıkmak fikrine müstenid değil midir?

'Keyfe mâ yeşâ mezâk-ı zâtiyeye sarf olunduğu' rivâyet edilen gulle-i evkâf hesabının Sırrı Paşa talimatı mücebince mün'akit komisyon ve me'mûrîn-i evkâfın nezâreti sabit ve mütehakkık olduğundan bu kadar babagân ve meşâyihin ve mes'uliyet-i müteselsile ile mes'ul olan me'mûrînin cümlesine birden bir töhmet sorulması vâridât-ı dergâhın kâffesine temlik fikrinden başka neye müstenid olabilir.

*Müdâfaa'*da beyan olunan babaların taarniye vâridâtına müdahalesi ne kadar vâhî bir iddiadır.

Dergâh-ı mezkûrun it'âm-ı fukarasının ne derecelere kadar cari olduğu ve âyende ve râvendenin tatyîb-i hatırına it'âm, istirahatine vakf-ı vücûd edildiği, hatta bazı yolcuların dâbbelerine bile yem ve şâir verilerek fevkalade mühimman-nevazlıkda bulunduğu pek çok zevat-ı kirâmın ve züvvarın beyanât-ı hakîkât-güyânesinden anlaşılmıştır, anlaşılmaktadır.

76. sahife-i Müdafaa'da;

"Hükümet kapılarında sürünüp imrâr-ı vakt edilmesi [144] derişlik ve mücerretlik mesleğiyle gayr-i kabil tevfiğ-ı muamelattan bulunduğu.."

İbaresi babalara tevcih ettiği kadar Cemaleddin Efendi'ye de tevcih eder. Tûrâbî Baba kuddise sirruh hakkındaki sözlerini de ancak garazkârâne ber hücum bi-seved olarak telakki etmekte mazur sayılmalıyız. Mevlana Celaledin Rumi hazretlerine isnâd olunan:

'Kelamından olur malum, kişinin kendi miktarı'

Mısra-ı Bektâşî manzur iken ve buna istinaden Tûrabi Baba hazretlerinin hakâik-ı ilahiye ve esrâr-ı tarîkata dair olan eşâr ve gazeliyat-ı ârifâne ve mutasavvıfesi ortada dururken mağfur müşârun ileyh hakkında 'kuddise sirruh' demekten başka çaremiz kalmaz.

Baba mağfurun Mehmed Ali Baba gibi lâ-yemût bir eseri fazl u kemalinin burhanıdır. Eşâr-ı hakaik-nisâr-ı âlileri medîd bir süluk ve mücahedenin, lâ-yetenâhî bir aşk ve istiğrakın, zarifane bir beyan-ı hakkın sahibidir.

Özsüz söz söylenemeyeceği bedîhî olan bu sözleri, cahil-i hakikat olanlar söyleyemez.

Netice: Tûrabi Baba hakkındaki beyanât, vesaik ibrâz edilmeden [145] verilmiş bir hüküm indî olduğundan aidiyeti tarihe karışmış olan baba-yı müşârun ileyhe aid olamaz.

Meselenin menfaatine taalluk ettiği sahib-i müdafaa tarafından yazılmakla beraber bundaki şemme-i menfaat başka şeylerle

örtölmek isteniyor. İt'âmiye masarifinden, gulle-i vakıftan, israftan, daha bilmem nelerden bahsolunduktan sonra maksad-ı esasinin teşrihi -li-sebeb- yazılmıyor. Bir takım müphemât ve muğlegât ile mak-sat kapalı kalıyor. [146]

Bektâşî Dervîşânıyla Dergâh-ı Şerîfi Hakkında Bir Layiha

".....imtisalen bu kere Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruhu'l-âli hazretlerinin dergâh-ı şerîfine geldik. Dergâh-ı mezkûrun hizmetine vakf-ı vücûd etmiş kırk kadar Bektâşî fukarasıyla mekremetlü Şeyh Yahya Efendi ve Çelebi Efendi ile mülakât eyledik. Vürûd-ı âcizâ-nemizden mukaddem gerek fukara-yı mûmâ ileyhden, gerek Şeyh Efendi'nin şikayeti hâvî telgraf ve tahriratlar dahi almıştık.

Zaten dervîşân ile Şeyh Yahya Efendi beyninde şimdiye kadar devam eden niza' ve ihtilaf yeni bir şey olmayıp mütalaa-güzar acizanemiz olan bazı evrak meallerinden müsteban olduğuna göre bu niza' ve ihtilaf şeyh mûmâ ileyh'in buraya vürudunu müteakip zuhûr etmişti. Binâen aleyh ilerde tahvil-i lisan ile şikayetin mahiyeti de-ğiştirmeye mahal bırakmamak için her iki tarafın esbâb-ı şikayeti ve bâ-husus şimdiye kadar bî-taraf duran Çelebi Efendi'nin bu babdaki ma'lûmâtı ve meşhudatını tahriren suâl eyledik. Cümlesinden başka, başka alınan müzil cevaplarla bazı evrak-ı müteferria' leffen takdim-i huzur dekayik-ı nuşûr cenâb-ı velî'n-namîleri kılındı. [147]

".....efendinin⁴⁹ her hali muhat-ı ilm-i âli olmasıyla ondan bah-se hacet görülmez. Yalnız dergâh-ı şerîf-i mezkûr ile mevcut dervîşâ-nın ve Çelebi Efendi'nin ahvâl-i meşhudasına arz ve beyan ile tahkî-kat ve icraat vakia-i çâkerânemizi hikayeye ibtidâr eyleriz. Şöyle ki:

Dergâh-ı şerîf-i mezkûrun dış kapısından dış havlesine girildiği gibi solunda ehl-i tarîkın ıstılahınca 'At Evi' ve sağında dergâh-ı şerî-fin malı olan bazı davar ve sığırın ağılı mevcuttur.

Bu havliden küçük bir kapı ile ikinci bir havliye girilir. Bu havliden dahi 'Meydan Evi', 'Kiler Evi', 'Ekmek Evi', 'Aş Evi', 'Mihman Evi', namıyla üç dairecik vardır ki bu evlerin herbiri bir babanın taht-ı idaresindedir. Yanlarında birer ikişer de dervişleri vardır. Meydan evindeki baba, diğer babaların reisi müftâ-bihi sayılır. Mezkur odalar ma'mur ve abadandır. Yalnız bu ikinci havlinin cânib-i yemininde cennetmekan Firdevs-i aşîyân Sultan Mahmud Han-ı Adli hazretlerinin bina kerdeleri olan [148] cami-i şerîf taşları sokağa, sıcağa dayanmaz nevinden olmasıyla ve tamirat-ı lâzımesine dahi bakılmamasıyla içine girilmesi tehlikene gayr-i salim bir sûrette müşerref harap olmuş olduğu mea't-teessüf görülmüştür.

Bu havliden dahi büyücek bir kapı ile veliyy-i müşârun ileyhin ve evlâd-ı kirâmından Balım Sultan'ın mükellef ve mamur türbeleri mebnidir. Veliyy-i müşârun ileyhin türbe-i şerîflerine muttasıl üstü kapalı bir daire-i nefise vardır ki bunda da birçok mezarlık mevcut olmakla beraber cümle kapısıyla mekabir-i mezkûrenin bulundukları mahal bir duvar ve mahsus kapı ile tefrik ve derunu güzelce tefriş edilmiş olduğundan şimdi oracıkta cemaatle salavat-ı hamse eda olunur. Mezkur türbelerin yan ve arka tarafları gayet vasi' bahçelerle muhat-ı cennet-âsâ bir mahaldir.

Dergâh-ı şerîf ile müştemilatının derunun ve birunundaki nezâfet ve taharet hakikaten emsâl-i emakin-i mübarekede nadir görülmüş derecede olmasıyla dervişânın şu hizmetleri şayan-ı takdir ve istihsandır. Evkat-ı hamsede ezan-ı şerîf-i Muhammedi kıraat olunur. Ve dergâhın mahsus imamı bulunduğuandan mevcut dervişânın kaffesi mescide bil-müdaveme cemaatle namaz kılınır.

Dervişânın mesâkini olan hucurâtı birer, birer gözden [149] geçirerek münkerattan hiçbir şemme iştişmam edemedik.

Dervişân ber-sukût ve hamûş içinde leyl u nehâr hizmet-i mahsusalarında dâim ve kâim olup üstleri başları adeta imrenilecek sûrette pâk ve naziftir.

Bazı gördüğümüz süflî Bektâşî babaları gibi bunlarda muharremat ve menhiyyata ennehumâ ki delalet eder hiçbir hal-i meşhûd olmayıp bilakis şîâr-ı ehl-i sünnet olan nûr-ı iman yüzlerinde lemeân ediyor.

Bizzat şeyh efendiden vesaireden vukû bulan tahkikat-ı acizâ-nemize göre şu gördüğümüz salâh-ı hâl yalnız bizim dergâhta bulunduğumuz zamana mahsus bir takiyyeden ibaret olmayıp bunlar evkât-ı sâirede de namaza müdavim ve muvazıp ve zahiren muharremat ve menhiyyattan müctenip imişler.

Çelebi Efendi'ye gelince: Mumâ ileyhin Hacı Bektâş Kasabası'ndaki buyût-ı sâireye nisbetle oldukça mükellefçe bir konağı vardır. Kendisi henüz otuz yaşına varmamış, müzellef bir delikanlıdır. Zey-i ulemada bulunur ve tahkike göre tahsil-i ilm-i şerîf ile evkât-güzâr olup Şeyh Yahya Efendi ile dervişân arasında hudûs eden münazâat-ı ma'lumeden beri dergâh-ı şerîfe bile uğradığı yoğumuş. [150]

Anadolu'nun bazı vilayât-ı mücaviresinde bulunan Hacı Bektâş-ı Velî muhibbanı, Çelebi Efendi'yi evlâd-ı azîz olmak haysiyetiyle pek ziyade sever ve mahsusan ziyaretine gelerek hayli hedâyâ ve nezûrât getirirlermiş.

Çelebi Efendi'nin peder-mânde epeyce akar ve emlaki bulunduğu onun vakti ve hali, dergâh-ı şerîfin şimdiki halinden daha güzeldir. Dergâh-ı şerîfe gelen ziyaretçilerin çoğuda Çelebi-i Mûmâ ileyhin konağında misafir olurlar imiş.

Dergâh-ı şerîfin 'Hanbağı', 'Dedebağı' namıyla dergâha çar-yek saat mesafede vâkî iki büyücek bağı ve bir miktar arazisi vardır ki bunlarda az çok birer miktar hasilât getirir.

Kara-yı mevkûfe a'şâr bedelâtından dergâh-ı şerîfin hisse-i muayyenesi de zahirenin rayicine göre senevi 30-40 bin kuruş kadar tutar. Mamafih dergâh-ı şerîfin mesarîf-i daimesine bu kadar irâd kâfi olmadığından ve dergâhın kapısı umûma küşade olup âyende ve ravende eksiksiz bulunduğundan mukaddemleri şu irâd-ı senevinin

birkaç misli dahi sadakât ve nezûrâtın hasıl oluyormuş. Lakin ri-vayât-ı mevsûkaye göre Şeyh Yahyâ Efendi buranın meşîhatına me'mûr olup geleli evvelki kadar züvvar gelmediğinden sadakât ve nezûrât fevkal-gâye tenakus etmiş, binâen aleyh [151] dergâh-ı şerîfin idaresi halel-pezîr olmuştur.

Tahkikât-ı vakıa ile ve bizzat kendisinin i'tirazıyla sabit olduğu üzere Şeyh Yahya Efendi meşîhata tayin buyurulduğu günden şim-diye kadar âyîn-i Nakşibendîyi yalnız bir iki defa icra edip ondan sonra bir daha icrâ-yı âyine takayyüd etmemiş ve dervişâne asla ders okutmamış.

Dervişân ise varaka-i cevabiyelerinde de beyan olunduğu vechile 'Şeyh Efendi ne vakit âyîn-i Nakşibendî icra etmek istemiş de biz hazır bulunmadık. Bize ne vakit ders okutmak istemiş de biz dinle-medik' diyorlar.

Burası şeyh efendiden şifahen sorulduktaki *'vâkıan bunda kusur ettim'*, cevabını vermiş ve bununla beraber dervişân her ne kadar öyle söylüyorlarsa da onların muzmerleri başkadır. Hatta ben de mahsusan tarikat-i Bektâşîye'den ikrar alıp onların sırlarına vakıf oldum' demiştir. Taraf-ı acizanemizden *'hel şakakte kalbehû/onun kalbini mi yarıp baktın'* hadis-i şerîfini tezkâr ile *'bunların madem ki zahirde salâh-ı halleri görülüyor, madem ki dergâh-ı şerîfde mu-harremât ve menhiyattan bir şeye kimse cür'et edemiyor ve madem ki kendileri de hem icrâ-yı âyîn-i Nakşibendîye ve hem de ders okumaya talep oluyor, siz de mukteza-yı vazife ve memuriyetiniz olduğu üze-re [152] icrâ-yı âyîn-i şerîfe muvazabat ve akaiden veyahut ehadis-i şerîfeden bir ders okutmaya himmet buyurmalısınız'* yolunda icrâ-yı pend nasihat edilmiştir.

İşte tafsilatı mebsutatan müstebân olacağı vechile Şeyh Yahya Efendi şimdiki mecvut dervişândan haklı hiçbir şikayet dermeyan edememiş, ve şeyh mûmâ ileyh vazife-i mevdûasını ifâ için bi-hak-kın hiçbir mania tesadüf etmemiş olduğundan *'icrâ-yı vazifeye mü-manaat olunur'* dediği doğru değildir.

Kaldı ki evrâk-ı matviye mütalaasından muhât ilm-i âlî-i cenâb-ı meşihat-penâhîleri buyurulacağı vechile mukaddema dedebabalık makamına Mehmed Ali Hilmi Baba'yı dergâh-ı şerîfe getiren yine şeyh mûmâ ileyhtir.

Sonra bâ irâde-i aleyh mûmâ ileyh Mehmed Ali Baba, makam-ı mezkûrdan kaldırılınca yine 'Balım evi' denilen ve dergâh-ı şerîfden 150-200 adım mesafe kadar ötede kain veliyy-i müşârun ileyh diğer bir zaviyesinde mukim olan Perişan Baba'yı dedebabalık makamına getirerek bir müddet o makamda bulundurduktan sonra nasılsa onunla da bozuşarak baba-yı mûmâ ileyhi dergâh-ı şerîfden tard eylemiştir.

Bir de 98 tarihiyle müverrih olup Çelebi Efendi'nin varaka-i vecabiyesinde merbut bulunan aynen bir kıta tahriratının mütalaasından ma'lum olacağı vechile Şeyh Yahya Efendi bir [153] aralık Rumeli'deki Bektâşî babalarından meşhur Aliş Baba ile diğer bazı babaları sûret-i mahsusada dergâh-ı şerîfe davet etmiş ve onlar da geçen ramazan mukaddemce gelip fakat nasılsa uyuşamadıklarından bu babalar dahi şeyh mûmâ ileyhın mukaddema kendilerine göndermiş olduğu davetnameyi Çelebi Efendi'nin nezdinde bırakarak ve şeyh efendi meşihati terk ile dergâhtan gitmek üzere kendilerinden berice peşin bir miktar akçe ile şehri onbeş lira maaş istemiş, lakin bu sûrette kendileri muvafakat edemediklerinden avdete mecbur olduklarını bâ-telgraf taraf-ı acizanemize bildirerek yine Rumeli cânîbine getirmişlerdir.

El-hasıl Şeyh Yahya Efendi ile dervişân arasındaki niza' ve ihtilaf-ı hadise, mücerred umûr-ı idare cihetinden münbaistir. Binaen aleyh umûm nezdinde pek çirkin görünmesi ve bilahare dergâhı şerîfin kapanmasına netice vermesi tabii olan şu halin men'i devamıyla bir hüsn-i idare tesisi için sûreti, evrâk-ı matviye meyanmda bulunan talimat-ı mahsusa kaleme alınarak yine mûmâ ileyhın taht-i riyasetinde olmak üzere kudemâ-yı dervişândan altı zattan mürekkep bir komisyon teşkiline karar verilmiştir.

Meşhûdât ve tahkîkât vâkıâ-i âcizânemize îcâb-ı hâl ve maslahata ufak görünen kararımızı kör, şifâen tarafeyne led'e't-tebliğ [154] gerçi dervişler şeyh efendinin şikâyet-ı vâfiasından ziyadece yılmış oldukları cihetle '*belki ileride şu vesile ile aleyhimize kıyam eder*' diyerek dergâh-ı şerîfin hâsılatı ve vâridâtı vaz' edilecek sandık iki anahtardan biri kendileri almak istemediklerini söylemişler. Lakin bu sûret, mazbutiyet idareyi ve def'i nizayı mucip ve müstelzim olacağından ondan ifadeleri kabul olunmayarak cümlece Şeyh Efendi ile bil-musafeha şimdiki halde zahiren barıştırılmış ve bu babta şeref-zuhûr edecek irâde-i sâibe-i cenâb-ı velî-niamîlerine değin karar-ı mezkûr mer'î icra tutulması tarafına olunarak bi-mennihi Teâlâ yarınki gün dergâh-ı şerîfden avdet ve azimet-i âcizânemiz mukarrar bulunmuştur.

Yine emr u irâde-i celîle-i cenâb-ı meşihat-penâhîleri ne merkezde şeref-sânih ve sâdır olur ise onun infâz ve icrâsına müsaraat kılınmak tabii bulunmakla ol bâbda ve herhalde.....

Ta'limât

Eizze-i kirâmdan Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruhu'l-âlî efendimiz hazretlerinin dergâh-ı şerîflerinde postnişin olan faziletli Şeyh Yahya Efendi ile dergâh-ı mezkûrda bulunan dervişân arasında bir müddetten beri husule gelen mübayanet ve ihtilafın def'i izalesi için iş bu 1302 sene-i hicriyesi Şevval-i mükerrerminin altıncı [155] Cumartesi günü teyemmünen teşkili kararlaştırılan idare-i kavmiyesinin sûret-i hareketini mübeyyen talimattır ki ahkamı ilâ mâşâallah cari olmak üzere bir sûreti arıza-i müştereke ile huzur-ı hazret-i şeyhülislâmiye takdim olunacağı gibi bir nüsha-i musaddakası pîr evinde ve diğer nüshası nezd-i hükûmette hıfz edilecektir.

Birinci madde: Hacı Bektâş-ı Velî kuddise sirruhu'l-âlî efendimiz hazretleri dergâh-ı şerîflerin ihyası, nezd-i hilâfet-penâhîde matlup ve mültezim olmasıyla dergâh-ı mezkûrda bâ-irâde-i seniyye-i postnişin olan faziletli Şeyh Yahya Efendi muktezâ-yı memuriyeti üzere dergâh-ı mezkûrda âyîn-i şerîf-i Nakşibendîyi bilâ mâni'

ve müzahim icrâ edecek ve mevcut olan dervişâne akâid-i hakka-i İslamiye ve ehâdis-i sahîha-i nebeviyeden münasip bir ders okutacaktır.

İkinci madde: el-hâletü hâzihî dergâh-ı şerîfde ahkâm-ı mer'iyeye-i şer'iyye ve âdâb-ı tarîkat-ı aliyyeye muğayir bir gûnâ hal ve hareket vukû-ı mer'i ve meşhût olmadığı gibi bundan böylede ferd-i âferide tarafından o misüllü ahvâl ve hareket vukûuna meydan verilmeyecek ve kemâ kân ezan-ı şerîf-i Muhammedî okunarak beş vakit cemaatle eda olunacaktır.

Üçüncü madde: Sırf meşihatine müteallik olan umûr ve hususata dervişân müdahale etmeyecek ve şeyh efendi dahi ahkâm-ı [156] mer'ie ve âdâb-ı tarîkat-ı aliyyeye muğayir bir hal ve hareketlerini görüp kendilerini o hal ve hareketten vaz geçirmekten me'yûs ve nâ-ümid olmadıkça ve velayete bildirmedikçe kudemâ-yı dervişândan olup el-hâletü hâzihî hüsnü halleri musaddak olan babaları dergâh-ı şerîfden tard ve teb'id edemeyecektir.

Dördüncü madde: Dergâh-ı şerîfde mevcut kudemâ-yı dervişân ile şeyh efendi beyinde vukû bulmuş olan ihtilafın cidden ve hakikaten mübeddel hüsn-i i'tilâf olması ve iş bu vifâk ve ihtilafın ilâ mâşâallah devamı için şimdiye kadar asl-ı bâis-i nizâ olan dergâh-ı şerîfin dahil ve haricine bakmak şeyh efendinin taht-i riyasetinde olmak üzere dergâh-ı şerîfde kâin altı evin en kıdemli babalarından mürekkep bir komisyon teşkil kılınarak emr u idare iş bu komisyon marifetiyle bil-ittifak tesviye olunacaktır.

Beşinci madde: Gerek vâridât-ı vakfiyeden, gerek nuzûrâtta hasıl olacak mebaliğ, iki anahtarlı bir sanduka vaz' ile anahtarların biri şeyh efendinin, diğeri komisyon a'zasından en kıdemlisinin yedinde hıfz olunarak iki anahtar bir yere gelmedikçe ve bâ-husus komisyonu teşkil eden kudemâ-yı dervişânın lâ akal nisfî hazır ve mevcut olmadıkça sanduk-ı mezkûr açılmayacaktır.

Altıncı madde: Dergâh-ı şerîfin umûruna az çok akça [157] sarfı mutlakana iş bu komisyonun re'yi muvafakatına mütevakkıf olup

komisyon azası reisleri olan şeyh efendinin izn ve re'yi munzam olmadıkça yalnız kendi re'yi ve ittifaklarıyla akça sarfına mezun olmayacakları gibi a'zâ-yı mûmâ ileyhten lâ akal dört zâtın reyi ve muvafakatını istihsal etmedikçe şeyh efendi dahi hiçbir yere bir akça sarf edemeyecektir.

Yedinci madde: Şeyh Efendi tarafından devletten muayyen ve muhassas olan meaşattan fazla dergâh-ı şerîfin vâridâtından kendi umûr-ı zatiyesi için bir akçe ve bir habbe alamayacak ve şayet alırsa zamin olacaktır.

Sekizinci madde: Akçe sarfiyyatı ber-minvâl-i muharrer komisyonun re'yi ve muvafakatına mütevakkıf olduğu gibi dergâh-ı şerîfin hâsılât-ı ayniyesinden ve hayavânattan vesairesinden bey' ve furuhtu lâzım gelen şeylerin dahi bey'i kezalik komisyonun inzimâm-ı re'yi ve muvafakatına muhtaç olup komisyonun re'yi ve muvafakatı munzam olmadıkça bir şey satılamayacaktır.

Dokuzuncu madde: Dergâh-ı şerîfde el-yevm mevcut bulunan [158] eşyanın nüshateyn olarak bir defteri yapıp komisyonca tasdik edildikten sonra bir nüshası dergâh-ı şerîfde hıfz edilecek ve diğer nüshası hükümete verilecektir.

Onuncu madde: İş bu defterlerde eşyâ-yı mezkûre cinsiyle ve evsafıyla kayd ve tahrir olunacak ve hangi evlerde dervişândan kimlerin yed-i hıfzında bulunduğu gösterilecek ve dervişân mûmâ ileyhim ya ihtiyarlarıyla yahut diğer sûretle dergâh-ı şerîfi terk ettikçe ve tebdil/tebeddül vukû bulundukça haleflerine ber-mûceb defter devr ve teslime ve şayet zayiât ve teleffât vukû bulursa tazmine mecbur olacaktır.

On birinci madde: Ba'de iz-în muhibban ve müntesiban tarîkat taraflarından dergâha ihdâ olunacak eşya dahi defter-i mahsusuna zeylen ilave edilecek ve hükümette ma'lûmât verilecektir.

On ikinci madde: Gerek şeyh efendi, gerek dervişân iş bu talimat ahkamına tevfiğ-ı muameleye mecbur olup emr-i ilâhî ve

rizâ-yı pâdişâhiye münâfî iş bu talimât ahkâmının hilâf-ı hâl ve hareket vukûa getirenler muhalefetlerinin derecesine göre [159] taraf-ı hükümetten tevbih ve tekdir olunacak ve salâh-ı hallerinden kat'-i ümîd olunursa dergâh-ı şerîfden tard ve teb'id edilecektir.

Hâtime

İş bu talimât ahkâmı taraf-ı sâmi-i Hazret-i Şeyhülislâmîden fesh edilmedikçe mer'iyü'l-icrâ tutulacaktır. İş bu talimatın ahkâmı, meclis-i meşâyihi kirâm kararıyla taraf-ı eşref Hazret-i Şeyhülislâmîden mea't-takdîr tasdîr buyurulmuştur.

Dördüncü cildin nihayeti

İhtâr: Her cildi on forma i'tibâr ettiğimizden dolayı Müdafaa'ya mukabelemiz henüz bitmedi. Beşinci cildin bir kısmı reddiyatımızdan ve diğer kısmı âyîn ve erkân-ı tarikat ve gülbanklardan bahsedecektir. Ve minellâhi't-tevfik.

EK I. Ahmed Sâfi Bey'e Göre Bektâşîlik

XIX. asrın ikinci yarısı ile XX. asrın başlarında yaşamış ve ömrünü devlet memuru olarak geçirmiş olan Ahmed Sâfi Bey (v.1926)⁵⁰

50 Ahmet Sâfi Bey, 24 Şubat 1851 tarihinde İstanbul'da Bahçekapısı civarında dünyaya gelmiş, 1865 Receb'inde mâliye hazinesi istikrâz odasına me'mûr olmuştur. 1876 senesinde meydana gelen Moskof (Rus) muharebesinde Şâdiye iplikhâne misâfirhâne hastahâneleri başkâtipliklerinde ve harbten sonra Selânik Fırka-i Askeriyyesi başkâtipliğinde ve Aydın Vilâyeti dâhilinde Mentеше ve Tavas ağnâm ve aşâr memûriyyetlerinde ve mulgâ mülkiye tekâüd sandığı mektûbî kaleminde *ve ma'zûlîn mülkiye sandığı mümeyyiz ve müdürlüğünde bulunmuş ve 30 Mayıs 1913 tarihinde 46 yıllık memuriyet hayatından sonra emekli edilmiştir*. Ahmed Sâfi Bey, vazifeden ayrılınca, kendi kütüphanesindeki kitapları satmak üzere Sahaflar çarşısında bir dükkân kiralamış ve kitap satışıyla meşgûl olmuş, daha sonra kitaplarını toptan satmış, evinde ibâdet ve inzivâya çekilmiştir. 24 Mayıs 1926'te vefât etmiştir. Vasiyyet gereğince Anadolukavağı'nda büyük şehitlikte Hoca Sâdık Efendi civarına defnolunmuştur. Sâfi Bey'in Nakşî-Hâlîdî meşâyihinden İsmet Efendi'ye müntesib olduğu ancak tarikatını gizlediği nakledilmiştir. Yine İbn Arabî'nin fikirlerine bağlı melâmî-meşreb bir zât olup kendisi gibi döneminin entellektüel muta-

dönemin sosyal olaylarına tanıklık etmiştir. Gözlemlerini ve tanıklıklarını basit ve sade bir dille on sekiz ciltlik *Sefinetü's-Sâfi* isimli hatıra defteri niteliğindeki eserinde derlemiştir. Eserine birçok şuarâ, meşâyih ve ulemânın terceme-i hâlleri, varsa eser ve şiirlerini derc etmiştir. Dönemin tekke, dergâh, kahvehane, sokak, giyim, yeme-içme, kültürü ile bilgiler derlemesi nedeniyle bir genel kültür hazînesi niteliğindedir. Bazen kahve, çay, kuş türleri, balık türleri, çiçekler gibi türlü konulara temâs ettiği bazen edebiyat, hat, müsi-ki gibi konulara değindiği tasavvuf, kelâm ve fikhî konulara temâs ettiği görülür. Bektâşilik, hurûfilik, vahdet-i vücûd gibi konuları ele alması ve bazı tasavvufî kavramlar hakkında bilgiler vermesi onu tasavvuf araştırmacıları için de önemli kılmaktadır.⁵¹

Bektâşilik ile ilgili verdiği bilgiler üçüncü ciltten itibaren dağınık bir tarzda her ciltte yer almaktadır. Dağınık olarak bulunan bu malumatı aşağıda bir araya getirmeye çalıştık.

Cilt. III

Hacı Bektâş-ı Velî el-Horasânî (k.s) ism-i âlîleri Muham-med'dir. Azîz-i müşârun ileyh hazretleri vilâyet-i Horasân'da kâin Şehr-i Nişâbur'da Sâdât-ı Kâzımiyye'den es-Seyyîd İbrâhîm es-Sânî demekle meşhûr zât-ı sitûde sıfâtın sulbunden ve ol şehrin ulemâ-sından Şeyh Ahmed nâm zâtın Hâtem nâm duhter-i pâkizesi [288]

rahminden nûr bahş-i âlem-i vücûd ve kûy-i giribân-ı mat-la'-ı şühûd olmuştur. Vaktâ ki nihâl-i kâmeti servi gibi ser-efrâz ve

savvıflanndan Hüseyin Vassâf, Bursalı Mehmed Tâhir, İbnülemin Mahmûd Kemâl İnâl ve Ahmed Avni Konuk Beyler'le de dostluk etmiştir. Hatta Hüseyin Vassâf, Ahmed Sâfi Bey'in kendisine yazdığı mektupları Sefine-i Evliyâsının içine bırakmıştır. Üç eseri ve neşrettiği bir dergi vardır. En hacimli eseri yazma halindeki onsekiz ciltten mürekkebe olan *Sefinetü's-Sâfi*'sidir. Ayrıca şiirlerini topladığı yazma bir Divân'ı ile *Mecmûam* adında 1893-94'te neşrettiği küçük bir kitapçı vardır. *Necdet Tosun*, Kültür Tarihimize Işık Tutan Mühim Bir Kaynak: *Sefinetü's-Sâfi*, *İLAM Araştırma Dergisi* c. I, sy. 2 (Temmuz-Aralık 1996) s. 179.

51 Serap Aktaş, Ahmed Sâfi Bey'in "Sefitü's-Sâfi" Adlı Eserinde Bektâşilik, (MÜSBE, Basılmamış YL Tezi), İstanbul 1999, ss. 61-68.

beyne's-sıbyân kemâl-i salâh u diyânetle mümtâz oldu. Pîrân-i Türkistân'dan Hâce Ahmed Yesevî'nin halîfe-i nâmdârı Şeyh Lokmân ki asrının mümtâzı ve envâ'-ı fazl u kerâmetle Horasân Vilâyetinin bülend-i iştihârı idi. Azîz-i müşârun ileyh hazretlerini Vâlid-i bûzurguvârları onlara şâkirtliğe verip ulûm-i zâhire ve bâtineyi Şeyh-i müşârun ileyhten ahz u tahsîl ettiler. İbtidâ Necfe-i eşrefe gelip İmâm-ı Ali (k.v) hazretlerini ziyâret, ba'dehû Mekke-i Mükerrreme'ye varıp onda üç yıl mücâveret ve ondan Medîne-i Münevver'e azîmetle Hazret-i Resûlullâh'ı (a.s) ziyâret etmişlerdir. Ondan Kudüs-i Şerîfi ve Şâm'ı ve Haleb'i ve Elbistân Ashâb-ı Kehfi ziyâretle hâlâ merkad-ı şerifleri olan Sulucakaraöyük nâm mahalli teşrîf ederek onda nice yıllar post- [289]

nişîn-i irşâd olmuşlardır. Azîz-i müşârun ileyh hazretleri tahliye-i zâhir ve tasfiye-i bâtın ile meşhûr ve pîrân-ı izâm miyânında havâriku'l-âde kerâmet ile mezkûr bir veliyy-i saâdet- -mevfûr olup zikr olunan Sulucakaraöyük'de emânet-i esrâr-ı kudsiyye'ye emîn oldukları hâlde Sultân Orhân Gâzî (aleyhi rahmetü'l-Bârî) hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında ya'nî 738/1338 târihlerinde intikâl ile kat'-ı peyvend-i âlem-i fenâ' eylediler. Bektâşîyye lafzı târih-i rihletleridir. (738/1338) Tafsîl-i menâkıb-ı celîleleri *Menâkıb-ı Hacı Bektâş* nâmıyla maruf kitapta mestûrdur. Azîz-i müşârun ileyhin üç yüz altmış halîfesi olup bunların mukaddemi ve pîşvâ-yı muhteremi Seyyid Cemâl Sultân'dır ki Balıkesir civârında medfûndur. İkincisi Kolu Açık Hâcîm Sultân ki ismi Receb Uşâk kasabasına üç saat mesâfede [290]

kâin nâm-ı âliyelerine mensûb karyede medfûndur. Ve pîr-i tarîkat hazretlerinin ammizâdeleridir. Üçüncüsü Sarı İsmâîl ibrikdâr-ı hazret-i pîr olup merkadleri Tavâs Şehrindedir. Dördüncüsü Resûl Baba ki hizmet-i pîri ol görür idi. Âltûntaş tevâbiinden Beş karış nâm mahalde medfûndur. Kaddesallahu esrârahum (*Mirâtü'l-Makâsîd*)⁵²

52 Ahmed Rifat b. İsmâîl, gümrük memuru idi. 1280/1863'de Rusûmat Muhasebecisi, sonra Bursa Defterdân olmuştur. Azlinden sonra, topallığından dolayı Topal Rifat diye anıldığı ve pek iyi tanındığı baba şehrinde uzun zaman dinlenmiştir. Bektâşi edebiyatında bu eserin önemli bir yeri vardır. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Rifat Efendi, 1312/1895, Gerçek Bektâ-

**Der beyân-ı neseb-i pîr-i tarîkat Hünkâr Hacı
Bektâş-ı Velî (Kuddise Sırruhu'l-Celî)**

Hazret-i Ali (k.v) ve (r.a)

Hazret-i İmâm Hüseyin (r.a)

Hazret-i İmâm Zeyne'l-Âbidîn (r.a)

Hazret-i İmâm Bâkır (r.a)

Hazret-i İmâm Ca'fer-üs-Sâdık (r.a)

Hazret-i İmâm Mûsâ el-Kâzım (r.a)

es-Seyyid İbrâhîm el-Mükerrem el-Mücâb ibn-i İmâm Mûsâ
el-Kâzım

[291] es-Seyyid Hasan ibn-i es-Seyyid İbrâhîm el-Mükerrem
el-Mücâb

es-Seyyid Muhammed ibn-i es-Seyyid Hasan

es-Seyyid İmâm Mehdi ibn-i es-Seyyid Muhammed

es-Seyyid İbrâhîm ibn-i es-Seyyid İmâm Mehdi

es-Seyyid Hasan ibn-i es-Seyyid İbrâhîm

es-Seyyid İbrâhîm ibn-i es-Seyyid Hasan

es-Seyyid Muhammed ibn-i es-Seyyid İbrâhîm

es-Seyyid İshâk ibn-i es-Seyyid Muhammed

es-Seyyid Mûsâ ibn-i es-Seyyid İshâk

es-Seyyid İbrâhîm es-Sânî ibn-i es-Seyyid Mûsâ

es-Seyyid Muhammed eş-Şehîr bi-Hacı Bektâş-ı Velî bin

es-Seyyid İbrâhîm

es-Sânî Kaddesallahu Ervâhahum (*Mir'atü'l-Makâsîd*)

Hacı Bektâş-ı Velî hazretleri vilâdetleri (sene 646/1249) Rûma
teşrifleri (sene 680/1282) Müddet-i ömürleri (sene 92) vefatları
(sene 738/1338) (Câmi'ul-hurûf)⁴⁹ [292]

Seyyid İbrâhîm el-Mükerrem el-Mücâb hazretleri Mahrem-i Sultân-ı Horasân İmâm Ali Rızâ'nın li-ebeveyn birâder-i güherleridir. Zîrâ ki imâm-ı velâyet meâb Alî Rızâ ve müşârun ileyh Seyyid İbrâhîm el-Mükerrem el-Mücâb ve 'Abbas ve Kâsım ve Hamza nâm büzürguran-ı meâlî cenâb-ı cümle bir anadan olmakla İmâm Mûsâ el-Kâzım hazretlerinin otuz yedi evlâd-ı zükûru meyânmda mem-dûh ve mümtaz olmuşlar idi. İşte Hacı Bektâş-ı Velî hazretlerinin nesebi onbir vâsita ile Müşârun ileyh İbrâhîm el-Mükerrem el-Mücâb hazretlerine peyveste olur ki onların vâlidî büzürguvârları İmâm Mûsâ el-Kâzım hazretleridir. Kendileri Kerbelâda medfûndurlar.

Mir'âtü'l-Makâsıd

Der Beyân-ı Silsile-i Tarikat-ı Bektâşîyye

Sultânü'l-Ârifîn Gavsü'l-Vâsilîn Pîr-i erkân-ı tarikat-ı Hacı Bektâş-ı Velî Kuddise sirruhu'l-celî [293]

- es-Seyyid eş-Şeyh Hızır Lâle Sultân ibn-i İdrîs
- es-Seyyid eş-Şeyh Resûl Bâlî Sultân ibn-i Hızır Lâle
- es-Seyyid eş-Şeyh Yûsuf Bâlî Sultân ibn-i Resûl Bâlî
- es-Seyyid eş-Şeyh Mürsel Baba Sultân
- es-Seyyid eş-Şeyh Balım Sultân ibn-i Mürsel Baba
- es-Seyyid eş-Şeyh Şehîd Genç Kalender Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh İskender Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Mahmûd Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Zehrnuş Yûsuf Bâlî Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Bektâş Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Resûl Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Mürsel Baba Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Bektâş Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Hasan Efendi
- es-Seyyid eş-Şeyh Kâsım Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Yûsuf Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâce Zülfikâr Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Hüseyin Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh eş-Şehîd Abdülkâdir Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Elvân Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Murtazâ Âlî Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh el-Hâc Feyzullâh Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Bektâş Efendi ibn-i Feyzullâh Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Abdu'l-Latif ibn-i Feyzullâh Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Şehîd Feyzullâh Efendi ibn-i Bektâş Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Hamdullâh Efendi ibn-i Şehit

Feyzullâh

Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Veliyyiddîn Efendi ibn-i Şehîd Feyzullâh

Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Âlî Celâleddîn Efendi ibn-i Veliyyiddîn

Efendi

es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Feyzullâh Efendi İbn-i Veliy-

yiddîn Efendi

Tarîkat-i Bektâşîyye'nin tomâr-ı hilâfet ve icâzetleri minvâl-i meşrûh üzere esâmî-i Çelebiyân ile muânven olup çünkü pîr-i destgîr hazretlerinin sulb-i evlâdı olmayıp bunlar nefes evlâdıdır ki vasiyetleri vechile kendilerinden sonra dergâhta ilâ yevminâ hâzâ seccâde-nişin oldular. 1295/1878 Hatta Bektâşîyye'de i'tibâr belden gelene olmayıp yoldan gelene olmasına mebnî bir bektâşî babası kendi sulbünden gelen veledine ikrâr veremeyip lâ-cerem diğer bektâşî babasından ikrâr aldirmaya mecbûrdur. *Vilâyetnâme*'de mezkûr olduğu üzere çelebiyânın mebnâ-yı vücûdu Fâtıma Kadıncık Ana ki Seferi-hisâr kasabasında medfûn Seyyid Nûreddîn'in kerimesi ve Karaca Ahmed Sultân'ın hemşiresi ve İdris Hâce'nin zevcesidir. Hâlâ merkad-ı hazret-i pîrin civârı Sulucakaraöyük ta'bir olunan mahaldir. İbtidâ

Sultân Alâuddîn Selçûkî tarafından Yûnus Makremî nâmıyla ma'rûf zâta olarak tevcih buyurulmuştur. Mûmâ ileyh Yûnus'un vefâtında İdrîs ve İbrâhîm ve Süleymân ve Sarı nâmıyla dört nefer evlâdı kalıp bunlarla mahall-i âhardan gevher dûş nâmıyla üç hâne daha birleşip [296]

cem'an yedi hâne oldukları hâlde mahall-i mezkûrda iskân etmişler idi. İşte müşârun ileyhâ Kadıncık Ana gâyet sâliha ve âbide olmakla, ismi Kutlu Melek iken giderek kadıncık Ana nâmıyla benâm oldu. Hazret-i Pîrin Rûm'u teşriflerini matlaa' olarak bâkid hamide reddu selâm edip hâzirîne kudüm Hazret-i Pîri ve ism-i şerîflerine mensûb nâhiye câmi'-i şerîfinde bulunduğu hâlde gördüğü rû'yâ-yı sâdikasını zevcesi İdrîs Fakîh'e ifâde ile hâce dahî bir sâhib-i kemâlin hüsn-inazar ve himmetleri zuhûr edip tehâret nesebiyle tebşîr ve velâdet-i hayriyye ile ta'bîr eylemiştir, işte Çelebiyânın mebnâ-yı vücûdu Hazret-i Pîr-i destgîrin hun-i [...] âlîlerinin ihsân-ı cûdudur. Vaktâ ki Hazret-i Pîr Rûmu teşrif edip hâlâ merkad-ı âlîleri olan Karacaöyük nâm mahalde tekye-nişîn-i uzlet oldukları hâlde mûmâ ileyhâ Kadıncık Ana ve zevci İdrîs Fakîh hizmet-i [297]

Pîr'de bulunmuşlar idi. Bir gün Hazret-i Pîr âbdest alır iken nâgâh burunlarından zuhûr eden hûnu mûmâ ileyhâ Kadıncık Ana içmesiyle ol hâlde nutk-ı Hazret-i Pîr zuhûra gelip *'ümîdim anası senden gelecek ve yurdum bekçileri olacak ve halkın yetmiş yaşında olanı senin sulbünden gelecek olan evlâd-ı ma'neviyyemin yedi yaşında olanlarına hürmeti lâzım bilecek'* buyurdıkları iksîr-i nutk serî'üt-te'sîriyle Kadıncık Ana'nın İdrîs Hacc'den birbirini müteâkip üç nefer evlâdı gelip birisi habîb-i Sultân diğeri Mahmûd, üçüncüsü Hızır Bâlî'dir ve Mahmûd Sultân zamân-ı pîr'de müstağrak aşk-ı cezbe-i rahmânî âlem-i fenâdan âlem-i bekâ'ya hicret eylediler. Hızır Lâle vasiyyet-i âlîleri üzre kendilerinden sonra dergâh-ı şerîflerinde kâim-makâm olmakla ol vakitten beri dergâh-ı şerîflerinde şeyh olan zevât-ı kirâm-ı hazerâtı bu silsileden münşaitir. [298]

Tarîkat-ı Bektâşîyye'de Pîr-i Sâni olan Balım Sultân ki hane-i tecrîdin bânisidir. Azîz-i müşârun ileyh ile Hızır Lâle ve Habîb Sultân

ve Mürsel Bâlî ve Bâlî Sultân ve Zehmûş Yûsuf Efendi ki bunlar mazhar-ı keşf u kerâmât ehlullâhtan oldukları beyne't-tarîk meşhûr ve Vilâyet-nâmesinde mestûrdur. Ba'de zâ ma'lûm ola ki Tarîkat-ı Bektâşîyye iki kol olup birisi müteehhil ve diğeri mücerred tarafıdır. Mücerred takımı Âsitâne-i Hazret-i Pîr'de ve mahâll-i sâirede kâin tekâyâ-yı cesîmede hücre-nişîn olan ya'nî ihtiyâr-ı uzletten fukarâdır ki asıl ikrâr bend-i dervîş-i fakîr bunlara denir. Kulak deldirip mengûş takmak bahsine gelince bu usûl-i tarîkçe esâsen câri bir şey olmayıp Bâlî Sultan zamanında müşârun ileyhî dervîşlerinden birisini taşrada telef ettikleri müşârun ileyhî inkisar-ı kalbini mûcib olmakla karyece vâkî olan istihama mebnî fîmâ ba'd dervîşleri bilinmek üzere [299]

Kırk nefer fukarânın kulakları delinip mengûş takılmıştır ki bu usûl Murtazâ Âlî (r.a) hazretlerinin Gulâm-ı Cenâb-ı Kanber'e nisbet olunarak Bektâşîyye fukarâsının mücerredine âlem olmuştur. el-Hâletü hâzihi mücerred fukarâsının kulakları müşârun ileyhî Balım Sultân türbesinde delinir ve fi'l-asl Dimetoka'da Seyyid Âlî Sultân Dergâhı'nda ve Kerbelâ'da vâkî âsitâne-i Bektâşîyye'de dahî icrâ olunur idi. Bunlar giderek mesdûd olduğundan icrâsı yalnız Pîr evinde ve Balım Sultân türbesinde icrâ olunur. Balım Sultân mücerred idi ve bir de âsitâne ta'bîr olunur dergâhların kiminde Sertarîk ve kiminde pîşkadem nâmı vesâir nâm ile cümle dervîşlerin gözcüsü olarak birer kâim makâm bulunduğu gibi Hazret-i Pîr dergâhında Mücerred Babası nâmıyla bir zât ikâmet etmek kâide olmuştur ki bunlardan hal vukû' buldukça tekyenin şeyhî ve hücre-nişîn olan babaların intiha-bıyla diğeri ta'yîn olunur. Tekyede ehil ve erbâbı yoksa hâriçten celb kılınır. Ol târihten ya'nî Balım Sultânın [300] âlem-i bekâyâ rihlet eylediklerinden sonra Mücerred Babası nâmıyla postnişîn olan zevât beyân olunur.

Esâmisi	Târîh-i Vefâtları Sene	İkâmetleri Sene	Müddet-i Kuûdları
Sersem Ali Baba	977	19	958
Ak Abdullâh Baba	1005	27	977
Kara Halil Baba	1038	33	1005
Dimetokalı Vahdeti Baba	1060	22	1038
Dimetokalı es-Seyyid Mustafâ Baba	1086	26	1060
Birecikli es-Seyyid İbrâhîm Âgâh Baba	1101	15	1086
Urfalı es-Seyyid Halil İbrâhîm Baba	1127	26	1101
Sirozlu es-Seyyid Hasan Baba	1149	22	1127
Muhammed Külhân Baba	1173	24	1149
Dimetokalı es-Seyyid Kara Ali Baba	1198	25	1173
Sinoplu es-Seyyid Hasan Baba	1205	7	1198
Horasânî Muhammed Nuri Baba	1214	9	1205
Kalecikli es-Seyyid Halil Hâkî Baba	1229	15	1214
Sivaslı Nebî Baba	1250	21	1229
Merzifonlu İbrâhîm Baba	1251	1	1250
Vidinli es-Seyyid Mahmûd Baba	1263	12	1251
Sofyalı Saatçi Ali Baba	1265/1849	2	1263
301 Çorumlu es-Seyyid Hasan Baba	1266	1	126-5
Yanbullu Turâbî el-Hâc Ali Baha	1285	19	1266
Selânikli el-Hâc Hasan Baba	1291	6	128-5
Konyalı Perişân Hâfız Ali Baba	?	?	1201

Balım Sultânın vefâtından sonra Çelebiyân beyninde zuhûr eden rekâbet ve hâriçten vukû bulan müdâhele ve şemâtet dergâhta sâkin-i fukarâ dervîşânın emniyyetini selb ederek tamâm otuz altı sene müddet mücerred postu babadan hâli kalmış idi. Rivâyet olunduğu üzere zikri mürûr eden Sersem Ali Baba ki evvel-i zamanda mîr-i mîrândan ve tuğ ve alem sâhibi kavîyyul iktidâr vüzerâdan iken zâten muhibbân-ı Bektâşîyyeden olmasına binâen terk-i dağ-dağa-i vezâret ve kat'-i rişte-i taalluk ve mâsivâ ile dergâhta ihtiyâr-ı uzlet etmiş idi. 958/1551 tarihinde Baba postuna ku'üd edip tekye-nin idâre ve fukarâsımn terbiyesinde himmet etmişlerdir ki onlardan sonra bu usûl ber-vech-i silsile cârî olmuştur. İşte bu tarikat-ı [302]

aliyyede dahi sâhibu'l-burhân nice ehl-i hakikat zuhûra gelmiş-tirki lâ yuaddır ve lâkin her nasılsa îcrâ-yı küfr ve meranetlerine bu tarîki siper eden bir takım mülhid ve münâfıkların zuhûruyla meydana koydukları bid'atler kâbil-i te'vîl olamadığından bâis-i levn ve bâdi-i kadh ü ta'n tarîk oldular Balım Sultân hâne-i tecridin mebnâsı olup vâlidleri Mürsel Baba ki pîr-i tarikat hazretlerinin evlâd-ı ma'neviyyesinden üçüncü batında vâkî Yûsuf Bâli'nin oğludur.

Rûmilinde vâkî Dimetoka kazâsında medfûn Seyyid Âli Horasânî Seyyid Hasan Atâ'nın oğlu olup ibtidâ Rûm'u teşriflerinde dergâh Hazret-i Pîr'e ferş-i seccâde-i tecerrüdle nice zaman hücre-nişin ikâmet olmuştur Rûmeli cânibine seyâhatında Mürsel Baba'yı beraber alarak birlikte seyâhat etmişler idi. Nefs-i kasabada inşâ' eyledikleri hâlâ isimlerine mensûb zâviyede hücre-nişin olmuşlar idi. Bir vakit mürûrundan sonra Seyyid Âli Sultan tarafından vâkî olan izin ve işâreti üzerine Mürsel Baba sinn-i [303]

doksan râddelerinde olduğu hâlde tehhül etmekle sulbünden Balım Sultân vücûda gelip hadd-i bulûğa vâsıl olduktan sonra der-saâdete gelip saltanat-ı seniyye cânibinden mazhar-ı ikrâm olarak dergâh-ı pîre azîmet ile 922/1517 târîhine kadar orada post-nişin olmuştur. Tarîk-i Bektâşîyye'de olan âyîn ve erkân bunlardan müs-tevdeattir. Binâen aleyh bu zâta pîr-i sâni itlâk olunur.

Dergâh-ı pîrde sâkin fukarâ ile Çelebiyân için tahsîs kulman vâridât Balım Sultân zamanında saltanat-ı seniyye cânibinden ihsân olunmuştur. Ve hâne-i tecridin bânisi ta'bîrî ise yalnız hücre-nişin

olan fukarâ hakkındadır. (Mir'ât'ul-Makâsîd) Hacı Bektâş-ı Velî Ki-bâr-ı evliyaullâhtan olup an-asl Horasân'daki Nişâbü'rşehri sâdât-ı Kâzimiyyesinden idi. Horasân'da Şeyh Lokmân nâm zâttan [304]

iktibâs-ı envâr-ı bâtuniyye ettikten sonra sekizinci kara-ı hicri evâilinde Rûm'a hicretle Anadolu cihetlerinde irşâd ile meşgûl iken Sultân Orhân Gâzi hazretleri kendilerini ziyâret edip duâlarını almışlardı. Hattâ yeniçeri askerini teşkil buyurduklarında veliyy-i müşârun ileyhe bu askere duâsını terfikle beraber rivâyete göre yeniçeri ismini dahî kendisini vaz' etmiş ve makâm-ı tebrikte hırkasının kolunu huzuruna getirilen yeniçeri efrâdının başı üzerine temdîd etmekle yeniçerilerin kalpağına arkadan sarkar kol şeklinde bir parça keçe ilâvesi âdet olmuştu. Hacı Bektâş-ı Velî'nin makâmât ve kerâmâtı meşhûrdur. Hazret-i Hüdâvendigâr Gâzi'nin zamân-ı saltanatlarında irtihâl edip Kırşehir civârında Hacı Bektâş denilen mahalde medfûndur. Türbesi ziyâretgâh-ı enâm olup, yanında bir zâviye ve Çelebilere mahsûs dâire vardır. Müşârun ileyh tarikat-ı Bektâşîyye'nin pîri ad olunursa da Bektâşilerin âminlerini vaz' eden kendisi olmayıp (Balım Sultân) dedikleri [305] bir dervîştir ki tarikat-ı mezkûrenin merkezi olan dergâhı dahî têsîs eden bu zâttır. *Kâmûsu'l-A'lâm*

Balım Baba: Hacı Bektâş-ı Velî (k.s)'nin mürîdânından olup Kırşehirde Veliyy-i müşârun ileyhin türbesi yanında bir dergâh têsîsiyle tarikat-ı Bektâşîyye'nin erkânını vaz' ve tecerrüdü dahî bu zât usûlden ittihâz etmiştir. Türbesi Hacı Bektâş-ı Velî'nin türbesi yanında olup tecerrüde alâmet olmak üzere Bektâş dervîşleri kulaklarını bunun türbesi eşiğinde delerler. Tarikat-ı mezkûrenin Pîr-i sânisî hükmündedir. *Kâmûsu'l-A'lâm*

Ârif-i Billâh Şeyh Hacı Bektâş-ı Velî (rahimetullâhu Teâlâ) as-hâb-ı kerâmât ve erbâb-ı velâyât ortasında vufûr kerâmetle meşhûr ve mezkûr olup havârik-i âdâtı[306]

gayr-i mahsûrdur. Mezâr-ı şerîfi bilâd-ı Türkmen'de belki cümle-i cihânda iştihâr-ı seyyârla meşhûr olup merci'-i sığâr u kibardır. Kabr-i şerîfinin üstünde bir kubbe-i valâ ve onun yanında bir zâviye-i semâsîma binâ' olunmuştur ki mi'mâr-ı akıl dürendiş onun Bedâ'î-i sanâyiini derk eylemekten âciz ve kâsırdır. Âsâr-ı rûhâniyyetinden

teberrük ve teyemmün kasdıyla müstemid olup istimdâdda müstebit olanların tîr-i duâlan gümân isticâbetten nişâne-i icabete vâsıl olduğumahal gümân değildir. Ve lâkin fî zamânına âvâze-i kûş-ı dalâlet ve debdebe-i nekkâre-i vekâhatları sırr-ı ilm-i tûğ bi-furuğları gibi üç feleğe peyveste bir yolun nâ tirâşide ve ehl-i bid'at-i cemâat ol pîr-i tarîkata müridiz diye zâiye-i muhabbetde irâdet-i irâet edip âsitâne-i kerâmet âşiyânlarına intisâb iddiâ ederler. Ol makûle-i şerîat, [307] Şerîatten râcî' ve şîr'at-i bid'ate şârî' ashâb-ı bid'a' ma'kûle azîz-i makbûle muhabbet üzere olalar. Ârif-i Billâh'ın zikr olunan ecânibten mütecârib olduğu muhakkak ve erbâb-ı şer'-i şerîf ile ashâb-ı bid'atarasında hilâf u şikâk olduğu musaddaktır. Kuddise sırruhu'l-azîz *Tercüme-i Şakâyık*.⁵³

Mütetebbiân-ı sahâyif-i tabakât-ı ricâlullâh olanlara nümâyândır ki es-Seyyid Muhammed eş-Şehîr olan bi-Hacı Bektâş-ı Velî (k.s) el-celî sâbih-i bahr-i gufrân Sultân Orhân hazretleri zamânı meşâyih-i kirâmından olup silsile-i nesebi altı vesâit ile silkü'l-lâl-i Âl-i kirâma merbût ve rîşte-i tarîkat ve nisbeti akrabu't-tarîk ila Allâh olan tarîkat-ı alîyye-i Sıddıkiyye ya'nî Nakşbendiyye kibarından serhalka-i hâcegân Abdül-Hâlık el-Gucduvânî (k.s.) hazretlerinin [308]

mürşîd-i kâmilî Yûsuf el-Hemedânî (k.s) hazretlerinin müstahlefi olan Ahmed el-Yesevî hazretlerine müntemî ve merbût riyâzât-ı şâkka ashâbından ve kerâmet-i bâhire erbâbından şîrin-mezâk şehd-i nâb-ı ibâdet-i hallâk bir zât zî-istiğrâk idi. Lâkin ol zât-ı âlî-ka'ba evvel ve âhir bektâşî nisbet-i kâzibesıyla intisâb iddiâsında râh-ı peymâyî vâdi-i idbâr u derbeder-kerd-i pâzâr olan bir alay dâll ve mudilden ol büzürgüvâr ez-her cihet beri olup hattâ ahd-i adi Süleymân hânı

53 Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, (Bursa h. 901 (m. 1495) İstanbul h. 968 (m. 1561), Türk (Osmanlı) ilim adamı ve biyografya yazarıdır. Onun bugün için anılması ve üzerinde durulması gereken yönü biyografyacılığıdır. *Şakâyîku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâid-Devleti'l-Osmâniyye* (Kısaca *Şakâyîku'n-Nu'mâniyye* veya *Şakâyık*), 1558 tarihinde yazılmış olup Osmanlı imparatorluğu'nun kuruluşundan bu tarihe kadar yetmiş 521 Osmanlı Türk ilim ve kültür adamı (âlim, mutasavvîf, şâir vb.)'nin biyografisini verir. Arapça olup, Türkçe çevirileri arasında en tanınmış Edirneli Mecdî Efendi (1590)'nın *Hadâîku's-Şakâyîk*'idir (Ayrıntılar için bkz. Türk Ans.,c. XXX, s. 484-485).

uzemâ-yı ulemâsından sâhibu's-Şakâyık ve sâhib-i ezyâlû'd-dekâyık Taşkôprü-zâde merhûm:

[Zamanımızda bir takım mülhidler yalan (uydurma) bir neseple O'na bağlamışlardır, Oysa o, bu tip kişilerden şüphesiz uzaktır.] diye *Şakayık*'ta zikr ile isbât-ı müddeâ ve Âlî merkûm dahi *Künhü'l-ahbâr*'ında: "Fî-zamaninâ dervîşânı nâmındaki abdâlân-ı bî-ser u pâ sa-lavât ve vudû belki ibrik kaydından müberrâ' mezhepleri nâ-peydâ' ibn vakt idikleri hüveydâ' bir bölük seyyâhândır ki [309]

müşarünileyh hazretlerine intisâbları tekavvül cihetindendir. Ef'âl ve a'mâl ve i'tikâdât haysiyyetinden değildir. Kezâlik/veliyy-i zi-şânın nefes evlâdî nâmındakiler dahi hem-hâl olmamışlardık îbâresiyle tenvîr-bahş-i imlâ' olmuştur. Pes ol zümre-i zemîmenin alâ-vec-hi't-tevâtür menkûle olan küfriyyâtını ferden ferdâ nakl ve tahrîr-i sirişken-i hâme-i fakîr olmakla alâ ve tîreti'l-icmâl-i tafsili budur ki: melâin-i merkûma bünyân-ı rasînu'l-erkân mû'tekedât-ı ehl-i îmânı hedeme-i idlâl ile vîrân etmek dâiyesinde bir zerre-i dâmân-ı şeytanet olup kimisi âyât-i Kur'âniyye ve ehâdis-i Nebevîyyeye kavâid-i arabiyyeden hâric re'yi bâtilan ile meselâ "وَأَنَّكَ لَئِلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ" (el-Kalem, 68/4) [Gerçekten sen, büyük bir ahlâk üzerindesin.] nass-ı celîlinde vâkı olan "لَعَلَىٰ" cerrinden murâd Âlî'dir demek gibi türlü türlü ma'nâlar verip: "men kâle fî'l-Kur'âni bi-gayri ilm fel-yetebevve', mak'adahû minen-nâr" vâidine mâ-sadak olduklarından başka bu def'a [310]

lillâhi'l-hamd himmet-i imâmu'l-müslimîn ile tîğ-ı bî-dirîğ-i şeriâtten geçen bir zındığın cebinden çıkıp Bâb-ı Âlîde râsimu'l-hurûfun manzûru olan mecmûasında yazılmış olduğu vechile Hz. Ali (r.a) ve (k.v) haklarında sıhhat-i îrâbtan ârî ve istikâmet-i bâreden berî nice nice kelimât düzüp âyât-ı Kur'âniyye esnâsına idrâc ve ekser-i gulâtı ise kitap ve sünneti bi'l-küllîye inkâr ile Fuzûlî merhûmun: "Râhat ister tab' mihnetdir ibâdet ser-te-ser Terk-i rahat rağbet-i mihnet kılan mümtaz olur. Bu sebebdendir ki küfr âsân olur. İslâm sa'b, arsa-i âlemde mülhid çok, muvahhid az olur". dediği kelâm sıdk irtisâmı vefkince işrâb-ı râhat ederek sâde-dilân-ı avâmı ke'l-hevâmı refte refte dâire-i İslâmdan ihrâc edip şöyle kim memâlik-i İslâmiyyede 'ale'l-husûs Rûmeli ve Arnavudluk içinde ve sâir bilâdda Sultân ve Baba ve abdâl elkâbı [311]

Bektâşîyye erenlerine mahsustur diye öl nâmlar ise şehir olan Nakşibendiyye ve Kâdiriyye ve turuk-ı sâire-i meşâyihın merâkîd ve zevâyâsmı bî't-tedric birer takrîble istilâ ve ez-cümle Mısır-ı Kâhire'de **Kasru'l-aynî** nâm mahall-i mübârekde lebb-i Nîl'de vâkî olan hânkâh sekiz yüz ricâlerinden Şârihu'l-Buhârî güzîde-i ricâl-i Hanefiyye zübde-i ulemâ-yı millet-i hanîfiyye insan-ı ayn-ı fazîlet Mevlânâ Aynî hazretlerine nisbet olduğu beyne'l-ahâlî an'ane-i sikât ile müsbet iken sonradan Aynî Baba diyerek ol makamı ve mahrûse-i Bursa'da medfûn Ramazân Baba nâm azîz-i tafik-i hidâyet refik-i Nakşibendiyye şuyûhundan iken dergâhına vaz'-ı pây-ı şûm-intimâ' etmişler idi. Vekis aleyhi'l-bevâkî hulâsa tâife-i merkûme tekye-i mey-gede-âsâlarında ekl u şurbları müdâm nehâr-ı ramazânda alenen şûrb-i hamr ve ekl-i savm ve işleri terk-i salavât-ı mafrûza ile envâ'-i fücûr ve fezâhati bî'l-istihlâl mürtekib-i mukib bir kavm [312]

olup hattâ âyîn-i dalâlet karînlerinden olan aşr-ı muharremde vâkî mâtem gecelerinde ayn-ı cem' ta'bir ettikleri bezm-i fustûk-ı cezimlerinde bî vezn ve bî ma'nâ mestâne gazeller okuyup ashâb-ı kirâm Rıdvânü'l-lâhi Teâlâ aleyhim ecmaîn hazeratının ale'l-husûs silsiletü'z-zeheb zikr-i hafîde Hz. Ali (r.a)'mn şeyhi olan Sıddîk-i Ekber (r.a) hazretlerinin şân-ı şerîflerine gayr-i şâyân kâilinin tevbesi nâ-makbûl ve kabl'e'l-tevbe ahz olundukta bilâ emân katli vâcib küfriyyâta alenen meşgûl olduklarından mâadâ gulât-ı revâfizile hem mezheb oluuklarından “**ثم الشيء ينجب إليه**” [Bir şeyin benzeri o şeyi kendine çeker.] câzib esince icâme mâil olarak butûn-ı tevârihde mestûr olduğu üzere edvâr-ı sâbıkada diyâr-ı Anadolu'da şah kılıcı sallıyarak envâ'-ı fesâdları zâhir olup hattâ vakt-i saltanat-ı Süleymân Hânı da azîz-i müşârun ileyhin nefes evlâdındanım diyerek [313]

hângâhında postnişin olan lâf-zen da'vâ neseb-i kâzibe kalender nâm derbeder seyir diye seyr başına otuzbinden mütecâviz bed mezheb-i zeşt meşrebi cem' ile hurûc ve kille-i kûh tasallutuna urûc etmekle bilâhere merkûmun fitnessi def'ine Serdâr-ı Ekrem İbrâhîm Paşa cânib-i saltanatından mükemmelm asker ile i'zâm ve bir kaç mahalde kıtâl-i azîm vukû eyleyen câm-ı kâr kati ü idâm ve rûy-i arzdan ref'il-am olunmuş ise de katî çok ehl-i sünnet ve cemâati ifnâ edip bu vechile dahi devlet-i aliyyeye hıyânetleri hüveydâ olduğundan fazla etrâf-ı memâlikten halkın ma'sûm pâk sağır ve sağire evlâdını gizlice

birer takrîb kapıp mahall-i fisk u fücûr olan tekyelerinde kapatırlar idi. Hâlâ İznîk'te mütevattun tarîk-i kâdiriyye fukarâsından bir zât muharrir-i fakîre hikâyet etmiştir ki [314]

çend sene mukaddem bazı levâzım-ı mesken tedariki için hemse-rem ve iki nefer sağır ve sağîre püser ve duhterimle mahrûse-i Bursa'ya gitmiş idim. Mihmân olduğumuz hânenin kapısına duhter-i mezkûr çıkmış bulunmakla gâib olur. Mahrûse-i mezbûre ve etrâfında bir kaç mâh taharri etmişiken vicdanından ye's ve hüzünle vâ esefâ' guyân-ı âh-ı cângâh çekerek vatanımıza muâvedet ekledik. Arası çend sene mürûrundan sonra kulûbe-i ahzânımıza bir siyâh dervîş mihmân olup oğlumu gördükte Sübhânallâh bu mâ'sûma benzer Hacı Bektâş Dergâhında bir duhter-i pâkîze güher gördüm. Güyâ' iki şak olunmuş bir tüffâhın bir pâresi bu diğér pâresi ol duhter-i hûbdur diye tebşîr eyledikte hemen dem ol tarafa azîmet eyledim. Vehle-i ulâda ketm ü ihfâ' daiyesine düşmüşler ise de hezâr zahmet ve meşakkatle bertakrîb kurtardım diye tasdik-i müddeâ' etmiştir.

A'zam-ı tâdiyâtlarındandır ki Orhân Hân Gâzî hazretlerinin asrında birader-i güherleri Süleymân Paşa'yı şehîd delâletiyle tertîb olunan asker-i cedidin minnetlerine teveccüh ve duâ' niyâzıyla [315] alâ kavlin azîz-i müşârun ileyhe gönderilen ser-kerdelerin başlarına abâsı pâresinden birer parça keçe takdıkları hikâye-i kadîme-i munkatî'us-sübûtunda olan izâfet li-edne'l-melâsibeden dolayı gulât-ı tâife-i merkûma Âl-i Osmân askeri bizimle pîr-dâştır iddiâsıyla ahd-i merkûmdan sonra bugât yeniçeriyân urûkuna sâikaten yesûku'l-ehl ile ervah-ı habîte gibi hulûl ve meyânelerine şa'bede ile ferîb ile duhûl edip hattâ Hacı Bektâş vekîli nâmına bir tıraş ebrû-yi nâtîrâşide mûy dâimâ doksandört kışlasında bastı bu rüyâyı ikâmet eder ve türbe-i azîz-i müşârun ileyhe siklette olan müteşeyyih fevt oldukta ol yere geçecek Şeyh-i şîbih evvelâ İstanbul'a gelir ve ocaklı takımı azîm alay Ağa kapısına götürürler ve tâcını yeniçeri ağası bulunan başına geçirip yine âlây ile Bâb-ı Âlî'ye gönderip ferâce-i ilbâs ettirip tâ avdetine dek mihmân-ı azîzü'l-vücûdumuzdur diye nezl ve en'âm ile ikrâm ederler idi. İşte ol kavm-i bâhir [316] el-ilhâd tâife-i yeniçeriyân ile bi'l-ittihât dîn ve devlete zâhir ve bâtın hıyânet ve ehl-i sünnet ve cemâate bâriz ve kâmin cinâyette dakîka fevtetmezler idi. Yüziki seferinde şeb behengâm-ı metriste olan asker-i İslâmın içine bir bektâşî mel'ûnu girip

herbirine yekân yekân behey ahmaklar abes yere canınızı niçin telef edersiniz yûf size şehâdet ve gazâ' fazîleti diye işittiğiniz kelâmın hâşâ' aslı yoktur.

Osmanlı pâdişâhı kendi sarayında safâsında ve efrenc kralı memleketinde cünbüşünde iken sizler dağlar başlarında cân vermek nedir bilmem diyerek ve buna mânend envâ'-ı kâzûrat yiyerek bir takım asker-i sâde zamîre serteser fûtûr verip firâr ve gaybübet ettiği fesâd-ı mel'anet sûtûru serdâr-ı Ekrem Koca Yûsuf Paşa merhûma haber verildikte dağdağa fermâ-yı şuûru olup giriftâredene yirmibin kurûş vâdiyle cüst ü cû'sunda ihtimâm olunmuş iken zaferyâb olunamadığı hikâye-i sahîha-i meşhûrası be-tahsis-i müftiyu'l-enâm Esbak Yasincizâde Efendi hazretlerinin taraf-ı devlet-i aliyyeden yirmialtı salı hilâlinde sefâretle İrân'a revân olduklarında makarr-ı şâh-ı acemde nâzil oldukları makâma Haydar Baba nâm bir Bektâşî dîv-i endâm gelip tefâhur günân ben seyâhatle bundan akdem der saâdete varıp ocaklı gürûhuyla içli dışlı olarak cümle umûrlarında müsteşârları ve illet-i tâtme-i inâd ve isrârlan siyyemâ' Selim Hân Şehîd ve Alemdâr Mustafâ Paşa vakâlarında bâis-i ictisârları olup hattâ sarây-ı pâdişâhiyye hücûmlarında teberibber dest-i pîşrevleri oldum ve bu vechile Ocaklıya hizmet ettim diye müşârun ileyhi dağdâr ekdâr eylemişti. Vaktâ ki otuzaltı hilâlinde müşârun ileyh mesned-i meşîhat-i İslâmiyyeye geldiklerinde şahs-ı merkûmun girdârı hâhâr-ı efkârı olarak eyâ hâlâ [318]

ol habîs yine tâife-i yeniçeriyân meyânında mıdır diye tezekkür ve mâcerâyı sadr-ı vakt el-hâc Sâlih Paşa hazretleri vesâir erkân saltanatı tafsîl eylediklerinde nihânî tecessüs ve ahzine tekayyüd olunur. Meğer ol şahs-ı mekr-i âlûd Şeyh Necdî etvârına mihmân yeniçeriyân ve mâddetü'l-asl-ı cemî' fitne cûyân tâife-i merkûmenin tâkat-şiken evliyâ'-ı umûr olan harekât-ı nâ becâ' ve teklifât nâ sezâları onun re'y-i tedbiriyle olduğu âşikâr oldukta her çend bâtil-ı merkûm el-hâin-u hâif ihâfesiyle tutulmaktan bi'l-ittikâ' esvâk u pâzâra çıktıkta üçbeş kadar usta eşkiyâsıyla gezip kendini korumakta ise de yeniçeri ağası tarafından ber-takrîb ahz u giriftâr ve bâb-ı âliye tisyâr olunduğu anda çavuş mübâşeretiyile hasta olduğu hâlde İrân cânibine tard olunup Bolu kazâsına vardıkta hatf-i enfe helâk ve ru nihâde-i hâk-i mugâk oldu. Lâkin eşkiyâ ocak [319]

nefyini duydukları gibi Ağa kapısına seğirdip pîr-i dest girimiz iclâ' olunmuş be herhâl ircâ' ve îade olunsun tahakkümünde şeddi nitâk-ı ittifâk eylediler. Her ne kadar öyle bâtılın tardı meşrû' olduğuna dâir ibrâz-ı fetvâ iskât olunmuşlar ise de bilâhere bazı tebeddülât vukûuna bâdî oldular.

İşte bu hâdise ve bu defa at meydanında tecemmu' eden eşkiyâ-yı menhûse ortasında pîş-kadem dâire-i iftitân olup belâsını bulan bektâşilerden başka akraba-yı muharrir-i fakirden ve mektübî defteri hulefâsından Âsim Bey'in naklî üzere rûz-i vak'ada ya'nî perşembe günü yevm-i ta'til olmakla akşamdan tasmîm ederek ale's-seher birkaç hem kalem ile fitneden gafil olarak sâhilhânemizden kalkıp Göksu mesiresine gitmek üzere Anadolu hisârına varmış idik. Nâgâh haber bâred fitne bi'l-icmâl mesmûmumuz olup tahkîk-i hâdise-i müdhîşe telâşında iken İstanbul'dan beri sür'atle [320]

bir piyâde sâhil-i hisâra yanaşp derûnundan bir bektâşi hurûca ibtidâr ve kable's-suâl be hey gâfiller burada ne dūrursuz varın evlerinize gidin. Yoldaşlar uyandı. Erkân-ı saltanatı bitirdiler. Ben dahî fitne-i nâime olan kal'a neferâtınız ikâza gidiyorum diye sîne-i sâfımızı leke dâr-ı ikdâr eyledikte derhâl sarây-ı safâ efzây-ı pâdişahiyye rûmâl olmuştuk diye beyân kıldığı işbu haber-i sâdik ve şâir ilm-i vasık-ı müciblerince cânibeyn ya'nî bektâşi yeniçeriler ile hem hâl fi'l-vâkî biri mudîll âheri dâll olarak devlet-i Muhammediyyeye ihânetleri her hâlde ve behemahâlde bî işkâl idi. Muhammed Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*⁵⁴[321]

Karyağdı Bektâşi Dergâhında baba olan Müneccim Necîb Baba Firişte oğlu'na nisbet olunan ve Türkçe yazılmış *Cavidân* nâmındaki

54 Es'ad Efendi, (1789-1848), XIX, asır Osmanlı Vak'anüvislerinden ve ilmiye ricâlinde bir zâttır. İstanbul'da doğmuş, babası Hacı Ahmed Efendi'den ve muhtelif hocalardan ders görmüştür. Nahif bünyeli, zeki her işten anlayan, vaktini okumaya ve yazmaya hasretmiş âlim ve şâir bir zât idi. Çoğu yazma olmak üzere 4000'den fazla kitabını konağının civârında yaptırdığı kütüphâne'ye vakfetmiştir. Es'ad Efendi'nin kitapları şimdi Süleymâniye kütüphanesinde olup, kendi yaptırdığı bina depo halindedir. Onun eseri olan Üss-i Zafer, II. Mahmûd devrindeki eşkinî teşkilâtına, yeniçerilerin ilgâsına (vak'a-i hayriye) dâirdir ve Pertev Paşa tarafından tashih edilmiştir (Ayrıntılı bilgi için bkz. İA., c. IV, s. 363 vd.).

risâleyi bastırmış ve ihvânına onar kurûş fiâtla satmış idi. Hattâ bu risâle Ramazân eyyâmında Bâyezîd ve Fâtih Câmi'leri havlilerinde cüzî bir fiât ile satıldığı manzûr-ı fakîr olmuştur. Bin iki yüz seksen sekiz târihinde (1288 Senesi Ağustosunun 27. günü) Âlî Faşa'nın vukû' bulan irtihâli üzerine Bahriye nâzırı olup Bektâşîliğe mensub olduğu bektâşiler lisânından işitilen ve 125 bin kuruş maâşla sadârete getirilip bilâhare vatanımızın izmihlâlâine sebebiyyet veren ve Cağaloğlu'na Kapalı Fırın'a muttasıl türbesinde medfûn olan Necîb Paşazâde Mahmûd Nedîm Paşa'nın on ay kûsûr günden ibâret olan ilk sadâretinde vukelây-ı devletten bazı zatlar nefi ve tağrib edildi. Bu menfiler meyânında meşhûr Vidin'li Hâce'nin telâmizinden olup tebdîl-i tarîk ile ihrâz rûtbeye vezâret ile ve mâliye nezâreti gibi mühim nezâretlerde bulunup Hicâz Vâlisi iken vefât edip Tâifte medfûn olan Şîrvânî Muhammed Rûşdü Paşa'nın [322]

sadâretinde Hâce İshâk Efendi bu matbû' risâleyi esâs ittihâz ederek *Kâşifu'l-Esrâr ve dâfiu'l-Eşrâr*⁵⁵ nâmıyla Bektâşiler aleyhinde bir risâle yazarak neşr eylemiş ve bu risâlenin meâlîne bakılır ise erbâbına ma'lûm bir hakîkattir. Hâce Efendi *Câvidân* okumadığı ve çünkü *Câvidân*'ın miftâhı (her ne kadar miftâhını elde ettiğini risâlesinde iddiâ eylediği hâlde) eline geçmemiştir.

Rûştü Paşa'nın sadâretinden infisalinden sonra *Kâşifu'l-Esrâr* risâlesine karşı Bektâşiler'de [...] nâmıyla bir reddiye yazmışlar idi. Bu reddiye Nerdibân Karyesindeki Bektâşî dergâhında baba olan Mehmed Ali Hilmî Dede Babanın âsâr-ı kalemiyyesinden olduğu rivâyet olundu. Bu risâlelerin yazılması siyâsiyât ile taalluku olduğu anlaşıldı. *Câmi'ul-Hurûf*

İstanbul'da Çarşamba civârında Camcı Ali mahallesinde Dârü'l-Mesnevî nâmında olan tekkenin şeyhi ve ulûm-ı âliyyede yed-i tûlâ sahibi olup edilen ricâ ve iltimâs üzerine Abdulmecîd Hân

55 Hoca İshâk, bilgin ve yazar (Harput?-İstanbul 1892). Öğrenimini yaptıktan sonra Darü'l-maârifte hocalık görevine getirildi. Maarif Meclisinde üye, Evkâf Nezâreti'nde müfettiş olarak çalıştı. Mezarı Fatih'tedir. İshâk Efendi, dilbilim, kelâm gibi konularda yapıt vermiştir. *Kâşifu'l-Esrâr ve Dâfiu'l-Eşrâr* adlı kitabı hurûfilik konusunda ana kaynaklardandı (bkz. Türk Edebiyatı Ans., c. in, s. 646).

hazretlerinin evâil-i saltanatlarında bir gün Ayasofya Câmi'-i kebîrinde va'z eden meşhûr Murâd en-Nakşibendî [323] hazretleri esnây-ı vaazda; *'seyyiâtı had ve hasrdan birun olan Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni Hazretinin bir hasenesi vardır ki li-küllü umûm seyyiât mahv eylemiş ve inâm ve ikrâm mâ-lâ nihâye-i ilâhiyyeye mazhariyetle taltif edilmiştir. Nezd-i ilâhiyyede gâyetle makbûl olan bu hasenesi ise yeniçerilerin imhâsı ve ocağın ilgâsı sırasında Bektâşilerin levyelerini yıktırarak içlerinden pek çoklarını katletmesidir'* diye buyurdıkları mertebe-i tevâtüre yetişmiştir. Bu nedir?

Câmiu'l-Hurûf

Bektâşilere âid bahsi buraya kadar yazmış idim. Hâşim Mustafâ Baba risâlesinden ve turâb vesâireden bazı şeyler daha yazmak arzusunda bulunur idim. Meşrûtiyyet i'lân olundu. Bahis de Yılan hikâyesi gibi uzadı. Bundan sonra *Bektâşi Sırrı* nâmıyla bir risâle ve onun red-diyesi olarak Cemâleddîn Efendi tarafından *Müdâfâa* isimle diğer bir risâle neşr u i'lân olundu. Onları da mütâlaa. *Bektâşi Sırrı* nâm risâlede bektâşiliğe âid hâriçten verilecek ma'lûmât bir nokta-i mahduda dâhilinde kalacağı ve esâsen bu tarîk, tarîk-i hafif olduğu hâricin ma'lûmât-ı tammesi olamayacağı ve Nakşî tarîkinin Hâlidî dahi turuk-ı hafiyeden olduğundan hâriçten kimseyi kabûl [324] etmedikleri gibi Bektâşi tarîkine dâhil olmayanlar esrârın] bilemeyeceği ve *Kâşifu'l-Esrâr* nâm risâlenin mündericâtı safsatadan ibâret olduğu ve Bektâşilikle Hurûflüğün ayrı ayrı esâslar üzerine müstanid bulunduğu ve yeniçerilerin katli sırasında tarîk-i Bektâşiyye mensûblarıdan bazılarına katli ve tağribi ve tekyelerinin hedm ve tahribi neden lâzım geldiği ve ehl-i tarîkin bu misûlli facialara uğraması münâfi-i nisfet olduğu ve babaların salâh hâl ve hüsn-i ahlâk sâhipleri olduğu ve târihlerden buna âid bahisler nakl ile berâber mensûbîn-i tarîk hakkında edilen bir takım iftirâları asl u esâsı olmadığını ve Hacı Bektâş-ı Velî'nin sulbû evlâdı olmayıp evlâd-ı ma'neviyyesi babalardan ibâret bulunduğu ve buna dâir birçok şeyler yazılmıştır. Ve *Müdâfâa*'da dahi Çelebilerin Hacı Bektâş evlâdından olduğu isbât olunmaya gayret olunmuştur.

Bektâşi Sırrı ve *Müdâfâa* risâlelerinin mefâdını hulâsatu'l-hulâsa olarak bâlâya derc eyledim. Sefinemizin cüz'-i râbiinde mülâhazât-ı

kâsirânemi yazdım ve artık bu bahse hitâm verdim. Sen o mülâhazayı oku. Hükümünü ister kabûl et. İster redd eyle: (Câmiu'l-Hurûf)

IV. CİLT[357]

Bektâşîler Hakkındaki Mülâhaza-i Munsifâne

Nakşî tarîkinin Hâlidî kolu tarîk-i hafî olduğu beyânıyla hâriçten kimseyi kabûl etmediklerine dâir getirilen delîl ve olunan iddiâ şâyân-ı i'tibâr değildir. Çünkü bu kol tarîk-i hafî ise de turuk-ı aliyye mensûbîninden olanlar istedikleri zaman hatm-i hâcegânda bulunurlar. Ve hiç bir tarîka intisâbı olmayanlar da üç defa hatm-i şeriflerde bulunabilirler. Demek olur ki hâriçten her kim isterse Hâlidî tarîkinin hatm-i hâcegânında bulunabiliyor. Lâkin Bektâşîler turuk-ı aliye mensûbîninden hiç bir kimseyi kabul etmedikleri gibi Bektâşî tarîkına yeni intisâb etmiş olanlarından kendilerince henüz i'timâda şâyân görmedikleri adamları bile âyin-i cem'e kabûl etmezler. Âyin-i cem' icrâ olunan mahalde dikilen on iki direk Bektâşî geçimen acemî torlâklara eimme-i isnâ aşara işâret demek olup burada ba'zı ahvâl ceryân eder ki.....

İshâk Efendi'nin *Kâşifu'l-Esrâr*'ı hakkında icâb eden sözü yukarıda söylemiş idim. Burada ondan bahse hâcet yok. Bektâşîlik ile Hurûflilik [358] ayrıdır deniliyor. Haydi böyle olsun. Bunu te'vîl edelim.⁵⁶ Bektâşî tarîkına mensûb olanlardan ba'zıları hurûfliğe meyl etmiş olabilir ya. Yeniçeriler katl edildiği zaman Bektâşî Babalardan ba'zıları katl ve ba'zıları nefy u tağrib edilmesi münafi-i adâlet olduğundan bahs olunuyor. Siyâsetin kitâbı yoktur. Yeniçerilerin kısm-ı külliyyesi Bektâşî idi. Sultân Mahmûd-ı Sâni aslını mahv ettiği sırada fer'ini de mahva uğraştı. Bektâşîlerin ileri gelenlerinden ba'zıları katl ve ba'zıları nefyedilmemiş olsa mülk-i Osmânîde bir fesâd ocağı söndürülmemiş olurdu. İhtimâl iri dehşetli bir fitne kopar, o fitneyi henüz nizâm-ı askerî olmadığından hükümet bastıramaz idi. Bunların katl ü nefyi muktezâ-yı siyâsettir. Babaların sâlah-ı hâl ve hüsn-i ahlâk sahipleri olduğu der meyân olunuyor. Bir takım Babaları medh ettiği

56 Hurûfliler "el-insânü ve'l-Kur'ânü tev'emân" derler. Ya'nî insan ve Kur'ân ikisi de birdir ve Hurûfî i'tikâdı bunun üzerine mebnidir. Mînhu.

esnâda Rûmelihisârında Mahmûd Baba'yı ve onun oğlu Nâfi' Babayı da senâ'ediyor: (istitrâd) işitirdik Sultân Mahmûd-ı Sâni evâil-i cülûsunda bir gün Göksu Kasrına gelir. Akşama kadar tenezzüh eder. Akşam taâmını [359]

kasr-ı mezkûrda tenâvül ederek yatsıdan sonra saraya gidilmesini arzû eder ise de havanın bozulup bozulmaması hususunda tereddüd eder. Havanın bozulmayacağını nüdemâsı Sultân-ı Müşârun ileyhe arz ederler. Ba'de't-taâm bir müddet sonra tesâdüfen şimşek çakar. Sultân Mahmûd havanın bozulacağından ve şimşek çıktığından dolayı erkence saraya gidilmesini emreder. Nedim-i meşhûru Saîd Efendi: "*Efendimiz çakan şimşek değil Rûmelihisârı'nda Mahmûd Baba çıkıyor*" latifesi irâd eder.

Şeyhülislâm esbak Mekkizâde evâhir-i ömrüne yakın hastalanır. Sadrâzam Reşid Paşa, Cevdet Efendi'ye (Cevdet Paşa) istifâr-ı hâzıra gönderir. Cevdet Efendi, Mekkizâde'nin yalısına mürsalatı hengâmında Mahmûd Baba da Mekkizâde'yi ziyâret etmiş gider iken yalı kapısında tesâdüf ederler. Efendi hazretleri acabâ nasıldır diye Mahmûd Babâdan suâl eder. Mahmûd Baba da hekimler konsultu etmişler, fakru'd-deme mübtelâ olduğunu söylemişler hasta iki kadeh dem yuvarlarsa şifâ' bulur latifesi eder: İntehâ'l-istitrâd: *Bektâşi sırrı* muharriri *Üss-i Zafer*' den yalnız bir fermân sûreti alıyor. Kitabına derc ediyor. Başka bir şey almıyor. Burasını senin dirâyetine bırakıyorum. [360]

Mahmûd Baba'nın oğlu Nâfi' Baba'yı tanırım. İlmi olmamakla berâber natûk mütekellim latife gû hazır cevâb bir adamdır. Hasan Baba ve Hacı Zikrî ve sâire ile de âşinâlığımız vardır.⁵⁷ Bunların cümlesi ehl-i işrettir. Müskirâtın isti'mâli şeriat-ı Muhammediyye memnû'dur. Evvelâ şarâb içmek ve menhiyyâtı irtikâb eylemek hangi tarîkde vardır? Sâniyen Tarîk-i Bektâşiyye'de namâz, oruç, gusûl yoktur.

Namâz ise mü'minin mi'râcî değil midir? Bir Bektâşi namâz kılar iken görür isen emîn ol, o Bektâşi namâz kıldığını sana ve sâir müslümânlara göstermekle elbette ve elbette bir çıkarı vardır. Zîrâ onlar bu gibi ahvâlde: "*Şerîata büründük, Yezîdlere göründük*" derler.

57 Umûm turuk-ı âliyye, nefse muhâlefeti emreder. Tarîk-i Bektâşi mensûbları ise huzûzât-ı nefsâniyyelerini kâmilan icrâ ederler.

Hulâsatü'l-hulâsa bir tarîkde ki namâz yoktur, o tarîkin aslı ve esâsı yoktur. Şu hâlde Tarîk-ı Bektâşî bir tarîk-ı ilhâd ve zındıkadır. *Beşâ-retnâme*⁵⁸ ve *Turâbnâme*⁵⁹ ve sâireden bazı şeyler daha yazmak istedik isek de tatvîl-i makâlden ihtirâzen vazgeçtik.

VIII. CİLT

[718] Yeniçerilerin Sofa Tezkiresi

Devletlü dergâh-ı âlî yeniçeri ağası hazretlerinin izniyle, devletlü kul kethüdâsı hazretlerinin izniyle: Mü'miniz "kâlû belâ"dan beri, Hakkın birliğini eyledik ikrâr, yola vermişiz seri, nebîmiz vardır Ahmed-i Muhtâr. Cenâb-ı ezelden beri mestâneleriz, nûr-i İlâhîde pervâneleriz, bir bölük bu cihânda serseri dîvâneleriz, sayılmayız parmakla, tükenmeyiz kırmakla, taşramızdan sormakla kimse bilmez hâlimiz; on iki imâm, on iki tarîkat, cümlesine dedik belî; üçler, yediler, kırklar'yüz nebi, İmâm-ı Ali, pîrimiz sırr-ı Sultan Hacı Bektâş-ı Velî 1230 perşembe cennet-mekân firdevs âşiyân kânûn sâhibi el-Gâzî Sultân Süleymân Hân Hazretlerinin kurduğu nizâm-ı müstahsen üzere ve birinci bölük, yoldaşlığına tâlib ve râgıb olup ismi yol defterine kayd olunup yedine işbu "*Sofa tezkiresi*" verilmiştir. Vakt-i hâcette ibrâz oluna.

Sefîne'mizin bundan evvelki nüshalarına Bektâşîler hakkındaki tedkikâtı yazmış ve o bahse hitâm vermiş idik. Sevdiklerimizden bir zât bu tedkikâtı gördü. Behemehâl Ayn'ul-Cem'e dâir olan tahkikât ile bunların sözlerinden bazı şeyler daha yazılması husûsunu isrâr eyledi. Hatırından çıkamadık. Bunları yazmaya mecbûr olduk. Bil-cümle vahiy ve ilhâm ve emr ve nehy insân-ı kâmil için, insân-ı kâmiliden zuhûr eyledi. (Risâle-i Hâşim Baba).

Velâyet periç kitâb oldu: On iki satra bâb oldu.

Çehârdeh faslı şâb oldu: Si-dü harfle lübâb oldu. (Hâşim Baba)

58 XIV. asrın sonu XV. asrın başında yaşayan mutasavvıf şâir Refî'nin Hurûflîk üzerine mesnevî tarzında yazmış olduğu bir eserdir (bkz. Türk Dili ve Edebiyatı Ans. c. I, s. 408). Eser için bkz. Millet Ktp., Ali Emîri bl., Farsça, nr. 1041/2.

59 Bk. Ali Emîri, Farsça Y. 1034/1

Gönül âyinesi olsa mücellâ: Eder elbette Hak onda tecellâ

Tecellâdan olur hâsıl tesellâ: Olur Çirkâb-ı kesretten müberrâ.
(Hâşim Baba).

Bektâşiler: Âşık, muhibb, dervîş nâmıyla üç kısma münkasım olup âşık takımı (ayn-ı cem) görmemiş dolayından tâlib olanlarıdır. Muhibb ise ayn-ı cem⁶⁰ görüp [720] nasîb almış fakat müteahhil olarak kâr ve kesb ile meşgûl tâkımıdır.

Dervîş ise hâl-i ruhbâniyyette mücerred olarak dâim-i sûrette tekkede yatanlardır. Bektâşiler bir “âşık”a nasîb⁶¹ verecekleri vakit tekkelerde mücerred gürûhundan üç-beş dedenin tecemmu’ ettikleri mahalle ayn-ı cem erenleri ta’bîr ederler ki tekke bulunmayan mahallerde iki seyyâh mücerred dervîş bir tâlibe ayn-ı cem gösterebilirler. Ol gün nasîb alacak tâlib bir kurban zebh eder. Nezr-i filân nâmıyla bir hayli pâreler daha verir. Şâyed nasîb alacak iki-üç tâlib olursa bir kurbân kâfidir. Fakat nezirler verilmeli kurban ise taâm içindir. Kurbân etinden yemekler yapılır. Ayn-ı cem erenlerinin huzûruna getirilir. Sofrada şarâb veya rakı da bulunur. Sofra müheyyâ olduktan sonra dervîşlerden birini tâlibe rehber ta’yîn ederler. Rehber tâlibin boynuna bir ip takıp sürüye sürüye ayn-ı cem erenlerinin bulundukları mahallin kapısı önüne getirir. Eğer nasîb alacak âşık bey ve paşadan hatırlı bir zât ise ipten sarf-ı nazar ederler. Tâlibi rehber sol tarafına alarak ayn-ı cem erenlerinin bulundukları odanın eşîğinde ikisi birden secde edip sonra kıyâm ve bir hatve içeri girip rehber söze âğâz tercümân dedikleri sözleri ki kadem-i elif boynum

60 Asıl doğrusu “ayn’ül-cem”dir: Çünkü mutasavvıfe kitaplarında şöyle muharrerdir ki cem’-i fark, fark-ı cem, fark bâde’l-cem’ ya’nî demek isterler ki Cenâb-ı Allâh cem’ iken kendi cevher zâtiyyesinden kâinâtı halk edip farka düştü. Bâzısı tekrar vahdeti bulup cem’ oldu. Her vâsıl olan orada kalacak olursa oyun kalmaz. Binâen aleyh tekrâr farka düşer ki işte buna fark bâde’l-cem’ denilir. Ve lâkin bunlar artık avâm gibi olmayıp Hak ile Hak olmuş irşâda muktedir olur. İşte ayn-ı cem’ erenleri de Hak ile Hak olmuş erenlerdendir ki tâlibi afv ve cennet ile tebşîr ederler: İşte bu âyîn: ibtidâ mübtedilere mahsûsdur. İleride kulaklarını delip mengûş takdıklarında ve bir de postnişin olacağı sırada icrâ edilir. İki ayn-ı cemleri daha vardır: Onlar da buna benzer sûrette yapılır. Ayn-ı cemler öyle bir halvet hâne-i hâssadır ki erkekler ile kadınlar beraber bulunur, o halvet-hânedede neler olmaz ki? [A. Sâfi]

Mansûr gibi dârde, elim şöyle, ayağım böyle ve emsâli bir çok tartariyyattan sonra cennet-i hakiki huzûrdan tard olunduğum âdeme secde etmediğim için idi. [721]

Âdem'in Allâh olduğunu bildim. Âdem'den Şî'te, İdrîs'e, Nûh'a sümme sümme Muhammed Ali'ye, Hasan Hüseyin'e bâkî On iki îmâm'a, pîr'den pîr'e, şeyh'ten şeyh'e bu demde ayn-ı cem erenlerin de olduğunu ikrâr ile secde ediyorum diyerek onların içerisinde de makâmına kâim herife müteveccihen ikisi birden secde edip kıyâm edince ber cemâl-i Muhammed'e salavât deyip rehber hâmûş olur. Dede olacak mudili dahi bir takım revâfız hadîsleri ile yarım yamalak bazı âyetler okur. Ziyâde Câhil olduğundan kelimeler aslâ mahrecinde olmayarak fem-i nâ-pâkinden çıkar. Bâdehu rehber sola ve sağa vaz' ve tertîb olunmuş yedi-sekiz postlarında Horasân Erenleri dostu, bilmem ne postu diyerek herbirine ayrı ayrı secde bâdehu asıl dede'ye müteveccihen Mûsâ Abdâl şöyle geldi, Yûnûs böyle gitti, Kaygusuz bilmem ne yaptı ve emsâli bir çok sözlerden sonra yine secde ve kıyâm ber cemâl-i Muhammed'e salavât-ı penç-i abâyı bilen demine devrânına hü deyip sükût eder. Dede olacak birçok sözler söyledikten sonra kuûtlarını emr eyler. Merkûmlar dahi dedenin dizlerini bûs edip otururlar. Dede olacak merdûdur'r-rahme ve kâim-makâm şeytân dahi sofrada hâzır bulunan şarâb veya rakıdan iki kadeh doldurup merkûmlara veririken "وَسَقِيهِمْ زَيْتًا طَيِّبًا طَهُورًا" (el-insan, 76/21) [Rableri onlara tertemiz bir şarab sunmaktadır.] âyet-i kerîmesini tilâvet eyle tâlib-i merkûm aff olunmuş ve yine vahdet-i [722]

vücûdu bulmuş ehl-i cennetten olduğunu tebşîr eder. İşbu ayn-ı cemî görenler sıfat-ı şeytâniyyeden halâs ve vahdet-i vücûdu bulmuş Hak ile Hak olmuş olduklarına binâen her nerede birbirlerine tesâdüf ederlerse yek diğerine secde ederler. Eğer çarşıda veyâ kalabalık bir mahalde tesâdüf ederlerse cüz'î bir inhinâ ile gözlerini yumarak göz kapağıyla ya'nî îmâ ile secde ederler. Bektâşîlerin bu delillerden farkı yok gibi görünür ise de bunların işi onlardan bin derece fenâdır. Çünkü bûdiler zâten kitâbullâh görmemiş olduklarından bir dereceye kadar ma'zûrdurlar. Bektâşîler ise kelânullâhı okuyup istihzâ ile ibtâla ve inkâra uğraştılar (Neûzu billâh).

Bektâşîler Ermenîlere de benzer:⁶² Şöyle ki Ermenîler üç katogigosluga münkasım olup ikametgâhlarının birisi Adana vilâyeti dâhilinde Sis kasabasındaki kilisede garbî Osmanlı vilâyetlerinde bulunan umûm Ermenîlere nezâret eder. Biri dahî Van Gölü'nde vâki Aktamar adası'ndaki (Ahtamar) kilisesinde bulunup şarkî Osmanlı vilâyetlerinde mukîm Ermenîlere üçüncüsü ise Rusya'da Açmayaan kilisesinde bulunup Rusya'da ikâmet eden Ermenîlere bakar. Bu kitâgikûslar her sene mevsim-i bahârda hep çiçeklerin açıldığı günlerde her bir çiçekten demetler ile toplayıp zeytin yağıyla memlû kazanın içine koyup bu çiçekleri kaynatırlar. [723]

Çiçeklerin kaynaması âteş ile olmayıp mu'cize ile oluyor. Tafsîli şöyle ki gümüşten ma'mûl bir el vardır. Elin tırnak diplerinde gâyet mahâretle yapılmış görünmez birçok delikler vardır, işte bu eli getirip duâlar okuyarak mezkûr kazana ilkâ ederler. Elin tırnak diplerindeki mahfî deliklerden yağ girmeye başladıkça elin içinde bulunan hevâ tabîi taşra çıkarak yağın yüzünde bir takım kabarcıklar ve habbecikler peydâ eder. Kaynadı kaynadı diyerek azîm meserretler gösterirler kilisede hıfz ettikleri bu yağdan cemâatine göre taht-ı nezâretinde bulunan kiliselere gönderirler. Kiliseler de o yağdan vâftiz olacak çocuğun batırılacağı suya cüz'î bir şey damlatıp vâftiz ederler. Her kim ki bu mukaddes yağlı suda vâftiz oldu mu onların birbirlerine secde etmeleri lâzım gelir. Hattâ mezbûr yağdan tahtaya veyâ taşâ sürülecek olur ise Liyâvurçakan (?) mezhebinde bulunan Ermenîlere eşyâ-yı mezkûreye secde etmek vâcib olur. İşbu elin aslı ise vâftizci Yuhannâ ya'nî Yahyâ aleyhisselâmm eli olacak enâcilde İsâ(a.s) sekiz yaşında iken Ürdün (Şeria) nehrinde Yahyâ (a.s) tarafından vâftiz olunur iken güvercin şeklinde Rûhu'l-kudûs gelip İsâ'ya (a.s) hulûl etti diye mestûrdur. [724]

Bunlar da ol el ile vâftiz oluyorlar. Rûhu'l kudûs bunlara da giriyor. Binâen aleyh yekdiğere secde etmek vâcib oluyor, işbu îtikâd ise Ermenîlerin içkilise Cemâatine ya'nî sûfilerine mahsûs olup avâm takımına bu esrârı haber vermezler. Bu sırlarım ifşâ eden

62 Bektâşîlerin Rumlara muhabbeti vardır. Hatia Hazret-i Meryemi hâşâ sümme hâşâ Allahu Teâlâ hazretlerinin zevcesidir dediklerini ben, çok Bektâşîlerden işittim.

Liyâvurçakan mezhebinden ve içkilise cemâatinden iken muahhâren protestân olan Ermenilerdir. Yoksa bu sırrı kimseye ifşâsı mümkün değildir. Bektâşiler tekke uşağı Hacı Bektâş köçeği Kôr Turâbî Dervişleri yol uşağı nâmıyla üç kola münkasımdır. Tekke uşağı Hacı Bektâş Tekkesinde ve ona mensûb tekkelerde eğlenirler. Kôr Turâbî kolu ise bu tarîkin pîrî mesâbesinde olan Kôr Turâbî vaktiyle tekke uşağından iken güyâ bir maddeden dolayı dergâhtan tard olunmuş, matrûd iken gidip tekke küşâdiyle idlâl-i ibâdullâha başlamış. Bu iki fırkanın âyinlerinde çok bir fark yoktur. Yol uşağı ise, dört-beş yüz hâneli ahâlisi hep revâfızdan olan Hacı Bektâş karyesinde çelebîlik iddiâ eden “Feyzullâh ve Ali” Efendi nâmında iki mudili vardır ki umûm Kızılbaş kürtlere nüfûz yürütüp soyarlar. İşbu üç fırka yekdiğerine dâll ve kâfir dahi derler ise de avâma karşı birbirlerini senâda bulunurlar, işte böyle [725]

bir tarz-ı şeytâniyyede âlemi idlâl ediyorlar ve etmişlerdir. Her biri bir kıyâfette kırk elli adamdan mürekkep bir cem’iyyet meyânında elbise-i gayr-i dervîşânî ile bir dervîş bulunsa dışarıdan kezâlik vâkıf-i esrâr, elbise-i gayr-i dervîşânî da bir Bektâşî gelse evvelden aslâ birbirlerini görmemiş ve adlarını dahi işitmemiş oldukları hâlde işâret-i mezkûre vâsıtasıyla birbirlerini tanıyabilirler. Şöyle ki dışarıdan gelen dervîş selâm vereceği sırada ellerini göbeğine kaldırıp baş ve şehâdet parmaklarıyla “ayn” harfi yaparak çifte Ali gösterir iken sağ ayak baş parmağını dahi sol ayak iç taraf topuğuna dokundurur, işbu ameliyât ise gâyet acele icrâ olunur. Bađehu elini kaldırıp alenen meclise selâm verir. Mecliste bulunan dervîş bilir ki bu dost başa, düşman ayağa bakar mesel-i meşhurî mantığınca bunlar da dâimâ ayağa bakarlar da birbirlerini bilirler. Sonra merhabâ diyeceği sırada o da gözüyle secde işâreti göstererek kendini bildirir. Sonra bunlar birbiriyle elli senelik bir ahibbâ imiş gibi mahremâne ülfete başlarlar. Bu hâlden gâfil olan bîçâre müslümânlar bunlarda bir kerâmet var zann ederler ve arkalarına düşerler. Dervîşlere nasıl bilebildiklerini suâl ettiklerinde sen bu hâlleri anlamazsın diyerek kerâmet olduğunu imâ yollu cevâb verirler. Mevlevîler ise [726]

haç vârf ellerini göğüslerine koyarak çifte Ali yaparlar iken sağ ayak üzengiliğini sol ayak taraklığı üzerine getirerek işâret verirler ise de mahall-i isti’mâlini ekserisi bilemiyorlar. Turuk-ı şâire dervîşânî

ise şu zikr olunan usûlü veya onlara yakın bir usûl kullanırlar. Âyîn-i cem'e dâir mücmel olarak tahkîkâtımızı ve lâzım gelen bahsi bâlâya yazdık. Bir Bektâşî rehberinin Bektâşî olacak ve tarîka yeni intisâb edecek tâlibe ibtidâ tâlîm ettiği mukaddimeden sonra dâra gelirler. Babanın huzurunda kabûl-i niyâza ve çerâğlara ve Bektâşî külâhının giydirilmesine ve tiğbend-i tâ'likine ve müteaddid isimler ile yâd olunan postlara ve telkîne ve çekilen gülbenk üzerine hâzır olanların nûş ettikleri bâdeye ve edilen taâma dâir âyetler, tercümânlar, gazeller, şiirler okurlar. Biz ândan iki tane buraya nakl eyledik.

Bism-i Şâh

Çerâğ usûlünün icrâsında Babanın vechine karşı okunur.

Şerri'-i teyfik hidâyettir yüzün

Sûret-i Hak'tan işârettir yüzün

Ehl-i tevhîde beşârettir yüzün

Haccû'l-ihrâma ziyarettir yüzün

Bî hidâyet bî nihâyettir yüzün

Hem nihayet hem hidâyettir yüzün

Ber-cemâl-i Muhammed İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Alî ra bülend salavât:

Bâde Usûlünün icrâsında:

Bism-i Şâh

İçenler bir kadeh-i câm-ı Alî'den: Dem ururlar ezel-i kâlû belâdan

Bize erkândır işbu mey veliden: Sekâhum rabbuhum mâen tahûrâ

Kulun sâfi olup aşkınla mecnûn: Sebîl eyler gözünden eşk-i pürhundan

Yine devr eylesin ol câm-ı gülgûn: Sekâhum rabbuhum mâen tahûrâ

Getirsin ehl-i diller hep hicâbın: Getir meydâna/ kevser şarâbın

İyân etsin gönüller mah-i tâbın: Sekâhum rabbuhum mâen tahûrâ

Dudağın şerbetinden kâne kâne: İçip âşıkların vaslına kâne
 Yürekler nice birfirkatle yâne: Sekâhum rabbuhum mâen tahûrâ
 İçenler bir kadeh-i câm-ı Alî'den: Dem ururlar ezel-i kâlû beliden
 Bize erkândır işbu mey veliden: Sekâhum rabbuhum mâen tahûrâ
 Kulun sâfi olup aşkıyla mecnûn: Sebîl eyler gözünden eşk-i pürhundan
 Yine devr eylesin ol câm-ı gülğûn: Sekâhum rabbuhum mâen tahûrâ

Ber cemâl Muhammed Kemâl İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Ali ra-bülende salavât bâlâdaki şiir güzel sadâlîlar tarafından okunur ve sâkilerde bâdeyi devrettirirler. İşte Bektâşîlerin icrâ ettikleri âyinlerden bazıları yazıldığı diğerleri de buna benzediğinden ve tafsiline hâcet göremediğimden bu bahse artık hâtıme çektik. (Gurre-i Recep sene 1332 / 16 Kanûnu'l-Evvel Sene 1329/ 29 Kanunu'l-Evvel sene 1913 Cem'u'l-hurûf)

XVIII. CİLT

Besim ATALAY⁶³

Mevlevî ve Bektâşî Tarîklerinin Menşeleri

Hazret-i Mevlânâ ne sûretle tarîkat-ı Mevlevîyeyi te'sîs etmiş idi. Hacı Bektâş-ı Velî'nin mümtâz şahsiyyeti ve yegâne eseri.

Dâru'l-Fünûn İlähiyyat Fakültesi Tasavvuf Târihi müderrisi Mehmed Alî Aynî Bey Bektâşîlik hakkında Besim Atalay Bey ile girdiği bir münakaşadan sonra Veled Çelebî Efendiye de mürâaatla kendisinden bazı suâller sormuştu.

Veled Çelebî Efendi (ahîren bir Ankara gazetesinde intişâr eden bir makâlesi)de bu suâllerin ilk kısımlarına pek ziyâde şâyân-ı dikkat

63 Besim Atalay (1882), tanınmış Türk dil lügatî ve yazarı. Uşak'ta doğmuştur, öz Türkçe'deki çalışmaları ile tanınmıştır. Kurtuluş savaşı ile beraber politika alanına girmiş ve milletvekili olmuştur. Türkçe'nin sadeleştirilmesi yolunda çalışan Besim Atalay'ın eserlerinden bazıları: Divan-ı lügatî't-Türk tercüme ciltleri, Türk Dil Kuralları, Bektâşîlik Edebiyatı sayılabilir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Türk Ans. a.g.madde, c. IV, s. 85).

ve bu tarikatlerin mâhiyyetini gösterecek bir cevâb yazdığından ber-vech-i âtî naklediyoruz.

Birinci, ikinci sulaliniz, Mevlevî-Bektâşî tarikleri müessislerine dâirdir.

Ma'lûm-ı âlînizdir ki Hazret-i Mevlânâ ulûm-i dîniyye ve maârif-i yakîniyyeyi tahsîl edip hükm ü senâyı ve Şeyh Attar emsâl hükemâ-yı İslâm yolunda kitâb ve sünnetten ve enbiyâ ve hukemâ-yı İlâhiyye akvâlinde ve şuûnu hayattan nice maârif ve hakâyık istinbât ederek bu vesîle ile ahlâk ve irfânın tehzîbine hizmet eylemişler ve marîfetullâh merâtibini kat' ile intihâya yakın ve vusûl ve fenâ makâmılarına kadar nazârî ve amelî sâlikleri terbiyet kılmışlardır.

Menâkıb-ı seniyyelerinde tafsîl olduğu vechile Hazret-i Şemseddîn ile mülakattan sonra Sofya'da eskiden beri görülen (sema')ı kendi tariki esaslarından addetmiş, ale'l-ekser kavvâl ve münşidlere urefâ eş'arını okutturup ney ve kudüm ve çeng ve rebâb çaldırıp semâ' eylemiş ve sâlikleri dahi semâ' ve safâ'ya teşvik buyurmuştur. Âsâr-ı seniyyelerinde "sâlikde kemâlin sür'atle husulü ve ma'sûk-i ezeliye şanlı bir sürette vusulü için en kestirme yol; alâyıktan tecrid-i nefis ve ibâdât ve ahlâk ile tezyîn-i zât ve sîfât ettikten sonra ahyânen âriflerin, kâmillerin en yüksek eş'ar muhakkikânelerini saz ve âvazla inşâd ettirerek ondan hâsıl şevk u ğarâm ile semâ' ve safâ eylemektir" buyururlardı.

Onun için medrese-i saâdetlerine toplanan tâlibler alâ merâtibi-him ulûm-ı zarûriyyeyi öğrenip selef-i sâlihîn mişvârı üzere menâhîden i'râz, envâ'-ı tâatle ıslâh-ı nefis eyledikten sonra ahlâk-ı âliye ve terbiye-i bâtîniyye ve maârif-i yakîniyye tahsîli için dahi sohbet-i Mevlânâ'ya mülâzemet eylerdi. Cenâb-ı Mevlânâ ekser cum'a günleri sahn-ı sofa-i medreseye yârânı cem' edip evvelâ âhenin latife ile Kur'an-ı Kerîm tilâvet olunur. Ba'zen kendileri tefsîrine girişerek nice maârif-i rabbaniyye söylerlerdi. Sâlikler sermest u pür cûş ve hurûş olurlardı. Tam bu teşne hengâmında mutribân merâtib-i aşk u visâli hâkî şiirler inşâd eylerler, Hazret-i Mevlâna bî ihtiyâr kıyâm edip devrân eylerdi. Dest-i efşân Pâk u pâk dönerdi.

Yârân-ı kirâm dahi semâ' eklerlerdi. Mamafih kendisinin semâ' eylemesi için yevm-i mahsûs, mekân-ı hâs yok idi. Meşhûrdur ki [3344]

bilâhere ekâbir-i yârânından olan (Şeyh Salâhü'd-dîn Zerkûb-ı Konevî) Hazretleri dükkânında şâkirtleriyle berâber muntazım bir âhenkle altın döğüp çubuklar yapıyorlardı.

Hazreti Mevlânâ oradan geçerken bu muttarid ahenkle zevk ve vecdi galeyana gelip yol üzerinde semâ' eylemeye başladı. Şeyh Sela-hattin dahi ezeli muhibbânı ârifîyyeden olduğu cihetle orda kendinden geçip muttasıl örs üzerinde altın çubuklarına çekici indirmekte devam eyledi. Bir halde ki o çubuklar altın varak oldu. Dükkânın için varaklarla doldu. Mevlânâ dâhi [...] bir hâle geldiğinden derûn-i dükkana aldılar. Orada sohbetleri başladı.

Hazreti Mevlânâ'nın semâ'ı mahsûs bir günde bir mahalde kisve-i mahsusa ile bir tertîbe tâbî' değildi. Fakat hangi te'sîsât vardır ki bu yolda başlayıp bilâhere o yolun rehnumâ müctehid ve müceddidler vâsıtasıyla tensîk edilmiş olmasın.

[ahd-i nebeviyyede ve sadr-i İslâm'daki dîn-i mübînin hâl u şânı ile eimme tarafından tertîb ve tasnîf edilen mezâhib ve bu meyân-da "Fırak-ı Dâlle" denilen tavâif-i İslâmiyye mezâhibi dahi hep sonradan teessüs ve takarrür eylemiştir. Sonra semâ', bi'l-cümle bilâd-i İslâmiyye'de bütün Sofya'da mevcûd olduğu gibi bi'l-hassa Konya'da şâyi' idi. Ümerâ, eşrâf, (meclis-i semâ') teşkil eder, Ekâbir-i beldeyi da'vet eyler, ulemâ ve sâire hâzır olurdu. Yenip içildikten sonra mutribân sâz ve âvâza başlar, ulemâ, ümerâ, eşrâftan isteyen kalkar, oda ortasında dönerdi. Ahîler tarîkinde de böyle aynü'l-cemler var idi].

İstanbul'daki Yenikapı Mevlevîhânesi ser tabbâhı olup büyük aşçıbaşı diye şöhrat-şîâr olan Seyyid-i Sahîh Ahmed Dede'nin (*Mecmûâtün li-tevârîhi'l-Mevleviyyesinin*) tasrîhine göre matbah usûlünü, dervişlerin usûl-i mesnevî üzere teslîk ve terbiyesini, yevm-i mahsûsda meclis-i semâ' ikâme edip dört selâm üzere devrân eylemekliği Hazret-i Mevlânâ'nın içtîhâd ve te'sîs ile eylediklerini yazar.

Fakat âsar-ı mevleviyyede ihâtası olanlarca sâbittir ki bugünkü usûl-i tarîkat bir iki asır sonra vücûd bulmuştur. Tafsili çok sürer.

Şu kadarcık ma'rûzâta göre nümâyân olur ki kendinden evvel geçen sûfiyye tarîki meyânına Semâ'î vaz' eylemek ve bunu aşk ve visâl yolunun en kestirme usûlü addetmek noktasından tarikat-i aliyye-mizin müessisi şüphesiz (Cenâb-ı Mevlânâ)'dır. Fakat onu bugünkü şekle sokmak için ilk halîfesi (Hüsameddîn Çelebî)'den başlayarak bir iki asır akdem geçen meşâyih'in bile hep himmet ve hizmetleri sebk eylemiştir. Ancâk ihvân-ı tarîkimiz meyânında (matbah usulünü vaz' eden taşralarda hulefâsı vâsıtasıyla mevlevîhâneler küşâd eyleyen Sultân Veled'dir) diye şöhret bulmuş ve bundan dolayı (Sultân Veled hazretleri bu günkü tarikatın müessisidir) denilmiştir. Halbuki Sultân Veled hazretleri pederlerinin eserine son derece sâlik olup hatta ömrü medrese-i Mevlânâ'da babası gibi geçmiştir. Bakılsa onun oğlu (Ulu Ârif Çelebî) hazretleri hilâten erbâb-ı vecd-i visâlde olup medreseyi terkle cedd-i pâki'nin türbesi civârında sâkin olmuş. Bâdehu seyâhate çıkıp Anadolu'nun, İrân'ın, Arabistan'ın ekser bilâdını gezmiştir. Oralarda mevlevîhâneler küşâd eylediği mervîdir. Matbahlara mücerred fukarâ kabûlü de sonradandır. Bundan ziyâdesine bu makâle müsâid değildir. Buna göre suâlinizin cevâbını alırsınız.

Hacı Bektâş-ı Velî Efendimize gelince: Müşârun ileyh hazretleri erbâb u fenâ ve istiğrâktan idi. Öyle geldi geçti. Vilâyetnâme'leri kemâl-i teemmülle mütalaaya şâyandır. Türkçülere, târihçilere [3345]

tavsiye ederim. Kendisi asla "tarikat" te'sisi kaydında değildi, öyle bir tâife-i mahsûsa olmak seyr u sülûkları kendilerine hâs bulunmak üzere bir yol bırakıp gitmedi. Bugünkü şeklindeki "Tarikat-ı Bektâşîyye" muayyen bir veya bir kaç zât tarafından te'sis edilmiştir. Hazretin vefâtından sonra ufak bir *Tarikatnâme*'sinden başka bir eseri ve âlim hulefâsı kalmadı. Fakat türbesi civârına az çok ehl-i dil, ehl-i hâl zevât toplandı. Şüphesizki *Tarikatnâme* mündericâtı vechile ibâdât ve tââtle, maârif-i ledünniyye müzâkeresiyle vakit geçirdiler, o esnâda *Vilâyetnâme* fârisi olarak te'lif kılınmıştır. Henüz üzerinden bir asır geçtiği halde hazretin mâveraü'n-nehirden Anadolu'ya teşrifleri ve imrâr-ı hayâtları öyle esâtiri bir sûrette yazılmıştır ki Türklerin o vakitki zihniyeti tasvîr için bu kitâbı en mühim eserlerden sayarım.

Şâh İsmâîl Safevî isnâ aşeri mezhebini kabûl ile İrân hükümetini te'sis ettikten sonra İrân'daki ehl-i sünnetle beraber ne kadar mezâhib-i acibe fırak-ı dâlle ashâbı varsa -hatta babasının te'sis ve kendinin ter-vic eylediği tarikat-ı mahsûsada "*Haydariyye*" dâhil olduğu halde-hepsini def ve tenkil eylemişti. Pek gariptir ki Şâh İsmâîl'in babasının tarikim Pîr evinde cây-ı kabûl bulduğu gibi *Hatâyî* mahlaslı nefesleri bile beyne'l-ihvân en mukaddes nefesler sırasına geçti. Hiç birisi "Şah Hatâyî kimdir" arayıp sorduğu yoktu. Daha garibi şudur ki kendisine "Bektâşîyân" dediren yeniçeriler, İrân seferine gittiklerinde hep bu nefesleri okuyarak "Kızılbaş"la "Hâricî" ile harbe gidiyorlardı. Has "Kızılbaş" tariki ise o zaman kendilerinin tuttuğu yol idi. Şimdi "süreklî" ve "Kızılbaş"lar o yolun hâlis yolcusudur. Şuraya dikkat ediniz ki onda mâhir kumandanlar olunca halkı velev ki pek saçma bir ateşle alevlendirip istediği yola sevk edebiliyor. Bizim Baba Yeniçeri dönmelerinin pîr aşkına hâricî kızılbaşlar üzerine saldırmaları hoş değil mi?

Fukarâ-yı ihvân Sarı Saltuk Sultân, Balım Sultân, Hâcım Sultân gibi esâtirî zevât tarafından te'sis olunan Pîr evinde eski yöresince kopuz çalıp nefes okuyarak demgüzâr iken başlarına yine İrân'dan gelen yeni bir bâdîre çattı: **Hurûfilik**. Evâmî dergâhında böyle çapraşık bir mezhebin bir iki asır kadar cây-ı kabûl bulması da garîbtir. Bunun sebebi ise "Fazl-ı Hurûfî" Halep'de şeriat kılıcından geçtikten sonra -aslı var ise- kendi oğlu oradan firâr ile pîr evinde cây-ı karar buldu. Yanında bir-iki dâne yârân-ı acem var idi. Hurûfilîğe dâir Besîm Bey'in isimlerini neşrettiği eserler Bektâşîlere teallüm eyledi. "Efrişte Oğlu" gibi adedi beşe bâliğ olmayan birkaç kişi bu yolda Türkçe eserler yazıp beyne'l-ihvân neşreyledi, ümmî Bektâşîler hurûfilikten ancak şu icmâlî anladılar:

"Her kim ki hurûf-i kat'iyyeyi kitab-ı kavlince vücûduna serpiştirmekte mahâret kesb eder ve işte ben bütün kitab-ı mükevvenatın mazharı oldum, diye i'tikâd-i câzim hâsıl ederse ondan bütün tekâlif sâkit olur". Hatta bir haylisi bu cümlelerin bile ancak son kelimelerini hâtırda tutabildiler.

Yalnız bu hurûfilik çeşnisi o devirde ba'zı [3346] Osmanlı Şairlerine demedâr-ı temâyüz oldu. Anlamayanlar büyük bir maârif-i rabbâniyye söylüyor sandı. Hele içlerinde "Nesîmî" gibi ve asrın en yüksek şâiri bulunması şâyânı-ı hayrettir, o devirde o kadar parlak

şiiir söylemek, yalnız, tek kendisi o rütbe-i mühezzib-mezîn elfâz, âlî, âteşîn, İlâhî meâni irâd eylemek doğrusu i'câzdır.

Bugün hurûfilik dahi ancak eski nefesler içinde kalmıştır. On-dan bahs eden bir Bektâşî görölmez, o tarîkat ümmîlik içinde sessiz bir hayat geçiriyor. Bu ma'rûzâtan da nümâyân olur ki telâhuk-ı ed-vârla teşekkül eden bir tarîk "Hacı Bektâş-ı Velî" nâmına yâd olun-maktadır. Fakat fukarâ-yı tarîkatın merâtib-i süluk üzere riyâziyyât ve mücâhedât ile teslîk ve terbiyesi ve sonra tarîkatın hâssa-i mü-meyyizesi bulunan erkân ve âdâbın ta'lîmi sûretiyle filkarâ yetiştir-mek vaktiyle kendilerine göre mevcûd olunduğu, onların da evrâd ve ezkân bulunduğu vaktiyle ma'lûmumuz olmuş ve oldukça kâmil babaların sohbetine erişilmiş ise de el-yevm sâlik'in intisâbı esnâ-sında yapılan âyîn ve erkân ile birkaç yanlış nâd-ı Ali gibi ezkâr ve salavât ve beş-on gülbeng ve nefesten mâadâ "Hacı Bektâş-ı Velî yo-lunda ârif ve kâmil bir dervîş yetiştirmek" gâyesine vâsıl bir şeyleri kalmamış gibidir. Bunda ise kabâhat değil, belki takımıyla inhitât ve indirâsa gitmekte olan zamanındır.

Tarîkat-i Bektâşîyyede işte bu yolda vücûd bulmuş ve el-yevm bu derekeye⁶⁴ inmiştir.

Veled Çelebi⁶⁵

64 Veled Çelebi'nin Mevlevî ve Bektâşî Tarikatlerinin Menş'e'leri başlıklı bu ma-kalesi için bkz. Millet Ktp., İleri Gazetesi, a.g.m., nr. 2243, 14 Şevvâl 1342 (18 Mayıs 340 Pazar), s. 3.

65 Veled izbudak, Veled Çelebi de denir. Türk dili ve Edebiyatı bilenidir (Konya 1869, İstanbul 1950). Mevlânâ c. Rûmî'nin on sekizinci göbek-ten torunudur. Medresede okudu. Daha sonra özel bir öğrenim gör-dü. Arapça, Farsça öğrendi. Sonra Türk lehçelerini incelemeye başladı. "Bahâî" takma adıyla önce Konya ' gazetesinde, daha sonra da İstanbul'da "İkdam", "Hazine-i Fünûn" ve "Mektep" gibi gazete ve dergilerde bir-çok makale yayımladı. II. Meşrûtiyetten (1908) sonra Konya Mevlânâ dergâhı postnişinliğine getirildi. Birinci Dünya Savaşının başlaması üzerine 1914'te "Mücâhidin-i Mevlevîyye" adını taşıyan ve yalnız Mevlevî dervişlerin-den meydana gelen bir alay düzenleyerek Dördüncü Ordu'ya katıldı. Savaştan sonra Vahdeddin'in hükümdarlığı sırasında Mevlânâ dergâhı postnişinliğin-den uzaklaştırıldı. (1919). 1920'de T.B.M.M.'ne seçildi. Veled Çelebi'nin dil ko-nusunda birçok kitabı ve şiirleri vardır (bkz. Meydan Larousse, c. VI, s. 623).

İndeks

A

- abdestimiz alınmış namazımız
kılınmış 108
Ahmed Burhanullah Baba 135
Ahmed İsâmeddin el-Hüsni 133
Ahmet Turak 17
Akbörk 11, 159, 163
Alâeddin Erdebili 129
Ali Celaleddin 12, 14, 15, 23, 33, 69
Ali Mahvî 133
Ali Nutki Baba 136
Ali Teymurtaş 11, 13, 159, 160,
163, 165
Atâullah Efendi 68
Atina 109
Aziz Mahmud 17, 18

B

- Bâlâ mahallesi 74
Bâlâ mahallesinden 72, 78
Balım Sultan 12, 13, 24, 30, 131,
143, 144, 146, 147, 148, 149,
151, 194, 195, 197, 199, 203,
212
Barata 11, 160
Bedevî 129, 132, 135
Behcetü's-sülûk 128
Bekir Vahdeti Efendi 132, 154, 155,
199
Bektâş-ı Veli'nin 'Teymurtaş'
nâmında bir oğlu yoktur
129
belden gelen evlada itibar yoktur
50
beyânî't-tarîka 200

C

- Çandarlı Kara Halil 89
Celâliye evkâfı 95

D

- Dimetoka 29, 30, 145, 147, 161,
227, 229

E

- Edirne Bektâşî 135
Edirne'deki Kadiri dergâhı 93
Emir Şah Efendi 11
en çok zimmetdar olduğu görülen
116
Erdel nehri 130
erkân-ı tecerrüd ceddini dediği
Balım Sultan Veli'nin vaz' ve
tesis 136
er-Refikü sümme't-tarîk 177
Erzurumlu Şeyh İbrahim Hakkı
128

F

- Fatıma Nuriye 10
Fatıma Nûriye 29, 127, 159
fenkihû mâ tâbe leküm mine'n-nisâ
51
Ferid Paşa 99
Feyzullah isminde üç zat gelmiştir
48

G

- Germiyânzâde 89
gündüz sâim gece kâim olduğu 111

H

Hacı Bektâş-ı Velî mücerredtir 151

Hacı Hamza Efendi 21, 104, 136

Hacı Hasan Baba 134, 154

Hadikatü'l-ebrâr 129, 137

Halil Rifat Paşa 21

Halil Sâhib Efendi 137, 138

Hanefî Ağa 72

Hasan Rıza Bey 67, 68, 70, 71, 75

Hatem Hatun 29

hayru's-siyâbi el-ebyazu 11

Hazret-i Yahyâ 130, 150

Hevânî mahallesi 80

Himmetzede Dergâhı 10

Hızır Bâli 9, 10, 18, 146, 149, 177,
226

Horasanlı Hasan Ata 147

hünâlike deâ Zekerîyya rabbeh 129

Hüseyin Hüsnü Efendi 132, 146

Iİbrahim Selamet 65, 66, 69, 70, 71,
73, 75, 76İdris Hoca 10, 17, 127, 132, 144,
145, 146, 147, 149, 152, 153,
155, 157, 158, 159, 167

İmam Fahr Râzî 150

İshak Efendi 25, 122

İsmail Ferruh 25

İsmail Hakkı 116, 198

KKadıncık Ana 9, 10, 14, 17, 29, 44,
52, 108, 127, 146, 147, 155,
157, 158, 167, 197, 225, 226Kalender Çelebi'vi silsile-i tarîkata
idhal etmeleri 151

Kalenderiyye 199

Karaman Valisi 55

Kethüdazâde 137

Kirkor Efendi 78, 79, 80, 82, 83

Kılınç Abdal 32

Kıncı Baba 25

L

Lâ rahbâniyyete fi'd-din 10

Lâ rahbâniyyete fi'd-dîn 127, 193

Lokman Pârendî 128

M

Maliye Nazırı Mustafa Fazıl 61

Meclis-i Meşâyihce 133

Mehmed Nuri Baba 135

Mehmed Nûri Efendi 16

Melek Paşa 25

Menteşe 199, 220

men teşebbehe kavmen fehüve
minhüm 108

Merzifon 154

Mevlanâ Celaleddin Rûmî 26

Mevlevihaneler 92, 95, 96, 97

Mir'ât-ı Târih-i Osmânî 139

mürîd üç türlü olur 200

Mürsel Baba 13, 146, 147, 148, 224,
229**N**

Nâilî Efendi 17, 152, 156

Neccarzâde Rıza 137

Nerdibanlı 36, 47, 48

Nureddin Cerrâhî 135

Nûru'l-Hüdâ 199

O

Orhan Gazi 10, 87, 159, 164, 166

R

Rahime Hatun 69, 74, 75

Ravzatü'l-evliyâ 126

Recep Ferdi Efendi 80, 84

Recepzade Mehmed Arif 68

rezilane bir sûrette âsitâne-i Haz-
ret-i pirden tard 110

Rifâî 135
Risâletü't-tâc li Saâdeddin Süleyman
11

Rıza Efendi 124

S

Sabah gazetesi 87
Şahin Mehmed Paşa 37
Şah İsmail Safevî 23, 197
Şakâyik-ı Nu'mâniyye 126
Şanizâde 25
Savat Mahallesi 72
sekiz kalem müstesna evkâf 20, 107
Selanikli Hasan 110
Selmânün minnâ 131, 171
senden gelecek evlad benim
evladımdır 52
Şeyh Ali 38, 129
Şeyhülhâc 39
Seyyid Ali Sultan 29, 30, 145, 146,
147, 148, 152, 159, 166, 193
Siraceddin Efendi 137
Sırrı Paşa 98, 99, 100, 204, 205,
206, 207, 208, 209
Sultan Ahmed Han 38, 143
Sultan Alâeddin Selçukî 157
Sultan Selim 58
Sultan Süleyman Han 38, 143
Sünbül Sinan 17, 18, 135
Suya varmaksızın çemrenmek 22

T

tâc-ı Edhemî 131
tâc-ı Hüseyinî 131
Tahsin Efendi 61
Târih-i Ebül-Fâruk 139
Tarih-i Selatin-i Osmaniye 10
Tenâkehû ve tenâselû 127
Teselya 108
Teymurtaş' nâmında bir şahıs
mevcud değildir 151

Tezâkir-i evliyâ 126, 129
Turak Baba 17

U

üzkurû mevtâküm bil-hayri 25

V

Vaftizlici Yuhanna 130
Vezir mahallesi 74

Y

Yahya Efendi 134, 204, 211, 213,
214, 215, 216
yedi hânedan ibaret karyesindeki
157
Yevâkit ve'l-Cevâhir 126
Yozgat 17, 32, 67
Yunan hükümet 109
Yunus Makremî 157
Yusuf Bâlî 13, 30, 31, 147, 148

Z

Zekeriyya aleyhisselâm 130
zevcesi değil kerîme-i muhterem-
eleridir 127

— AHMED RIFKI —

BEKTÂŞÎ SİRRİ

Hazırlayan:
Hür Mahmut Yücer III-IV

XIX. asrın ikinci yarısından itibaren önce Hurûfiliğe ait eserler yayınlanmaya başlamış, buna bir tepki olarak Sünnî kesimden Hurûfîlik ve Bektâşîlik ayrımı yapılmadan genel fakat sert tenkitler yükselmiştir. Bunun üzerine Bektâşîliğin Osmanlının en eski ve yerli bir tarikatı olarak tarikat silsilesinin, usûl ve esasının bulunduğu, 'nâzenin' yapısı ile dinin özünü taşıdığı, Hurufilikle bir ilgisinin olmadığına dair eserler kaleme alınmıştır.

Bu tartışmalardan hareketle Ahmet Rıfki (1884-1935), *Bektâşî Sırrı* adıyla iki ciltlik eserini yayımlamıştır. Eserin birinci cildinde, tarikatın tarihi, dedebabaların ve önemli şahsiyetlerin biyografilerine yer verilmiş, konuyla ilgili Sünnî kesimden gelen tenkitlere cevap verilmiştir. İkinci ciltte ise Bektâşî gelenekleri tanıtılmış, özellikle Çelebiler kolu muhatap alınarak tarikat içerisindeki ihtilaflı ve tartışmalı konulara açıklık getirilmiştir.

Ahmed Rıfki'nın görüşlerine cevap vermek ve kendi fikirlerini neşretmek için Çelebi Ahmed Cemaleddin Efendi *Müdafaa*'yı kaleme almıştır. Çelebilerin Hacı Bektâş-ı Velî neslinden geldiği ve dergâhın resmi mütevellisi olduklarını kanıtlayan çok sayıda fermân, berât, mahkeme kararı suretini ihtiva eden bu eser III. cild olarak kabul edilmiştir. Aynı yıl bu defa A. Rıfki *Müdafaa'ya Mukabele*'yi yazarak IV. cildi oluşturmuştur. Bu esnada Bektâşîlik hakkında başka yazarlar da kalem oynatmaya başlamışlardır. Biz bu cildin sonuna Ahmed Safi Bey'in Bektâşîler hakkındaki *Sefine-i Sâfi* içinde zaman zaman serdettiği kanaatlerini de toplayıp aldık.

Bu eser kendisinden önceki ve sonrakilerle bir asra yaklaşan Bektâşîlik tartışmalarının zaman ve düşünce olarak tam merkezinde yer almaktadır. Bu nedenle hiçbir araştırmacının görmezlik edemediği, kaynak bir eserdir.